

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 11

ANDRA KAMMAREN

1963

15—20 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 15 mars

	Sid.
Svar på interpellation av herr Keijer ang. studiestödet till seminariestuderande.....	5
Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet	7
Ytterligare sänkning av diskontot	18
Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning....	19
Vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag	23
Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner.....	25
Bestämmelser om framförande av sparkstötting	36
Effektivare åtgärder mot ocker	38
Stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål.....	43
Interpellation av herr Lundberg ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.....	46

Tisdagen den 19 mars

Svar på interpellationer av:	
herr Elmwall ang. åtgärder i syfte att öka handelsutbytet.....	50
herr Holmberg ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och herr Fälldin ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten.....	53

Onsdagen den 20 mars fm.

Svar på interpellation av herr Heckscher ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.	63
Meddelande ang. sammanträdestider	81
Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer	82

	Sid.
Utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde:	
Ramberäkning m. m.	87
Marinen: Underhåll av fartyg m. m.	100
Försvarets personalvård: Avlöningar	101
Fritidsundervisning m. m.	104
Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa	105
Ändring i kommunalskattelagen, m. m.	110
Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.	123
Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.	135
Invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring	140
Vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen	141
Interpellation av herr Börjesson i Falköping ang. åtgärder mot valutasuggling	143

Onsdagen den 20 mars em.

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.	144
Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.	150
Laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus	159

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 15 mars

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 10, ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet	7
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	18
— nr 5, om ytterligare sänkning av diskontot	18
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 6, om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning	19
— nr 7, om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag	23
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner	25
— nr 7, om vidgad rätt till statsbidrag till barntandvård	36
— nr 9, ang. vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut	36
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting.	36
— nr 8, ang. begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen	38
— nr 9, om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning	38

	Sid.
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. rätt för markägare att anhängiggöra talan vid expropriationsdomstol i vissa fall	38
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 3, om allmän flaggning å valdag	38
— nr 4, om utredning rörande förekomsten av s. k. smygreklam i televisionen	38
— nr 5, om effektivare åtgärder mot ocker	38
— nr 6, om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål	43

Onsdagen den 20 mars fm.

Val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling	63
<i>Sammansatta konstitutions-, banko- och första lagutskottets</i> betänkande nr 1, ang. utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer	82
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 4, rörande utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde	87
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 11, ang. värdeminskningssavdraget vid viss intäkt av skogsbruk	110
— nr 12, om ändring i kommunalskattelagen, m. m.	110
— nr 13, om sänkt vinstbeskattning av varulotterier	122
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 8, om ersättning av allmänna medel för skada genom brott	122
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.	123
— nr 11, om sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.	135
— nr 12, om invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring	140
— nr 13, om vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen	141

Onsdagen den 20 mars em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 14, om inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.	144
— nr 15, om lagstiftning rörande tillfälliga utförsäljningar, m. m.	150
— nr 17, om utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.	150
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 7, om precisering av statens biografbyrås instruktioner	158
— nr 8, om upprättande av ett kulturpolitiskt handlingsprogram	158
— nr 9, om ersättning till arbetsgivare för fullgörande av uppboords- och uppgiftsskyldighet	158
— nr 10, om laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus	159

Fredagen den 15 mars

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 8 innevarande mars.

§ 2

Svar på interpellation ang. studiestödet till seminariestuderande

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Keijer frågat, om jag kan ange när förslag i anledning av studiesociala utredningen kan föreläggas riksdagen samt om det kan förväntas att förslag om förstärkning av studiestödet till seminariestuderande kommer att framläggas i samband därmed.

Mitt svar är följande. Studiesociala utredningens huvudbetänkande — som förutsättes behandla bl. a. studiestödet åt seminariestuderande — torde, såvitt nu kan bedömas, komma att föreligga under sommaren 1963. En proposition i ämnet torde sålunda kunna föreläggas tidigast 1964 års riksdag.

Vidare anförde

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det snabba svaret på min interpellation angående lärarkandidaternas studieekonomi. Trots sin knapphet ger ju svaret några tidpunkter för en möjlig förändring av den nuvarande situationen.

Jag ber emellertid, herr talman, att få göra några reflexioner till de förhållanden, som utgör bakgrunden för interpellationen.

Det gäller här en fråga, som länge har varit högst angelägen för en stor grupp studerande ungdom. Såsom jag antytt i min interpellation saknar lärarseminariernas elever de flesta av de möjligheter till stipendier och lån som numera står till buds för studerande vid universitet och högskolor. Ett snävt maximerat statligt studielån är tillgängligt, men inte ens den som kan bo i sitt föräldrahem kan klara ett studieår på 2 500 kronor. För dem som måste bo på annan ort — och det gäller ju de allra flesta — därav i många fall i storstäder och andra dyrorter, blir ju studiekostnaderna helt andra, kanske 6 000—7 000 kronor årligen. Det betyder en avsevärd skuldsättning för en grupp vars lönesättning ingalunda kan sägas vara hög.

Ännu värre är situationen för den som under studietiden är familjeförsörjare. Han kan få ett statligt studielån på högst 3 500 kronor.

Det är visserligen inte så svårt att få låna pengar i bankerna just nu, men man måste ju också skaffa godkända borgensmän, och detta är inte alltid så enkelt. Många har berättat om sina svårigheter härvidlag och sin oro inför varje ny termin, om det skall bli möjligt att genomföra studierna.

En undersökning som nyligen företagits av Blivande lärares riksförbund — BLR — visar påtagligt de ekonomiska svårigheterna. Uppgifter har lämnats av över 2 900 lärarkandidater. Det är alltså ett ganska omfattande undersökningsmaterial. Genomsnittskostnaden uppgick till nära 5 000 kronor per läsår. Statliga lån och stipendier och andra stipendier täckte cirka 2 000 kronor. Det blev alltså alltjämt bortåt 3 000 kronor som årligen måste anskaffas på

Svar på interpellation ang. studiestödet till seminiariestuderande

annat sätt. Eftersom detta är genomsnittssiffror och dessutom det senaste årets prisstegringar inte kommit med, blir den ekonomiska situationen för ett stort antal av lärarkandidaterna betydligt mer pressande än vad dessa siffror anger.

Som det nu är kan alltså i samma familj två ungdomar, som båda har avlagt studentexamen och vill bli lärare — den ene på grundskolans högstadium, den andre på mellanstadiet — hamna i mycket olika ekonomiska förhållanden. Den som går till universitetet får helt andra stipendie- och lånemöjligheter än den som går på seminariet eller lärarhögskolan, fastän båda utbildningsanstalterna kanske ligger i samma stad. Det måste anses mycket otillfredsställande att en lärarkategori, som i så väsentlig mån skall bära ansvaret för den nya grundskolan, under sin studietid skall oroas av ekonomiska bekymmer mer än andra.

Det är därför beklagligt att ingen förändring skall kunna äga rum förrän tidigast läsåret 1964/65. Jag förstår väl att den studiesociala utredningens förslag totalt kommer att bli så anslagskrävande, att de måste noga övervägas, men skulle inte herr statsrådet möjligen kunna åstadkomma en provisorisk förbättring för lärarkandidaterna, så att t. ex. den övre gränsen för de statliga lånen höjdes redan för det instundande läsåret? Dessa är ju i princip pengar som förskottas men som snart kommer åter till statskassan.

Så en annan sak, som inte har direkt samband med interpellationen! Jag citerar några reflexioner som BLR nyligen gjort i samband med att resultatet av studiekostnadsutredningen publicerades: »När de studiefinansiella frågorna debatteras bland lärarkandidater återkommer gång på gång en fråga. Av vad skäl är de statliga studielånen beroende av föräldrarnas inkomster? Skall verkligen faderns eller moderns inkomst påverka möjligheterna att få

lån? Många lärarkandidater skulle inte kunna drömma om att begära understöd hemifrån, men måste trots detta taga upp föräldrarnas inkomst i låneansökan och därmed, om denna är för hög, få avslag. Här spelar det ingen roll om den blivande läraren har varit självförsörjande hur många år som helst. Är föräldrarnas inkomst för hög blir det avslag.»

Det här är ju en fråga som är aktuell längs hela linjen, och jag hoppas den skall få en tillfredsställande lösning när studiesociala utredningen framlägger sitt förslag.

Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för tillfället att aktualisera lärarkandidaternas studieförhållanden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 72, angående uppförande av en atomkraftstation i Marviken, och

nr 74, angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 83, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

§ 4

Föredrogs den av herr *Lindström* vid kammarens sammanträde på förmiddagen den 13 innevarande mars gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående samarbetet mellan Sverige och Norge på hästavelns område.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 89 av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* och II: 102 av herr *Antonsson m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen rörande premiering av sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning genom avdrag på den statliga inkomstskattens slutbelopp, i enlighet med vad som anförts i motionerna»;

II) de likalydande motionerna I: 367 av herr *Mattsson* samt II: 425 av herrar *Antonsson* och *Larsson* i Borrby, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen rörande stimulans av det personliga nysparandet av reell karaktär, i enlighet med vad i motionerna har anförts»;

III) de likalydande motionerna I: 432 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 524 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte antaga genom motionerna framlagda förslag till

a) förordning om bostadssparande,

b) förordning om utbildningssparande, samt

c) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag rörande premiering av allmänt målsparande genom avdragsrätt vid beskattningen för medel som insatts å särskilt sparkonto enligt de i motionerna angivna riktlinjerna.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 89 av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* och II: 102 av herr *Antonsson m. fl.* om viss premiering av sparande på särskilt sparkonto,

2) de likalydande motionerna I: 367 av herr *Mattsson* samt II: 425 av herrar *Antonsson* och *Larsson* i Borrby om stimulans av det personliga sparandet, ävensom

3) de likalydande motionerna I: 432 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 524 av herr *Heckscher m. fl.* om vissa sparstimulerande åtgärder,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg*, *Gustaf Elofsson*, *Lundström*, *Gösta Jacobsson*, *Billman*, *Nilsson* i Svalöv, *Darlin*, *Eriksson* i Bäckmora, *Enskog* och *Broberg*, vilka — under åberopande av vad som anförts i motionerna I: 89 av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* och II: 102 av herr *Antonsson m. fl.* samt I: 432 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 524 av herr *Heckscher m. fl.* angående stimulans för enskilt, frivilligt sparande genom s. k. allmänt skattesparkonto — ansett att utskottet bort hemställa om utredning och förslag i av motionärerna angivet syfte och att utskottet därför bort föreslå,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 89 och II: 102 samt motionerna I: 432 och II: 524 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen med ledning av vad som i motionerna anförts rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning;

II) av herrar *Hagberg*, *Gösta Jacobsson*, *Nilsson* i Svalöv och *Darlin*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 432 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 524 av herr *Heckscher m. fl.* om vissa sparstimulerande åtgärder — ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 432 och

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

II: 524 i vad desamma avsåge yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder, antaga vid motionerna fogade

a) förslag till förordning om bostads-sparande,

b) förslag till förordning om utbildnings-sparande, samt

c) förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

III) av herrar *Gustaf Elofsson* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de lika-lydande motionerna I: 367 av herr *Mattsson* och II: 425 av herrar *Antons-son* och *Larsson* i Borrbjörby måtte i skri-velse till Kungl. Maj:t anhålla om ut-redning och förslag rörande stimulans av det personliga sparandet i vad av-såge premiering av reellt personligt ny-sparande genom avdrag på den statliga inkomstskattens slutbelopp.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 10 behandlas några motioner angående åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet. Detta är ingen nyhet. Vi har haft liknande motioner att behandla tidigare år, motioner som i de flesta fall här lämnats utan åtgärd av riksdagen.

En del i och för sig inte oväsentliga sparstimulerande åtgärder har visserligen vidtagits under senare år. Jag tänker då främst på den av 1961 års riksdag beslutade höjningen av de skattefria beloppen för inkomst av kapital med en tredjedel. Det s. k. sparavdraget höjdes därigenom för ensamstående från 300 till 400 kronor och för äkta makar från 600 till 800 kronor. Höst-riksdagen 1961 antog också ett för-slag om en kampanj för allmänt lönsparande med en extra vinstutlottning som dragplåster.

Detta är dock inte tillräckliga åtgärder. Som framgår av motiveringen i motionerna I: 89 av herr *Per-Olof Han-son* m. fl. och II: 102 av herr *Antons-son* m. fl. torde inte systemet med vinstutlottning ha någon större effekt, och det kan knappast befördra ett verkligt sparintresse. I nämnda motioner föreslås att frågan om premiering av personligt sparande på särskilt spar-konto i bank eller annan penninginrätt-ning skall utredas och förslag lämnas till riksdagen. Man hänvisar i motio-nerna till den reservation som tre leda-möter i sparstimulansutredningen har av-givit till betänkandet. Förslaget avsåg möjligheter till inrättande av särskilt sparkonto i bank och jämförlig pen-ninginrättning. Det premierättigade beloppet skulle utgöra högst 1 000 kro-nor per år för ensamstående och högst 2 000 kronor för äkta makar samt 800 kronor per år för barnkonto.

Premieringen skulle knytas till be-skattningen och utformas så att den för beskattningsåret uträknade skatten skul-le minskas med 10 procent av det spa-rade beloppet. Skattesänkningen skulle bli definitiv, när beloppet stått inne på kontot i fem år. Premien skulle alltså motsvara 2 procent för vart och ett av de fem åren. Som en förutsättning skulle gälla att spararens samtliga tillgodo-havanden skall ha ökat med minst det belopp för vilket premiering yrkas.

Utskottsmajoriteten yrkar att de mo-tioner som avgivits om sparstimuleran-de åtgärder icke måtte föranleda nå-gon riksdagens åtgärd, trots att man i utskottets skrivning bland annat säger: »Även om vissa åtgärder redan vidta-gits i sparfrämjande syfte finns det dock mot bakgrunden av de stora in-vesteringsbehoven enligt utskottets me-ning i och för sig anledning att under-söka och allvarligt överväga möjlig-heterna att ytterligare öka sparandet.»

Så långt är vi säkert alla överens. Det är ju bland annat dessa synpunkter som vi reserverar i utskottet har an-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

fört då vi yrkat bifall till motionerna. Den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har haft en avvikande mening om motionerna. Majoriteten vill också öka sparandet men har icke anvisat någon väg härför.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationen I av herr Hagberg m. fl.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Vårt moderna samhälle kräver en allt större tillgång på kapital för att kunna tillgodose alla de anspråk som ställes på vår produktionsapparat. Detta medför givetvis också att behovet av riskvilligt kapital ständigt ökar. Nuvarande skattebestämmelser, som innebär att staten i växande utsträckning tar sin andel av medborgarnas arbetsinkomster, gör att de enskilda människorna inte i tillräcklig utsträckning kan bli de som sparar. I högerpartiet har vi därför ansett det vara en viktig och angelägen uppgift att verka för ett ökat sparande hos enskilda människor, ty därmed skapas de förutsättningar som erfordras för att vi genom en produktionsökning skall kunna förbättra vår standard.

För att öka möjligheterna till enskilt sparande har vi därför i år liksom tidigare år föreslagit en hel del åtgärder i syfte att underlätta enskilda människors sparande.

I högerpartiets allmänna politik ingår som en mycket viktig del detta att i allt större utsträckning sprida ägandet bland enskilda människor. I de likalydande motionerna I: 432 och II: 524 har vi föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen med ledning av vad som i motionerna anförts rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning. Liknande tankegångar har, som den föregående ärade talaren redovisade, framförts av folkpartiet och centerpar-

tiet. De tre partierna har därför förenat sig i en reservation, betecknad I, där dessa problem tas upp.

Vi har emellertid från högerpartiets sida också ställt konkreta yrkanden att riksdagen skall besluta om lagstiftning rörande en del detaljspörsmål — det gäller bostadssparande, utbildningssparande, aktiesparande och ett visst amorteringssparande.

Vad bostadssparandet beträffar vill jag i all korthet framhålla att det är av stort värde att ett sparande för egen bostad kan komma till stånd. Betydande resultat torde kunna uppnås genom att man stimulerar ett bostadssparande, och därför föreslår vi att den som under något av åren 1964—1969 — alltså under en sexårsperiod — sätter in pengar på ett särskilt bostadskonto skall få dra av det sparade beloppet i sin deklaration. De insatta medlen skall vara avsedda för förvärv av eget hem eller för att betala insats i bostadsrättsförening. Att ägaren använder en del av fastigheten för yrkesverksamhet bör icke utgöra något hinder och inte heller den omständigheten att bostaden är uppförd på en jordbruksfastighet. — Den som redan skaffat sig ett eget hem och på sina lån gör större amorteringar än »normala» skall enligt vårt förslag få dra av överskjutande belopp, dock maximalt 700 kronor. För skattskyldig som har hemmavarande barn under 16 år föreslår vi att maximum skall höjas med 200 kronor per barn. Såsom »normal» amortering bör kunna betraktas ett belopp motsvarande 1,5 procent av taxeringsvärdet.

Vidare har vi föreslagit att riksdagen skall fatta beslut om införande av ett utbildningssparande. Detta är ett sparmål där en stimulans genom avdragsrätt kan antagas ge en högst betydande effekt hos barnfamiljer som vill spara för barnens framtida utbildning. Vi föreslår att den som för eget barns räkning sätter in nysparade medel på ett utbildningskonto skall få dra

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

av beloppet i sin deklaration. Maximum skall vara 1 200 kronor om året.

Vi har också funnit det angeläget föreslå viss premiering av aktiesparande. Det föreligger ett stort behov av ökad tillgång på riskvilligt kapital. Därför finner vi det motiverat att personer, som vill avsätta mindre sparbelopp i aktier och riskerar pengarna där, också skall få göra vissa avdrag. Därför har vi föreslagit att utöver det vanliga kapitalavdraget skall få göras ett avdrag med 400 kronor för gifta och 200 kronor för ogifta vid inkomst av aktier.

Det är väl också så att många enskilda företagare — det kan vara en jordbrukare, en hantverkare, en affärsinnehavare eller en som driver något litet industriföretag — som i sina egna företag gör besparingar och på det viset ställer pengar till förfogande för produktionen, står för ett sparande som är lika viktigt och lika angeläget som det sparande som sker i bank eller annan penninginrättning. Fördenskull har vi funnit det motiverat att sådana enskilda företagare, som kanske inte har någon inkomst av pengar inestående i bank, skall få rätt att utnyttja det kapitalavdrag som andra människor kan tillgodogöra sig. Vi har föreslagit en lagändring som skulle innebära att dessa småföretagare får möjlighet att utnyttja kapitalavdraget även om de bundit pengarna i sitt eget företag i stället för att placera sparpengarna på bankräkning.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat motivera de detaljförslag vi från högerpartiets sida fört fram. Utskottet säger sig — som visst också den föregående ärade talaren påpekade — dela motionärernas uppfattning om angelägenheten av att det enskilda sparandet stimuleras. Efter alla de vänliga orden i utskottsutlåtandet om motionernas syfte skulle man nästan kunna tänka sig att bevillningsutskottet förordat bifall till motionerna. Så är dock inte förhållandet. Trots att utskottsmaiorite-

ten inte vill tillstyrka motionerna säger den att det vore värt att undersöka och allvarligt överväga möjligheterna att ytterligare öka sparandet. Vad menar man då med detta? Vilka åtgärder är utskottsmajoriteten beredd att vidtaga? Härom sägs ingenting i utskottsutlåtandet, men det är möjligt att utskottsmajoriteten har någonting på hand, kanske någonting som skall redovisas i senare sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och II.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Åtgärder i syfte att främja sparandet är en fråga som ofta återkommer här i riksdagen. Att så är fallet får väl ses mot bakgrunden av att det såväl från den enskildes som från samhällets synpunkt måste betraktas som synnerligen angeläget att stimulera till ökat nysparande. Olika former för att nå ett sådant mål har också framförts under senare år i riksdagen.

I föreliggande betänkande nr 10 har bevillningsutskottet behandlat ett antal motioner på ifrågavarande område, vilka syftar till att genom särskilda åtgärder vid beskattningen främja det enskilda sparandet. Rent allmänt och i princip måste väl sägas att med den höga investeringstakt som vi har i vårt samhälle i dag, där stora delar av vårt näringsliv står inför kravet på omställningsprocesser och strukturrationalisering, kraven på kapitalbildning blir större och större. Genom ökad investering lägger man också grunden till ökad produktion och ökat välstånd i landet.

Många bedömare på detta område siktar fram mot en enorm produktionsstegring under de närmaste årtiondena. Delvis måste väl en sådan utveckling bli beroende av tillgängliga kapitalresurser. Den inkomstökning som följer med en sådan utveckling kommer också i stor utsträckning de enskilda människorna till del. Därmed skapas också

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

större förutsättningar för den enskilde att genom ökat personligt sparande bidra till att erforderliga kapitalresurser finns tillgängliga för samhällets investeringsbehov.

För att grundlägga och stimulera inkomstagarna till ett ökat sparande krävs särskilda insatser från samhällets sida. Detta kan ske genom en mera sparvänlig inriktning av skattepolitiken, så utformad att allt sparande behandlas lika. I motionerna I: 367 och II: 425 har vi från centerpartiet närmare analyserat en sådan möjlighet att premiera allt personligt sparande, som kommer till uttryck i den behållna nettoförmögenheten under exempelvis en femårsperiod. Premien skulle då vara proportionell i förhållande till sparandet och få åtnjutas i form av avdrag på den slutliga skatten. Genom en sådan konstruktion skulle alla former av sparande, både amorterings- och aktiesparande, komma med i bedömningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation I av herr Hagberg m. fl. och till reservation III av herr Elofsson m. fl.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det råder enighet om sparandets nödvändighet för en fortsatt expansion av samhällsekonomin. Sparande betyder minskad efterfrågan på varor och tjänster, och det bereder därigenom utrymme för investeringar. Det blir dåligt med den fortsatta grödan om man säljer all spannmål på torget, sade någon vis man för många år sedan, och det är naturligtvis riktigt. Det måste sparas för framtiden. Men å andra sidan minskar sparandet samtidigt incitamentet till att investera, eftersom efterfrågan minskar. I regel är det ju inte samma personer som beslutar om sparandet respektive investeringarna. Vore det så skulle problematiken kanske vara enklare i denna fråga.

Effekten av en förändring i sparandet på den samhällsekonomiska balan-

sen blir därför beroende av den rådande benägenheten att investera. Är denna så stark att den ger upphov till ett efterfrågeöverskott och till inflations-tendenser, vilket varit fallet under så gott som hela efterkrigstiden med undantag av de allra senaste åren, kan en ökad sparbenägenhet bidra till en bättre balans genom att både konsumtions- efterfrågan och investeringsefterfrågan minskar.

Råder det å andra sidan svagare benägenhet att investera, så att det föreligger balans mellan utbud och efterfrågan eller så att efterfrågeunderskott uppstår, leder ett ökat sparande genom att efterfrågan på såväl konsumtionsvaror som investeringsvaror avtar till en minskad sysselsättning och till minskade inkomster. På samma sätt leder ett minskat sparande vid en svag investeringsbenägenhet och en låg sysselsättning till en ökad efterfrågan både på konsumtion och på investeringar och till en bättre samhällsekonomisk balans, medan minskat sparande då investeringsbenägenheten är stark leder till efterfrågeöverskott och inflations-tendenser.

Vi har, herr talman, för närvarande en avtagande investeringsbenägenhet inom den privata företagsamheten. Det finns rikligt med kapital och inga svårigheter att erhålla kredit. Den offentliga sektorn har därför måst utvidgas för att kompensera de minskade privata investeringarna och för att hålla sysselsättningen uppe. Landsorganisationens ekonomer har faktiskt uttalat sitt bekymmer över att det kan uppstå risk för att sysselsättningen och expansions-takten skulle äventyras genom ett för stort sparande. Detta har de gjort i sin skrift. Hade man för närvarande bara den privata sektorn att ta hänsyn till, kan det sägas att det inte är angeläget med någon ökning av sparandet. LO-ekonomerna förordade framför allt ett ökat företagssparande och ett ökat offentligt sparande. Men man hör natur-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

ligtvis inte se frågan på kort sikt, utan det är uppenbart att man måste se sparandet på lång sikt. Man måste uppehålla trenden, om ett fortlöpande framåtskridande skall vara möjligt — där-om råder inga delade meningar. Men vi är inte ense om metoderna för att stimulera sparandet.

Det är i full vetskap om nödvändigheten av detta långsiktiga sparande som riksdagen har beslutat en rad åtgärder för att stimulera både företags-sparandet och det personliga sparandet. Men, herr talman, jag tror att det är en fullkomlig utopi att söka få det frivilliga sparandet att variera efter konjunkturerna så att det ökar i lagom takt med ett konjunkturuppsving's stigande investeringsvolym. De försök, som har gjorts att med mycket stora premier locka fram ett snabbt ökat sparande — jag tänker då på premiesparandet — har ju totalt misslyckats. Det effektivaste medlet i detta avseende att få ett snabbt variabelt sparande efter konjunkturerna är utan tvekan det offentliga sparandet, fastän det även med detta kan bli långa glapprum mellan avsedd och uppnådd verkan, eftersom riksdagen och myndigheter skall fatta beslut och det tar tid innan åtgärderna är utarbetade, innan beslutet fattats och innan det verkställs. Men det är uppenbart att det går snabbare genom att skapa större eller mindre budgetöverskott. Detta är man nu dock så dödsförskräckt för, om jag förstår oppositionen och framför allt högern rätt. De är så rädda för detta offentliga sparande, och man vill också göra gällande att detta sparande är mindre värdefullt än det frivilliga sparandet och att det begränsar den personliga friheten till den grad att demokratin skulle vara i fara.

Herr talman! Jag kan inte neka mig till att läsa upp detta pekoral som högerns motion, nr 524 i denna kammare, innebär just i detta avseende. Här skrivs nämligen på första sidan:

»Vi har efter hand börjat vänja oss vid att det personliga ansvaret, friheten att utan tvång välja olika alternativ för oss själva och vår familj, för vår verksamhet och livsinriktning, blivit begränsade. Det opersonliga, av samhället i produktionens eller fackför-eningens intresse bestämda handlandet tar alltmer överhand. Känslan för ett egenvärde i den egna prestationen, i den egna personliga insatsen, har blivit alltmer avtrubbad. Genom den socialdemokratiska regeringens skattepolitik, dess bostadspolitik, dess kreditpolitik m. m. och genom den starkt ökade offentliga verksamheten har en successiv vridning mot det socialistiska samhället skett, med det tvång och de faror för den personliga integriteten ett sådant samhälle medför. Den förda politiken har inte minst lett en kollektivisering av sparandet. Den förmögenhetsökning som är ett resultat av allas gemensamma arbetsinsatser har tvångsvis förts över — antingen till det allmänna för förvaltning genom de politiska instanserna eller till ett tunt skikt enskilda förmögenhetsägare.» Så långt högern.

Detta är ju en renodlat konservativ deklARATION, som — såvitt jag förstår — inte skiljer sig från den deklARATION, som herr Hjalmarson här gjorde tidigare. Det har inte skett någon sinnesändring hos högern, om man skall tolka detta rätt. Men vad har detta med verkligheten att skaffa? Det är ju inte underligt att högern har så svårt att göra sig gällande i valrörelserna, när den försöker inbilla människorna att samhället ser ut på det här sättet och när det överväldigande flertalet människor inte alls känner igen denna beskrivning.

Det är alltså uppenbart att offentligt sparande är lika mycket värt och lika angeläget som annat sparande och att det heller aldrig kan stoppas. I onsdags satt vi några stycken och tittade på en journalfilm i TV om Stenungsund, där

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

industrien bygger ut för mellan 200 och 250 miljoner kronor. Men där måste ett helt samhälle byggas upp för att industrien över huvud taget skall kunna drivas, och detta kostar flera hundra miljoner kronor och alltså mångdubbelt mer än vad industrien satsar. Det skulle inte gå att driva detta företag en dag och det skulle knappast kunna komma i gång, om det inte hade gjorts offentliga investeringar av stat och kommun i samhället. Jag har nyligen i min hemkommun såsom kommunalfullmäktiges ordförande varit med om att hjälpa till att bygga bostäder så att gruvindustrin där skulle kunna ta in ny arbetskraft, vilket hade varit uteslutet om inte samhället satsar pengar.

Det är ingen idé att tala om att stoppa det offentliga sparandet och offentliga investeringar — dem kan man aldrig komma ifrån, vilken politisk ledning vi än får här i landet. Är detta socialism, blir ni allesammans så småningom socialister. Ni driver själva den propagandan och ställer själva dessa yrkanden, och då har jag ändå inte nämnt något om sjukvård, undervisning, byggande av kraftverk, elanläggningar och allt detta som människorna fordrar.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid detta, men jag vill fråga: Har vi nu ett så dåligt sparande i vårt land? Nej, det har vi inte, det finns ju ett icke föraktligt sparande. Men det är uppenbart att det verkliga incitamentet till sparande är full sysselsättning och ökade inkomster. Det är detta som medverkar till ett ökat sparande i vårt land, och detta är förutsättningen för att vi skall kunna upprätthålla det även i fortsättningen.

Om vi ser på investeringarna får vi alltså en bild av vad vi avstår för fortsatt samhällsbyggande och expansion. Vi har investeringar, som uppgår till över 30 procent av bruttonationalprodukten. 1949 uppgick de till 26 procent, men förra året till inte mindre än 31,6 procent. Inom industrien ökade

de från 1957 till 1962 med icke mindre än 60 procent. Till tre fjärdedelar har industrien åstadkommit en självfinansiering.

Det finns såvitt jag kan förstå inte något land i hela världen, som avstår så mycket av sin dagliga konsumtion för ett fortsatt byggande för framtiden. Det är väl endast Norge, som har en högre investering med hänsyn till bruttonationalinkomsten. Detta beror emellertid på att Norge efter kriget fick lånepengar från Amerika till sitt fartygsuppbyggande. Man kan alltså inte jämföra med förhållandena i vårt land, utan vi ligger nog främst.

Hur stort hushållssparandet är kan väl ingen säga, men i långtidsutredningen, eller om det var stabiliseringskommittén, säges, att vi har ett 20-procentigt marginalsparande inom hushållen. Man räknar med att det skall fortsätta, och i varje fall är det stabiliserande. Och tvärt emot vad man spådde när ATP infördes, torde försäkringssparandet inklusive ATP komma att bidra till ett ökat sparande.

Men, herr talman, tillåt mig att tala om en glädjande sak, nämligen lönsparandet. Ungdomens lönsparande är i kraftigt stigande. Antalet sparkonton sista dagen i fjol var 166 210. Det tillkom 37 500 nysparare förra året, och det avgick 22 500, närmast av åldersskäl. De var för gamla, tyckte de, för att spara. Nettoökningen av antalet ungdomslönsparare var ändå i fjol 15 000, och de insatta medlen jämte ränta uppgick i slutet av förra året till i runt tal 195 miljoner kronor. Man satte in 87 miljoner kronor och året förut 78,3 miljoner. Man tog ut 71 miljoner, så det blev en nettoökning på 22 miljoner kronor i fjol.

Om jag sedan övergår till de preliminära uppgifterna angående det allmänna lönsparandet, kan konstateras, att under tiden februari—december i fjol var antalet sparkonton sista dagen i fjol mellan 330 000 och 340 000. De

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

innestående medlen jämte ränta utgjorde 400 miljoner kronor. Det blir alltså tillsammans 350 000 i nytillkommet lönsparande under förra året och med en sammanlagd behållning på cirka 600 miljoner kronor. Detta måste betraktas som ett synnerligen gott resultat och lägg märke till, att det säkerligen har skett utan att vederbörande ett enda ögonblick har tänkt på någon skatteeftergift. Det är helt enkelt denna insikt om att man skall spara som ligger bakom, och på den vägen kan vi fortsätta att stimulera sparandet.

Hur kan man nu utläsa sparandet i förmögenhetsstatistiken? Den omfattar ju endast förmögenheter över 80 000 kronor, men jag har här redan visat på att det sparats 600 miljoner kronor i lönsparande. Nå, antalet av dessa som hade över 80 000 kronor i förmögenhet var 1956 102 893 mot 1961, det senaste året för vilket vi har siffror, 177 396. Det är en ökning med 74 500. Förmögenheterna har ökat från 32,6 miljarder 1959 till 35 miljarder förra året, d. v. s. de ökade från 1959 till 1960 med 1,2 miljarder, och de ökade med lika mycket förra året, varför ökningen blir över 2 miljarder kronor. Största ökningen faller inom skiktet 80 000—200 000 kronor.

Det är uppenbart, att det finns flera förmögenheter än dessa över 80 000 kronor, eftersom taxeringsvärdena ju i regel är låga och inte återger den verkliga förmögenheten, och det finns naturligtvis också många förutom dessa lönsparare som har förmögenhet men som inte kommer med i statistiken på grund av sin lägre inkomst.

Jag sade att en rad åtgärder vidtagits för att stimulera det personliga sparandet och att det inte heller är så föraktligt. Men motionärerna vill nu ha en hel rad åtgärder genomförda. Vi känner igen dessa. Jag skall inte gå in på dem, vi har diskuterat dem grundligt tidigare i riksdagen, åtgärder för att stimulera sparandet genom skattelättnader. Vi

tror inte på detta, vi anser inte metoden riktig.

Vi är ense i sak, men som sagt inte om metoderna, och vi vill inte vara med om dessa åtgärder nu heller. Den Eckerbergska sparutredningen klagade ju, att det inte är praktiskt möjligt att stimulera sparandet genom skatteminskning. Man nödgas nämligen premiera även sparandet som ändå skulle ha kommit till stånd, och det är inte möjligt att särskilja verkligt nysparande eller fastställa storleken av det totala nysparandet, sade den Eckerbergska utredningen. Därför måste premieringen omfatta även befintliga tillgångar, och premiekostnaderna blir då minst lika stora som det framkallade nysparandet, kanske till och med större, förutom att det ställer till stora besvärligheter för skattemyndigheterna.

Som jag sade alldeles nyss har vi mycket dålig erfarenhet av det premiesparande som genomfördes. Det var totalt misslyckat och ledde till att personer med stora inkomster och hög progressivitet i beskattningen placerade om kapital i detta sparande. Det var ingen vinst för samhället, även om det var en vinst för den enskilde, som gjorde på detta sätt. Utgifterna för staten ökade, men något allmänt ökat sparande blev det inte. Det är med hänsyn till den saken som utskottet inte heller nu anser sig kunna tillstyrka de motioner som behandlas i betänkandet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Herr Brandts anföran- de skulle man kunna sönderdela i två avsnitt. Det första var ett utomordentligt förnämligt försvarstal för det of- fentliga sparandet såsom det enda möj- liga underlaget för en utbyggnad av pro- duktionsapparaten i tillräcklig utsträck- ning.

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Herr Brandt började sitt anförande med att ondgöra sig över att det inte är samma instans som bestämmer över vad som skall sparas och vad som skall investeras. Jag förstår att det inte överensstämmer med herr Brandts socialistiska uppfattning att vi än så länge har det ordnat på det sättet. Jag är mycket tacksam för att herr Brandt hade älsk-värdheten att inför kammaren läsa upp vad högerpartiet har sagt i sin motion. När han gör den kommentaren, att detta inte är någonting annat än renodlat konservativa uppfattningar, känner vi oss oerhört smickrade över det betyget.

Nu säger herr Brandt att de enskilda investeringarna för närvarande håller på att minska, och samtidigt säger han att vi har ett tillräckligt sparande i det här landet. Jag skulle vilja ställa frågan, hur herr Brandt kan säga att sparandet är tillräckligt. Har vi kanske inte ett för litet sparande av riskvilligt kapital, en sak vars konsekvenser vi kan avläsa på investeringarna?

Herr Brandt tycks ha den uppfattningen, att det offentliga sparandet är värt mera än det enskilda. På den punkten skär sig våra uppfattningar. Vi inom högerpartiet anser det nödvändigt att försöka sprida ägandet till så många människor som möjligt för att därmed också skapa möjligheter för de enskilda människorna att bli delaktiga i det produktionsresultat som vi alla gemensamt försöker skapa. Det är därför vi inte vill vara med om ett ökat offentligt sparande.

Det är nödvändigt att samhället gör en hel del investeringar, säger herr Brandt vidare. Vi har aldrig förnekat detta — frågan gäller bara i vilken utsträckning samhället skall göra investeringar. I dag görs oerhört mycket i det allmänns regi som mycket väl skulle kunna göras genom enskilda. Det är därför som jag ifrågasätter, om det inte är stort behov av ett alltmer ökat enskilt sparande, så att vi kan bygga upp ett samhälle som skapar förutsätt-

ningar för att vi skall åstadkomma vad vi inom högerpartiet anser vara ett idealsamhälle.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Till vad jag sade tidigare har jag inte mycket att tillägga, men jag vill undanröja ett missförstånd.

Det är väl endast herr Magnusson i Borås som uppfattade mitt anförande så, att jag inte ansåg ett ökat sparande vara nödvändigt. Det har jag aldrig sagt. Jag försökte i stället förklara, varför ett ökat sparande är nödvändigt på lång sikt, men jag försökte också ange hur det verkar i olika konjunkturperioder. Vi är nog alldeles eniga om att det är nödvändigt med ökat sparande, även om jag förklarade att vi redan nu har ett sparande som inte är föraktligt.

Det går en skiljelinje mellan oss här, det är uppenbart, och den består i, som jag förut sade, att vi inte fruktar det offentliga sparandet utan förstår att det för framtiden också kan bli nödvändigt med ett kanske ökat offentligt sparande. Jag pekade på att vi försöker att stimulera också det personliga, fria sparandet, främst genom lönsparformen, och att vi där är på god väg att skapa miljardfonder. Det kan därför inte behöva tillgripas sparstimulerande åtgärder skattevägen vilka krånglar till skattesystemet, verkar orättvist och betyder att det blir möjligt att överföra redan sparat kapital och redovisa det som ett nysparande. Då skulle man antingen få skattelättnad eller någon annan favör av samhället. Det vill vi inte vara med om, och vi anser inte att det är rätta vägen att stimulera sparandet.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt att blanda mig i den här debatten men vill ändå säga några ord efter herr Brandts citerande av högerns motion och det sätt på vilket herr Magnusson i Borås kommenterade detta.

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Högern ger i sin motion II: 524 en beskrivning av ett samhälle sådant högern uppfattar det. Herr Magnusson i Borås säger att han är mycket tacksam för att herr Brandt anförde detta citat för att få ett underlag till debatten. Herr Magnusson är också tacksam för att citatet uppfattas som ett bevis på den konservativa inställning högern har.

Men, herr Magnusson i Borås, den skildring som ges här bör väl även i en högermotion ha en viss anknytning till den verklighet vi lever i. Det skulle vara intressant att få veta om herr Magnusson och högerpartiets företrädare tycker att den skildring som gjorts i denna motion överensstämmer med den verklighet vi upplever i dagens samhälle.

Jag vill erinra om att varannan röstberättigad medborgare i det här landet röstar socialdemokratiskt och har gjort det i en rad valrörelser — om inte precis varannan så dock i närheten av 50-procentstrecket. Är det troligt, herr talman, att dessa människor upplever dagens svenska samhälle på det sätt som det beskrivs i högerns motion?

Jag tycker att även högern, när den i en motion skildrar ett samhälle som man inte tycker bra om, skall hålla sig åtminstone i närheten av vad som verkligen sker i detta samhälle. Jag tror, herr talman, att det är ytterst få svenskar som ser på samhället på det nästan katastrofally negativa sätt som man gör i motionen. Det bör vara av intresse för herr Magnusson i Borås att ge kamraren ett klart besked om högern tycker att det svenska samhället av i dag är sådant och under en följd av år har varit sådant som det skildras i denna motion.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! När herr Brandt säger att jag skulle ha uppfattat hans anföran- de så, att han inte hade något intresse

för ökat sparande, vill jag erinra om att jag aldrig har sagt något sådant. Jag sade att han inte har tillräckligt intresse för att åstadkomma en ökning av det personliga sparandet. Däremot förstår jag mycket väl att han är intresserad av att öka det offentliga sparandet, och det är naturligtvis vissa fördelar med den saken. Det leder, herr Brandt, till en rik stat, men det leder också fram till medellösa människor.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, var närmast att få tillfälle att till herr Kärrlander säga, när han hänvisar till att eftersom så och så många människor röstar på det socialdemokratiska partiet, upplever man inte dagens samhälle så som vi gör gällande i vår motion, att det är just detta vi från högerns sida måste beklaga. Vi beklagar att det är så många människor i detta land som inte har uppfattat varthän vi så småningom kommer att glida, om man i allt större utsträckning skapar förutsättningar för en ökad och vidgad offentlig verksamhet och därmed också för ett undanträngande av det enskilda personliga intresset.

När vi inom högern vill arbeta för ett samhälle, som har möjligheter att i större utsträckning också öka produktionen och därmed även skapa underlag för en höjd levnadsstandard, är detta inte, som herr Kärrlander försöker göra gällande, en negativ politik. Det är en positiv politik som är avsedd att skapa allt bättre förutsättningar för de enskilda människorna i detta land.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1) samt mom. 3), såvitt avsåg s. k. allmänt skattesparkonto

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning var-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

av efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 1) samt mom. 3), såvitt avser s. k. allmänt skattesparkonto, i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 86 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herrar Gustaf Elofsson och Eriksson i Bäckmora.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 21 nej, varjämte 45 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3), såvitt avsåg yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 3), såvitt avser yrkanden om omedelbara lagstiftningsåtgärder, i utskottets betänkande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering me-

Ytterligare sänkning av diskontot

delst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 31 nej, varjämte 40 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1 och 2

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Ytterligare sänkning av diskontot

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om ytterligare sänkning av diskontot.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 53 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 61 i andra kammaren av herrar *Nilsson* i Gävle och *Hermansson*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige uttalade sig för en ytterligare diskontosänkning till förslagsvis tre procent.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 53 och II: 61 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Denna fråga har varit föremål för överläggningar under tidi-

gare riksdagar, och jag tänker inte ta kammarens tid i anspråk många minuter utan bara göra några reflexioner. Bankoutskottet hänvisar till bankofullmäktiges yttrande vid föregående års riksdag och säger: »Över nämnda motioner inhämtades yttrande av fullmäktige i riksbanken, som avstyrkte motionerna under anförande bl. a. av att det även i fortsättningen måtte få ankomma på fullmäktige att själva bedöma den lämpliga tidpunkten för och innebörden av de beslut i räntepolitiskt avseende som med hänsyn till konjunktursituationens utveckling kan visa sig vara motiverade.»

Vi har emellertid aldrig föreslagit att riksdagen skulle bestämma tidpunkten för en sänkning eller höjning av diskontot. Vi har bara velat att riksdagen skall uttala sin mening om räntans höjd och i vad mån det finns förutsättningar för ytterligare räntesänkning. Vi menar att riksdagen skall vara den instans som ger rekommendationer beträffande den fortsatta räntepolitiken. Den ordning som bankoutskottet förordar innebär ju att riksdagens ledamöter avsägar sig såväl ansvaret för som beslutanderätten i fråga om räntans höjd. Riktigheten i denna metod kan ifrågasättas. Den används också på en rad andra områden. När det gäller våra försvarskostnader sammanträder partiledarna och bestämmer sina ståndpunkter och ställer därmed i allmänhet riksdagen inför fullbordade fakta, när det gäller frågan om höger- eller vänstertrafik gör man likadant, och när det gäller räntans höjd är man också inne på samma banor.

Jag måste fråga bankoutskottets ordförande, om han och hans medkamrater i utskottet anser att denna metod stärker den parlamentariska demokratin. Metoden innebär ju att riksdagen avsvär sig varje möjlighet att inta en ståndpunkt efter ett meningsutbyte. Jag skulle också vilja fråga utskottets talesman vilken mening han och riksbanks-

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

fullmäktige har om räntepolitiken. Anser de att vi i dag har en låg ränta? Är de inställda på att ytterligare sänka räntan, eller är det deras mening att situationen är sådan att räntan framöver bör höjas? Vi vet ingenting om det. Skall det vara en hemlighet förborgad hos riksbanksfullmäktige, och skall riksdagen inte få någon möjlighet att veta något om de meningar och tankar som eventuellt kan finnas?

Herr talman! Jag har inga argument att anföra utöver dem som vi under en rad tidigare riksdagar har motiverat vår ståndpunkt med. Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Visserligen efterlyste herr Nilsson i Gävle svar från bankofullmäktigehåll, men jag kanske på bankoutskottets vägnar får lov att framföra några synpunkter på vad herr Nilsson yttrade. Han beklagade att riksdagen avsäger sig ansvar och beslutanderätt för räntepolitiken. Han menar med andra ord, att dessa ting skulle diskuteras och beslutas här i kamrarna i stället för som nu sker i bankofullmäktige. Att herr Nilsson och hans partikamrater hyser den uppfattningen framgick för övrigt redan av deras motion, där man önskade att riksdagen skulle uttala sig för en ytterligare räntesänkning till förslagsvis tre procent.

Ett sådant uttalande av riksdagen skulle antingen kunna följas upp av riksbanksfullmäktige på så sätt, att man verkligen åstadkom en sådan sänkning av räntan, eller också skulle man kunna tänka sig att riksbanksfullmäktige negligerade riksdagens uttalande. I första fallet skulle man alltså inför öppen ridå ha diskuterat och genomfört en så känslig operation som en ränteändring. I andra fallet skulle vi ha fått två instanser som hamnade i olika beslut. Varken det ena eller det andra kan vara något att eftersträva, något som skulle

gagna den ekonomiska politik vi vill föra.

Som herr Nilsson själv sade var motvarande yrkande under prövning vid senaste riksdag. Vid det tillfället remitterade bankoutskottet motionen till bankofullmäktige, som klart avstyrkte motionens syfte och framhöll, att det måste ankomma på fullmäktige att själva bedöma den lämpliga tidpunkten för och innebörden av de beslut i räntepolitiskt avseende som kan visa sig vara motiverade. Den formuleringen täcker klart vad som behöver sägas i sammanhanget. Utskottet har därför inte funnit anledning att på nytt remittera ärendet utan hänvisar till föregående års behandling.

För min del ber jag få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskottet hänvisade motioner, nr 31 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 37 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* I motionerna, vilka var likalydande, hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medge befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning.

Utskottet hemställde, att förevarande

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

motioner, I: 31 och II: 37, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ferdinand Nilsson, Svensson* i Vä och *Gustafsson* i Borås, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 31 och II: 37, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medge befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! I de motioner, som ligger till grund för det utskottsutlåtande som vi nu behandlar, hemställas att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medgiva befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning.

Denna motion är en gammal bekant. Frågan har varit föremål för behandling vid olika tillfällen tidigare. Utskottet säger att de skäl som nu anföras har åberopats tidigare, senast vid 1961 års riksdag. Vid det tillfället ansåg första lagutskottet, att en ändring av ifrågasvarande bestämmelser inte var påkallad. Man erinrade om att de bouppteckningar som det här är fråga om i allmänhet var sådana som fordrade föga omfattande utredningar och ofta kunde avfattas jämlikt förefintliga blankettformulär.

Antalet dödsfall i vårt land är ganska stort. Det uppgår till omkring 74 000 årligen i hela riket. Dödsbodlagarnas antal är mångdubbelt större, säkerligen flera hundra tusen. Det är sålunda många medborgare som varje år vid dödsfall helt plötsligt ställs inför frågor om bouppteckning och bouppteckning. Den stora allmänheten har ofta nog inte så stora kunskaper om hur det går till

vid sådana tillfällen, och då därtill kommer att många av de åtgärder som här ifrågakommer måste vidtas skyndsamt och genomföras inom en viss bestämd tid, så är det inte så underligt, om många känner sig rådvilla.

Borgmästare Yngve Kristensson här i Stockholm tog i en artikel i Dagens Nyheter den 30 mars i fjol, alltså för ett år sedan, upp frågan om möjligheterna att i viss utsträckning begränsa dödsbodlagarnas skyldighet att föranstalta om bouppteckning. Han erinrade om att enligt gällande bestämmelser föreligger skyldighet att upprätta bouppteckning efter en avliden person, även om tillgångarna är mycket ringa eller om såväl tillgångar som skulder saknas. Borgmästare Kristensson fortsätter:

»De skäl som åberopas till stöd för en allmän bouppteckningsplikt kan i varje fall ej numera anses övertygande. För några år sedan hemställde Stockholms rådhusrätt i skrivelse till regeringen om utredning om befrielse från bouppteckningsplikt då tillgångarna var ringa. Vid vårriksdagen 1961 väcktes en motion med begäran om utredning. Flertalet remissinstanser tillstyrkte, men motionen avlogs av riksdagen.

Förslag om förenklingar på det legala området rörer tyvärr inte sällan detta öde. Det är emellertid av vikt att reformarbetet på lagstiftningens område är inriktat även på möjligheter till förenklingar och lättnader för medborgaren. Därför synes det vara motiverat att åter aktualisera frågan.»

Utskottet säger i år: »Den utredning som i allt fall måste göras för att domstolen skall kunna bedöma, huruvida bouppteckning skall upprättas eller ej, kan nämligen förutsättas få sådan omfattning, att den ej skulle väsentligen skilja sig från den utredning som för närvarande verkställs, då fråga är om avliden som saknar tillgångar.» Det är kanske inte en så stor fråga, men en väsentlig förenkling inträder väl i alla fall, om man vid dylika tillfällen inte

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

behöver tillkalla dödsbodelägare, vilket ofta förorsakar mycket besvär såväl för dödsbodelägarna som för bouppteckningsförrättaren.

Herr talman! Reservanterna finner liksom motionärerna att det föreligger starka skäl för en sådan här förenkling, och jag ber därför att få yrka bifall till den vid utlåtandet av herr Ferdinand Nilsson m. fl. fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Borås (fp).

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Då jag nu begärt ordet är det inte min avsikt att mitt inlägg skall föranleda någon längre debatt, utan jag vill endast som motionär framföra några synpunkter på frågan om skyldigheten för dödsbo att upprätta och inge bouppteckning.

Det har ofta visat sig svårt att få till stånd bouppteckning när den avlidne är medellös och dödsbodelägarna är många och vistas på annan ort. I sådana fall synes en bouppteckning icke fylla något egentligt praktiskt syfte. Ej heller torde bouppteckning ha någon större uppgift att fylla, när den avser ett litet barn som inte efterlämnar några tillgångar. I dessa och liknande fall borde bouppteckning kunna ersättas av en skriftlig anmälan till rätten, som borde få avgöra, huruvida en fullständig bouppteckning behövs. En sådan regel skulle säkerligen kunna tillämpas smidigt, särskilt med tanke på att nämndemännen, vilka regelmässigt upprätthåller nära kontakt med vederbörande tjänsteman i domstolen, ofta även anlitas för bouppteckningsuppdrag.

Utän att förringa värdet av bouppteckning kan man — om man sysslat något med bouppteckningsuppdrag — inte underlåta att konstatera, att befrielse från bouppteckningsskyldighet borde kunna medges i sådana fall som jag här nämnt och ersättas med en skriftlig försäkran att boet saknar till-

gångar. Därmed skulle arbete och kostnader minska för dem som har ansvaret för dödsboet.

Första lagutskottet har tyvärr inte velat tillmötesgå motionärernas hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i syfte att ge domstol rätt att under vissa omständigheter medge befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning. Jag är fullt övertygad om att den dag kommer — även om den dröjer — då man under vissa förhållanden medger befrielse från skyldighet att upprätta och inge bouppteckning. Jag tror detta därför att vi går emot tider av rationaliseringar och förenklingar i syfte att spara tid och pengar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid första lagutskottets utlåtande fogade reservationen av herrar Ferdinand Nilsson, Sveansson i Vä och Gustafsson i Borås.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp):

Herr talman! Första lagutskottet har haft samma inställning i år som tidigare är till frågan om befrielse i vissa fall från bouppteckningsskyldigheten. Denna fråga har varit föremål för noggranna överväganden först av lagberedningen och sedan av ärvdabalkssakkunniga, vilka ansett att man inte skall gå med på ett eftersättande av bouppteckningsplikten. De har kommit fram till att även om undantag medgavs från huvudregeln om obligatorisk bouppteckningsplikt skulle detta inte spara nämnvärt med tid för de berörda parterna. Den utredning, som i varje fall måste verkställas för att domstolen skall kunna bedöma om en bouppteckning är nödvändig eller inte, kommer i stort sett att vara av samma omfattning som om det är fråga om en verklig bouppteckning. Det har också utarbetats blanketter för detta ändamål, och det för-

Befrielse i vissa fall från skyldighet att upprätta bouppteckning

anleder i allmänhet inte något väsentligt arbete att fylla i dem och upprätta en behörig bouppteckning.

Redan ärvdabalkssakkunniga sade i sitt utlåtande, att det inte var rimligt att spilla större tid på att efterforska dödsbodelägarnas adresser i de fall där boet saknade tillgångar eller dessa endast räckte till begravnings- och andra nödvändiga kostnader. Det säges också att man i sådana fall inte heller behöver någon arvskungörelse, utan bouppteckningen kan förrättas ytterligt enkelt.

Det har också ett visst värde att det finns en formell bouppteckning, även om den är av enkel beskaffenhet. Det kan ju senare uppenbara sig nya tillgångar eller eventuellt ny gäld, som inte var känd vid tiden för dödsfallet, och då är det av värde att det finns en handling registrerad angående dödsfallet.

Utskottet har inte velat frångå den uppfattning som kommit till uttryck dels tidigare inom utskottet, dels inom de sakkunniga instanserna, senast ärvdabalkssakkunniga. Vi har därför ansett oss böra avstyrka motionerna även i år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Det är visserligen sant att blanketterna är enkla. När det gäller en bouppteckning är det emellertid inte bara fråga om att fylla i blanketter. Samtliga dödsbodelägare skall också kallas, och det kan vara en ganska omfattande affär. Finns då inga som helst tillgångar i boet synes det vara ganska överflödigt att behöva sätta i gång med en så vidlyftig apparat.

Utskottets ordförande anser att det kan vara av ett visst värde att det finns en bouppteckning med hänsyn till att det kan framkomma nya tillgångar eller nya gälder längre fram i tiden. Ja, men då kan man ju göra en s. k. tilläggs-

bouppteckning. Det måste redan nu ske, om det skulle framkomma nya tillgångar eller skulder sedan den första bouppteckningen inlämnats.

Det skulle enligt min mening innebära en ganska stor förenkling, om dödsbodelägarna bara behövde fylla i ett formulär och inlämna detta till rätten, som sedan får avgöra huruvida bouppteckningsskyldighet föreligger eller icke. Jag vill ta ett litet exempel. För en tid sedan dog ett två dagar gammalt barn. Föräldrarna blev alltså skyldiga att inlämna bouppteckning, men rätten medgav ett undantag från denna skyldighet med hänsyn till att barnet inte varit döpt. Huruvida detta var ett riktigt förfarande eller icke, vill jag inte yttra mig om.

Lagberedningen har i sitt år 1932 avgivna förslag sagt att »hos oss torde också vid åtskilliga underrätter den praxis tillämpas, att fordran på bouppteckning eftergives, när enligt tillgängliga uppgifter tillgångarna äro så obetydliga, att de ej förslå till annat än gäldande av begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet».

När det finns en sådan praxis borde det inte vara omöjligt att i lagen ange, att det under vissa förhållanden kan lämnas befrielse från skyldighet att inge bouppteckning.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det är riktigt att lagberedningen i sitt förslag av år 1932 gjorde ett sådant uttalande som herr Börjesson i Falköping här angivit. Men om man litet noggrannare läser vad lagberedningen sagt finner man att lagberedningen anser att en sådan praxis icke bör medgivas för framtiden. »Enligt lagberedningens åsikt hör det till god ordning att, också när varken gäld eller tillgångar finnas, genom bouppteckning fastslås, vilka som äro dödsbodelägare.» Såvitt jag vet har man också upphört

Vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag

med denna praxis att utan vidare eftergiva skyldighet att upprätta bouppteckning.

Jag tycker inte att det är så olämpligt att de kända dödsbodelägarna får ett meddelande om dödsfallet i form av en kallelse till bouppteckning. De behöver inte infinna sig vid bouppteckningen, och de får på detta sätt reda på dödsfallet. Ärvdabalksakkunniga säger — såsom jag nyss påpekade — uttryckligen ifrån, att om man inte känner dödsbodelägarnas adresser eller om dödsbodelägarna är okända, behöver det inte vidtas några åtgärder för att efterforska dem och deras adresser.

Om det skall göras en tilläggsbouppteckning måste det först finnas en huvudbouppteckning; annars hänger tilläggsbouppteckningen i luften. Man måste ju gå tillbaka till huvudbouppteckningen för att se vilka som är dödsbodelägare och som skall kallas till tilläggsbouppteckningsförrättning.

Då det gäller barnet som dog endast några dagar gammalt behöver det inte vara särskilt komplicerat att göra bouppteckningen. Föräldrarna, som är dödsbodelägare, måste ju ändå företräda barnet och begära befrielse från skyldigheten att inlämna bouppteckning. Det kan väl inte vara besvärligare att sätta sitt namn under en bouppteckning, där det anges att den avlidne saknar tillgångar och skulder.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Ferdinand Nilsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! I min motion har jag framfört två förslag. Det ena innebär att aktiebolag skulle vara skyldigt att årligen till patent- och registreringsverket redovisa vilka som är de tio största aktieägarna i bolaget och storleken av deras aktieinnehav samt att hålla en sådan uppgift tillgänglig för allmänheten. Det andra förslaget går ut på att aktiebolag skulle åläggas att till patent- och registreringsverket insända protokoll med röstlängd från sina bolagsstämmor.

Dessa bägge krav är motiverade med hänsyn till allmänna samhällliga och demokratiska intressen. Det har tidigare här i kammaren talats om högers stora intresse för att sprida äganderätten i samhället. Ett första steg i denna riktning skulle vara att man sprider kunskap om äganderätten i samhället.

Aktiebolagen har för närvarande skyldighet att föra s. k. aktiebok, men det är inte mycket vunnet därmed. Vissa bolag har kanske tiotusentals aktieägare, och bolagens aktieböcker är förda på ett sådant sätt, att det är mycket svårt för den enskilde att ta del av uppgifterna. Om t. ex. en arbetare eller tjänsteman hos L. M. Ericsson vill ha reda på vilka som är företagets största aktieägare, så är det ett mycket tidsödande och vanskligt arbete för honom att få fram sådana uppgifter. Det samma gäller andra anställda i de stora bolagen.

Det vore mycket enklare, om aktiebolagen själva var skyldiga att tala om vilka som är de tio största aktieägarna. Jag kan inte finna att man skulle trampa någon på tårna genom att införa en sådan bestämmelse.

Det räcker emellertid inte att känna till vilka som är aktieägare. Man måste också veta vilka som har bestämmanderätten och rösträtten på bolagsstäm-

Vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag

morna. För närvarande finns det skyldighet för bolagen att föra röstprotokoll på stämmorna, men de är inte tillgängliga för allmänheten och skickas inte in till patent- och registreringsverket. Jag har roat mig med att på egen hand göra en undersökning på patent- och registreringsverket om hur det ligger till med olika företag i detta avseende. Jag tog fram de papper som de 25 största industribolagen i landet sänt in under de tio senaste åren. Bara för 16 av dem visade det sig möjligt att för något år finna uppgifter om röstfördelningen på bolagsstämmorna.

Utskottet har i och för sig gjort en välvillig skrivning till detta motionsyrkande. Det har inte motsatt sig att man utreder frågan, och jag är inte för min del motståndare till att man går vägen över en utredning för att skapa bättre förhållanden på detta område. Utskottet vill att den så kallade koncentrationsutredningen skall ta hand om saken, och det är jag heller inte motståndare till. Det finns emellertid ett stort krux. Jag tvivlar mycket starkt på att koncentrationsutredningen själv anser att denna fråga faller inom dess direktiv. Jag har granskat dessa och även konsulterat en medlem av denna kammare som deltar i koncentrationsutredningen. Han ställer sig också mycket tvivlande till att den skulle ha med saken att göra. Jag vill i korthet citera de sista raderna i finansministerns direktiv för denna utredning. Han säger där:

»Åt utredningen, som bör vara av expertkaraktär, bör däremot inte uppdragas att framlägga förslag till lagstiftning eller till åtgärder inom den ekonomiska politiken i annan mån än om sådana förslag direkt följer av den framlagda analysen.»

Det är möjligt att första lagutskottet anser att en lagändring — som jag har föreslagit — skulle följa direkt av den analys som utredningen kommer att göra, men det vet vi ingenting om. Jag

skulle vilja fråga utskottets representant: Om vi nu godkänner utskottets utlåtande, vad har vi då för garantier för att koncentrationsutredningen verkligen undersöker denna fråga? Har utskottet tagit kontakt med koncentrationsutredningen och hört efter, om denna själv anser att saken faller under dess direktiv?

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Första lagutskottet kan givetvis inte ge några garantier för vad denna utredning kan komma till för resultat eller vilka frågor den kommer att ta upp, men vi har ansett att problem som aktualiseras i motionen naturligtvis faller inom ramen för utredningens uppgifter. Direktiven är allmänt hållna — det har inte heller funnits någon anledning för finansministern att direkt peka på nu föreliggande problem då han utfärdade dem — men utredningen är avsedd att göra en allmän kartläggning av maktkoncentrationen inom näringslivet, och det är ett problem som nära sammanhänger med det som herr Hermansson dragit fram i sin motion.

Jag har förstått saken så, att man först då denna utredning gjort sin kartläggning av dessa frågor kan få en uppfattning om i vad mån det erfordras någon lagstiftning eller några regler i den riktning som motionen syftar till. Innan man har en sådan utredning är det mycket svårt att avgöra i vilken utsträckning det verkligen skulle vara ett intresse att få dessa uppgifter insända till patent- och registreringsverket. Det är möjligt att herr Hermansson studerar de handlingar som skickas in dit mycket noggrant, men i övrigt finns det kanske inte så stort allmänt intresse för dessa bolagshandlingar.

Det är inte fråga om att någon skulle bli trampad på tårna av dessa uppgifter, utan det gäller att komma fram till en riktig redovisning av maktkoncentrationen inom näringslivet. Ut-

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

skottet har ansett att man först måste avvakta denna utrednings resultat för att kunna bedöma i vad mån det behövs ytterligare regler för aktiebolagens redovisning och har därför föreslagit att motionen inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag ber att få yrka bifall till detta utlåtande från utskottet.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag tycker att fru Gärde Widemars anförande här strider mot vad som sägs i utskottsutlåtandet. Där står: »Utskottet förutsätter att ämnet för ifrågakvarande motion faller inom ramen för nämnda utrednings uppdrag.» Fru Gärde Widemar menar emellertid att denna utredning först måste bli färdig, innan man kan se om det är nödvändigt att göra en sådan lagändring som jag har föreslagit. Jag tar dock fasta på utskottets löfte att se till att denna sak föres framåt. Jag hoppas att utskottet skall ta kontakt med koncentrationsutredningen och framföra den åsikt som det uttalar i sitt ursprungliga utlåtande, nämligen att denna fråga bör utredas just av koncentrationsutredningen.

Jag hade egentligen tänkt yrka återremiss, men jag skall inte komplicera förfarandet och ställer därför inte något särskilt yrkande. Jag skall emellertid ta kontakt med koncentrationsutredningen vid årets slut, och visar det sig att den inte har samma uppfattning som första lagutskottet, skall jag återkomma med förnyat förslag i detta ärende.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! En sak som jag ofta har förvänat mig över när det gäller riksdagsarbetet är den svårighet olika organ inom förvaltningen har att kommunicera med varandra. Jag har varit med i riksdagen ganska länge och har fått så många exempel på det förhål-

landet, att jag tycker tiden nu är inne att påtala saken.

I det fall som här är aktuellt tycker jag t. ex. att man i utskottet skulle ha kunnat lyfta på en telefonlur och genom samtal med någon i utredningen få reda på hur det förhåller sig med denna sak i stället för att bara göra ett antagande om att det torde vara så och så.

Det är möjligt att man i utskottet har lyft på den där telefonluren, men att man inte har fått något klart besked av utredningen. Jag tycker dock att det är att krångla till proceduren i onödan att man inte kan tala öppet de olika organen emellan.

Herr talman! Jag har endast velat påtala denna sak och har inte något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10**Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner angående korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 542 i första kammaren av herrar *Jonasson* och *Ferdinand Nilsson* samt nr 655 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt prövning och förslag rörande en sådan reformering av ATP, att kategorierna korttidsanställda och lågavlönade på ett rättvist sätt kan få pensioner i förhållande till inbetalda avgifter, i enlighet med vad i motionen avses».

Utskottet hemställde, att förevarande

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

motioner, I: 542 och II: 655, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I.

av fröken *Nordström* samt herrar *Eric Carlsson*, *Erik Filip Petersson*, *Jönsson* i Ingemarsgården, *Gustavsson* i Alvesta och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 542 och II: 655, såvitt de avsåge korttidsanställda, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande avlägsnande inom tilläggspensioneringen av den nu förekommande disproportionen mellan avgift och förmån avseende deltids- och korttidsanställda, som innebure att avgift erlades utan att motsvarande pensionsrätt erhöles;

II.

av herrar *Eric Carlsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 542 och II: 655, såvitt de avsåge lågavlönade, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning och förslag rörande sådan reformering av den allmänna tilläggspensioneringen att låginkomstgrupperna erhöle pensionsrätt i förhållande till inbetalda avgifter och det nuvarande missgynnandet av dessa grupper sålunda avlägsnades.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Den fråga vi nu skall behandla har som bekant varit föremål för överläggningar här i kammaren vid tidigare tillfällen. När vi i år återkommer till dessa frågor, gör vi det med i stort sett samma motivering som vi tidigare har anförts. För varje år som går och för varje gång som ATP-avgifterna höjes blir de orättvisor vi påtalar all-

mer kännbara, och kravet på en ändring blir för varje år allt starkare.

De nuvarande reglerna i ATP-systemet drabbar deltids- och korttidsanställda på ett mycket ogynnsamt sätt. Detta framgår tydligt av de exempel som andra lagutskottet redovisar i reciten till sitt utlåtande, och jag ber att få citera vad som står där. Utskottets första exempel lyder så här:

»I. En person har såsom enda arbetsinkomst lön från en anställning som varar ett halvt år. Lönen utgör för hela anställningstiden 4 000 kronor. Arbetsgivaren erlägger arbetsgivaravgift på lönebeloppet minskat med halva basbeloppet, alltså å (4 000 — 2 000 =) 2 000 kronor, men någon pensionsgrundande inkomst beräknas likväl inte, eftersom arbetsinkomsten inte överstiger basbeloppet.»

Där har utskottet alltså utgått ifrån att basbeloppet utgör 4 000 kronor. Sedan redovisar utskottet också ett annat exempel, som visar hur det går för människor med blandade inkomster. Utskottet skriver då:

»II. En person har såsom arbetsinkomst dels 4 000 kronor på grund av verksamhet i egen rörelse, dels 4 000 kronor på grund av tre månaders anställning. För den sistnämnda inkomsten erlägger arbetsgivaren arbetsgivaravgift, som beräknas på lönen minskad med en fjärdedel av basbeloppet, alltså på (4 000 — $\frac{1}{4} \times 4 000 =$) 3 000 kronor.» Detta görs alltså därför att anställningstiden varit tre månader, d. v. s. ett kvarts år. Då återstår 3 000 kronor. Utskottet fortsätter:

»Den försäkrade är skyldig att själv erlägga avgift till pensioneringen på inkomsten av rörelse. Eftersom avdraget för basbelopp i första hand skall göras på inkomsten av anställning, som i förevarande fall är lika stor som basbeloppet, beräknas avgiften på hela inkomsten av annat förvärvsarbete. Resultatet i detta fall kan sägas vara, att pensionsavgift beräknas även på delar

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

av inkomsten, som ligger inom basbeloppet, eller att de pensionsavgifter arbetsgivaren erlägger för den försäkrade inte får någon motsvarighet i pensionspoäng för den försäkrade.»

Där vill jag göra det tillägget, att om vi som exempel tar en person med 8 000 kronors inkomst av lön, så betalas det avgift för honom på 4 000 kronor. Men när vederbörande — som i det citerade fallet — har blandade inkomster, betalas avgifter på 7 000 kronor. Dessa båda personer blir jämställda i pensionshänseende. De får båda pension efter 4 000 kronor. Ingen av dem får högre pensionsgrundande belopp.

Vidare framgår det av utskottets utlåtande att departementschefen vid 1958 års A-riksdag var medveten om dessa olägenheter. Han framhöll då att det synes böra övervägas att efter vidare utredning jämka avräkningsregeln med tanke på sådana skogskörare, som vid sidan om företagarinkomst regelbundet har säsongbetonade löneinkomster av mindre omfattning.

De som drabbas av dessa regler är oftast personer med små inkomster, inte minst kvinnor med deltidsanställning. De kommer ofta i kläm genom de nuvarande reglernas utformning. Det har vid skilda tillfällen framhållits som betydelsefullt, att man underlättar möjligheterna till deltidsanställning, särskilt för kvinnorna, och då tycker jag man borde dra konsekvenserna av det resonemanget även på detta område.

Utskottet erinrar också om att tilläggs pensioneringen bygger på fördelningssystemet, att arbetsgivaravgiften inbetalas kollektivt, att registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad och att det på grund härav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng.

Låt mig påminna om att man i ett avseende har varit noga med att åstadkomma en avvägning mellan avgifter

och pension. Man har sagt, att på lönedelar som är större än $7\frac{1}{2}$ gånger basbeloppet skall ingen pensionsavgift erläggas av arbetsgivaren. Jag har frågat mig varför, och jag har inte kunnat finna något annat svar än att det skulle vara orimligt att man betalade avgifter för en högre lönedel, då man aldrig kan få någon pension efter de avgifterna. Då vill jag fråga vad det finns för anledning att ha en spärregel uppåt, vid högre inkomster, när man är obenägen att ta bort de spärregler som förvägrar människor med små inkomster pension i förhållande till de avgifter som är inbetalda för dem.

Egentligen är det betydelselöst i detta sammanhang om *avgiften* registreras enskilt eller inte. Det är ju fråga om hur *pensionspoängen* registreras, och den registreringen sker såvitt jag förstår i samtliga fall individuellt. Uträkningen av pensionspoängen sker på grundval av de arbetsgivaravgifter, som har lämnats till den lokala taxeringsmyndigheten. Eftersom arbetsgivaren har lämnat arbetsgivaravgifter i ATP-avseende så snart den intjänata summan uppgår till 300 kronor, har ju den lokala skattemyndigheten samma möjligheter att räkna pensionspoäng för korttidsanställda som för övriga kategorier. Vad som fordras är bara att ATP-bestämmelserna ger den lokala myndigheten möjlighet att göra denna registrering.

Herr talman! Det är mot den bakgrunden som jag ber att få yrka bifall till reservationen I av fröken Nordström m. fl.

Reservationen II av herrar Eric Carlsson och Gustavsson i Alvesta tar upp ett annat problem, som jag skall be att få beröra mycket kort, nämligen låglönegruppernas ställning i ATP. I regel kommer dessa grupper tidigt ut i förvärvslivet, vilket innebär att de har lång tid i systemet. Avgifter betalas under hela den aktiva tiden, och dessa gruppers pensionspoäng blir dyrare än

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

pensionspoängen för de grupper, som vid senare ålder kommer in i systemet och har en brant inkomstkurva men naturligtvis uppfyller kravet på 30 pensionsgrundande år. Jag ber, herr talman, att i detta avseende i övrigt få hänvisa till vad som är sagt i reservationen II, som jag också ber att få yrka bifall till.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 5, som vi här diskuterar, behandlas två problem. Det ena gäller de korttidsanställdas ställning inom ATP-systemet, och jag skulle här vilja understryka de synpunkter herr Fälldin anfört.

Utskottet har sagt, att »registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad samt att det på grund därav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng». Det är klart att det ligger mycket i de synpunkterna, men detta problem är ändå så stort för dem det berör, att vi reservanter anser att det vore värt att försöka finna en lösning. Om man inte kan nå 100 procents överensstämmelse, kan man försöka nå 50 eller 75. Statsrådet har ju också sagt i sin proposition 1958, att detta problem var värt att observeras. När nu ingenting skett under så pass lång tid, tycker man det vore värt att undersöka, om det inte funnes något sätt att rätta till dessa missförhållanden.

Avgifterna stiger efter hand, och detta problem blir då större och större. Vi kommer inte ifrån det, och jag anser i likhet med vad som yrkas i reservation I, att saken bör tas upp till skyndsam prövning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation I av fröken Nordström m. fl.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Redan i propositionen

angående ATP framhöll departementschefen, att efter vidare utredning vissa justeringar i lagen kan tänkas böra vidtas. Några sådana justeringar har också gjorts, men alltså finns det, som de två föregående talarna framhållit, anledning till ytterligare justeringar för att avhjälpa brister och avigsidor som gör att pensionssystemet i nuvarande utformning ställer vissa husmödrar, studerande ungdomar, småbrukare, mindre företagare m. fl., i allmänhet människor i låga inkomstklasser, i sämre läge än övriga. Jag ber, herr talman, att få belysa mitt påstående med ett exempel, som jag haft tillfälle att underställa sakkunskapen, varvid jag fått bekräftat att det är fullt riktigt.

En företagare med inkomst av sin rörelse plus inkomst av anställning hade 1961 inkomsten fördelad enligt följande:

Inkomst av anställning	1 750 kr.
Inkomst av annat förvärvsarbete	15 650 kr.
	<hr/>
	Summa 17 400 kr.

Pensionsgrundande inkomst blir 17 400 minus basbeloppet 4 300 = 13 100 kr. På detta belopp får företagaren betala sin tilläggsavgift = 4 procent av 13 100 = 524 kronor.

Den arbetsgivare hos vilken företagaren haft anställning har betalt arbetsgivaravgift för den lön han betalt ut till företagaren (4 procent av 1 750 minus en del av basbeloppet, i detta fall ungefär 400 kronor). Beloppet utgör alltså 4 procent av 1 350 = cirka 54 kronor. Företagaren får icke räkna sig till godo denna avgift, emedan inkomsten av anställning understeg 1 800 kronor.

Eftersom en arbetsgivare är skyldig betala arbetsgivaravgift till tilläggs-pensioneringen för lönebelopp överstigande 300 kronor, bör även den, som haft inkomst av anställning överstigande 300 kronor hos en arbetsgivare, få tillgodoräkna sig sådan inkomst som pensionsgrundande. Som allmän regel

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

gäller ju — vilket herr Fälldin understrukit — att inkomst av anställning skall anses ligga i botten.

Det kan måhända anses att de 54 kronorna inte har så stor betydelse för vederbörande. Men vi vet att uttaget kommer att stiga och ingen kan i dag säga var det stannar. Under alla förhållanden kommer uttagsprocenten att bli avsevärt högre.

Jag hade för avsikt, herr talman, att under motionstiden själv ta upp denna fråga i motion. Konstaterade emellertid att problemet redan var behandlat i det motionspar vi nu har på dagordningen. Jag vill underrätta kammarledamöterna om att jag helt delar de synpunkter som framförts i dessa likalydande motioner, och jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen I av fröken Nordström m. fl., som syftar till en skyndsam prövning och förslag om justering i berörda avseenden.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Från min sida kan det inte bli tal om något annat än en repetition i denna fråga, eftersom ärendet varit uppe till behandling vid ett flertal tidigare tillfällen.

Jag lyssnade med spänd förväntan då herr Nordgren började redovisa sitt exempel rörande de stora orättvisorna, bristerna och avigsidorna hos tilläggs-pensioneringen. Men när jag fick höra herr Nordgrens redogörelse blev jag lugn — jag känner mig inte alls skakad.

Förevarande utskottsutlåtande behandlar motioner som rör tre olika ting: för det första avgiften vid blandade inkomster, för det andra pension åt korttidsanställda och deltidssamarbetande (jag tycker man skall hålla isär de två sakerna) och för det tredje beräkningsgrunderna för tilläggs-pensioneringen — 30-årsregeln och 15-årsregeln, d. v. s. respektive det antal år som krävs för att få full pension och det antal år som ligger till grund för fastställande av pensionens storlek. Jag skall börja min

repetition med den första frågan — hur man beräknar avgiften vid blandade inkomster, alltså inkomst av egen rörelse och inkomst av anställning.

Det är riktigt att den, som har inkomst av egen rörelse, själv får erlagga avgift till allmänna tilläggs-pensioneringen. Det är också riktigt att när avgiften beräknas på vederbörandes inkomst får borträknas ett belopp som motsvarar det s. k. basbeloppet, vilket nu är uppe i 4 700 kronor. Detta basbelopp är ju den del av inkomsten för vilken pension utgår genom folkpensioneringen. Vi har tidigare beslutat att ensamstående pensionär skall ha en folkpension som motsvarar 90 procent av basbeloppet och att gifta pensionärer, vilka båda har pension, tillsammans skall ha 135 procent av basbeloppet. Man får inte glömma bort att pensionssystemet består av två delar, där folkpensionen utgör ersättning — och en relativt hygglig sådan — för basbeloppet.

Vad som alltså irriterar vid uträkningen av avgifterna vid blandade inkomster är att om en företagare också har inkomst av tjänst så skall i första hand avdrag göras på den inkomsten vid bestämmandet av företagarens egenavgift. Låt i detta sammanhang också mig anföra ett exempel till belysning!

Har man en inkomst på exempelvis 4 700 kronor av tjänst samt en inkomst på 5 000 kronor av egen rörelse, får man betala avgift på sina 5 000 kronor — vad föregående talare härvidlag anfört är alldeles riktigt. Men observera en sak: den som har inkomst av egen rörelse påföres aldrig avgift på inkomst som inte är pensionsgrundande. *Ingen företagare får betala egenavgift till ATP på en enda krona som inte blir pensionsgrundande för honom.* Vidare är det värt att notera att pensionsförmånen storlek inte det ringaste påverkas av om inkomsten är blandad. Är inkomsten exempelvis 10 000 kronor ger den exakt samma förmåner vare sig den

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

är löneinkomst, inkomst av egen rörelse eller en blandning av bådadera.

Det man vänder sig emot — och det har framgått tydligt av de tidigare inläggen — är att den som har betalt ut denna lön till företagaren onekligen har fått betala en viss avgift till pensionsystemet. Arbetsgivaren påföres en kollektiv avgift för de löner han utbetalt till sina anställda, och därvid kan man inte göra något undantag för den löntagare som även har inkomst av egen rörelse.

Jag skall gärna utgå från att arbetsgivaren i mitt exempel har fått betala pensionsavgift på hälften av den lön som han har utbetalt. Då säger den anställda företagaren, att hans arbetsgivare får erlagga avgift på en lön som inte ger pension åt företagaren. Nu vet ingen hur det kommer att bli med detta. Det får man reda på först mot slutet av sin levnadstid. Erläggandet av avgift vid blandade inkomster är emellertid en källa till irritation. Frågan är tekniskt besvärlig; den är krånglig men naturligtvis ingalunda helt olöslig.

Utskottet har nu fått veta att detta ärende behandlas i ett större sammanhang, nämligen i samband med frågan om finansieringen av socialförsäkringen i stort, där den också hör hemma. Den bör lösas i samband med frågan om finansieringen av folkpensioneringen och andra socialförsäkringar. Vi kan alltså räkna med att i sinom tid få förslag på denna punkt. Sedan får vi diskutera om detta förslag tillfredsställer motionärernas önskemål.

Jag vill mycket bestämt framhålla att problemet ännu inte har vållat någon större olägenhet. De som pensioneras i år och under de närmaste åren får ingen större känning av det. Jag kan ta det exempel som jag hänvisade till i början av mitt anförande och som gällde en person med en sammanlagd inkomst av 10 000 kronor, fördelad på löneinkomst och inkomst från eget företag. Om han skulle pensioneras i år,

har han själv betalt avgifter på 400 kronor och hans arbetsgivare avgifter på 150 kronor. På ett och ett halvt år får han tillbaka vartenda öre av detta i pension. Detta gäller även för dem som varit med i systemet under tre, fyra, fem, sex och sju år: på ett och ett halvt år får de tillbaka både sin egen erlagda avgift och den avgift som arbetsgivaren kollektivt erlagt för dem.

Med hänsyn till de förmånliga beräkningsgrunderna under övergångstiden är problemet ingalunda av den storlek som motionärerna och reservanterna gjort gällande. Jag understryker emellertid att det ändock skall lösas, även om det inte spelat den roll som hävdats i den offentliga debatten. Detta har väl ingått som ett led i en allmän strävan att försöka misstänkliggöra ATP.

Jag går, herr talman, över till att säga något om de korttids- och deltidсанställda. Förhåller det sig verkligen så, som motionärerna och reservanterna vill göra gällande, att dessa grupper skulle missgynnas? Man har nämnt hemmafruar, feriearbetande studenter och även småföretagare som exempel på detta. Tack vare regeln att full pension utgår efter 30 år och att pensions storlek fastställs efter inkomsten under de 15 bästa åren, är systemet tvärtom gynnsamt just för dessa grupper. Jag vågar påstå att ATP såsom den är utformad medför en mycket stark stimulans just för hemmafruarna till att gå ut och ta sig ett extraarbete.

Kvinnorna har som regel under några år haft förvärvsinkomst innan de genom giftermål definitivt länkat sitt öde vid en man. Om hemmafrun fått ihop 15 normalinkomstår — och det är icke något ovanligt — behöver hon för att få full pension bara gå ut i förvärvsarbete i ytterligare 15 år, under vilka hon inte alls behöver ha någon hög inkomst — den måste bara vara så stor att den kommer över basbeloppet.

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

För att få räkna pensionsgrundande år inom ATP räcker det nämligen att ha intjänat pensionsgrundande inkomst motsvarande 0,01 pensionspoäng. Om följaktligen hemmafrun i fråga under ett år kommer upp till 0,01 pensionspoäng, blir detta år pensionsgrundande. Detta innebär en mycket stor stimulans för en kvinna, som före sitt äktenskap haft några inkomstår, till att även som gift gå ut i förvärvsarbete och bygga upp en full pension.

Man kan utgå från att de korttids- och deltidsanställda tack vare dessa regler, vilka herr Fälldin vill slopa, blir mycket gynnsamt behandlade och erhåller pensionsförmåner som väl svarar mot de avgifter som erläggs. Man har i detta sammanhang tagit upp studenternas feriearbete under sommaren. Tack vare 30-årsregeln, herr Fälldin, hinner studenterna tjäna in full pension. Det gör då inte så mycket om deras arbetsgivare under deras feriearbete får betala in några kronor till pensionssystemet. Det tycker jag vi kan vara överens om och bevara 30-års- och 15-årsreglerna i stället för att ändra dem. Dessa regler har jag nu i själva verket redan kommenterat. 30-årsregeln har ju tillkommit efter mönster från tidigare personalpensionssystem som ansetts mycket föredömliga. Den som kommer sent ut i förvärvslivet kan få full pension, och det gäller även den som några år är borta från förvärvslivet för att sköta sitt hem och den som drabbas av sjukdom under vissa perioder. Den omständigheten att man får plocka ut de bästa femton åren, när man fastställer pensionens storlek, kan ju inte vara till någon nackdel för de mindre inkomsttagarna, ty någon gång under livet har väl de flesta en gynnsam inkomst.

Frågan har diskuterats vid flera tidigare tillfällen, men jag har ändå velat göra dessa kommentarer, innan jag nu yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Det var med tillfredsställelse som jag lyssnade till herr Nordgren, och jag uttrycker förhoppningen att han skall få alla sina partikamrater med sig i det yrkande han ställde.

Om jag fattade herr Bengtsson i Varberg rätt, väntade han sig tydligen att herr Nordgren skulle komma med något drastiskt exempel. Om man vill argumentera med drastiska exempel är det ingen konst att dra fram sådana. Man kan t. ex. ta den där småbrukaren och skogsköraren, som jag tror att departementschefen vid ett tillfälle haft i tankarna och som under ett kvartal tjänar 4 000 kronor. För denna inkomst betalas avgift för 3 000 kronor. Om han håller på med den typen av arbete vid sidan av den sysselsättning han har i sitt eget företag kan det med ränta på ränta, som jag visat vid ett tidigare tillfälle, bli fråga om avgifter på 60 000 kronor, därest man använder den avgiftsserie som redovisades i princippositionen, d. v. s. 15 procent på den pensionsgrundande inkomsten. Och för dessa 60 000 kronor får han inte ett öre i pension. Det är alltså, herr Bengtsson, ingen konst att med exempel visa vilka proportioner det här kan få.

Herr Bengtsson hittade en ursäkt för de nuvarande förhållandena på ATP-sidan i det faktum att man för de inkomster jag här talat om får folkpension. Och den är ju hygglig, sade herr Bengtsson. Hur skall jag uppfatta det? Innebär det att de som inte kommer över det nuvarande basbeloppet, 4 700 kronor, genom ATP-avgifter skall betala något slags straffavgift för att få folkpension — herr Bengtsson och jag är väl överens om att dessa avgifter inte ger någon ATP-rätt?

Herr Bengtsson i Varberg sade vidare, att man ju inte kan veta om man får någon pension eller inte; det skulle man få veta först vid slutet av sin levnad. I så måtto att ingen vet om han någonsin blir 67 år, är väl det resone-

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

manget riktigt, men inte råder det väl någon tvekan om att det av debetsedeln framgår, huruvida ett visst års inkomst är att betrakta som pensionsgrundande inkomst enligt ATP. Inte behöver man vänta till 67 års ålder för att få veta om årets inkomst ger någon pension.

Det är heller inte någon riktig överensstämmelse mellan herr Bengtssons besked att dessa frågor skulle behandlas i ett större sammanhang i någon utredning och utskottets meddelande att frågorna är föremål för överväganden inom socialdepartementet. Under ett par tre år har det stått i utlåtandena att dessa överväganden sker inom socialdepartementet, men inte förrän herr Bengtsson sade det nu har jag hört talas om att det skulle bli föremål för en utredning.

Om jag fattat herr Bengtsson rätt medger han att det här föreligger orättvisor. Är det då något fel att vi från riksdagens sida påpekar detta i en skrivelse till Kungl. Maj:t och säger ifrån att vi önskar att åtgärder med det snaraste skall vidtas?

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag är tydligen ingen god pedagog, eftersom herr Fälldin inte fick klart för sig att jag vidgick att detta problem existerar — det gjorde även departementschefen på sin tid — och att frågan naturligtvis bör ses över och kommer att ses över. Att den är föremål för överväganden inom socialdepartementet är också riktigt. Därutöver utvecklade jag mina egna synpunkter och sade att frågan bör lösas i ett större sammanhang. Det är min egen uppfattning, men jag tror att de flesta kommer att dela den så småningom.

Jag sade inte, herr Fälldin, att folkpensionen var hygglig, utan jag sade att folkpensionen utgör en hygglig kompensation för basbeloppet, eftersom folkpension skall utgå med 90 procent av basbeloppet för ensamstående och med 135 procent för en gift man.

Har vi bestämt oss för att en viss del av inkomsten skall anses utgöra basbelopp för folkpensionen, så kan ju inte samma inkomst grunda rätt till ATP. Herr Fälldin säger då att vederbörandes arbetsgivare påförs avgifter för en sådan här inkomst, vilken inte ger någon pension. Det är riktigt, men det behöver inte innebära någon orättvisa, ty inkomsttagaren får ju full pension om han har pensionsgrundande inkomst under 30 år och pensionens storlek fastställs efter inkomstens storlek under de 15 bästa åren. Dessa saker tillsammans uppväger helt och kompenserar kanske många gånger om den avgift som arbetsgivaren fått betala för denna inkomst.

Man kan spekulera över hur man skall lösa detta problem. Man kan tänka sig att göra som med sjukförsäkringen och ta ut avgiften från botten. Man kan också tänka sig att dela basbeloppet för den som har blandad inkomst. En annan möjlighet är att den som har blandade inkomster får lägga företagarinkomsten i botten. Men då får man det motsatta förhållandet, att han får pension på inkomster som inte är pensionsgrundande.

Jag har velat slå fast att detta problem inte har den storlek man velat göra gällande. Det existerar för dem som har blandade inkomster, och det bör vara möjligt att lösa. Men ännu så länge är det inte något allvarligt problem. Herr Fälldins exempel med småbrukaren som mellan sitt sextonde och sextiofemte år skulle ha låga inkomster och för vilka arbetsgivaren skulle få betala 60 000 kronor i avgifter som inte ger pensionsrätt är inte ett argument som är intressant för dagen. Under de närmaste åren kan det problemet inte vara allvarligt, och vi hinner lösa det innan avgiften blir för betungande.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Det är inte alls säkert att den där jordbrukaren eller företaga-

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

garen totalt sett behöver ha det så dåligt ställt för att reglerna skall verka så ogynnsamt som jag sade. Han kan utöver sin företagarinkomst ha en årlig biinkomst på 4 000 kronor som han tjänar under ett kvartal. Han behöver heller inte betala dessa avgifter från 16 års ålder — det är ovanligt med småbrukare som börjar så tidigt — utan gör det kanske från 25 till 65 års ålder. Det är inte alls någon verklighetsfrämmande konstruktion.

Vi skall inte nöja oss med att problemet inte har så stor omfattning. Det har ju stor betydelse för den enskilde som drabbas av det. Knuten är att man mindre har sett till personerna än till kollektivet. Man har skapat regler och sagt till människorna: »Var vänliga anpassa er efter reglerna så att ni får ut det mesta möjliga.» Vi menar att man bör gå den motsatta vägen och låta reglerna så väl som möjligt fånga in de situationer i vilka människorna befinner sig.

Man kan tänka sig andra lösningar också i synnerhet vad beträffar blandade inkomster. Vad finns det för skäl för att absolut kräva att just inkomsten av anställning skall ligga i botten vid beräkningarna?

Tag för enkelhetens skull det fallet att en person har 4 000 kronor i anställningsinkomst och 4 000 i företagarinkomst. Anställningsinkomsten uppbär han under ett kvartal. Han får då erlägga avgifter för 7 000 kronors inkomst. För en enskild löntagare med samma inkomst beräknas avgiften på 4 000 kronors inkomst. Båda får samma pension. Borde man inte på företagarinkomstdelen få räkna sig till godo det basbelopp som har utelämnats vid beräkning av avgiften på anställningsdelen? Bara genom den enkla operationen skulle man rätta till det väsentligaste.

Låt mig påminna om en sak som är avgörande i detta sammanhang. Den lokala skattemyndigheten gör ju en individuell beräkning av pensionspoäng-

en för samtliga. Det kan inte vara svårare att göra det för den som har blandad inkomst eller deltidsinkomst än för den som har heltidsanställning.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! En detalj i herr Bengtssons i Varberg första yttrande var litet egendomlig. För de korttidsanställda, sade han, är de nuvarande reglerna snarast en stimulans. Tag t. ex. husmöd-rar! De blir gynnade om de bara skaffar sig en inkomst som är så hög att de nätt och jämnt hakar sig över basbeloppet 4 700 kronor. Detta tror jag är riktigt. Men vi har sagt att de som kommer strax under basbeloppet är de som missgynnas.

Effekten kan åskådliggöras genom ett exempel. Om endast en av makarna svarar för familjeinkomsten reduceras denna vid pensionsberäkningen i vanlig ordning med basbeloppet. Om båda makarna bidrar till familjeinkomsten avräknas basbeloppet på vardera makens inkomst i den mån denna förslår därtill. Familjeinkomsten kan vi anta vara 20 000 kronor. I ena fallet är mannens inkomst 20 000 kronor och hustruns 0, och om basbeloppet har satts till 4 700 kronor som 1963, blir den pensionsgrundande inkomsten 15 300 kronor. I det andra fallet är familjeinkomsten fortfarande 20 000 kronor men härav tjänar mannen 16 000 kronor och hustrun 4 000 kronor. Den pensionsgrundande inkomsten blir då 11 300 kronor. I det tredje fallet är familjeinkomsten 20 000, mannens inkomst 10 000 och hustruns inkomst 10 000 kronor. Pensionsgrundande inkomst blir då $5\,300 + 5\,300 = 10\,600$ kronor.

Då frågar man sig: Medför det någon speciell stimulans för dessa hustrur att förvärva denna inkomst? Familjeinkomsten i dessa fall är densamma, men den pensionsgrundande inkomsten blir i första fallet 15 300, i andra fallet 11 300 och i tredje fallet 10 600 kronor.

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

Det kanske kan vara en speciell stimulans för dem som når över gränsen för basbeloppet men inte för dem som befinner sig strax under denna gräns.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Beträffande den fråga som herr Jönsson i Ingemarsgården nu senast tog upp är det inte alls säkert att siffrorna i det exempel han nämnde blir utslagsgivande för vederbörandes pension. Hela resonemanget förutsätter att de båda makarna har exakt samma inkomster under hela livet.

Jag håller fortfarande fast vid att om en kvinna har haft normal inkomst av förvärvsarbete några år, behöver hon bara komma upp till basbeloppet ett antal år för att få oerhört gynnsamma pensionsförhållanden. I regel gifter hon sig ju inte vid 16 års ålder — det kan vi väl vara överens om. Kvinnorna är oftast ute på arbetsmarknaden några år innan de ingår äktenskap. De vet att de får fulla pensionsförmåner tillsammans med maken om de kan förtjäna inkomster över basbeloppet. Mannen kanske arbetar i 40 år för att få sin pension, medan det för hustrun räcker med 30 år.

Det finns ingenting som motsäger mitt påstående, att pensionsförmånerna är oerhört gynnsamma för de kvinnor, som vill ha deltidsarbete.

Sedan säger herr Fälldin att det inte är någon konst att klara av den här saken; man delar upp basbeloppen. Det är klart att man kunde göra det, om det bara var fråga om en arbetsgivare. Men det blir problem om vederbörande varit anställd hos flera arbetsgivare. Jag nämnde också i mitt anförande att en tänkbar lösning är att dela upp basbeloppet. Men det får bli schablonmässigt, ty man kan inte ta hänsyn till att en person haft flera arbetsgivare. En del arbetstagare har haft anställningar hos 4—5 arbetsgivare, som kanske inte alls betalt den avgift som borde betalats.

Herrarna säger varje gång vi disku-

terar dessa frågor att man »drabbas» av denna avgift. I själva verket torde det avgörande för denna irritation vara att man har »drabbats av ATP».

Jag vill sluta med att säga att man inte får glömma att ATP finansieras genom ett fördelningssystem. Det är inte fråga om ett premiereservsystem. Det är inte fråga om att ta avgifter från enskilda personer och bokföra dem för vederbörandes räkning för att sedermera ge pension. De kostnader som uppstår ett år för dem som pensioneras skall finansieras med avgifter som uttages samma år.

Jag hoppas att herr Jönsson i Ingemarsgården inte nu har gått ifrån denna uppfattning. Eftersom ni säger er stödja ATP, stöder ni väl också finansieringssystemet?

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Låt mig bara säga att visst är ATP-systemet ett fördelningssystem. Men, herr Bengtsson i Varberg, nog är det ett fel i det fördelningssystemet, när den korttidsanställda i den situation jag skisserade inte får några pensionspoäng för ifrågavarande år.

Sedan säger herr Bengtsson: Genom de regler vi har vet vederbörande inte förrän längre fram vad han får. Men då har väl herr Bengtsson stirrat sig blind på ålderspensioneringsdelen i ATP-systemet. Hur går det med efterlevandeskydd och förtidspensioner, när man skall vänta på att det blir något bättre i framtiden och då man för de aktuella åren inte har några pensionsgivande poäng?

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg insinuerade, att vi vore ute för att söka misstänkliggöra ATP. Han kan gott få säga detta, men jag vill protestera mot att det ligger någon realitet bakom detta påstående.

Vi arbetade för ett annat förslag, men

Korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner

när ATP-systemet genomförts är vi villiga att stå bakom det och arbeta för en förbättring av det. Är det att försämbra systemet, när man vill komma med förslag till förbättringar? Det kan jag inte finna.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! I det senaste yttrandet vill jag helt instämma och konstaterar vidare att herr Bengtsson i Varberg redan inledningsvis sade att detta tydligen är en källa till irritation, vilket vi alltför väl märkt på de exempel som framdragits. Frågan är svårslöslig, sade herr Bengtsson vidare, men den är inte olöslig och bör om möjligt lösas, slutar herr Bengtsson. Detta har också bekräftats av riksförsäkringsverket.

Jag tror det finns all anledning att lösa den snart. Herr Bengtsson tyckte inte att frågan var så särskilt stor. Här-till kan sägas, att det råder irritation även mellan arbetsgivaren och den anställde som tar korttidsanställning. Den anställde är besviken över att arbets-givaren betalar ut avgifter för hans räk-nung utan att han får någon glädje av dem. Det finns anställda som sagt: »Vi kan lika gärna få pengarna själva.» Jag tror det finns anledning, som herr Bengtsson också medgav, att försöka eliminera denna irritation.

Herr **BENGTSSON** i Varberg (s):

Herr talman! Jag sade, att det är en källa till irritation, men det är ju rätt lätt att göra en liten källa till en stor bäck. Jag menar att herrarna medverkar till att göra källan mycket större än den i själva verket borde vara. Detta om detta.

Det var ingen insinuation till herr Jönsson i Ingemarsgården utan bara en fråga. Jag är glad över att man står fast även vid finansieringssystemet. Sedan har man mycket delade meningar om vad som kan vara förbättringar av systemet, och jag vidhåller att herrarna

inte har presenterat något förslag till förbättringar på denna punkt.

Herr Fälldin påpekade att vad jag sade gällde ålderspensionen och att man i det fallet kunde få tillbaka sina avgifter. Men vad händer om dessa människor invalidiseras eller avlider och det blir fråga om pensioner till de efterlevande? frågade herr Fälldin. Ja, då får de fulla pensionsförmåner, trots att de bara varit med i systemet ett par år. Skulle rätt till förtidspension eller familjepension inträda nu får de tillbaka både sin och arbetsgivarens avgift med ränta på pengarna, så finansieringssystemet medför inte några bekymmer för de förtidspensionerade och dem som behöver familjepension.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen meddelade, att ärendet komme att företagas till avgörande med iakttagande av den i reservationerna tillämpade uppdelningen.

Korttidsanställdas ATP-pensioner

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fälldin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, såvitt avser korttidsanställdas ATP-pensioner, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fröken Nordström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Bestämmelser om framförande av sparkstötting

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Fälldin begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 68 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Lågavlönades ATP-pensioner.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fälldin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, såvitt avser lågavlönades ATP-pensioner, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herrar Eric Carlsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner

om vidgad rätt till statsbidrag till barn-tandvård, och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Bestämmelser om framförande av sparkstötting

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner angående vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! För att man i förhoppning att minska olycksriskerna och antalet olyckor i trafiken skall kunna öka trafiksäkerheten fordras en ständig verksamhet och aktiva åtgärder från samhällets sida. Värdet av NTF:s intensiva arbete liksom av den trafiksäkerhetsproposition som regeringen nyligen lagt fram vill jag livligt understryka. Till sammans med mig har emellertid några ledamöter av denna och första kammaren väckt ett par motioner vid årets riksdag beträffande några detaljer där vi förordar effektivare åtgärder än dem som nu tillämpas. I dag har vi uppe till behandling motionerna I: 285 och II: 336 angående vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting, speciellt i mörkertrafik.

Liksom många andra förslag till förbättringar av trafiksäkerheten har också denna fråga tidigare varit uppe i riksdagen. Kungl. Maj:t har även uppdragit åt statens trafiksäkerhetsråd att verkställa en undersökning för att utvärdera möjligheterna att genom särskilda åtgärder, exempelvis genom användan-

Bestämmelser om framförande av sparkstötting

de av belynings- eller reflexanordningar eller genom tillämpning av andra trafikregler än de nu gällande, minska olycksfallsrisken vid förande av sparkstötting. Utredningen färdigställdes den 1 juni 1961. I denna utredning finns åtskilligt som är minst sagt förbryllande. Trots positiv argumentering, som kunde tyda på ett ställningstagande så som motionärerna tänkt sig det, kommer utredningen fram till att någon ändring av gällande regler inte bör ske.

Tredje lagutskottet finner det angeläget att de åtgärder vidtas som kan vara ägnade att förebygga sparkstötingsolyckor. Utskottet finner därför motionernas syfte värt allt beaktande men har ändå avstyrkt dem med hänvisning till att trafiksäkerhetsrådets undersökning nu finns hos Kungl. Maj:t för övervägande.

Vid samtal under hand i dag har utskottets talesman förklarat att utskottet inte intar samma negativa ställning som trafiksäkerhetsrådet men att detta inte kommit till klart uttryck i utlåtandet. Jag skall därför avstå från att närmare bemöta utredningens innehåll, vilket jag först hade tänkt göra. Jag vill i stället i den sista meningen i utlåtandet utläsa ett instämmande i motionärernas synpunkter: »Utskottet förutsätter därför att vid den slutliga prövningen ståndpunkt kommer att tagas såväl till frågan om belysning och reflexanordningar som till förslaget att sparkstöttingar bör framföras mot den vanliga fordonsriktningen.»

Då utskottet hade refererat en del punkter i utredningens betänkande, där vi inte kunde acceptera utredningens uppfattning, och avstyrkt motionerna med hänvisning till utredningen, kunde vi inte heller tolka den sista meningen i utlåtandet på annat sätt än så att utskottet anslutit sig till utredningens ståndpunkt. Men, herr talman, med tanke på den upplysning jag har fått i dag avvaktar jag departementets ställningstagande och dess tolkning av trafik-

säkerhetsrådets respektive utskottets uttalanden samt avstår från att yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Den nu väckta frågan är ganska komplicerad. Vägtrafikförordningen räknar med två slag av trafikanter, nämligen fordon, som skall framföras på vägens vänstra sida, och gående, som skall färdas på vägens högra sida, i de fall då det inte finns särskilda gångbanor för dem. Som gångtrafikanter räknas också de som färdas med barnvagn, rullstol eller lekfordon.

Nu har motionärerna föreslagit att sparkstöttingar skall framföras på vägens högra sida. Detta måste väl betyda att de menar att sparkstöttingstrafikanterna, om gångbana finns, skall få färdas på denna. Jag är inte säker på att det skulle vara riktigt att tillåta sparkstöttingar på gångbana. Det är detta som gör att frågan blir ett besvärligt problem, trots att den kan förefalla enkel.

Nu är detta ärende föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Trafiksäkerhetsrådet har, som fru Thunvall nämnde, haft frågan under utredning och rätt bestämt tagit ståndpunkt för att sparkstöttingar även i fortsättningen skall framföras på vägens vänstra sida. Reservanten vill att riksdagen skall uttala sig för att sparkstöttingar skall framföras på vägens högra sida.

Utskottet har faktiskt ställt sig helt neutralt på denna punkt och förutsätter att Kungl. Maj:t vid sin prövning av frågan om belynings- och reflexanordningar också tar upp spørsmålet om på vilken sida av vägen sparkstötting skall framföras. Utskottet vill inte att man, som trafiksäkerhetsrådet föreslår, skall binda sig vid ett uttalande att sparkstötting i fortsättningen skall framföras på vänster sida av vägen. Men utskottet vill heller inte gå så långt som reservanten

Effektivare åtgärder mot ocker

föreslår och yrka, att riksdagen skall besluta att sparkstötting skall framföras på högra sidan, utan intar, som sagt, en neutral ställning och tar för givet att Kungl. Maj:t kommer att överväga båda de nämnda alternativen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart för sig tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av motioner angående begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen,

nr 9, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning, och

nr 10, i anledning av motion angående rätt för markägare att anhängiggöra talan vid expropriationsdomstol i vissa fall; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om allmän flaggning å valdag, och

nr 4, i anledning av väckt motion om utredning rörande förekomsten av s. k. smygreklam i televisionen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Effektivare åtgärder mot ocker

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om effektivare åtgärder mot ocker.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 185 av herrar *Torsten Andersson* och *Svanström* samt II: 219 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

måtte anhålla om skyndsam och allsidig utredning, huruvida och på vad sätt effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning kunde vidtagas samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde att de likalydande motionerna I: 185 och II: 219 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Jonasson*, *Ernst Olsson* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 185 och II: 219 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam och allsidig utredning rörande effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Det är kanske inte praxis att enskilda motionärer vid riksdagsbehandlingen av sina motioner anför ytterligare synpunkter. Men med hänsyn till den vikt jag tillmäter de problem jag påtalat i min motion vill jag dock, herr talman, ta kammarens tid i anspråk för att med några ord söka belysa vad jag åsyftat med motionen och bakgrunden, den ockerverksamhet jag anser tarva en allsidig utredning.

Det var med besvikelse jag tog del av utskottsutlåtandet. Att, trots att utskottet i vissa avseenden ställt sig positivt, jag som motionär inte är nöjd med utgången bör ju vara självklart.

Utskottet anför, att det delar motionärernas uppfattning om ockerverksamhetens allvarliga innebörd för såväl de enskilda individerna som för samhället och om nödvändigheten av att stora ansträngningar görs för att stävja denna brottsliga verksamhet. Detta uttalan-

Effektivare åtgärder mot ocker

de tillmäter jag ett mycket stort positivt värde, men jag kan inte undgå att framhålla att jag beklagar att utskottet dock inte finner att den av motionärerna föreslagna utredningen skulle kunna leda till effektivare åtgärder i detta syfte. Utskottet har också åberopat svårigheterna att åvägabringa bevis för huruvida ockerverksamhet vid olika tillfällen föreligger eller inte.

I och för sig är detta alldeles riktigt, men det är ju, herr talman, just dessa stora svårigheter på området som föranlett min hemställan om en allsidig utredning. En sådan utredning bör ta sikte på att utröna i vilken omfattning dessa herrar bedriver sin verksamhet. Först sedan man kartlagt problemet på detta sätt och härigenom sökt skingra det dunkel bakom vilket denna verksamhet florerar, kan man vidta de åtgärder som är påkallade för att få bukt med denna skumrasktrafik. Man kan konstatera att ockerverksamheten under senare tid tagit allt större proportioner. Främst synes den ha ökat i storstäderna, men även i landsorten har den blivit allt vanligare. Ett belägg för att ockerverksamheten ökat i oroväckande grad utgör det allt större antalet rättegångar på området under senare år.

Denna utveckling sammanhänger med många faktorer. Speciellt har tidigare kreditrestriktionerna spelat en avgörande roll. Svårigheterna för de kredit-sökande att i kreditinrättningarna erhålla lån har lett till att vederbörande vänt sig till privatdiskontörer, som beredvilligt ställt pengar till förfogande, dock till räntor som vida överstiger dem som tillämpas i banker och kreditinrättningar över huvud taget.

I min motion har jag anfört några exempel på de villkor som i vissa fall gällt för låntagare på ockermarknaden. Det har förekommit räntor på 600 procent och däröver. En låntagare har till och med fått erlägga 9 000 procent för ett kortfristigt lån. Detta är det mest

drastiska exempel som jag kunnat framleta, men exemplen kunde mångfaldigas och är så skrämmande att varje ansvarskännande medborgare borde reagera.

Visserligen betecknas de här anförda räntorna som grovt ocker. Vanligast förekommande ockerräntor rör sig mellan 20 och 50 procent. Det förekommer t. ex. långivning på 5 procent i årlig ränta, som skall erläggas per månad. Detta gör att räntan på grund av ränta på ränta uppgår till 60 procent. Vissa långivare tillämpar så kallad rak ränta. Lånebeloppet skall amorteras med ett visst angivet belopp. Räntebeloppet är fast, beräknat på hela lånebeloppet, och skall erläggas samtidigt med amorteringen. Följden blir att låntagaren erlägger samma räntebelopp vid den sista amorteringen som vid den första. Vid de sist erlagda amorteringarna kan räntan uppgå till svindlande belopp.

Till dessa krasst ekonomiska synpunkter på denna dubiösa affärsverksamhet kommer de sociala aspekterna, vilka man i sammanhanget inte kan bortse ifrån. I många fall, kanske i de allra flesta, leder ockerverksamheten till ren ekonomisk misär för den enskilde låntagaren. Följdverkningarna i form av splittrade hem, alkoholism etc. är mänskliga tragedier som följer i ockerverksamhetens spår.

Man kan självfallet fråga sig hur det är möjligt att folk över huvud kan åta sig att betala de höga räntor det här gäller. I de flesta fall har det visat sig vara fråga om ett ekonomiskt nödläge, kanske tillfälligt ekonomiskt trångmål, beroende av t. ex. sjukdom eller andra olyckliga omständigheter. Vederbörande kanske är tvungen att skaffa fram pengar till ett visst ändamål. Efter att ha sökt lån hos bank eller kreditinrättning och fått avslag återstår för honom att i sin nöd vända sig till en s. k. privatdiskontör, som utnyttjar låntagarens olyckliga situation. Han »hjälp» med lån men till räntor av den storlek jag

Effektivare åtgärder mot ocker

tidigare här nämnt. Låntagaren faller i ockrarens armar för att för tillfället klara sig ur sin knipa. Han har visserligen klart för sig att det är dyra pengar han lånar, men tröstar sig kanske med att det ju endast är fråga om kortfristig kredit.

Tyvärr har det emellertid visat sig att den som en gång trasslat in sig i ockergarnet har oerhört svårt att komma ur det. En person som kommit i ekonomiskt trångmål måste skaffa sig pengar till vilket pris som helst. Så upprepas hela den olycksaliga proceduren med åtföljande stora svårigheter för låntagaren. Och dessa skumma grupper av affärsmän finns det, tyvärr, alltför gott om, personer som samvetslöst utnyttjar en enskild människas ekonomiska svårigheter men kanske också hans oförstånd.

Det skall självfallet inte förnekas att de flesta fallen av ockerverksamhet förvisso inte kommit till vederbörande myndigheters kännedom. Ingen skall förneka att bevisanskaffningen är ytterst komplicerad.

Men, herr talman, detta var ju i grunden anledningen till att jag i motionen begärde en allsidig utredning på området. Innan man fått någon detaljkännedom om den skumma trafik som förekommer, kan givetvis inte heller några verkligt effektiva motåtgärder sättas in. Därtill kommer att ockrarna av allt att döma i sin affärsdrivande låneverksamhet lärt sig synnerligen effektiva knep för att undgå insyn från myndigheters sida.

I många fall göres låneaffärerna upp utan vittnen, i skuldebreven anges i de flesta fall ett högre belopp än det utlånade lånebeloppet och kvitto å transaktionen förekommer sällan. Till allt detta kommer att klienten i de allra flesta fall befinner sig i ett sådant läge, att han helst inte vill bli känd. Det kan av denna anledning — sedan misstanke om ocker uppstått — bli en ytterst svår uppgift för myndigheterna att bringa

fram material över vad som förekommit. Mycket ofta kommer dessa ockerfall i dagen först sedan klienten i fråga kommit på obestånd och kanske till och med blivit åtalad för falskriering av något slag. Inte sällan inträffar det att man vid utredning av orsakerna till en konkurs kommit en ockrare på spåren. Som jag redan tidigare nämnt ökar ockerverksamheten till sin omfattning, vilket ett allt större antal rättegångar kring dessa ärenden bär vittne om.

Självfallet vill jag härmed inte påstå, att alla som driver privat penningutlåning är att beteckna som ockrare. Men tyvärr har det dock visat sig, att alltför många bland dessa är sådana som räknar ut att de denna väg på ett lättvindigt sätt kan tjäna stora summor på olyckliga människors bekostnad. Det är vinster som de också på sitt maner kan undandra från beskattning.

Det är, som utskottet framhåller och som jag är fullt medveten om, ytterligt svårt att komma till rätta med ockerverksamheten. Men dessa svårigheter får inte, herr talman, tas till intäkt för att ingenting kan åtgöras på området.

Min avsikt med motionen var ju att på alla tänkbara vägar söka finna möjligheter att bekämpa denna dubiösa verksamhet och dess skadliga följdverkningar. En utredning av hithörande spörsmål hade enligt min mening varit ytterst värdefull. Skall det bli något bevänt med kampen mot ockrarna måste vi få ockerverksamhetens omfattning kartlagd samt få till stånd en utbyggnad av polis- och åklagarverksamheten med sikte på åtgärder riktade mot ockerverksamheten.

Utskottets värderade talesman kommer säkert att peka på att myndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på spörsmålet samt att man vill vänta och se resultatet av, som man hoppas, en utbyggnad av polisen och åklagarmakten. Vidare kommer han också att åberopa att det för närvarande är relativt lätt att låna pengar och att ockrarna

Effektivare åtgärder mot ocker

därmed har en något sämre marknad. Till detta vill jag dock säga, att lånemöjligheterna visserligen för närvarande är tillfredsställande, men vi har inga garantier för att låntagarnas marknad skall bestå för all framtid. Och för övrigt har ockrarna inga svårigheter att få kunder, oavsett kapitaltillgången i banker och kreditinrättningar.

Det tillkommer självfallet inte en motionär att ge anvisningar om hur en sådan utredning skulle vara beskaffad eller ange direktiven för dess arbete. Jag tillåter mig emellertid med hänsyn till vad jag här sagt i all korthet anföra några punkter, som i ett sådant utredningssammanhang onekligen är aktuella, därmed givetvis inte sagt att inte även andra tänkbara vägar bör prövas.

Jag skulle främst vilja peka på behovet av att all yrkesmässig utlåning sker under kontroll och effektiv tillsyn av myndigheter. Uppgiftsskyldighet bör åvila såväl långgivaren som låntagaren. Vidare vore det önskvärt om poliser och åklagare kunde avdelas för att specialisera sig på just dessa frågor och vid varje aktuellt tillfälle kunna attackera och rensa upp kring ockrarna.

Kort sagt — utredningen skulle enligt min uppfattning syfta till att söka komma till rätta med den »grå kreditmarknaden», den marknad som nu är så gott som helt fri från all insyn av såväl enskilda som myndigheter.

Det måste ur samhällets synpunkt vara av ytterst stor vikt att man snarast möjligt söker sanera denna marknad. Och inte minst den enskilde medborgaren har helt enkelt rätt att kräva, att samhällets resurser ställs till förfogande i kampen mot ockerverksamheten.

Det är, herr talman, ännu en gång att beklaga, att utskottet i ett så viktigt spörsmål uppvisat en så passiv inställning. Ur allmänhetens synpunkt måste det te sig som ett bevis på synnerligen stor vanmakt från riksdagens sida, om denna motion avslås utan hänsynstagande till att det här de facto förelig-

ger problem med vittgående negativa verkningar — i första hand för de många enskilda människor som drabbats av denna skumrasktrafik från ansvarslösa personers sida.

Att »hjälpa» — vilket i ockrarkretsar förvisso torde vara ett fullt godtagbart epitet på affärerna i fråga — är i dessa fall ingenting annat än att stjälpa. En sådan verksamhet anser jag för min del att riksdagen ovillkorligen bör vända sig emot.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till den till utskottets utlåtande fogade reservationen av herrar Jonasson, Ernst Olsson och Börjesson i Glömminge.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Den beskrivning av detta problem som herr Börjesson i Falköping nyss har lämnat finns det naturligtvis ingenting att erinra mot. Tvärtom har beredningsutskottet varit fullt ense om att problemet är allvarligt. Anledningen till utskottets ståndpunktstagande är inte heller att utskottet inte skulle ha insett hur allvarligt läget är på detta område.

Emellertid är ju inte frågan ny här i riksdagen. Den har behandlats för åtskilliga år sedan, och den har varit föremål för behandling i olika utredningar och även i departementet. Därvid har man konstaterat att man inte har möjlighet att vidta några effektiva åtgärder utöver dem som en tillämpning av gällande strafflag innebär. Mot den brottsbeskrivning och de strafflatituder som här finns har inte motionärerna haft något att invända. Problemet är emellertid som sagt gammalt, och det finns som motionären sade all anledning för vederbörande myndigheter att följa frågan med all uppmärksamhet för att se om det möjligen går att i någon annan form sätta in en stöt mot ockrarna.

Jag vill erinra om att utskottets behandling av motionen vid förra årets

Effektivare åtgärder mot ocker

riksdag föregicks av ett mycket omfattande remissförfarande. Av de svar som då kom in var det en sak som man med säkerhet kunde konstatera, nämligen att uppfattningarna var mycket delade om huruvida man skulle kunna komma till rätta med problemen genom några speciella åtgärder.

I sin reservation till årets utlåtande har reservanterna uttalat att majoriteten av remissinstanserna tillstyrkt motionen. Detta är dock en sanning med modifikation. Till dessa instanser har man då räknat t. ex. Bankföreningen som efter en i vissa avseenden mycket kraftig kritik förklarar sig ej ha något att erinra mot utredningen, Föreningen Sveriges landsfogdar som anser sig ej kunna uttala sig om behovet av en utredning och Föreningen Sveriges stadsfiskaler som ej vill motsätta sig en utredning.

När utskottet förra gången behandlade denna fråga togs hänsyn kanske framför allt till Advokatsamfundets remissyttrande, vari frågan om utredning i alla punkter avstyrktes med en motivering som var synnerligen stark. I motionerna föreslogs bl. a. tillståndstvång för rätt till utlåning av pengar och uppgiftsskyldighet för såväl långgivare som låntagare. Detta tillstyrktes då av en del remissmyndigheter men avstyrktes också kraftigt av t. ex. riksåklagarämbetet och Advokatsamfundet.

Meningarna är följaktligen oerhört delade på detta område. Man har klart för sig att det stora kruset för att komma någonstans i denna fråga är bevisningen, och när man inte har möjlighet att åstadkomma en bevisning för huruvida en utlåner är medveten om den sökandes nöd har man inte mycket att vänta av en utredning av denna fråga.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att därest man under nuvarande förhållanden kan åstadkomma bevisning är redan uppsåtet till brottet belagt med straff. I de fall där man kan

konstatera att det förekommit ocker är också straffreaktionen så kraftig som fyra års straffarbete vid grovt ocker. Och i praktiskt taget alla de fall där ocker kan bevisas går också domstolarna på straffreaktionen för grovt ocker.

Advokatsamfundet ansåg sig för sin del i remissvaret icke kunna påyrka högre straff för grovt ocker och inte heller en höjning av minimistraffet, eftersom det dock förekommer mycket lindriga fall av ocker.

Herr talman! Jag har inte mer att tillägga; jag vill bara särskilt understryka att denna fråga behandlades ytterst ingående av allmänna beredningsutskottet föregående år. Under den tid som har gått sedan dess har enligt utskottets mening ingenting nytt inträffat som kan ge anledning till att riksdagen skulle inta en annan ståndpunkt i frågan. Vid behandlingen av den nya brottsbalken har icke heller framkommit några förslag i den riktningen.

Jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag kan hålla med utskottets talesman om att denna fråga inte är ny. Den har diskuterats i riksdagen och kanslihuset vid åtskilliga tillfällen. Som ett faktum kvarstår dock att det förekommer en betydande ockerverksamhet, och så länge vi inte har fått dess omfattning kartlagd kan vi över huvud taget inte vidta effektiva åtgärder gentemot den.

Jag frågar mig: Vad är ocker? Lagen säger:

»Den som vid avtal eller annan rättshandling begagnar sig av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning i förhållande till honom till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till vederlaget eller för vilken vederlag icke skall utgå, straffes för ocker.»

Vilken ränta har då en långivare rätt

att utkräva utan att det betecknas som ocker? Inte vet jag. Det beror givetvis på omständigheterna. Detta talar om något för att man tar upp hela ockerfrågan till en ordentlig utredning.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare; jag vill bara uttala en förhoppning om att det inte skall dröja alltför länge innan man tar itu med ockerverksamheten och att man då föranstaltar om en utredning som tar sikte på just vad jag har åsyftat med min motion, nämligen att få ockerverksamhetens omfattning kartlagd.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Det är rätt många som har undersökt möjligheterna att kartlägga ockerverksamheten, men det har visat sig vara praktiskt taget omöjligt att göra det, eftersom man inte kan söka källan i de enskilda fallen. Det går alltså knappast att komma någonsans den vägen.

Jag vill uttrycka min erkänsla för herr Börjessons verkliga rättspatos, men det räcker inte med det, utan man får också lov att ha några faktiska förhållanden att ta på när man begär en utredning. I detta fall finns knappast någon möjlighet att komma till rätta med situationen.

Däremot har det både i utskottet och i remissyttranden föreslagits att man till polisens och taxeringsnämndernas förfogande skall ställa experter på området som skulle kunna arbeta i förebyggande syfte. På det sättet kan myndigheterna få möjlighet att följa ockerverksamheten med största uppmärksamhet. Jag tror däremot inte att riksdagen genom att tillsätta en utredning skulle föra saken längre.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Jonasson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15

Stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 562 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 686 av herr *Hedlund m. fl.* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av behovet och möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna bidrag och gåvor till religiösa och ideella organisationers m. fl. insatser till förmån för allmännyttiga, humanitära och vetenskapliga ändamål, undervisning och kulturminnesvård m. m. i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 562 och II: 686 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Eric Gustaf Peterson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Keijer* och *Westberg*.

Reservation hade avgivits av herrar *Jonasson*, *Ernst Olsson*, *Börjesson* i *Glömminge* och *Larsson* i *Borrby*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 562 och II: 686 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av behovet och möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna gåvor och bidrag till religiösa och ideella organisationers m. fl. insatser till förmån för allmännyttiga, humanitära och vetenskapliga ändamål, undervisning och kulturminnesvård m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Till allmänna bered-

Stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål

ningsutskottets utlåtande nr 6 är fogat ett särskilt yttrande. Dess innehåll är en upprepning av en gammal önskan, den att frågan om stimulerande av enskilda gåvor till vetenskapliga, humanitära och religiösa ändamål måtte bli föremål för en förutsättningslös utredning.

Det sägs i yttrandet att alternativet med avdrag vid inkomsttaxeringen med goda resultat genomförts i andra länder.

Det land som därvid särskilt intresserar är Danmark, eftersom det tillhör den nordiska kretsen och dess förhållanden väsentligt liknar våra. Där har man två former för avdrag. Sedan många år tillbaka finns möjlighet att avge s. k. forpligtelseerklaring, som är en förbindelse gällande i tio år för givaren och ger medlem av ett kyrkosamfund möjlighet att årligen dra av en viss procent av sin inkomst som gåva till den lokala församlingen eller samfundet.

Sedan några år tillbaka finns också möjlighet — såsom tidigare redovisats här — att dra av högst 1 000 kronor om året till vissa vetenskapliga, humanitära och religiösa ändamål. Det har i denna kammare uttalats farhågor för att en sådan tillåtelse skulle föra med sig både en svärbemästrad administration och ett stort skattebortfall.

Det kan då vara av intresse att se hur utfallet blivit i Danmark. Enligt en artikel i »Skattepolitisk översigt» nr 5 för år 1962, skriven av en cheftjänsteman i skattedepartementet, godkändes år 1961 520 föreningar och institutioner av olika karaktär såsom mottagare av avdragsgilla bidrag. Bland dessa fanns t. ex. skolor, museer, forskningsföretag, idrottsförbund, hjälporganisationer som Röda Korset och Rüdäa Barnen, Föreningen Norden, Köpenhamns universitet samt en rad kyrkliga ungdoms- och församlingsorganisationer.

För år 1962, då artikeln skrevs, förelåg inte några definitiva siffror. Men

dittills hade godkänts 223 gåvomottagare.

Artikelförfattarens kommentar är ganska intressant. Å ena sidan har departementet gjort den erfarenheten att antalet organisationer som ansöker om mottagar rätt har blivit mindre med åren. Å andra sidan har man mött ett stort intresse för att få en sådan rätt, och man framhåller att detta »säkerligen skall ses som ett uttryck för att det trots det allmännas övertagande av många sociala och kulturella uppgifter alltjämt finns en betydande enskild offervilja, när det gäller välgörande och allmännyttiga ändamål».

Herr talman! Jag har i förevarande situation självfallet inte något yrkande, men jag har velat redovisa de danska erfarenheterna såsom ett belägg för det påstående om »de goda resultaten i andra länder» som gjorts i det särskilda yttrandet.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors, Wiklund, Hamrin* i Jönköping och *Berglund* (samtliga fp).

Herr **BÖRJESSON** i Glömminge (cp):

Herr talman! Den fråga det här gäller är ju en gammal bekant som flera gånger har behandlats av riksdagen. Senast vid föregående års session förekom det en ganska lång debatt om denna fråga.

Vi reservanter anser att saken har mycket stor betydelse och vi har därför i vår reservation påyrkat en utredning om behovet och möjligheterna att erhålla avdrag från skatt för gåvor från enskilda personer i syfte att stimulera gåvor till religiösa, ideella eller humanitära ändamål.

Många människor vill ju genom gåvor stödja ändamål som även för det allmänna har mycket stort värde, men vederbörande måste då räkna med den utgift som följer genom skattebeläggningen av denna gåva. På detta sätt förhindras kanske bidrag till en mängd välmotiverade och samhällsgagnande

Stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål

ändamål. Det kan vara fråga om en humanitär verksamhet av mycket stor social betydelse. Trots att vi har en omfattande sociallagstiftning när den många gånger inte ut till områden och människor som väl skulle behöva ett stöd. Detsamma kan även gälla ideella organisationer.

För att ta det religiösa området så kommer vi inte ifrån att det inom statskyrkan finns åsiktsklyftor i religiösa ting. Det kan hända att en präst inom en statskyrkoförsamling har sådana åsikter i religiösa frågor, att det kyrkliga livet inte ger en del församlingsmedlemmar de stämmingsvärden som de skulle önska, utan att de hellre söker sig till ett fristående religiöst samfund. Men det tarvas pengar även för att driva verksamheten inom ett sådant samfund, och det vore inte mer än riktigt att gåvor till denna verksamhet vore avdragsgilla i skattehänseende.

Utskottet anser att det bör utgå statsbidrag direkt till de ändamål som skall stödjas, men man kan ifrågasätta om staten har möjlighet att bygga upp så många bidragsformer och ge det hela en sådan smidighet, att bidragen på ett lämpligt sätt kan varieras för olika ändamål. Oftast är det ett allmännyttigt ändamål, som till en början får stöd av enskilda personer och sedermera accepteras och stödes av det allmänna. Men i början får detta ändamål helt hänvisas till enskilda insatser.

Vad vi här i motionen har föreslagit, avdrag för gåva direkt på skatten i stället för på det taxerade beloppet, betyder ju att man får bort den avigsidan att människor med stora inkomster stimuleras att ge endast av skattetekniska skäl. Det är enligt vår mening motiverat att undersöka möjligheterna till att man i flera fall än hittills även får pröva frågan, om staten skall kunna bidra med visst belopp motsvarande vad den enskilde ger.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fo-

gade reservationen av herr Jonasson m. fl.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Någon större debatt är det väl inte så stor mening i att ta upp i dag, eftersom vi särskilt i fjol hade en mycket ingående debatt både om direkta avdrag i beskattningen, som är folkpartistisk ståndpunkt och som hävdats också i det särskilda yttrandet, och om de andra förslag, som centerpartiets motion innehåller, nämligen att man skulle få ett avdrag direkt på skattebeloppet, ett avdrag som alltså inte vore större för den som hade större inkomster än för den som hade mindre, och vidare att staten i större utsträckning skulle ha möjlighet att kanske med bestämda belopp ge bidrag, om motpresntation gjordes för ändamålet av en förening eller av allmänheten.

Herr Börjesson kom i dag med en som jag tyckte ny syn på problemet, som jag aldrig har skymtat förut. Han sade att det nu inom kyrkan ibland förekommer en åsiktsklyfta mellan kyrkoherden och en församlingsbo med kyrkliga intressen. Då kan det hända att denne församlingsbo vill ty sig till en annan krets med samstämmighet i religiösa ting. Han har då avgifter att betala där, och det vore riktigt att de vore avdragsgilla. Men avdragsgillhet för avgifter till olika ändamål är en helt annan fråga. Den kan man väl inte ta upp här, och det har väl inte heller gjorts tidigare. Det var kanske en liten saltomortal i efterhand, som knappast var riktigt kontrollerad.

Var och en har annars redovisat sin principiella ståndpunkt till den föreliggande motionen, och det är väl inte mycket som kan ändras. Utskottet har principiellt intagit den ståndpunkten, att man varken skall bevilja avdrag i beskattningen eller på annat sätt ge generella bidrag till sådana här ändamål. Reserverna, som står för det särskil-

Interpellation ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

da yttrandet, har likaså sin mycket bestämda uppfattning.

Därför ber jag att med hänsyn till vad utskottet har redovisat få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Jonasson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Interpellation ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Oavsett religiös uppfattning — oavsett om man är allvarlig kristen eller ateist, vetenskapsman eller politiker och oavsett om man gillar eller förkastar kristendomen — kan ingen ställa sig likgiltig till den kristna livssynen eller underlåta att erkänna att

den har spelat och spelar en mycket betydande roll i svenskt samhällsliv, för den enskilda människan och för världens öden.

Även om testamentena upptecknades av lärjungarna cirka 50 år efter Kristi död och naturligtvis inte ordagrant kan återge ordvalet, har förkunnelsens kraft ändå fångats i Bibelns lära. Den fattige, trasige och pinade Jesus, som förkunnarna lät födas av en jungfru och där mannen tydligt ansågs vara ett ont attribut, vandrade bland folket, hjälpte människorna, förkunnade kärlekens bud, levde bland enkla människor och dog för sin lära och sin tro. Som en röd tråd går genom testamentena kärlekens, samhörighetens och toleransens förkunnelse. Jesus talade till och levde med folket.

För de kristna har därför de kristna värdena varit den fasta punkt de haft i goda som hårda tider. För vissa teologer förefaller det dock som om ordtydningen och namnforskningen varit det väsentliga och tolkningen av testamentenas förkunnelse om en kristen livssyn det oväsentliga. Kyrkans roll i vårt folks fostran har varit och är av fundamental betydelse, vilket någon möjligen kan beklaga men ingen komma förbi.

Ingen kyrka — och allra minst en statskyrka — kan undgå att några av dess tjänare och förkunnare missbrukar sin makt och sin förkunnelse för egna och andras intressen och glömmer att deras uppgift är att förkunna kristendom, inte hedendom och intolerans. Teologer i kyrklig skrud får inte missbruka sin makt och sitt ämbete för egna syften. Statskyrkan är och skall vara en folkkyrka. Den skall förkunna kärlekens och de kristna värdenormernas bud.

Den som i kyrklig-teologisk skrud skall tjäna denna kyrka har varken rätt eller befogenhet att underlåta att fullgöra sin uppgift enligt gällande svensk lag, även om motiveringen säges vara personlig samvetsnöd — vilket inte

Interpellation ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

hindrar att samma person kan uppträda både samvets- och hänsynslöst mot sin nästa. Om någon anser att prästkallet i s. k. vigd skrud inte passar, eller om han anser att kyrkan och kristendomen inte skall vara en hela folkets egendom — ja, då finns det inget annat val för den som är övertygad i sin tro än att följa samvetet och lämna den kyrka, som han felaktigt har lovat att tjäna.

Eftersom lönegradsplacerade kyrkans tjänare för orddyrkande teologer måste vara en styggelse liksom även praktiken i mässhakar och kyrkobyggnader — som inte överensstämmer med Jesu enkla vanor och liv — kan det väl knappast vara ett offer utan snarare en befrielse om Kyrklig samling tar konsekvenserna av sin förkunnelse och lämnar statskyrkan. Om vederbörande själva inte förstår detta, måste staten själv se till att det inte inom statskyrkan finns en grupp teologer, som missbrukar sin makt och visar intolerans samt själva vill upphöja sig till den Gud de med lön från medborgarna är satta att tjäna och som predikar kyrkans despotism och intolerans i stället för en kristligt-demokratisk samhällssyn beträffande alla medborgares rätt och likhet inför lag och religion.

Där rashatet tar sig uttryck i könsfördomar, och där intoleransen påminner starkt om den rasfanatism som präglade en sydlig diktaturstat och västliga sydstaten, där glöms både det kristna sinnelaget och människan bort. Stängda kyrkor och förkunnarmonopol för intoleranta, maktälskande män hör inte hemma i ett demokratiskt och fritt land, där vi har respekt för människovärdet och likheten inför lagen.

Om staten och statskyrkan skulle svika sin plikt och visa menlös undfallenhet mot den s. k. Kyrklig samlings intoleranta och föga kristliga handlingar, så luckras inte bara kyrkans kristna grundval upp utan jämväl fundamentala värden för en rättsstat, där demokrati

och människovärde inte kan undergrävas utan allvarlig skada för land och folk.

De stängda kyrkoportarna bör öppnas för de kristna förkunnarna. De bör få nyttjas och vårdas av dem som är vuxna denna uppgift. Att det är nödvändigt att åtminstone ta kyrknycklarna från Kyrklig samlings anhängare synes ofrånkomligt, och där så sker torde den borgerliga kommunen vara den lämpligaste övertagaren. Efter det lagtrots Kyrklig samling nu öppet visat och proklamerat förutsätter man att dess anhängare i anständighetens namn tar konsekvenserna av sin uppfattning och lämnar sina befattningar. Statskyrkan behöver inte deras tjänster, och de kan väl inte heller själva vilja tjäna statskyrkan.

Att de stängda kyrkorna aktualiserar kravet på att dessa överföres till den borgerliga kommunen för att stå öppna för sitt huvudsakliga ändamål synes klart, såvida inte »folkkyrkans» kvinnor och män är mogna att förvalta denna uppgift, sedan de mera öppet och helhjärtat har deklarerat sin vilja. Jag anser det uteslutet att nekade vigselförrättningar och förnedrande förhörsmetoder kan ingå i prästernas rättigheter. En rättelse på denna punkt är möjlig, om man gör den borgerliga vigseln obligatorisk i juridisk mening och den kyrkliga blir frivillig och endast av symbolisk karaktär. Detsamma gäller dopet.

Det är också angeläget att riksdagen med kraft understryker att kvinnan skall vara likaberättigad med mannen inom kyrkan och ha rätt till samma hänsyn, värdering och uppskattning som denne. Inom frikyrkorna utför kvinnorna både som förkunnare och som missionärer en lika värderad och uppskattad gärning som männen. Att exempelvis Frälsningsarméns eller Missionsförbundets kvinnor skulle förkunna ordet sämre eller utföra en mindre kristlig gärning än männen är ett horri-

Interpellation ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

belt påstående. Men denna okristliga förkunnelse föres till togs av Kristlig samling, i ordalag som knappast skiljer sig från de politiska diktatorers som på känt sätt predikade våldets och rashatets lära.

Att stänga kyrkor och neka upptaga kollekt o. s. v. för att protestera mot kvinnor, som har en kristen uppfattning och livssyn, är för en kulturnation föga hedrande. Det är ett utslag av cynism, hätskhet och kärlekslöshet. Det är en föga uppbygglig syn när män med akademisk bildning de facto nedklassar oförvitliga, kristna människor därför att de är kvinnor; speciellt som de prästvigda männen ju vet att de själva utan kvinnorna skulle ha varit en okänd faktor i tillvaron. Detta har ingenting att göra med statskyrkans vara eller inte vara. En utrensning av främmande element i statskyrkan är inget åsiktsförtryck. Det är en hygienisk renlighetsåtgärd, som för statskyrkan, för kristen uppfattning och för en fri demokratisk stat, regering och riksdag är av stor vikt och betydelse.

Med hänvisning till det anförda, och då jag förutsätter att regeringen med uppmärksamhet följer den kyrkostrid och det lagtrots som Kyrklig samling presterar, anhåller jag om andra kammarrens tillstånd att till herr statsrådet af Geijerstam eller till föredragande statsråd få framställa följande frågor:

Vilken uppfattning har regeringen och vilka åtgärder ämnar regeringen vidta i den kyrkostrid som Kyrklig samling etablerar; och ämnar regeringen med kraft och eftertryck vidta erforderliga åtgärder för att även denna del av kyrkans anställda skall följa lag och förordning samt visa respekt för människovärdet och inte engagera sig i köns- och rasfördomar, som inte kan vara värdiga ett fritt kulturfolk med demokratisk författning?

Överväger statsrådet åtgärder för att öppna kyrkorna för sina ändamål och frånta de präster som hindrar utöv-

ning av kyrklig tjänst för kvinnor deras bestämmanderätt över kyrkobyggnaden samt öppna kyrkorna för vigsel och begravningar etc. för exempelvis frikyrkofolk och för vissa kulturella och för kyrkan icke stötande sammankomster?

Kan man förutsätta att statsrådet kommer att pröva och eventuellt föreslå avskaffande av den s. k. prästvigningen, eftersom den inte synes fylla någon reell uppgift eller förutsätta en kristlig uppfattning eller ett kristligt sinnelag hos dem som prästvigdes?

Är statsrådet beredd att framlägga förslag om att äktenskapet är juridiskt bindande endast vid borgerlig vigsel och att den kyrkliga vigseln blir symbolisk och frivillig?

Kommer statsrådet att ägna uppmärksamhet åt våra teologiska fakulteter, eftersom det synes brista i undervisningen om kristen tro och lära och kristligt leverne samt då andlig trångsynthet förefaller prägla andan inom desamma; och kan man förvänta att statsrådet i samråd med ärkebiskopen kommer att utreda denna viktiga fråga?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Till bordläggning anmäldes

sammansatta konstitutions-, banko- och första lagutskottets betänkande nr 1, med förslag till skrivelse angående utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer;

statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner angående värdeemissionsavdraget vid viss intäkt av skogsbruk,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 sep-

tember 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 13, i anledning av väckta motioner om sänkt vinstbeskattning av varulotterier;

första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om ersättning av allmänna medel för skada genom brott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av dels Kungl Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 11, i anledning av väckta motioner om sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.,

nr 12, i anledning av väckta motioner om invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring,

nr 13, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen,

nr 14, i anledning av väckta motioner om inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.,

nr 15, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande tillfälliga utförsäljningar, m. m., och

nr 17, i anledning av väckta motioner om utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om precisering av statens biografbyrås instruktioner,

nr 8, i anledning av väckta motioner om upprättande av ett kulturpolitiskt handlingsprogram,

nr 9, i anledning av väckta motioner om ersättning till arbetsgivare för fullgörande av uppbörds- och uppgiftsskyldighet, och

nr 10, i anledning av väckta motioner om laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus.

§ 18

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 63, angående anslag för budgetåret 1963/64 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.,

nr 68, med förslag till lag om semester, m. m.,

nr 79, angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning,

nr 80, angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till hemvärdet och vissa frivilliga försvarsorganisationer m. m.,

nr 82, med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.,

nr 84, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

nr 87, med förslag till förordning angående upphävande i viss del av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varuskatt fogade varuförteckningen, och

nr 90, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 19

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen:

nr 731, av herrar *Braconier* och *Palm*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik,

nr 732, av herr *Börjesson* i Falköping, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58,

nr 733, av herrar *Braconier* och *Palm*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt, och

nr 734, av herr *Börjesson* i Falköping, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59.

Dessa motioner bordlades.

§ 20

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om tjänstledighet från kammarens arbete den 18—21 mars för utrikes resa på uppdrag av 1960 års radioutredning.

Stockholm den 15 mars 1963

Gunnar Helén

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.42.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 19 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Dahlgren enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 16—den 25 innevarande mars.

Herr Dahlgren beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att öka handelsutbytet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har i en interpellation bett mig redogöra för regeringens syn på vilka åtgärder som kan vidtagas i anledning av det handelsbortfall, som kan uppstå genom dröjsmål med associering eller annan överenskommelse med EEC. Vidare har

interpellanten frågat om jag anser det möjligt och önskvärt att i det angivna syftet handelsutbytet vidgas mellan vårt land och öststaterna.

Jag vill svara följande.

I det meddelande i marknadsfrågan, vilket regeringen lämnade riksdagen i förra veckan, redogjordes för regeringens syn på vilka åtgärder som närmast blir aktuella sedan förhandlingarna mellan EEC och Storbritannien brutit samman. Därigenom torde den första av interpellantens båda frågor få anses vara besvarad.

Vad beträffar handelsutbytet mellan vårt land och öststaterna vill jag till en början erinra om att detta är grundat på bilaterala avtal. Det har visat sig att en sådan ordning i allmänhet leder till en jämförelsevis långsam ökning av varuutbytet. Trots detta har det lyckats oss att öka varuutbytet med öststaterna högst avsevärt under senare år, en utveckling som vi hoppas skall fortsätta. Vår strävan har varit att med öststaterna söka åstadkomma en så liberal importordning som möjligt och endast undantagsvis tillämpas begränsningar i importens omfattning. Denna attityd

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att öka handelsutbytet

verkar också till vår fördel eftersom motparten i princip betraktar sina valutaintäkter från Sverige som utgörande ramen för sin import från oss.

Sammansättningen av vår export till öststaterna bestäms i stort sett av de behov som kommer fram i motpartens planer. Dessa behov är som regel graderade ur angelägenhetssynpunkt, och importen av livsmedelsprodukter synes i allmänhet inte ligga särskilt högt upp på skalan. Detta får bl. a. ses mot bakgrund av att östländerna själva är stora livsmedelsproducenter och att de i olika omfattning är att betrakta som exportländer. Detta medför att vi i allmänhet inte kan påräkna kontinuerliga avsättningsmöjligheter i dessa länder för livsmedelsprodukter. Med Östtyskland finns däremot ett större utrymme förutsett för export av livsmedelsprodukter. Detta har bl. a. sin förklaring i att Östtyskland är ett underskottsområde i vad gäller livsmedel. Till trots av vad jag nu sagt har under senare år en icke obetydlig export av livsmedel kunnat äga rum till öststaterna. År 1961 uppgick den till omkring 53 miljoner kronor och år 1962 till omkring 73 miljoner kronor. Vissa betydande tillfälliga affärer har bidragit till beloppens storlek.

När man söker bedöma möjligheterna för en ökad framtida kontinuerlig export av livsmedelsprodukter till öststaterna som en ersättning för det bortfall som kan bli följden av den gemensamma marknadens jordbrukspolitik får man, utöver vad jag ovan sagt, beakta att de flesta av dessa länder i större eller mindre utsträckning själva är exportörer av livsmedelsprodukter till EEC och därigenom har samma problem som vi. Detta kan givetvis skapa svårigheter. Jag kan emellertid försäkra interpellanten att vi, i samma mån som möjligheter till en ökad avsättning yppar sig, liksom hittills skall ge livsmedelsexporten det utrymme som är möjligt med hänsyn tagen till även andra

exportörers legitima intressen. Vi får nämligen icke glömma att en ökad export av livsmedel i motsvarande mån kan begränsa exportmöjligheterna för andra produkter.

Det är också givet att vi i andra internationella sammanhang skall ha jordbrukets avsättningsproblem i åtanke och även i övrigt sträva efter gynnammast möjliga betingelser för den svenska livsmedelsexporten.

Vidare anförde:

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Även jag kan ju, när jag nu tackar handelsministern för att han besvarat min interpellation, hänvisa till förra veckans debatt, där jag försökte klarlägga hur jag och många andra företagare — större såväl som mindre, jordbrukare såväl som industriidkare — ser på dessa frågor.

Jag framhöll i handelsdebatten att jag inte kunde finna att handelsministern nämnvärt berörde handeln med det tredje handelsblocket i Europa, öststaterna. Låt mig därför nu understryka att utbyggda handelsförbindelser främjar en fredlig utveckling, medan avgränsning och genomförd diskriminering genom åtgärder, som har ekonomisk effekt, väcker irritation och repressalielusta och till slut kan få även andra följder.

Handelsministern hänvisar till avtal, som »i allmänhet» leder till långsam ökning av varuutbytet, och han framhåller att varuutbytet med öststaterna ökat avsevärt under senare år. Ja, att handelsutbytet ökat kan man konstatera, och det är tillfredsställande, men jag skulle knappast vilja säga att det är en avsevärd ökning. År 1959 uppgick vår export till hela Östeuropa till 554 miljoner kronor och vår import till 565 miljoner kronor. År 1961 var siffrorna 653 miljoner respektive 693 miljoner. Utvecklingen under de tre första kvartalen 1962 tyder på att storleken av

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att öka handelsutbytet

ifrågavarande import och export är ungförfär densamma.

Vi kan således konstatera en ökning, men jag skulle vilja beteckna den som mera måttlig.

Sammansättningen av vår handel med öststaterna bestäms, framhåller handelsministern vidare, av dessa stater själva. Jag kan emellertid inte finna annat än att uppgjorda listor på produkter för denna handel borde kunna vara betydligt fylligare. Ser vi exempelvis på vår export av livsmedel och väljer ut en produkt som fläsk finner vi att exporten därav varit mera sporadisk och ägt rum vid tillfällen då svårigheter förelegat för oss att få avsättning på andra marknader.

Jag undrar om inte även villigheten att bevilja krediter och ställa garantier för ett mer kontinuerligt handelsutbyte kommer in i bilden. Det förefaller som om under senare år ett behov av sådant mer kontinuerligt handelsutbyte skulle ha förelegat i varje fall i vissa av öststaterna, och detta borde ha kunnat ge oss vissa möjligheter till utökning av varuutbytet.

Jag skulle vara glad om handelsministern kunde inge mig en bestämd känsla av att våra möjligheter till en kontinuerlig avsättning tillvaratas med alla medel vid de förhandlingar som förs.

Ett varuutbyte måste ju vara ömsesidigt, och därför uppkommer frågan: Vilka varugrupper kan vi köpa för att ge upphov till ett vidgat handelsutbyte? Vi torde i fortsättningen få räkna med att det blir svårigheter även för andra exportvaror än livsmedel — jag nämner papper, pappersmassa och verktyg. Har vi då inte möjlighet att öka vår oljeimport? Är inte ett »trepunktsutbyte» tänkbart?

Handelsministerns löfte att ägna uppmärksamhet åt jordbruksfrågorna i alla internationella sammanhang är tillfredsställande. Jag förutsätter att samma utfästelse kan utsträckas till att gäl-

la även för andra exportvaror och näringar. Jag är givetvis mycket nöjd med handelsministerns uttalande. Jag uppfattar det också som en deklaration från handelsministern att regeringen intar samma fria hållning i handelsfrågor som den har uttalat sig för på det politiska planet. Regeringen har valt en fri ställning, och denna måste i nuvarande läge innebära stora möjligheter till handelsförbindelser som gagnar oss alla.

Herr talman! Jag skall inte längre uppta tiden efter förra veckans långa handelsdebatt. Jag tackar än en gång för svaret, som jag betraktar såsom i stort sett tillfredsställande och positivt från jordbrukets synpunkt.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! För att inte nu riva upp en längre debatt skall jag bara hänvisa till ett inlägg som jag gjorde i handelsdebatten häromdagen. Jag vill helt kort påminna om den erinran jag — visserligen, som jag tror, med klen resultat — gjorde för att framhäva att affärer från östsidan bedrivs av helt andra motiv än dem som vi har när vi driver affärer. Jag vill inte värdesätta det ena motivet i förhållande till det andra: i vissa avseenden kanske det ligger mera oegen nytta i sådana affärer som bedrivs för att befrämja en idé — låt vara att idén i detta fall ifrån min synpunkt inte är så tilltalande — medan vi gör affärer enbart av rent materialistiska bevekelsegrunder.

Jag har bara för säkerhets skull velat bringa detta i erinran, och jag är säker på att handelsministern väl förstår vad jag säger, även om han kanske inte på något mera synbart sätt kommer att reagera i detta sammanhang.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I anledning av det senaste anförandet av herr Dickson vill jag bara understryka, att vi har ett

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

uppenbart intresse av att vår handel ökar i alla riktningar. Jag tror inte att herr Dickson skulle vilja dra den slutsatsen av tesen att motiven för att driva handel kan vara olika så långt, att han t. ex. skulle vilja rekommendera att vi, när beställningar görs till en trängd näringsgren här i Sverige — såsom vår varvsindustri — borde avvisa dessa. Det måste tvärtom ligga i vårt intresse att — vilka motiven hos våra handelspartners än må vara — gärna bedriva handel med dem.

Jag vill samtidigt för att inte kamarens ledamöter skall få ett alldeles felaktigt intryck av hur dessa handelsförhandlingar bedrivs säga, att även om det råkar vara så — vilket jag varken vill bestrida eller bekräfta — att motiven för handelsutbyte skiljer sig, märks det sannerligen inte i handelsförhandlingarna någon bristande iver från våra handelspartners sida att iaktta och bevaka de ekonomiska egenintressena.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag vill bara vara säker på att vi vet vad vi gör när vi handlar åt öster. Vad som för dagen synes vara en mycket effektiv medicin kan på lång sikt visa sig vara en ödesdiger historia. Det finns någonting som heter Döbelnsmedicin — har jag för mig med den lilla kännedom om litteraturhistoria som jag har. Jag är säker på att handelsministern, som säkerligen även i det avseendet har betydligt större insikter än jag, förstår vad jag menar med den saken.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har i en interpellation frågat chefen för kommunikationsdepartementet, vilka åtgärder denne tänker vidtaga för att så snart som möjligt få till stånd bättre förutsättningar för den svenska sjöfarten vintertid.

Då frågan avser en ärendegrupp, som fortfarande intill den 1 juli 1963 handlägges inom handelsdepartementet, ankommer det på mig att besvara densamma.

Herr Fälldin har i en interpellation frågat mig, huruvida jag vill vidtaga åtgärder för att reglementet för statens isbrytarverksamhet ändras därhän, att skyldighet föreligger att bryta Ångermanälvens havsvik upp till Hammarsbron och i farleden in till andra viktigare hamnar längs norrlandskusten, där samma behov för näringslivet gör sig gällande.

Då båda interpellationerna har samband med varandra, tillåter jag mig att besvara dem på en gång.

De hårda vintrarna har under efterkrigstiden återkommit med viss regelbundenhet. Genomsnittligt har var fjärde eller femte vinter varit sådan, att den orsakar stora svårigheter för vår sjöfart. Däremellan har seglationsförhållandena varit relativt gynnsamma. En så sträng vinter som i år har inte inträffat på sexton år.

I allmänhet brukar issvårigheterna uppträda senare söderut än i norr och vanligen vid en tidpunkt, då seglationen på de nordligaste hamnarna upphört. I vinter kom isläggningen nära nog samtidigt vid större delen av rikets kuster. De isbelagda områdena längs våra kuster, inom vilka sjöfart utan risk för fartygens säkerhet har kunnat bedrivas med hjälp av isbrytare, har därigenom blivit mer omfattande än som varit fallet under tidigare svåra vint-

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

rar. Detta har medfört ett ovanligt stort behov av isbrytarhjälp.

Antalet statsisbrytare utgör för närvarande fyra, nämligen Atle, Ymer, Thule och Oden. Av dessa levererades Oden i november 1957.

I en utredning år 1956 om behovet av isbrytare fann sjöfartsstyrelsen, att fyra statsisbrytare borde vara tillräckligt för att staten på ett tillfredsställande sätt skulle kunna tillgodose handelsjöfartens berättigade krav på isbrytarassistans. Denna bedömning upprepades år 1960, då isbrytarmyndigheterna lade fram förslag om att skaffa en ny isbrytare i stället för Atle. Den år 1961 beslutade nya isbrytaren — benämnd Tor — beräknas bli tillgänglig redan nästa vinter.

För att komplettera de statliga havsisbrytarna har sjöfartsstyrelsen hyrt ett betydande antal hjälpisbrytare. För närvarande är ett tjugotal sådana i verksamhet runt våra kuster.

Det samarbete i fråga om isbrytning, som sedan flera år pågått mellan de nordiska länderna och om vilket en formlig överenskommelse träffades i december 1961, har varit av stor betydelse. Mellan Sverige, Danmark och Finland har samarbetet fungerat helt enligt planerna. Strejken på isbrytarna i Finland har dock haft till följd, att den planerade arbetsfördelningen mellan Sverige och Finland vid avslutandet av sjöfarten i Bottenhavet ej kunnat genomföras.

I de svenska farvattnen har, bortsett från Norrland, sjöfarten i stort sett kunnat upprätthållas, även om det tidvis varit besvärligt. Statens kostnader för isbrytningen i vinter beräknas komma att uppgå till 10 å 15 miljoner kronor. Ytterligare fyra havsisbrytare beräknas vara erforderliga för att en helt tillfredsställande isbrytarservice skall kunna lämnas under vintrar av det slag vi haft i år. Med hänsyn till den långa periodicitet, som synes råda i fråga om

sådana stränga vintrar — nu senast 16 år — skulle en investering av denna stora omfattning väsentligen få beredskapskaraktär.

Statens isbrytarnämnd har nyligen tagit upp frågan om behovet av ytterligare en medelstor havsisbrytare. Nämnden har vidare framhållit vikten av att man i god tid börjar planera för en ny större havsisbrytare såsom ersätare för Ymer, den näst efter Atle äldsta isbrytaren. Dessa frågor övervägs nu inom sjöfartsstyrelsen. Styrelsen undersöker i samråd med isbrytarnämnden även andra möjligheter att effektivera isbrytarverksamheten. Således utreder styrelsen för närvarande bland annat frågan om att främja sammanförandet av sjöfarten på Norrland vintertid till vissa centralhamnar.

Frågan om anskaffandet av fler statsisbrytare och frågan om skapandet vid norrlandskusten av centralhamnar med hög kapacitet — herr Holmberg har berört dessa frågor i sin interpellation — är också föremål för motioner till årets riksdag. Jag finner därför ej anledning att i detta sammanhang gå närmare in på desamma.

I anledning av herr Fälldins interpellation vill jag tillägga följande.

Den statliga isbrytarverksamheten skall enligt beslut av 1944 års riksdag i princip omfatta endast havsisbrytning. Isbrytning inom skyddade farvatten — lokalisbrytning — anses däremot vara en kommunal eller enskild angelägenhet. Sjöfartsstyrelsen äger dock i begränsad utsträckning låta utföra lokalisbrytning i sådana fall, då ett tillfälligt trafikproblem icke lämpligen kan lösas utan statlig isbrytarhjälp.

Ur issynpunkt räknas Ångermanälven i motsats till Vänern och Mälaren till skyddade farvatten. Trots detta har isbrytarledningen, med hänsyn till de speciella förhållanden, som ofta råder inom Ådalsområdet, i betydligt större utsträckning än vad herr Fälldin gjort

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

gällande utfört statlig isbrytning inom området. Denna har i regel utförts av statsisbrytarna. Statens utgifter för att hålla i gång sjöfarten på Vänern och Mälaren är — i motsats mot vad herr Fälldin tror — av mindre omfattning än motsvarande kostnader för norrlandsdistrikten. Därtill kommer, att den statliga isbrytarhjälp, som industrierna vid Ångermanälven åtnjutit, avsevärt överstigit vad som lämnats inom andra norrländska skeppningsdistrikt.

Inom sjöfartsstyrelsen är man i färd med att modernisera de administrativa föreskrifterna på isbrytningsområdet, däribland isbrytarkungörelsen och reglementet för statens isbrytarverksamhet. Förslag kommer att läggas fram inom kort. Herr Fälldins önskemål om att föreskrifterna måtte ändras så, att en generell skyldighet skall föreligga för staten att utföra lokalisbrytning längs norrlandskusten är dock knappast möjlig att tillgodose utan en väsentlig förstärkning av det statliga isbrytarbeståndet.

Jag anser att resultatet av sjöfartsstyrelsens överväganden och förslag bör avvaktas.

Vidare anförde:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret.

Jag håller med honom om att det torde bli ganska stora svårigheter att ordna isbrytarberedskapen så, att vi får garantier för goda sjöfartsförhållanden även under vintrar av det slag som vi haft i år. Eftersläpningen är nämligen alltför stor.

Jag har i min interpellation också utgått ifrån vad som behövs under vintrar med normal väderlek. Även då råder det nämligen mycket stora brister. Erfaret sjöfolk hävdar att det behövs flera isbrytare och en betydande förbättring över huvud taget om vi skall

komma fram till ens något så när hyggliga villkor för svensk sjöfart vintertid. Statsrådets svar får väl också fattas som ett medgivande att det förhåller sig på det sättet. Hans förklaring att sjöfarten »i stort sett» har kunnat upprätthållas följs nämligen av den mycket viktiga reservationen att han därmed inte avser Norrland. Undantaget gäller alltså det mesta av problemet, ty under normala förhållanden handlar isbrytarverksamheten nästan uteslutande om Norrland.

Denna fråga sammanhänger intimt med frågan om Norrlands ekonomiska utveckling över huvud taget. Om man menar allvar med utfästelserna att göra någonting åt Norrlands svåra sysselsättningsproblem och de andra svårigheter som den landsdelen dras med, då kan man inte bortse från behovet av bättre sjöfartsförhållanden i detta område. Då kan man inte säga att vi har goda sjöfartsförhållanden men göra den reservationen att bedömningen inte avser Norrland.

Under exceptionellt svåra vintrar kan ju också landet i övrigt få kännning av issvårigheterna, men även då drabbar de hårdast Norrland.

Handelsministerns statistik på den här punkten ger tyvärr inte någon tröst. Handelsministern sade att en så sträng vinter som i år inträffat på sexton år. Jag vet inte om den siffran stämmer för andra delar av landet, men så mycket vet jag, att sakkunnigt folk i Norrland under debatterna de senaste månaderna om sjöfartsförhållandena där uppe brukar jämföra situationen i år för Norrlands del med en liknande situation så sent som 1956. Och det är en betydligt kortare intervall. Men dessutom måste det framhållas att det *alltid* är vinterproblem för de norrländska industrierna, *alltid* risk för driftsinskränkningar och fördyring av transportkostnaderna när hamnarna fryser till i Norrland.

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

Särskilt nu när det talas så mycket om att göra våra exportvaror konkurrenskraftiga på utländska marknader, tycker jag att det är en underlig logik när regeringen avvisar tanken på att åstadkomma en genomgripande förbättring beträffande kommunikationer som är av så avgörande betydelse för en mycket stor del av våra exportvaror.

Det har inte tagits något regeringsinitiativ till förstärkning av isbrytarkapaciteten; ett nybygge i stället för ett utrangerat fartyg kan ju knappast räknas som en förstärkning. Det är emellertid tydligt att det behövs flera isbrytare för att man skall kunna förlänga skeppningssäsongen i Norrland. Det kanske räcker med fartyg av ungefär den kapacitet som våra bästa isbrytare för närvarande har. Men det kanske också vore av värde att regeringen försökte följa med i den tekniska utvecklingen på det här området. Det är uppenbart att vi inte gör det.

Sovjetunionen och Finland har mycket bättre resurser för havsisbrytning än vi har. Särskilt användningen av atomdrivna fartyg har väckt stort intresse i fackkretsar. Isbrytaren Lenin klarar 2,5 meter tjock is i god fart och kan vara verksam ett helt år utan att behöva förnya bränsleförrådet. Även andra framstående industri- och sjöfartsnationer följer efter. Amerika har sådana fartyg, och på varvet i Kiel har man nyligen sträckt kölen för ett atomdrivet fartyg som skall frakta svensk järnmalm.

Även Sverige sysslar som bekant med atomforskning, och om det i morgon går som regeringen vill skall vi satsa ytterligare en massa pengar på en atomforskning, som emellertid främst militären är intresserad av.

Utän att föregripa den debatten vill jag i detta sammanhang framföra en stilla undran om det inte vore på tiden att regeringen också försökte tillgodose de civila behov som vi nu diskuterar

genom att tillgripa modern vetenskap och teknik. Dröjer vi alltför länge med den saken riskerar vi att våra isbrytare med fornnordiska namn också i andra avseenden blir en erinran om att vi sitter kvar i en förgången tid.

Handelsministern har erinrat om den risken även därigenom att han envist håller fast vid de 20 år gamla riktlinjerna för isbrytning in till hamnarna i Norrland. Denna isbrytning skall i princip vara en kommunal och enskild angelägenhet, säger statsrådet. Jag tycker inte att det finns mer berättigande för den ståndpunkten än för en eventuell propå om att kommuner och enskilda skulle sköta också andra viktiga delar av kommunikationerna som vår handelsexport är beroende av.

Dessutom vill jag erinra om att det för en mycket stor del av det norrlandska näringslivet skett sådana förändringar att statens skyldighet att svara för isbrytningen i det fallet framstår som alldeles självklar. I Norrbotten äger staten praktiskt taget alla företag som exporterar malm, järnbruksprodukter och trävaror eller företag som på annat sätt är beroende av att hamnarna hålls öppna så lång tid av året som möjligt.

Jag antar att statsrådet vill medge att det i varje fall för Norrbottens vidkommande är statens skyldighet att helt sörja för isbrytningen — och då även isbrytningen in till hamnarna. Jag anser emellertid att vi måste komma dithän inte bara i det län, där staten nu har ett helt dominerande inflytande över näringslivet, utan också i alla andra delar av Norrland, där det uppenbarligen är otillräckligt med hänvisningen till kommuners och enskildas skyldigheter. Här måste statens resurser bli sådana att man mycket bättre än för närvarande kan svara för hela isbrytarverksamheten utefter norrlandskusten.

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på interpellationen.

Handelsministern börjar med att hänvisa till att den nuvarande isbrytarverksamheten vilar på ett beslut av 1944 års riksdag. Enligt detta beslut görs en upp- spaltning mellan havsisbrytning och lokal- isbrytning. I 1944 års beslut sades väl också något om kustisbrytning, men man har förenklat saken genom att bara använda de två begreppen havsisbrytning och lokal- isbrytning. Vad jag i min interpellation har invänt mot är det sätt på vilket dessa gränser har dragits.

Jag tillät mig i interpellationen påpeka att när man betraktar de båda insjöarna Mälaren med Södertälje kanal och Vänern med Trollhätte kanal som vatten, som inte är att hänföra till skyddade farvatten utan sådant vatten där statsisbrytning skall ske, måste man ha haft något speciellt motiv. Finns det något annat motiv än att man ansåg sig böra göra det näringsliv som är grupperat kring dessa insjöar en tjänst? Är det något speciellt med isarna där som gör att de skiljer sig exempelvis från isen i Ångermanälvens mynning, eftersom handelsministern i sitt svar sagt: »Ur *issynpunkt* räknas Ångermanälven i motsats till Vänern och Mälaren till skyddade farvatten.» I alla andra sammanhang betraktar man väl Ångermanälvens mynning ungefär upp till Hammarsbron som en havsvik. Vattnet där är så bräckt att det inte kan användas inom cellulosaindustrien. Statsmakterna har lämnat värdefull medverkan för att få till stånd en sötvattenstunnel där uppe. Man skall ta vatten i älvens övre lopp för att tillgodose vattenbehovet hos de längre ner liggande industrierna.

Det är mot denna bakgrund som jag har svårt att förstå att man har valt gränsen för skyddade farvatten vid Sannasundet strax nedanför de stora exportindustrierna uppåt älven.

Om det nu rent allmänt betraktas som

mindre ekonomiskt fördelaktigt att vara lokaliserade norröver i landet finns här ett utomordentligt tillfälle att göra de industrier, som nu ändå finns i norr, den tjänsten att de får samma favör som företag vilka är grupperade kring de båda insjöar jag förut nämnde. Detta är bakgrunden till min interpellation.

Sedan säger handelsministern, att jag har gjort vissa saker gällande i fråga om den statliga isbrytningen inom detta område och att jag skulle tro vissa saker när det gäller isbrytningen. Jag har inte gjort någonting gällande. Såsom jag har angivit i motiveringen till interpellationen har jag hämtat dessa uppgifter ur kungl. sjöfartsstyrelsens redogörelse för Sveriges statliga isbrytarverksamhet 1961—1962. Jag har redovisat de uppgifter som man där kan hämta och sagt, att kostnaderna för kust- och inomskärsbrytningen av förhyrda isbrytare, d. v. s. statsisbrytarna oräknade, för hela bottenhavsområdet uppgår till inte fullt 20 000 kronor, medan motsvarande kostnader för insjöarna och kanalerna uppgår till 720 000 kronor. Det är alltså inte fråga om någon värdering från min sida utan om en redovisning.

Jag är medveten om att statsisbrytning förekommer i Ångermanälven, men jag är också medveten om att det är någonting som så att säga sker av nåd. Det står i 2 §, mom. C — för att vara exakt — i reglementet för statens isbrytarverksamhet: »Lokal isbrytning kan ske med statlig isbrytarhjälp under förutsättning av att de egentliga arbetsuppgifterna därigenom inte efter- sättes och att de lokala isbrytarkrafterna visar sig icke vara till fyllest.»

Men det ligger väl i sakens natur att ju svårare isläget blir, desto mindre möjligheter har de lokala isbrytarkrafterna att på ett tillfredsställande sätt lösa denna uppgift, och desto angelägnare framstår då behovet av statsisbrytarhjälp. Men ett skärpt isläge kräver ju ökade

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

resurser utomskärs och minskar möjligheterna till insatser inom de s. k. skyddade farvattnen när behovet där är som störst.

Det är mot denna bakgrund som jag har velat fråga om det inte funnes skäl, inte minst med tanke på den betydelse som industrierna i Ångermanälven har för sysselsättning och export, att flytta denna gräns från Sannasundet och en bit uppåt för att därigenom fånga in även exportindustrierna där. Handelsministern har nu, vilket jag noterar med tillfredsställelse, inte direkt avvisat denna tanke. Han säger att det knappast är möjligt att tillgodose detta önskemål utan en väsentlig förstärkning av det statliga isbrytarbeståndet. Denna mening kan, såsom jag ser saken, inrymma möjligheter att ta det radikala greppet att förstärka isbrytarflottan, varigenom man får förutsättningar att förbättra handtagen åt näringsliv och kommuner uppe i norr så att dessa befrias från extrakostnader. På detta sätt skulle samhället effektivt kunna gripa in för att jämna ut de kostnadsskillnader som i dag finns mellan norra och södra Sverige.

Jag vill sedan säga några ord om de centralhamnar, vilka handelsministern har kommenterat i interpellationssvaret. Denna fråga är föremål för prövning som jag inte skall föregripa, men jag vet att man på visst industrihåll, där vederbörande förfogar över en bra hamn och har lagt ned mycket pengar på att få denna tillstånd, inte är alldeles övertygad om att centralhamnstanken skulle vara så överlägsen. Först när vinsterna på sjötransportsidan blir så stora att de bär de ökade kostnaderna på landsidan kan det över huvud taget vara möjligt att låta en centralhamn ersätta de goda lokala hamnarna vid de industrier som har export. Dessa industrier har förnödenheter som kommer sjövägen, och för dem är det av

vikt att de får förnödenheterna direkt till egen kaj.

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Till herr Fälldin skulle jag vilja säga följande. Avgörande för huruvida ett vatten skall betraktas såsom område för statsisbrytning eller såsom ett kustområde, där andra har att svara för isbrytningsverksamheten, är inte vattnets sälta eller föroreningsgrad. Kriteriet har ingenting med den saken att göra. Däremot förhåller det sig så att Väneren har en mycket omfattande sjöfart och att hamnarna kring Väneren är av stor betydelse för tillförseln av olja och bränsle från västkusten. Det har också därför blivit ett område där staten tagit på sitt ansvar att så långt det är möjligt hålla dessa vatten öppna.

Så ligger det inte till beträffande kusthamnarna i Norrland och kusthamnar över huvud taget. Jag har i mitt interpellationssvar sagt att i de fall staten inte har resurser får de lokala eller enskilda åtgärderna bli avgörande. Vi måste göra klart för oss att vi under hårda vintrar med snabb och besvärande isläggning alltid kommer att tvingas att hushålla med de resurser som står till statens förfogande för att bryta isarna. Det finns ingen möjlighet att bygga upp en isbrytarflotta som skulle kunna hålla alla hamnar och alla farvatten öppna även under de strängaste vintrar.

När man lyssnade till herr Holmberg fick man nästan det intrycket, att han ansåg att de norrländska hamnarna alltid och under alla omständigheter borde hållas öppna, hurdant klimatet än var och hurdan vintern än gestaltade sig. Jag tror man skall ha alldeles klart för sig att detta är helt uteslutet. Jag är inte säker på att det ens skulle vara tekniskt möjligt, men vad jag är säker

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

på är att det inte skulle vara praktiskt och ekonomiskt genomförbart.

Herr Holmberg ansåg sig kunna fastslå att regeringen egentligen inte gjort någonting för att förbättra möjligheterna för sjöfart vintertid i Norrland. Detta är helt oriktigt, herr talman. Sedan 1930 har seglationsperioden ökats från tre till åtta veckor. Vi har också helt andra resurser i dag än vi hade vid krigets slut. Jag har, som kammarens ledamöter vet, i mitt interpellationssvar erinrat om att vi får en ytterligare förstärkning av vår isbrytarflotta inom kort.

Vad herr Holmberg sade beträffande andra länders resurser vittnar om en ganska djupgående okunnighet på detta område. Han hänvisade till den atomdrivna isbrytaren i Sovjetunionen. Jag vet inte vad han menade med det. Han ville kanske anställa någon jämförelse med våra moderna isbrytare. Jag vill då säga att även om valet vore fritt för mig i dag att välja mellan isbrytaren Lenin, som jag haft tillfälle att studera på ort och ställe, och den svenska isbrytaren Oden, så skulle jag obetingat välja det fartyg som levererades 1958, Oden. Det har nämligen en helt annan utrustning, därför att de uppgifter som vår isbrytarflotta ställs inför skiljer sig så avsevärt från de uppgifter som ett fartyg av Lenins typ skall lösa. Den isbrytaren skall ju i första hand användas i polarisen, där möjligheterna att nå hamn för t. ex. bränslefyllning och anskaffning av förnödenheter inte alls är desamma som de våra fartyg har. Herr Holmberg kanske inte heller vet att Oden är utrustad på ett helt annat sätt just med hänsyn till de uppgifter som vi har att möta i Östersjön och Bottenhavet. Oden har propellrar på fyra ställen, Lenin har två propellrar, och Oden kan manövreras på ett helt annat sätt och göra en helt annan nytta i våra farvatten än det fartyg som herr Holmberg åberopade som exempel.

I nuvarande läge, med de erfarenheter vi har, skulle det vara ekonomiskt vansinne att för vår del konstruera en atomdriven isbrytare. Detta är mera en parentes, herr talman, och jag säger det som en illustration till att herr Holmberg faktisk inte riktigt vet vad han talar om, när han gör dessa jämförelser.

Jag vill på det bestämdaste bestrida att regeringen försummat isbrytningen i Norrland. Som jag redan sagt har vi förlängt seglationsperioden, och vi hoppas kunna göra det än mer i framtiden. Vi bygger ut resurserna på detta område. Det är inte bara så att ett fartyg ersätter ett som går ut, utan för varje fartyg som kommer in i vår isbrytarflotta får vi ett bättre än det som försvinner, med hänsyn till att vi på detta område naturligtvis drar nytta av den tekniska utvecklingen. Jag tror därför att åtminstone hela industrien i Norrland är väl medveten om att möjligheterna för utskeppningar och inskeppningar är helt andra i dag än tidigare, och den kan därför också se framtiden an med viss tillförsikt.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att handelsministern och jag är överens om att det inte är vattnets sälta eller föroreningsgrad som skall vara avgörande för var gränsen mellan havsisbrytning och lokal isbrytning skall gå. Handelsministern har verifierat att det i stället är *brytningens betydelse för näringslivet* som skall avgöra var man skall bryta med statsisbrytare, och det har jag också hela tiden förutsett. Mot den bakgrunden finner jag att skälen för att flytta gränsen i exempelvis Ångermanälven bara blir starkare.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Handelsministern hade fått en del underliga intryck av vad

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

jag sade. Det gällde inte bara frågan om i vilken grad och i vilket tempo man skall eftersträva nya drivmedel och nya former för isbrytare. Handelsministern skall nog vara litet försiktigare med sådana formuleringar som att det är »vansinnigt» att man inom svensk sjöfart skulle börja tänka på atomdrivna fartyg. De kanske kommer fortare än han tror.

Av mitt inlägg fick handelsministern vidare det intrycket, att jag ville påkalla sådana åtgärder som gör det möjligt att hålla alla norrlandshamnarna öppna året runt. Det har jag inte sagt och inte heller menat. Men jag anser att man genom åtgärder från statens sida kan åstadkomma betydligt *bättre* förhållanden än de som nu råder. Handelsministern kanske inte känner till skämtet om statens isbrytarverksamhet, men vi som är från Norrland upplever det ofta, när folk påvisar att andra båtar kommer på våren långt före statsisbrytaren! Vi skulle väl kunna hålla norrlandshamnarna öppna under betydligt längre tid än som nu är fallet — till nytta för industrien och för alla som är beroende av sjöfarten på Norrland — om effektiviteten vore större, både genom antalet isbrytare och genom kapaciteten hos varje isbrytare. Och det är en sak som staten enligt min mening skall sörja för.

Handelsministern sade också att när staten inte har resurser, måste kommunala och enskilda rycka in. Detta är ju ett erkännande av hur bristfälligt det är, ty det är inte tillfredsställande att vi skall ha det så ställt, att ett par av våra viktigaste exportindustrier får svårigheter därför att staten inte har tillräckliga resurser för isbrytningen. Jag vidhåller därför kravet att vi ska ha flera isbrytare, helst isbrytare med betydligt större kapacitet än de nuvarande. Det kan inte finnas oöverkomliga ekonomiska hinder att åstadkomma en sådan ordning.

Dessutom tycker jag liksom herr Fäll-

din, att de redan alltför gamla instruktionerna beträffande hur isbrytningen skall gå till vid norrlandshamnarna, borde omarbetas på ett mycket radikalt sätt. Man måste sikta på att staten skall sköta allt det väsentliga, som avser att bereda väg för transporten vintertid till koncentrationshamnarna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Jag har aldrig gjort gällande att det skulle vara vansinnigt att tänka på att införa atomdrivna fartyg. Det är en fullständig missuppfattning från herr Holmbergs sida. Vad jag sagt är att det på teknikens nuvarande standpunkt vore ekonomiskt vansinnigt att sätta in ett atomdrivet fartyg för isbrytning i våra farvatten. Det är en helt annan sak.

Därefter vill jag bara tillfoga, att konsekvensen av vad både herr Fälldin och herr Holmberg säger vore att staten skulle ta ansvaret för all isbrytning. Jag förstår inte att herrarna inte yrkar detta. Men vi har andra hamnar, vi har Stockholms hamn och Göteborgs hamn. Det har varit en kommunal angelägenhet, icke en statlig, att hålla kustområdena öppna. Men så långt resurserna för upprätthållandet av havsisbrytningen förslår, skall man därutöver kunna assistera även vid brytning av andra farvatten — och det är vad som skett.

Som jag framhållit i mitt svar till herr Fälldin, förhåller det sig inte så, att isbrytningen i Mälaren och Vänern kostar staten mer än isbrytningen i de norrländska hamnarna. Förhållandet är det rakt motsatta. Men när resurserna blir knappa, är det väsentligare att staten får ägna sig i första hand åt de uppgifter som sammanhänger med havsisbrytningen. Sedan kan man naturligtvis alltid diskutera — det har jag inte heller bestritt i mitt interpellationssvar — hur den gränsdragningen skall göras. Den måste även den kunna anpassas

Svar på interpellationer ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid och ang. den statliga isbrytarverksamheten vid norrlandskusten

efter tidens krav. Jag utesluter inte möjligheten av att man, när sjöfartsstyrelsens utredning föreligger, kan göra en något modifierad gränsdragning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 63, angående anslag för budgetåret 1963/64 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 68, med förslag till lag om semester, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 79, angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning, och

nr 80, angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till hemvärdet och vissa frivilliga försvarsorganisationer m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 82, med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.,

nr 84, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

nr 87, med förslag till förordning angående upphävande i viss del av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varuskatt fogade varuförteckningen, och

nr 90, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.

§ 6

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, avgivna motionerna nr 731

och 732 hänvisades motionerna, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 733 och 734.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter sammansatta konstitutions-, banko- och första lagutskottets betänkande nr 1, statsutskottets utlåtande nr 4, bevillningsutskottets betänkanden nr 11—13, första lagutskottets utlåtande nr 8, andra lagutskottets utlåtanden nr 3, 11—15 och 17 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 7—10.

§ 8

Föredrogs den av herr *Lundberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet af Geijerstam angående vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Ordet lämnades på begäran till

Herr *WIKLUND* (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82, med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter lördagen den 30 innevarande mars.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 10

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1963/64 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av sammansättningsverkstad för ammunition m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från andra lagutskottet:

nr 88, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till statsbidrag till barn- tandvård; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1962 vid dess fyrtiosjätte sammanträde fattade beslut.

§ 11

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 62, angående stöd till barnstugor m. m.,

nr 64, angående fortsatt drift av skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea m. m.,

nr 78, angående ändring av viss bestämmelse om Svenska skeppshypotekskassans verksamhet, m. m.,

nr 89, angående anslag för budgetåret 1963/64 till byggnadsarbeten vid vissa universitet och högskolor, m. m.,

nr 91, angående säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.,

nr 93, angående fortsatt bemyndigande att meddela statliga exportkreditgarantier,

nr 95, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., och

nr 98, angående vissa frågor rörande fackskolor.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, med förslag till lag om ändring i utsökningslagen, m. m., motionerna:

nr 735, av herr *Hamrin* i Jönköping, och

nr 736, av herrar *Wahrendorff* och *Börjesson* i Falköping;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 56, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m., motionerna:

nr 737, av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl.,

nr 738, av herr *Johansson* i Norrköping m. fl., och

nr 739, av herr *Larsson* i Luttra m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, motionen nr 740, av herr *Persson* i Heden; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt, motionen nr 741, av herr *Persson* i Heden.

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 mars

Kl. 10.00

§ 1

I enlighet med kammarens därom den 6 innevarande mars fattade beslut skulle nu val företagas av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte suppleanter för dessa ombud.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som yttrade:

Herr talman! För det val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Listan

upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för detta val avlämnade listan var av följande utseende:

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de å listan uppförda ledamöterna utsedda till ombud respektive suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Ombud

Suppleanter

G. I. Andersson i Linköping, ledamot av andra kammaren	L. Mattson, fröken, ledamot av första kammaren
S. H. Gustafson i Göteborg, ledamot av andra kammaren	P.-O. Hanson, ledamot av första kammaren
G. Hedlund, ledamot av andra kammaren	L. M. Eliasson i Sundborn, ledamot av andra kammaren

§ 2

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Heckscher frågat

1) om jag vill meddela kammaren när gymnasieutredningens förslag är att förvänta och vilket tidsschema som för-

utsättes när det gäller remissyttrandena i övrigt;

2) om jag vill meddela kammaren huruvida gymnasieutredningen tagit principiell ståndpunkt i följande frågor rörande det nya gymnasiets utformning, nämligen möjligheterna till alternativt fyraårig eller treårig studiegång samt kristendomsämnets och språkens ställning i gymnasieundervisningen;

3) om jag vill ge kammaren en redogörelse för tillgången på lektorer och

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

adjunkter mot bakgrund av det lärarbehov som en gymnasiereform kommer att aktualisera.

I motiveringen för interpellationen har herr Heckscher framhållit, att ett komplex av sådan omfattning och betydelse, som den det här gäller — gymnasiets utformning, målsättning och arbetsmetoder — givetvis kräver grundliga överväganden inte bara inom kommittén och Kungl. Maj:ts kansli utan även hos remissinstanserna innan förslag förelägges riksdagen. Även riksdagsbehandlingen måste fordra avsevärd tid, understryker herr Heckscher.

Jag delar denna uppfattning och anser det därför angeläget att det blir en tillräckligt lång remisstid och att den fortsatta handläggningen av frågan blir sådan, att riksdagens beslut kan fattas utan tidsnöd. I anslutning härtill vill jag som svar på herr Heckschers första fråga meddela, att gymnasieutredningens huvudbetänkande kan förutsättas komma att avlämnas under innevarande år, om möjligt i början av hösten. Efter en remisstid av tillfredsställande längd bör det, såvitt jag nu kan bedöma, vara möjligt att framlägga proposition i ämnet till 1964 eller 1965 års riksdag.

Anledningen till att i årets riksdagsberättelse angivits, att gymnasieutredningens arbete beräknas fortgå under hela år 1963, är att utredningen efter huvudbetänkandet, som tar sikte på den gymnasiala ungdomsutbildningen, avser att närmare behandla vissa frågor, som kan prövas fristående, t. ex. rörande vuxenutbildningen.

Vad gäller frågorna nr 2 och 3 vill jag erinra om att det enligt herr Heckschers uppfattning, sådan han angivit den i interpellationen, finns en bestämd risk förknippad med de former, i vilka det svenska kommittéarbetet f. n. bedrivs, nämligen »att icke blott utredningsmajoriteten utan icke sällan även regeringen på ett alltför tidigt stadium låser sig för en lösning av det ena eller andra slaget». Herr Heckscher begär

därefter besked rörande gymnasieutredningens principiella ståndpunkt till fyra delproblem inom hela det komplex, varom utredningen har att framlägga ett samlat förslag. Såvitt jag kan förstå, skulle en offentlig redovisning av utredningens principiella ståndpunkt till dessa delproblem och en därpå följande debatt här i riksdagen — utan praktiska möjligheter för utredningen att samtidigt redovisa sin samlade syn på hela problemkomplexet och sin utredningsmässiga motivering för ställningstagandena — endast öka den av herr Heckscher befarade risken för låsningar på ett alltför tidigt stadium.

Enligt min mening finns det inte anledning att nu avkräva gymnasieutredningen några offentliga särredovisningar av utredningens ståndpunkt till de av herr Heckscher angivna deproblemen. Den allmänna debatten om utredningens förslag liksom de politiska bedömningarna av dessa bör, om man syftar till en sakligt betonad diskussion, i enlighet med god sed rimligen grundas på ett i vanlig ordning redovisat utredningsmaterial.

Eftersom herr Heckscher i interpellationen gjort gällande att gymnasieutredningen »inte i vanlig mening innefattar någon parlamentarisk representation», vill jag slutligen framhålla följande. I utredningen, som har elva ledamöter, ingår f. n. riksdagsledamöter, tillhörande centerpartiet och socialdemokraterna. En riksdagsledamot, tillhörande folkpartiet, ersattes i höstas på egen begäran av en representant för samma parti, vilken inte är riksdagsman. Från högern ingår i utredningen — enligt överenskommelse mellan mig och herr Heckschers företrädare som partiledare — en ledamot som inte är medlem av riksdagen. Såvitt kan utläsas av professor Heckschers år 1952 utgivna verk om »Svensk statsförvaltning i arbete» (s. 206 f.) bör detta anses som en typ av utredning med »parlamentarisk» representation, även om utred-

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

ningen inte har en exklusivt »parlamentarisk» sammansättning, d. v. s. består uteslutande av riksdagsledamöter från de olika partierna.

Vidare anförde:

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för att han har haft vänligheten att efter sju veckor besvara min interpellation. Jag kan kanske inte vara särskilt tacksam för innehållet i svaret, som förefaller mig vara i magraste laget, framför allt i betraktande av den tid statsrådet har tagit på sig för att svara. Det föreliggande svaret skulle statsrådet, såvitt jag förstår, utan minsta svårighet ha kunnat lämna vid första plenum efter det att interpellationen medgavs. Svaret innehåller ju strängt taget ingenting. Förklaringen därtill ligger måhända i den gamla definitionen på humor: en spänd förväntans upplösning i intet. Statsrådet har velat för kammaren klargöra att han är en stor humorist.

Jag skall emellertid försöka ta fasta på vad som kan finnas i interpellationssvaret. Det är egentligen på en enda punkt som statsrådet har givit mig ett besked, nämligen beträffande sättet för frågans handläggning. Han har haft vänligheten utlova att remisstiden skall göras tillräckligt lång och att den fortsatta handläggningen skall bli sådan att riksdagens beslut skall kunna fattas utan tidsnöd. Det vore intressant att närmare få veta vad statsrådet menar med tillräckligt lång remisstid. Såvitt jag förstår erfordras i en fråga av denna typ, där även lokala förvaltningsorgan och lokala organisationer måste vara inkopplade, en remisstid på ungefär fyra, fem månader därest det skall vara möjligt att fatta ett beslut utan tidsnöd.

Av svaret synes vidare framgå att statsrådet inte vill binda sig för att ett beslut nödvändigtvis skall fattas vid

1964 års riksdag. Han talar om 1964 eller 1965 års riksdag. Det betyder alltså att statsrådet inte ansluter sig till utredningens ståndpunkt, att det nya gymnasiet måste träda i verksamhet vid början av läsåret 1965/66. Om det blir ett uppskov härvidlag, är detta i och för sig mycket tillfredsställande.

Frågan om den parlamentariska representationen skall jag inte närmare utveckla. Statsrådet anser att det föreligger en sådan representation och hänvisar till en av mig utgiven skrift med titeln »Svensk statsförvaltning i arbete». Jag skall inte falla för frestelsen att läsa högt ur mina egna böcker — det anses i allmänhet inte lämpligt. Jag bara konstaterar att jag inte begriper hur statsrådet har kunnat dra denna slutsats vare sig av den nu aktuella upplagan av boken eller av den tidigare upplaga, som statsrådet med en tilltalande konservatism tydligen föredrar att begagna. Men jag är tacksam, om statsrådet efter närmare studier av skriften tillämpar vad som där verkligen står skrivet. I så fall tror jag inte att det finns någonting att invända.

Däremot vill inte statsrådet svara på de framställda frågorna i sak. Det skulle efter hans mening endast öka risken för »låsningar». Han vill inte ha några »offentliga särredovisningar» av utredningens ståndpunkt.

Herr talman! Jag skulle väl kunna förstå statsrådets ståndpunkt, om denna och andra utredningar verkligen fungerade som slutna överläggningsorgan, om de — för att tala vanlig enkel svenska — höll mun i fråga om vad de sysslar med. Det var tidigare inte ovanligt att utredningar gjorde det, men nu är praxis en helt annan. Tekniken att — som det heter — lyfta på täckelset över vad en utredning håller på med används i växande utsträckning. Karakteristiskt nog höll utredningens ordförande en presskonferens i Luleå mellan det att denna interpellation väcktes och det att statsrådet hade vänligheten att besvara

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

den. Att döma av referatet var utredningens ordförande vid detta tillfälle betydligt mera öppenjärtig än vad statsrådet är i dag i denna kammare. Jag konstaterar också att, innan jag hann väcka denna interpellation, höll statssekreterare Löwbeer som vikarie för statsrådet, som beklagligtvis hade insjuknat, på ett läroverksläramöte ett föredrag om det nya gymnasiet. Denna praxis betyder ju att det är kommittéordföranden eller statsrådet som bestämmer vilka delar av ett utredningsarbete som skall få diskuteras i förväg och vilka det är otillåtet att diskutera. Eller förhåller det sig möjligen på det viset att riksdagen är det enda ställe där man inte får diskutera vad en utredning håller på med, det enda ställe där man inte får prata bredvid munnen i fråga om utredningsarbete? Under dessa omständigheter kan jag inte riktigt förstå statsrådets uppläggning av sitt svar — eller rättare sagt statsrådets motivering för att det inte har blivit något svar.

Jag skall ta upp de särskilda avsnitten från denna utgångspunkt, först och främst lärartillgången. Jag kan för mitt liv inte begripa vad det skulle medföra för läsningar, om statsrådet här gav en redovisning av vad man nu kan säga om möjligheterna att få lärare. Det har bl. a. i tidskriften Skolvärlden, nr 3 för år 1963, givits en uppgift om hur situationen i fråga om lektorsvakanserna har utvecklats. Där konstateras att antalet vakanser på ett halvår — från den 1 januari till den 1 juli 1962 — ökade från 41,7 procent till 44,3 procent. En diskussion beträffande dessa vakanser och över huvud taget tillgången på lärare måste ha ytterst stor betydelse för att man skall förstå vad gymnasieutredningen i en framtid kan komma fram till. Om man t. ex. får veta att antalet vakanser ökar inte bara i naturvetenskapliga ämnen utan även i humanistiska, är det i och för sig en rätt väsentlig sak att hålla reda på. Utan tillräcklig tillgång på lärare kan man näm-

ligen inte bygga upp ett nytt gymnasium som har något värde.

Sedan har vi frågan om studietidens längd. Skall vi ha ett treårigt eller ett fyraårigt gymnasium? Den senaste tiden har denna fråga också aktualiserats här i riksdagen i en motion, där man har antytt möjligheten av ett tvåårigt gymnasium med ett pålagt collegeår. Varför skall det vara så farligt att diskutera denna fråga? Jo, säger statsrådet, det är därför att man inte skall binda sig. Men statsrådet har själv i direktiven för utredningen gått in på en diskussion i frågan och framhållit att han för sin del föredrar ett treårigt gymnasium framför ett fyraårigt, fast han inte vill utesluta möjligheten av att man också skulle kunna gå den senare vägen. Varför skulle det vara så mycket farligare att diskutera den frågan i riksdagen i dag än att ta upp den i utredningsdirektiven?

Detta spörsmål aktualiseras därför att grundskolan inte är uppbyggd som förberedelse till gymnasiet utan med andra syften, varför utgångsläget för gymnasierna av allt att döma blir sämre än vad det har varit tidigare. Det finns olika lösningar. Man kan tänka sig att ha hårdare studier och hårdare utkuggning på gymnasierna än tidigare. Man kan tänka sig att det blir en sämre genomsnittlig slutnivå, som medför behov av spärrar när det gäller den fortsatta utbildningen. Eller man kan tänka sig att mellan gymnasiet och de högre studierna lägga in ett collegeår, d. v. s. att man inte låter gymnasierna som hittills ge kompetens till fortsatt högre utbildning.

Detta är olika vägar som man kan gå, och nog tror jag att det skulle vara rätt betydelsefullt att få veta om utredningen i det fallet har tagit någon ställning eller inte. Jag observerar nämligen att statsrådet inte svarar att utredningen icke har tagit ställning, vilket ju i och för sig skulle vara ett slutgiltigt svar, utan statsrådet säger att ut-

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

redningen icke skall redovisa de ställningstaganden den eventuellt gjort.

Så var det fråga om kristendomsämnet. Det vill statsrådet uppenbarligen inte tala om. I brist på svar av statsrådet får man ta det näst bästa, d. v. s. en artikel i regeringsorganet. Där har man nämligen utan några hämningar tagit upp denna fråga den 18 januari under rubriken »Värre är prästen» och slutar på följande sätt: »Hur de förstocade vigselvägrande prästerna skall behandlas kan diskuteras — om de skall behandlas alls. När det gäller kristendoms lärarna är saken enkel för oss: de skall alltid ha nej.»

Det är alltså det enda svar vi har fått hittills på frågan om regeringspartiets ståndpunkt i detta spörsmål. Jag tycker det kunde vara intressant att få veta någonting om hur statsrådet ställer sig till resonemang av den typen. Det är nämligen så — det får man kanske ändå i all blygsamhet understryka — att kristendomen har haft en betydelse för kulturutvecklingen i Västerlandet, som överträffar alla andra inslag i vår idéutveckling, i 2 000 år för Västerlandet som helhet och i 1 000 år för Sverige. Det är därför utomordentligt viktigt för den, som vill ha någon kännedom om svensk kulturutveckling över huvud taget, att verkligen vara förtrogen inte bara med de allmänna yttre dragen utan även med det andliga innehållet i kristendomen — för så vitt man inte, som en del tycks göra, anser att Sveriges historia börjar 1889 med socialdemokratiska partiets bildande eller möjligen 1917, då de första socialdemokraterna kom in i regeringen. I så fall skall jag gärna medge att frågan kanske har något mindre betydelse.

Detta är också ett praktiskt spörsmål. Var och en som haft något med skola att göra vet ju att s. k. entimmesämnerna på vårt skolschema alltid råkar ut för mycket stora besvärigheter. Det är praktiskt taget omöjligt att över huvud taget bedöma vilket innehåll man har tillfälle att ge ämnet.

Beträffande frågan om språken kan jag möjligen förstå statsrådets ängslan för en partiell redovisning, ty det är en mycket komplicerad fråga som skulle behöva utvecklas ganska utförligt. Det är emellertid betecknande att just den frågan berördes särskilt utförligt, såvitt jag kan förstå tidningsreferaten, av utredningens ordförande när han höll presskonferens i Luleå, och på den punkten kan jag rikta ett tack för svaret inte till departementschefen utan till utredningens ordförande.

Till slut kanske jag i anledning av det sätt på vilket statsrådet har lagt upp svaret får göra några allmänna reflexioner om kommittéväsendet och om riksdagspartiernas förhållande till det. Jag erinrar om att den saken togs upp i remissdebatten av herr Helén och att hans utomordentligt intressanta och eleganta inlägg besvarades av statsministern. Herr Helén uttryckte saken så, att kommittéväsendet begagnas som ett medel att »öka de svårigheter som en mäktig regering vältrar i vägen för en mindre mäktig opposition». Statsministern svarade med att förneka »att vi i varje situation beräknar hur vi skall kunna använda kommittéväsendet för att vinna någon liten partitaktisk fördel». I stället menade han att kommittéväsendet betydde, att politiken utformades i samråd mellan opposition och regeringsparti, åtminstone när det gällde en del väsentliga moment.

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att statsministern menade allvar med vad han sade, att det var hans bedömning av frågan. Det är ju länge sedan han var departementschef. Men jag tror att i verkligheten utnyttjas kommittéväsendet av regeringen ofta på ett helt annat sätt än vad som framgick av detta uttalande.

Kommittéväsendet utnyttjas för att låta oppositionen dela ansvaret för regeringens misstag utan att få någon del av äran för dess framgångar. Hur många känner t. ex. till den roll, som

Svar på interpellation ang. gymnasiutredningens arbete, m. m.

förre högerriksdagsmannen Birke har spelat för den svenska mentalsjukvårdens utbyggnad? Det är inte särskilt många utanför den allra innersta kretsen. Det finns faktiskt folk som tror att det är den socialdemokratiska departementschefen som därvidlag har åstadkommit resultatet.

Ett nytt drag i detta sammanhang är också den kontroll, som departementen utövar över kommittéernas arbete. I en kommitté, som tillhörde ett fackdepartement, förekom för någon tid sedan att det plötsligt dök upp en person som medlemmarna inte kände igen. Det befanns att det var en tjänsteman i finansdepartementet, som hade placerats i kommitténs sekretariat. Kommittén lydde inte under finansdepartementet, och det var alldeles uppenbart att han var placerad där för att för finansdepartementets räkning utöva kontroll över vad kommittén hade för sig. Från högerpartiets sida försökte vi en gång att få vissa uppgifter från en annan kommitté, men kommitténs sekreterare sade att han inte kunde lämna dem. På vår fråga om inte regeringen fick sådana uppgifter heller, svarade han: »Jo, departementet kan vi naturligtvis inte ha några hemligheter för. Det är ju vår uppdragsgivare.»

Om kommittéerna fungerar på det sättet och om de utnyttjas av departementscheferna dels för kontroll och dels för ansvarsförskjutning, så kommer bl. a. kraven på parlamentarisk representation att bli mycket hårdare än vad fallet var när jag för tio år sedan skrev den upplaga av min bok, som statsrådet föredragit att begagna sig av. Kommittéväsendet har i dag inte samma karaktär som då. (Jag kan också gärna erkänna att en liten förskjutning har inträtt även sedan bokens andra upplaga kom till.) Om man skall ha en sådan anordning att kommittéerna begagnas på sätt som nu sker och ställs under kontroll av regeringen, måste motsvarande kontroll kunna utövas även

av de oppositionspartier som är företrädna i kommittéerna. Om kommittéerna däremot får arbeta i lugn och ro, utan att kontrolleras av regeringen, utan att lämna några egna redovisningar och utan att något statsråd eller någon statssekreterare lämnar redovisning om kommitténs arbete, då kan man komma tillbaka till den gamla ordning som statsministern så vältaligt beskrev i remissdebatten.

Vidare användes kommittéer för att sätta riksdagen nr spel. Den saken är också aktuell i detta sammanhang. Vi känner ju här i kammaren väl till att det ofta förekommer att en fråga tas upp motionsvägen eller på annat sätt, men att det då säges att ärendet »ligger under utredning» och att vi därför inte kan göra någonting åt det. I och för sig är det ett rimligt förfarande att göra så, om utredningen pågår under begränsad tid. Men när utredningarna pågår så länge som nu är fallet — det verkliga skolexemplet är författningsutredningen, som har tjänstgjort som motionsgrav i åtta och ett halvt år — så är det nästan otänkbart att riksdagen i längden skall kunna godta den principen att man inte får debattera frågor som är under utredning. Regeringen själv godtar inte den principen, utan när man där får lust att bryta ut ett ärende ur ett utredningskomplex, så gör man det och tar upp det i en proposition. Så skedde med det bekanta skattepaketet häromåret.

Slutligen använder man också utredningar för att försätta den offentliga debatten ur spel på de punkter där man inte vill ha någon debatt — exempelvis när det gäller gymnasiofrågan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag är litet förvånad över att herr Heckscher tyckte att svaret hade dröjt så länge. Jag skulle mycket väl kunnat lämna det för flera veckor sedan, men då var herr Heckscher

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

inte på plats. Han var utomlands, och jag tyckte att jag borde visa litet hänsyn i det fallet.

Sedan kan jag heller inte riktigt följa med i svängarna, när herr Heckscher talar om upplagorna. Jag erkänner visserligen att den upplaga som jag använde är litet gammal, men jag hade inte tagit med i beräkningarna att herr Heckscher ändrat åsikt på grund av ett nyvunnet partiledarskap. Och det är närmast den akademiske läraren, vid vars föter jag en gång suttit, som jag i detta fall har utgått ifrån.

Vad själva sakdebatten beträffar har herr Heckscher tydligen en helt annan åsikt än vad jag utgick ifrån, och han har gjort ett fundamentalt felslut i analysen av mitt svar. Som kammarens ärade ledamöter kunnat konstatera har han vid flera tillfällen använt ganska fantastiska påståenden, t. ex. att riksdagen är det enda ställe där man inte får prata bredvid mun. Regeringen vill mörklägga debatten om gymnasiets utformning, om kristendomsundervisningen och om lärarprognoserna, sade herr Heckscher. Men, herr Heckscher, det är ju inte de frågorna det här gäller. Jag höll på att säga att jag i min offentliga verksamhet ju inte gör någonting annat än diskuterar dessa ting, och jag är beredd att diskutera gymnasiet när som helst med herr Heckscher.

Det anförande av min statssekreterare som herr Heckscher anspelade på gällde en allmän diskussion, en allmän presentation av problematiken i gymnasiefrågan. Det är självfallet att lärarprognoser och lärarbehov diskuteras här i kammaren. De frågorna har diskuterats. Och på fredag kommer det att avlämnas en stor proposition om lärarutbildningen på olika områden. I samband därmed redovisas också de prognoser om lärarbehovet, som vi i dag har tillgängliga. Men det är prognoser, herr Heckscher, som baserar sig på nuvarande skolformer. Vi vet ännu inte hur timplanen för det nya gymnasiet

kommer att se ut, och följaktligen kan man inte heller göra någon basprognos när det gäller gymnasielärarna.

På en punkt vill jag emellertid korrigera mig själv, eftersom det annars möjligen kan uppstå missförstånd. När jag i interpellationssvaret säger att gymnasieutredningens huvudbetänkande kan förutsättas komma att avlämnas under innevarande år, om möjligt i början av hösten, och att det efter en remisstid av tillfredsställande längd, såvitt jag nu kan bedöma, bör vara möjligt att framlägga proposition i ämnet till 1964 eller 1965 års riksdag, så drar herr Heckscher av detta den slutsatsen att jag inte delar gymnasieutredningens uppfattning att det nya gymnasiet på en väsentlig punkt måste vara färdigt till 1965. Jag delar tvärtom i hög grad gymnasieutredningens uppfattning. Under alla förhållanden måste det bli färdigt 1965/66 i sådana elevområden där undervisningen enligt grundskolans läroplan påbörjas i klass 7 innevarande år, bl. a. av den anledningen att språkföljden i det nya gymnasiet kommer att bli en annan. Vi kan inte vare sig i departementet eller i skolöverstyrelsen uppmana föräldrarna att låta barnen läsa franska, alternativt tyska, om det inte finns garantier för att det i gymnasiet 1965 finns både tyska och franska som nybörjarspråk. — På den punkten vill jag alltså korrigera mig själv.

»Regeringens ståndpunkt till kristendomen» — det verkar nästan som herr Heckscher ville ha en debatt om socialdemokratiens och arbetarrörelsens ståndpunkt till religionen. Men det är väl inte detta det är fråga om. Jag trodde att herr Heckscher ville att jag skulle tala om, hur långt gymnasieutredningen kommit i sina diskussioner — om det skulle vara x timmar kristendom eller $x + \frac{1}{2}$ timmar kristendom. Något sådant ställningstagande kan emellertid gymnasieutredningen inte göra, eftersom den ännu inte fastställt timplaner

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

för det nya gymnasiet. Det var detta den konkreta frågan gällde, och det var därför jag ansåg den omöjlig att besvara.

När det gäller tre- respektive fyraårigt gymnasium har jag sagt, att jag räknar med treårigt gymnasium som huvudform. Men jag har också lika klart sagt att det är gymnasieutredningens uppgift att utreda även fyraårsalternativet. Jag har nämligen, herr Heckscher, ännu inte tagit ståndpunkt i den ytterligt delikata frågan om vi behöver, vid sidan av treårigt gymnasium som huvudform, fyraåriga gymnasie-linjer.

Jag kan föra den diskussionen med herr Heckscher hur länge som helst, men det var väl inte detta det på nytt var fråga om, herr Heckscher, utan frågan gällde huruvida gymnasieutredningen tagit ståndpunkt till hur det skall vara. Om den gjort det vet jag inte, och jag vill inte låta mig pressas till att i dag, ett år eller ett halvt år eller nio månader innan regeringen skall ta ställning, stå upp och säga annat än att jag anser att det bör vara treåriga linjer som huvudform.

När det gäller kristendomstimmarna får man ändå, herr Heckscher, ta saken för vad den är. Varför inte fråga mig, hur det kommer att gå med herr Heckschers och mitt eget så kära ämne i det nya gymnasiet — hur kommer det att gå med samhällskunskapen? Jag är rädd för att det ämnet kommer att få någon timreducering. Hur kommer det att gå med biologi och historia? Det faller inte herr Heckscher in att ställa sådana frågor, ty det skulle vara så dumt att göra det. Men när det gäller kristendomsämnet är tydligen allt tillåtet. Då för man debatten som om det vore fråga om en kulturkamp, om det på den eller den linjen skall vara en timme mer eller mindre i jämförelse med hela den timplan man måste ha framför sig, när man skall ta ståndpunkt till ett eller flera av gymnasiets ämnen.

Nej, herr Heckscher, den politiska bockfoten tycker jag bör kamoufleras något omsorgsfullare, innan Ni går upp och talar om kristendomsämnets ställning i det nya gymnasiet.

Till sist kommittéväsendet i allmänhet! Där gör herr Heckscher på nytt en sådan här lysande logisk saltomortal. Med viss emfas säger han: »Om kommittéerna fick arbeta i lugn och ro skulle allting vara gott och väl.» Herr Heckscher frammanar bilden av en regering och ett departement som terroriserar kommittéerna, pressar dem till det yttersta och styr dem. Men det är ju detta som *inte* sker, herr Heckscher. Det är därför att jag vill, att utredningen skall få arbeta i lugn och ro, som jag inte vill stå här och redovisa preliminära resultat och ståndpunktstaganden inom gymnasieutredningen. Och dessutom har jag inte i dag möjlighet, hur märkligt det än kan låta, att svara på frågan vad gymnasieutredningen kommer att ta för ståndpunkt i en rad spørsmål. Jag har helt enkelt inte frågat gymnasieutredningens ordförande, generaldirektören och chefen för skolöverstyrelsen, hur långt utredningen kommit i dessa frågor. Mitt huvudintresse är att gymnasieutredningen driver sitt arbete så att tidsplanen för det nya gymnasiet kan följas. Sedan, när materialet är redovisat, skall även jag och regeringen — och jag skulle föreställa mig alla här i kammaren — ta ståndpunkt till de olika tvistefrågorna, herr Heckscher.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga, att såvitt jag erinrar mig har herr statsrådet aldrig suttit vid mina fötter som lärjunge. Jag tror inte jag har något ansvar för herr statsrådets utbildning, fastän vi kanske vid åtskilliga tillfällen deltagit i samma seminarier.

Vad beträffar tidpunkten för avlämnandet av detta interpellationssvar är det intressant att höra att statsrådet

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

tänkt sig att lämna svaret just den enda vecka då jag inte kunde ta emot det. Det visste jag i varje fall inte i förväg. Först när jag lät fråga i departementet fick jag besked — ja, jag fick inte ens då något egentligt besked, utan man noterade helt enkelt att jag skulle vara borta. I dag får jag veta att statsrådet önskat lämna svaret vid den tidpunkt jag nyss talade om. — Hade statsrådet lämnat svaret i så god tid som det varit möjligt att göra med hänsyn till svarets innehåll, borde det ha blivit betydligt före min utlandsresa.

Så till de andra spörsmål statsrådet tagit upp.

Min fråga var — observera det! — huruvida gymnasieutredningen har tagit principiell ståndpunkt i här angivna hänseenden. Statsrådet säger, att det vet han inte. Får jag därav dra den slutsatsen — på den punkten är jag tacksam för klart besked — att interpellationen över huvud taget inte har remitterats till utredningen för yttrande? Ty om interpellationen remitterats till utredningen för yttrande skulle det i varje fall ha varit möjligt för statsrådet att få veta, om utredningen har tagit ståndpunkt eller inte. Men jag understryker återigen att det aldrig förnekats i interpellationssvaret att så skett. Statsrådet säger bara att ståndpunkten icke skall redovisas. Det gäller det fyraåriga gymnasiet och det gäller kristendomsundervisningen. På båda dessa punkter spelar det en stor roll för den offentliga diskussionen att man får veta, huruvida utredningen har bundit sig eller inte.

På en punkt har statsrådet däremot liksom utredningen uppenbarligen bundit sig — det får vi veta genom statsrådets tillägg till sitt svar — nämligen att det hela skall vara färdigt 1965—1966. Statsrådet säger samtidigt att frågan skall föreläggas 1964 eller 1965 års riksdag. Han tänker sig tydligen möjligheten att ärendet skall framläggas för 1965 års vårriksdag och att det nya

gymnasiet skall träda i verksamhet omedelbart på hösten 1965. Var och en som haft något att göra med undervisningsfrågor vet vilken otrolig förvirring som uppstår, om man handlägger frågorna på det sättet.

Alternativt skall gymnasiet beslutas 1964 på grundval av ett utredningsresultat som sägs möjligen kunna föreligga på hösten 1963. Vi vet att utredningar nästan aldrig blir färdiga vid den tidpunkt de säger att de skall vara färdiga. Hur skall man under sådana förhållanden kunna bli färdig med att remittera denna fråga på fyra till fem månader och sedan kunna handlägga ärendet i riksdagen utan tidsnöd?

Statsrådet säger att regeringen inte styr kommittéerna utan vill låta dem arbeta i lugn och ro. Herr talman! Mitt intryck är att regeringen vill låta kommittéerna vara i lugn och ro i förhållande till besvärliga oppositionstälare, för att i stället själv kunna dirigera dem av hjärtans lust.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag återkommer till årtalen 1964 och 1965. När jag nämnde dessa tidpunkter var de sammanknutna med den föregående meningen, som handlade om när utredningen skulle kunna lämna sitt betänkande. Jag utgick alltså ifrån detta och gjorde en jämförelse. Detta är emellertid inte heller något som jag har möjlighet att påverka annat än genom att köra på utredningen och ge den den arbetskraft som den behöver för att kunna framlägga sitt betänkande i detta ärende i början av hösten. Då blir det möjligt att lämna en proposition till 1964 års riksdag.

Men det kanske blir så besvärligt, herr Heckscher, att fatta ståndpunkt i dessa frågor att försening uppstår. Betänkandet kanske inte kommer förrän senare på hösten. I så fall kanske vi lämnar en principproposition till 1964 års höstriksdag och sedan följer upp

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

den med en vanlig anslagsproposition eller huvudproposition till 1965 års riksdag.

Jag vill ännu en gång understryka att gymnasieformen som helhet kanske är något att se på litet längre sikt. Men vad som enligt min uppfattning måste vara klart till hösten 1965 är bl. a. språkföljden i de gymnasieområden där eleverna i år läser 7:e årskursen enligt grundskolans läroplan. Det är alldeles nödvändigt.

Gymnasieutredningen har inte, såvitt jag kan förstå, herr Heckscher, tagit ståndpunkt i dessa frågor. Jag har lett många utredningar, och jag har den uppfattningen att ordföranden i allmänhet är helt överens med sina kolleger i utredningen om att man i början endast fattar preliminära beslut och inte klubbar definitiva beslut förrän man är ganska nära slutmålet. Om gymnasieutredningen hade tagit en definitiv ståndpunkt, utgår jag från att gymnasieutredningen ändå inte hade velat släppa ut delar av sitt betänkande innan man samtidigt kunnat släppa ut motiveringen. Så enkelt är det.

Herr Heckscher! Det är väl ändå alldeles självklart att en utredning, som om några månader skall lämna sitt slutbetänkande, gärna vill lämna detta såsom en helhet, såsom ett verk med sakk Diskussion, argumentering och motivering för sina förslag och inte vill kasta ut en enda lösryckt detalj, t. ex. att ämnet kristendomskunskap på de och de linjerna skall ha så och så många timmar.

På en punkt, när det gäller kristendomsundervisningen, vill jag — eftersom herr Heckscher lägger så stor vikt vid det — lugna honom med att säga att det inte är fråga om att radera grundvalarna för denna undervisning. Det är helt enkelt så att gymnasieutredningen liksom skolberedningen på sin tid vägrar att betrakta kristendomskunskap som något annat än ett skolämne. Om herr Heckscher betraktar kristen-

domskunskapen i skolan som något annat än ett skolämne, vill ge det en högre dignitet, skall jag gärna ta upp en diskussion om detta, men det utgår jag från att han inte gör.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet lämnar då och då tilläggsupplysningar som verkligen har sitt intresse. Nu får vi plötsligt veta, att vad det är fråga om att göra 1965—1966 är inte att genomföra gymnasieformen i dess helhet utan att ta upp en detalj av denna, som hänger ihop med språkföljden vid vissa gymnasier. Jag tror att denna fråga kan vara värd att notera i en sådan här interpellationsdebatt, eftersom gymnasieutredningen inte själv har gjort denna begränsning i sin kommuniké i detta sammanhang.

Vidare säger statsrådet nu — om jag fattade honom rätt — motsatsen till vad han sade i sitt förra inlägg. Då visste han inte om gymnasieutredningen tagit ståndpunkt i dessa frågor, men nu vet han att den inte gjort det. Hade han verkligen vetat att utredningen inte tagit principiell ståndpunkt, kunde han ha sagt detta i sitt svar, ty det var detta frågan gällde: om utredningen hade eller inte hade tagit ståndpunkt härvidlag.

Jag väntar fortfarande på ett säkert besked, där statsrådet talar om huruvida interpellationen har eller inte har remitterats till utredningen för yttrande.

Statsrådet säger vidare att utredningen, eftersom den nu skall avge sitt betänkande inom några månader, inte kan släppa ut delar av det. Herr talman! Jag skulle för min del tro att det vore till fördel för utredningsväsendet, om statsråd och statssekreterare komme överens om att inte hålla några föredrag om ärenden som befinner sig under utredning i kommittéer och även anmodade vederbörande departements kommittéer att inte hålla presskonfe-

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

renser i sådana ärenden förrän i samband med att betänkandet avlämnas.

sak och inte min sak att redovisa utredningens ståndpunkt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag tycker att herr Heckscher har kommit in på en metod att misstolka sakupplysningar som egentligen borde vara alldeles onödiga.

Målet är självfallet att genomföra det nya gymnasiet från och med 1965/66. Detta förutsätter en tidsplan, och jag utgår också ifrån att denna skall kunna hållas. Men ändå har jag varit så generös mot herr Heckscher att jag har sagt att till och med om detta inte kan infrias måste under alla förhållanden vissa ting vara klara till 1965. Detta är väl inte detsamma som att jag rygggar den plan, herr Heckscher, som hittills gällt för gymnasiepolitiken här i landet och enligt vilken det nya gymnasiet skall vara klart till 1965/66.

Interpellationen har inte, herr Heckscher, remitterats till gymnasieutredningen för yttrande. Men den har väckt väldigt uppseende av olika anledningar, och i landets alla tidningar har det skrivits om den, och även gymnasieutredningen har, såvitt jag förstår, in pleno diskuterat den. Dessutom har jag faktiskt muntligen resonerat med utredningens ordförande om den. Men detta är väl ingenting att föra en interpellationsdebatt i andra kammaren om.

Sedan vill jag, herr Heckscher, än en gång understryka att det är en väldig skillnad mellan att tala om aktuella ting och att tvinga fram en redovisning på speciella punkter från en utredning. Kan vi inte vara överens om det? Jag och mina medarbetare kommer även i fortsättningen att tala om det kommande gymnasiet, ja, vi kanske kommer att tala också om kristendomsämnets ställning på gymnasiet, men det blir då vår uppfattning och inte gymnasieutredningens förrän dess betänkande föreligger. Det är utredningens

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! För någon tid sedan riktade jag till statsrådet Edenman en enkel fråga rörande favoriseringen av ABF vid studieverksamheten kring TV-serien »Våra barns skola». Det var förvisso en enkel och enligt min ringa mening lättbesvarad fråga. Svaret blev också enkelt, ja, till den grad enkelt att det knappast blev något svar alls i egentlig mening utan snarast en serie lätt genomskådade undanglidningar. Nu skulle man kanske vänta, att en interpellation skulle besvaras på ett litet annat sätt än en enkel fråga, men en interpellation kan röna samma öde, när ämnet är brännbart och vederbörande statsråd inte vill svara. Sedan må den svarande i försvarssyfte orda om att han, såsom i fråga om studiecirkelverksamheten, inte vill mästra kommunerna eller, såsom i dag, inte vill läsa en utrednings ståndpunkt på alltför tidigt stadium. Jag tror, att varken kommuner låter sig mästras eller att utredningar låter sig läsas så lätt.

Nu härskar i vida kretsar i vårt land — det kan inte ha undgått statsrådet Edenman — stor oro för hur gymnasieutredningen skall behandla kristendomsämnet i den nya gymnasiemodellen, både vad gäller veckotimantalet och kursinnehållet. Här är det tydligen inte fråga om en eller annan veckotimme, utan efter vad som har läckt ut förbereds en utomordentligt stark reducering. Om farhågorna besannas, innebär reformen i något fall nära nog kristendomsämnets utplånande, och på vissa gymnasielinjer lär det över huvud taget inte skola förekomma.

Jag håller med statsrådet om att kristendomsämnet är ett ämne bland andra ämnen. Men kristendomsämnet har dock såsom ämne en betydelse större än flertalet andra ämnen, och jag

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

anser det vara av avgörande betydelse för vår kultursituation. Herr Edenman nämnde någonting om kulturkamp i ett av sina anföranden, och det är verkligen att hoppas, att det inte på denna punkt skall behöva bli en kulturkamp. En deklaration i en eller annan form från landets skolminister kan inte anses vara opåkallad.

Låt mig erinra om de oroliga uttalanden, som har gjorts från skilda håll och skilda kretsar i vårt land: av Svenska kyrkans biskopar och Sveriges frikyrkoråd, riksdagens kristna grupp, kyrkobrödrarörelsen, Sveriges förenade kristliga lärareförbund m. fl. Därtill kommer en synnerligen livlig pressdiskussion, där osaklighetens rekord tills vidare innehas av Stockholms-Tidningen av den 18 januari i år, citerad av herr Heckscher. Jag skall inte besvära kammaren med mera än ett enda citat, men det är ett representativt sådant ur Svenska kyrkans biskopars och Sveriges frikyrkoråds gemensamma uttalande: »Utformningen av det framtida gymnasiet berör på det närmaste hela vårt kulturliv och vårt samhällsliv och kommer för lång tid framåt att i väsentlig grad inverka på dess gestaltning. Därigenom berör den också hela folket, de enskilda människorna och hemmen, vilkas ungdom i stor och alltmer ökande omfattning kommer att få en viktig del av sin utbildning förlagd till det nya gymnasiet. — Gymnasiestudierna har att förmedla bekantskap med ett kulturmönster, vars internationella karaktär blir alltmer påtaglig. I detta kulturmönster ingår kristendomen och övriga världsreligioner som väsentliga faktorer, både i det historiska perspektivet och i nuläget. — Detta måste beaktas vid utformningen av det framtida gymnasiet. Tillräcklig undervisningstid måste anslås till kristendomsämnet.»

Till sist heter det: »Varje åtgärd, som vore ägnad att rubba kristendomsämnets ställning på det allmänna gym-

nasiet, skulle vara ett ödesdigert missgrepp och komme att möta de starkaste invändningar.»

Bakom dessa ord står alltså såväl Svenska kyrkans som frikyrkornas folk. Jag skulle vilja fråga, även med risk för att bli betraktad som förmäten och kanske till och med dum — ordet har använts i sammanhanget i dag: Delar herr statsrådet den syn, som kommer till uttryck i detta uttalande? Är herr statsrådet beredd att verka för ett kommande gymnasium med obesuren religionsundervisning?

Låt mig gå vidare i interpellationens spörsmål och ta upp en sak, som ännu inte berörts i debatten. I en tidskrift såg jag häromdagen ett uttalande om anledningen till bristen på formellt behöriga kristendomslärare. »Herr Edenman vill inte ha några kristendomslärare», löd slutsatsen. Jag hoppas och kanske till och med tror, att konklusionen är felaktig. Men man får sina dubier, när man penetrerar, hur de teologiska fakulteterna — utbildningsanstalterna för kristendomslärare — behandlats i de senaste årens statsverkspropositioner. I årets remissdebatt tog jag mig friheten att understryka, att den kall-sinnighet mot den teologiska forskningen och utbildningen i detta land, som förefaller — jag kan inte hjälpa att jag fått det intrycket — utmärka ecklesiastikministern och hans departement, är djupt beklaglig och oroväckande. Detta yttrande fällde jag i remissdebatten; herr Edenman har alltså varken hört eller läst det tidigare, och därför har jag velat upprepa det.

I årets statsverksproposition konstaterar herr Edenman torrt och utan motiveringar, att han för de teologiska fakulteternas del icke räknar med några förändringar under förevarande anslag. Varför, frågar man sig. Kan det trots allt vara så, att det bl. a. — jag säger bl. a. — spekuleras i ett minskande behov av kristendomslärare i framtiden? Ett uttalande av ecklesia-

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

stikministern nu eller framdeles vore tacknämligt.

Men vi behöver naturligtvis inte bara kristendoms lärare för grundskole- och gymnasie reformens framgång. Lärarbristen över huvud taget är till ytterlighet besvärande. Ja, den är — jag tvekar inte att säga det — ett av de brännheta spörsmålen i vårt samhälle för närvarande.

I anslutning till interpellationen vill även jag — herr Heckscher har redan gjort det — beröra lektorsfrågan, som jag råkar känna till litet grand.

I årets statsverksproposition föreslås vid de allmänna gymnasierna 148 nya lektorstjänster, vid de tekniska gymnasierna 100 och vid handelsgymnasierna 60. Allt detta är en utomordentligt vacer upprustning — på papperet. Var finns dessa hundratals nya lektorer i sinnevärlden eller — vilket kanske är riktigare att fråga — när kommer de att finnas? Ecklesiastikministern och hans departement har väl en plan eller arbetar åtminstone på någon plan för att få fram dessa lärare. Men om intet göres eller intet kan göras, då bör man säga det. Görs ingenting och kan ingenting göras, leder det på längre sikt till lektorskårens försvinnande och därmed till lärarkompetensens ovedersägliga sänkning. Det är helt enkelt sakläget.

I övrigt förordar ecklesiastikministern en förstärkning av lärarutbildningen, och vi har hört, att det skall komma en proposition på fredag. Han kallar det själv i statsverkspropositionen för »betydande insatser». Tills vidare skulle jag vilja inskränka mig till att rätt och slätt kalla det »insatser», men vi får se, när propositionen kommer.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Tidpunkten är kanske inte lämplig för att ta upp en sakdebatt om gymnasiets blivande utformning. Däremot bör kanske en debatt om tidschemat inte vara ur vägen.

Jag skulle vilja fråga statsrådet Edeman om det tidsschema han angivit dels för gymnasieutredningens arbete, dels för statsmakternas behandling av gymnasie reformen verkligen är låst.

Herr Heckscher pekade på att det föreligger en motion i gymnasiefrågan. Den är i första kammaren undertecknad av fru Myrdal och i andra kammaren bl. a. av mig. Den innehåller ett förslag om att riksdagen skall hemställa till regeringen om vissa tilläggsdirektiv för gymnasieutredningen och för den parallellt pågående fackskoleutredningen, innebärande att de båda utredningarna under det sista skedet av sin verksamhet skulle sammanslås eller i varje fall intimt samverka.

Det finns i motionen en längre motivering för detta. Vi har där påpekat att man inom överskådlig tid måste räkna med en ytterligare förlängning av skolpliktstiden, kanske, och det finns också motiverat, till 11 år. Om man under sådana förhållanden skall planera stadiet ovanför grundskolan, kan detta inte ske utan att man tar hänsyn till detta perspektiv. Sedan de tvååriga fackskolorna nu blivit beslutade betyder detta sannolikt ett tvåårigt överstadium ovanpå grundskolan. Detta överstadium, som alltså kommer att bli obligatoriskt i en framtid, måste ha en obligatorisk skolas alla kännetecken. Det måste betraktas som en direkt påbyggnad på grundskolan. Det måste ha till huvuduppgift att fortsätta grundskolans arbete i fråga om elevernas personlighetsfostran. Det måste ha en viss enhetlighet så till vida att det i fråga om sitt innehåll framför allt måste syfta till fortsatt allmänbildning i betydelsen allmän bildning, gemensam bildning. Mycket måste alltså vara gemensamt på detta stadium, vare sig man nu räknar med gymnasier, fackskolor eller yrkesskolor, de tre traditionella skolformerna på detta stadium.

Man får också räkna med att den differentiering, som måste finnas på ett

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

sådant överstadium och som måste vara mera djupgående än på grundskolans högstadium, ändå har samma karaktär och uppgift som där, nämligen att vara stimulans för eleverna till aktivitet och till att göra sitt bästa. Det skulle där- emot inte vara meningen att stoppa in dem i fällor och ge dem en definitiv yrkesutbildning. Slutligen måste stadiet karakteriseras av samordning mellan skolformerna, mellan yrkesskolor, fackskolor och gymnasier av samma typ; i varje fall ligger det mycket nära till hands att tänka sig detta.

I motionen skisseras också som en gemensam påbyggnad på dessa obligatoriska skolformer tillhörande tionde och elfte skolåren, ett college, som skulle knyta samman trådarna och möjliggöra för eleverna att på olika studievägar nå fram till universitetens och fackhögskolornas portar. Det är enligt min uppfattning också för grundskolans skull nödvändigt att skapa ett sådant college, så att valet av ämnen i grundskolans sjunde klass inte behöver bli avgörande för framtiden utan kan fattas fritt med hänsyn till elevernas aktuella intressen.

Detta är mycket skissartat innehållet i motionen. Riksdagen har att ta ställning till denna motion, och vad jag här har anledning att understryka är en vädjan till ecklesiastikministern att inte låsa utvecklingen innan också detta perspektiv har behandlats. Sannolikt kommer det att behövas mera tid än ecklesiastikministern har räknat med. Men då kommer här en andra fråga från min sida: Är det verkligen nödvändigt att ha det nya gymnasiet färdigt till höstterminen 1965? Jag föreställer mig att de elever som vårterminen 1965 går ut ur grundskolans linje 9 g kan vara väl betjänta av de försöksgymnasier vi redan har, om man bara vill genomföra den förändringen att både franska och tyska är nybörjarspråk på gymnasiet. En försöksverksamhet med fackskolor skulle redan i höst inledas

enligt den proposition som i går låg på riksdagens bord.

Jag konstaterar nu att ecklesiastikministern har fastslagit att gymnasieutredningen ännu inte har tagit slutgiltig ståndpunkt. Det är ett för mig hugnesamt meddelande. Jag är emellertid angelägen om att gymnasieutredningen skall få så pass lång tid på sig, att den verkligen kan sakbehandla de förslag som finns i fru Myrdals och vår motion här i kammaren. Jag tror att det skulle vara utomordentligt olyckligt, om man i all hast och av tidsnöd band den kommande utvecklingen av gymnasiet vid en viss konstruktion, som om några år måste upprivas. Utvecklingen på detta område går så utomordentligt snabbt, att konstellationerna ändras från år till år. Jag tror att det är nödvändigt med en djupgående analys av hela översta- diets uppgift, innan man fastslår gymnasiets ställning i den kommande skolorganisationen. Ur den synpunkten har i varje fall jag den uppfattningen att det är anledning att skynda långsamt.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Vi har i dag av ecklesiastikminister Edenman fått veta att gymnasieutredningens huvudbetänkande är att vänta i höst och att proposition i frågan är att vänta 1964 eller 1965.

Ecklesiastikministern har vidare i sitt svar sagt att han inte finner anledning att redovisa någonting av utredningens principiella ståndpunkt till vissa delproblem, t. ex. kristendomsämnets ställning i gymnasiet — en sak som redan berörts något här. En hel del uppgifter har figurerat i pressen om en planerad kraftig nedskärning av antalet timmar för kristendoms- och religionsundervisningen i det kommande gymnasiet. Det skall inte fördöljas, herr talman, att det finns en ganska utbredd oro bland stora grupper av människor i vårt land, särskilt folk inom de kristna kyrkorna och samfunden, som känner oro och ängslan inför vad som skall komma, om det ryk-

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

te talar sant som förmäler att timantallet i kristendomsundervisningen skulle sänkas från fem till två. Det är kanske inte utan skäl som det finns människor som då uppfattar detta som något av en kulturkamp.

Nu har herr Edenman här i dag tröstefullt meddelat att det inte är fråga om att rasera grundvalarna för kristendoms- och religionsundervisningen. Det är tacksamt att notera detta. Det kan väl ändå inte finnas anledning att över huvud taget fundera på att något sådant skall äga rum i vårt samhälle. Eklektiskministeren meddelade också, såvitt jag fattade honom rätt, att det ännu inte fastställts några timplaner och att läget alltså inte är så hopplöst när det gäller kristendoms- och religionsundervisningen som kanske många förmodat.

Jag vill i övrigt endast anföra några kommenterande ord till denna fråga. Jag har, herr talman, full förståelse för de svårigheter som gymnasieutredningen ställts inför när det gäller att tillfredsställa kraven på ett ökat utrymme för samhälls- och naturvetenskaplig orientering, samtidigt som en reducering av det totala antalet veckotimmar skall genomföras i analogi med arbetstidsförkortningen på den allmänna marknaden. Om gymnasieutredningen inför denna problematik stannar för ett lösningsförslag, som jag här antytt, anser jag att den inte tagit tillräcklig hänsyn till följande synpunkter.

På grund av de resurser som människan i dag förfogar över kan hennes beslut få större och mera avgörande konsekvenser än tidigare. Det är därför, menar jag, nödvändigt att undervisningen och debatten om de värderingar, som bildar underlag för dessa beslut, beredes ökat utrymme, inte minst i fackgymnasierna. Det är min bestämda uppfattning att debatten i dessa frågor främst stimuleras inom ramen för kristendomsämnet, och jag anser det därför angeläget att idé- och livsåskådningsdebatten också i fortsättningen beredes plats i detta sammanhang.

Vi lever i en tid som karakteriseras av en allt starkare internationalisering på alla livsområden. Den nödvändiggör ökade kunskaper om olika riktningar inom kristendomen, om icke-lutherska riktningar inom kristendomen och icke minst om den ekumeniska rörelsens allt större betydelse. Ökade kunskaper behövs också om icke-kristna religions- och livsåskådningar. Vidare är det väl så att religionsfenomenologiska, -psykologiska och -sociologiska synpunkter i hög grad har försummats i den nuvarande undervisningen och i framtiden måste beredas ett väsentligt ökat utrymme.

Vi lever också i en tid, då en progressiv kulturpolitik skall utformas. Då måste det framstå som ett ödesdigert misstag att genom en minskning av kravet på kunskap om religionens värld försvåra förståelsen av den kulturtradition vi lever i och som varje nyskapande kulturinsats i vår situation måste bygga vidare på.

Vi lever i ett samhälle, som ibland har karakteriserats som pluralistiskt när det gäller livsåskådningsfrågor, alltså ett samhälle med skiftande livsåskådningar. Det är uppenbart att skolans kristendoms- och religionsundervisning i ett sådant samhälle och i en sådan situation måste ske under iakttagande av religiös objektivitet från skolans sida — som också uttryckligen har angivits när det gäller grundskolan. Den tidigare motiveringen för särbestämmelser i fråga om kontroll och befrielsemöjlighet för detta ämne måste därför anses vara ganska inaktuell.

Sammanfattningsvis skulle jag till sist vilja säga att det måste anses högeligen önskvärt att det nya gymnasiets kristendoms- och religionsundervisning beredes tillräckligt utrymme för att på ett tillfredsställande sätt kunna förmedla det utökade kunskapsstoff som jag här har omnämnt, att utrymme för kristendoms- och religionsundervisning beredes på samtliga gymnasielinjer och att

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

särbestämmelserna för ämnet i fråga om kontroll och befrielsemöjlighet borttages.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Keijer* (fp), *Berglund* (fp), *Börjesson* i Falköping (cp), *Hyltander* (fp), *Hedin* (h), *Gustafsson* i Borås (fp) och *Nelander* (fp).

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Statsrådet Edenman sade att en utredning inte bör binda sig på ett alltför tidigt stadium. Det hade varit glädjande om man hade följt den regeln i andra utredningar. I fem år har författningsutredningen skickat ut kommuniké efter kommuniké om vad utredningen varit enig om, och sedan har man ett par år senare sagt att man inte var enig. Där har man alltså fått i gång den debatt som herr Edenman med all rätt säger att vi inte bör ha förrän materialet ligger på bordet. Det hade funnits alla skäl att se till detta även i andra utredningar.

Hur är det i den här frågan, där ecklesiastikministern säger att man inte bör binda sig? Herr Edenman sade själv i sitt anförande att huvudlinjen måste vara ett treårigt gymnasium. I denna kammare har emellertid väckts motioner, t. ex. av herr Stellan Arvidson, där man förordar ett helt annat system. Men redan innan vi sakbehandlat dessa motioner har alltså departementschefen gjort detta uttalande. Herr Edenman säger att det är hans privata åsikt. Vad menas med ett statsråds privata åsikt? Om ett statsråd gör ett uttalande i en så viktig sak som gymnasiefrågan och där förordar en viss linje, så räknar väl allmänheten med att det är den linje som han söker förverkliga. Av en kommitté kan kanske ett sådant uttalande också uppfattas såsom ett direktiv.

Vi blir alla villrådiga om vilken regeringspartiets linje är. Vi vet inte riktigt om man i regeringspartiet närmare har diskuterat den uppfattning som statsrådet säger är hans privata. Det

kanske är en minoritetsuppfattning. Det är ju sällan en socialdemokratisk uppfattning är en minoritetsuppfattning, utan allmänheten utgår från att en mening som uttalas av ett statsråd är den som partiet ämnar företräda.

Jag anser det ytterst olyckligt att man genom direktiv på förhand binder en utredning i en så här viktig fråga. Jag vill bekräfta det med vad herr Stellan Arvidson sade i slutet av sitt anförande, nämligen att utvecklingen nu går så kolossalt snabbt att man knappast vet från den ena dagen till den andra hur man skall ställa sig. Vi vet vilken livlig debatt som förts om skolfrågorna i andra länder, t. ex. USA. Hur kan då statsrådet Edenman utan vidare säga att det treåriga gymnasiet skall vara en huvudform? Vad har vi för undersökningar som visar att den ungdom, som kommer från grundskolan, på tre år kan få den mognad som fordras för universitetsstudier? Herr Stellan Arvidson är tydligen mycket tveksam på den punkten, och de som hörde den mycket intressanta radiodebatten i denna fråga vet att ämnet är komplicerat. Kan det vara till fördel för den kommande riksdagsbehandlingen av de föreliggande motionerna att statsrådet redan nu säger att det treåriga gymnasiet skall vara en huvudform? Den saken skall väl också riksdagen säga sin mening om. Vederbörande utskott har ju att ta ställning även till motioner från socialdemokratiskt håll där en helt annan uppfattning uttalas. Är inte detta, herr statsråd, att binda sig innan materialet ligger på bordet?

Herr Edenman sade i sitt interpellationssvar till herr Heckscher att vi skall diskutera denna fråga när materialet är klart. Men på detta sätt kommer utredningen att arbeta ensidigt. Om skoldebatten i vårt land och i andra länder har lärt oss något, så är det att man egentligen inte vet någonting om hur det system skall vara beskaffat som i dagens värld ger de bästa förutsättningarna för skapande av effektivt arbetande gym-

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

nasier och andra skolor, därför att utvecklingen går så fort.

Statsrådet Edenman talar om en kulturkamp när det gäller kristendomen. Men vad har det varit om inte en kulturkamp om de religiösa värdena? Det är ju en kulturkamp mellan väst och öst, en kamp som gäller de grundläggande värdena. Jag minns mycket väl en debatt som jag hade med herr Edenman för tio år sedan i Malmö på denna punkt. Också han var då medveten om att vare sig man är kristen eller icke kristen så gäller det här dock ett kulturarv. De som talar för kristendomsundervisningen behöver inte vara trångsynta och vilja inympa någon speciell tro. De kan vara ateister. Vår filosofiska tradition och hela vår kulturtradition bygger just på respekten för de värden som kristendomen har förmedlat. Därför är det inte så, som herr Edenman vill göra gällande, att frågan är huruvida vi skall inskränka den samhällsvetenskapliga undervisningen med en timme eller inte, utan det gäller en värdesättning och en analys av vårt kulturarv. Jag medger att problemet skulle ha varit ett helt annat om vi inte hade haft så litet filosofiundervisning i skolorna. Om våra skolor gav den filosofiska utbildning som t. ex. franska gymnasier får, så är det klart att herr Edenman hade all rätt att säga att vi inte behövde ha någon kristendomsundervisning, eftersom den debatt som skall föras där då skulle föras i den filosofiska undervisningen. Så länge någon sådan undervisning inte finns är det oerhört viktigt att vi diskuterar kristendomen just ur kultursynpunkt. Det behöver alltså inte vara fråga om en kulturkamp.

Herr talman! Jag har med detta anförande velat säga att vi genom direktiven till gymnasieutredningen på ett ganska olyckligt sätt har bundit riksdagen. Den kommande riksdagsbehandlingen av en mycket intressant motion med den helt nya uppläggning av gymnasiefrågan som herr Arvidson här ut-

vecklat får väl visa i vad mån vi har möjligheter att stå fria.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag skall inte delta i diskussionen längre, men jag vill lämna ytterligare en faktisk upplysning om de tre- och fyraåriga linjerna.

Gymnasieutredningen fick ovanligt långa och väl genomarbetade direktiv — och ändå var det direktiv i mycket ringa utsträckning. Det var en probleminventering som framfördes. Det stycke, där departementschefen i vidare mån kommer in i bilden, börjar med att utredningen bör enligt min mening få gripa sig an detta arbete tämligen förutsättningslöst utan några i detalj bindande direktiv.

Vidare vill jag, herr talman, beträffande talet om att jag skulle ha bundit mig för den treåriga gymnasieformen erinra om — vilket också står i direktiven — att 1958 års statsverksproposition innehöll samma resonemang om den treåriga linjen som huvudform. Även i propositionen till 1960 års riksdag togs frågan upp och behandlades i utskott och här i kammaren. Direktivtexten lyder: »En treårig studiegång bör enligt min mening bibehållas som huvudform» — det var alltså redan då huvudformen för våra gymnasier — »för den här aktuella delen av det framtida gymnasiala utbildningssystemet, såvida inte tungt vägande skäl kan anföras däremot. Det bör dock, för att en saklig diskussion i ämnet skall kunna föras, undersökas vilka omständigheter som kan tala för att bibehålla även en trettonårig studiegång med fyraårigt gymnasie stadium.»

Där står vi fortfarande, och jag väntar alltså på, herr talman, att gymnasieutredningen skall lägga fram det materialet för riksdagen. Och, herr Bracconier, riksdagen är verkligen inte bunden.

Svar på interpellation ang. gymnasiutredningens arbete, m. m.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag tänker inte tala om gymnasiet och inte heller om kristendomsundervisningen. Men herr Heckscher lämnade en beskrivning av kommittéväsändets utveckling, som jag tycker att jag skall göra vissa invändningar emot. Jag känner mig nämligen ganska förvånad över den skildring han gav av denna utveckling. Jag kände inte igen den, men det kanske beror på att herr Heckscher väl ändå har ganska ringa praktisk erfarenhet av kommittéväsändet.

Jag har under de senaste åren varit ledamot av tre kommittéer, tillsatta av tre departement, och jag har väl kunnat bedöma hur kommittéväsändet fungerar nu jämfört t. ex. med hur det var på 1920-talet. Jag kan inte finna att skillnaden är markant. Beträffande sammansättningen av kommittéer kan jag bara ge ett exempel. 1927 tillhörde jag en kommitté för den högre lantbruksundervisningens reformering. Den bestod av nio ledamöter. Av dem var fyra riksdagsmän, nämligen två högermän, en bondeförbundare och jag själv. Därutöver fanns det experter med. Jag vet inte varför de folkfrisinna inte var med. De hade kanske inte någon lust att vara med eller också hade de väl ingen att skicka.

Sekreteraren i en kommitté utses, som alla vet, av departementschefen i samråd med ordföranden. Så har det alltid varit. Det gäller ju att få en skicklig sekreterare. Jag tror inte att någon departementschef prackar på en ordförande en sekreterare som denne inte vill ha. Däremot är det tämligen självklart att ordföranden är ganska tacksam för att departementschefen hjälper honom att få en skicklig karl. Så har det alltid varit.

Beträffande kommunikationerna mellan utredningarna och departementen kan jag nämna att jag 1931 var enmansutredare i en fråga, tillkallad av en folkfrisinna jordbruksminister. Det

låg i sakens natur att jag ofta besökte departementet — på egen begäran och efter kallelse — och att frågor i utredningen då berördes. Så har det faktiskt alltid varit.

Det är bara på en punkt jag märker någon skillnad, och det är skvallret från kommittéerna. Herr Braconier talade nyss om författningsutredningens kommunikéer. Kan inte det vara liksom ett varnande exempel på att det pratats för mycket bredvid mun från kommittéernas sida? Herr Heckscher hade den förklaringen att det finns så »långa» kommittéer nu. Om herr Heckscher vill gå tillbaka till tiden före 1920, skall han finna många kommittéer med mycket längre livslängd, så behovet hos kommittéerna att få prata hänger inte samman med hur lång tid kommittéerna arbetat, utan det är väl andra förhållanden i vår tid som framkallar detta.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag kan givetvis inte göra något försök att tävla i erfarenhet med kammarens ärade ålderspresident. Jag har faktiskt bara suttit i nio kommittéer i mina dagar, i sex olika departement, bara en gång såsom ordförande, bara en gång som sekreterare och bara sju gånger såsom ledamot. Min erfarenhet är alltså mycket begränsad i jämförelse med herr Skölds. Inte heller har jag haft förmånen att få tillkalla några kommittéer, men däremot har jag ett par gånger blivit tillkallad bl. a. av herr Sköld.

Men jag tror ändå att det här har skett en större förändring än vad herr Sköld riktigt vill medge, och jag kan förstå att den förändringen har kommit. Den har nämligen berott på just det starka tryck som kommittéerna är utsatta för från pressens sida. Det intressanta är, att nu för tiden står det i tidningarna när ett kommittébetänkande avlämnas, att det blir på det sätt som kommittén har sagt. På den tiden då herr Sköld satt i kommittéer och

Svar på interpellation ang. gymnasieutredningens arbete, m. m.

inte tillkallade kommittéer i egenskap av statsråd stod det i tidningarna: Kommittén föreslår det och det. Denna skillnad är i och för sig betecknande för den nya situation som har inträtt. I och med att ett förslag läggs fram utgår man numera från att det kommer att förverkligas i den form det har. Det är förmodligen detta som gör att regeringen är mera intresserad av att dirigera kommittéerna än vad den var tidigare och att regeringen därför också på ett helt annat sätt än tidigare begär att kommittébetänkandet skall vara slutgiltigt uttryck för de olika politiska riktningarnas ståndpunkter.

Till slut vill jag gärna ta upp vad herr Sköld sade om skvallret från kommittéerna och instämna helt med honom. Det är ett elände att kommittéerna inte kan hålla tyst om vad de arbetar med. Men det är då också väsentligt att inte heller statsråd eller departementstjänstemän går och gör uttalanden som avslöjar vad kommittéerna håller på med, någonting som tyvärr utomordentligt ofta förekommer.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Visst har jag ofta läst i tidningar uttalanden om att nu har den och den kommittén lämnat sitt betänkande och föreslår det och det, och det kommer att genomföras. Men jag har också märkt att tidningarna i de flesta fall har haft fel. Jag undrar därför, om vi inte här har att söka en del av oron just i pressens utveckling och inte i kommittéväsendet.

Sedan vill jag gärna ge herr Heckscher rätt i att det är lika tråkigt vem det än är som skvallrar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Meddelande ang. sammanträdestider

Herr TALMANNEN yttrade:

Enligt den preliminära planen skall fredagen den 29 mars anordnas an-

tingen ett arbetsplenium med början klockan 11.00 eller ett bordläggningsplenium med början klockan 14.00. Såvitt nu kan bedömas på grundval av uppgifter om bordläggning av utlåtanden från utskotten blir det erforderligt att i enlighet med förstnämnda alternativ anordna arbetsplenium fredagen den 29 mars klockan 11.00.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 62, angående stöd till barnstugor m. m., och

nr 64, angående fortsatt drift av skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 78, angående ändring av viss bestämmelse om Svenska skeppshypotekskassans verksamhet, m. m.; samt

till statsutskottet propositionen nr 89, angående anslag för budgetåret 1963/64 till byggnadsarbeten vid vissa universitet och högskolor, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 91, angående säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg punkten 1 i propositionens hemställan, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 93, angående fortsatt bemyndigande att meddela statliga exportkreditgarantier;

till behandling av lagutskott propositionen nr 95, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.; samt

till statsutskottet propositionen nr 98, angående vissa frågor rörande fackskolor.

Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 735 och 736; samt

till konstitutionsutskottet motionerna nr 737—739.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 740, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, hänvisades motionen, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den å bordet vilande motionen nr 741.

§ 6

Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer

Föredrogs sammansatta konstitutions-, banko- och första lagutskottets betänkande nr 1, med förslag till skrivelse angående utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer.

Åtgärder med syfte att vidmakthålla eller stärka effektiviteten i den verksamhet som utövas av riksdagens ombudsmän påyrkades i vissa vid innevarande riksdag väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 187 i första kammaren av herrar *Elmgren* och *Torsten Andersson* samt nr 222 i andra kammaren av herrar *von Friesen* och *Braconier*;

de likalydande motionerna nr 269 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 321 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*; samt

de likalydande motionerna nr 306 i första kammaren av herr *Arvidson m. fl.* samt nr 359 i andra kammaren av herrar *Fröding* och *Anners*.

En förstärkning av JO-ämbetet förordades även i två vid fjolårets riksdag väckta, till årets riksdag uppskjutna likalydande motioner, nämligen nr 515 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 629 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*

Alla de nämnda motionerna hade hänvisats till konstitutionsutskottet. Genom överenskommelse mellan konstitutionsutskottet, bankoutskottet och första lagutskottet hade de hänskjutits till sammansatt konstitutions-, banko- och första lagutskott. Till det sålunda bildade utskottet hade även vissa andra frågor rörande riksdagens ombudsmän hänskjutits, nämligen

de på bankoutskottets prövning ankommande, i årets statsverksproposition (14 ht p. 18—22) behandlade framställningarna om anslag för budgetåret 1963/64 för ombudsmännen och deras expeditioner, till vilka anslöte sig en skrivelse den 16 februari 1963 från MO till bankoutskottet;

den på första lagutskottets prövning ankommande, av JO till riksdagen avlätna framställningen om ändring av 24 § andra stycket instruktionen för riksdagens ombudsmän (ämbetsberättelsen till 1963 års riksdag s. 474 ff).

I *motionerna I: 187* och *II: 222* hemställdes, att riksdagen i anslutning till vad i motionerna anförts »måtte fatta de beslut som kan erfordras för att stärka riksdagens ombudsmäns ställning och öka effektiviteten i deras arbete; samt att vederbörande utskott, efter utredning av förevarande spörsmål, måtte utarbeta förslag till erforderliga författningsändringar».

I *motionerna I: 306* och *II: 359* hemställdes, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning rörande möjligheten till en uppdelning av JO-ämbetet samt angående ombudsman- och ämbetenas framtida organisation jämväl i övrigt».

I *motionerna I: 269* och *II: 321* yrkades, »att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer

Maj:t måtte hemställa om en utredning angående JO-ämbetets organisation och personalbehov, varvid särskilt JO:s uppgifter beträffande den kommunala förvaltningen måtte uppmärksammas, häri inbegripet alternativet att inrätta en särskild ombudsmannaorganisation för det kommunala förvaltningsområdet».

I motionerna I: 515 och II: 629 till fjolårets riksdag hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om skyndsamma åtgärder i syfte att stärka den enskildes skydd i skatteärenden».

I JO:s framställning till riksdagen om ändring av 24 § andra stycket instruktionen för riksdagens ombudsmän hemställdes att riksdagen måtte *dels* besluta

om sådan ändring av nämnda stadgande »att befogenheten för ombudsman att uppdraga åt sin ställföreträdare att för rätta å ämbetet ankommande göromål med avseende å ärenden, vilkas prövning ombudsmannen icke själv förbehållit sig, utsträckes till att avse högst nio månader årligen», *dels* medgiva »att ställföreträdaren tillerkännes semester rätt för den tid han fungerar som tjänstförrättande ombudsman». I sin förut nämnda skrivelse till bankoutskottet hade MO givit uttryck för uppfattningen att ändringar i enlighet med vad JO sålunda föreslagit måste förutsättas få giltighet även för MO-ämbetet.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga följande

Förslag till ändrad lydelse av 24 § instruktionen den 24 maj 1957 (nr 165) för riksdagens ombudsmän

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Under den — — — — hans ställföreträdare.

Där arbetets behöriga gång det kräver ävensom då särskilda skäl därtill eljest föreligga må ombudsman uppdraga åt sin ställföreträdare att i den utsträckning som för ändamålet erfordras förrätta å ämbetet ankommande göromål, dock högst under sammanlagt sex månader årligen; och åligge det ombudsman att i sin ämbetsberättelse fullständigt uppgiva, under vilka tidsperioder och av vilken anledning ställföreträdaren sålunda tjänstgjort.

Där arbetets behöriga gång det kräver ävensom då särskilda skäl därtill eljest föreligga må ombudsman uppdraga åt sin ställföreträdare att i den utsträckning som för ändamålet erfordras förrätta å ämbetet ankommande göromål, dock högst under sammanlagt nio månader årligen; och åligge det ombudsman att i sin ämbetsberättelse fullständigt uppgiva, under vilka tidsperioder och av vilken anledning ställföreträdaren sålunda tjänstgjort.

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning angående riksdagens ombudsmannaämbetens framtida organisation och verksamhetsformer;

C. att

1. motionerna I: 515 och II: 629 till 1962 års riksdag;

2. motionerna I: 187 och II: 222 till årets riksdag;

3. motionerna I: 269 och II: 321 till årets riksdag;

4. motionerna I: 306 och II: 359 till årets riksdag; samt

5. JO:s framställning till årets riksdag om ändring av 24 § andra stycket instruktionen för riksdagens ombudsmän,

motionerna vid 2. samt JO:s framställning såvitt de icke avsåge anslag till riksdagens ombudsmän eller deras expeditioner,

mätte anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt.

Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer

Reservation hade avgivits av herrar *von Friesen, Gustaf Henry Hansson, Berglund* och *Per-Olof Hanson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. (= utskottet);

B. att riksdagen måtte uppdraga åt talmanskonferensen att låta föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning angående riksdagens ombudsmannaämbetens framtida organisation och verksamhetsformer;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att från de statliga ämbetsmyndigheternas sida hinder icke borde resas mot att befattningshavare frigjordes för tjänstgöring hos riksdagens ombudsmän;

D. (= C. hos utskottet).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Riksdagens ombudsmannainstitution, som just nu är föremål för behandling i denna kammare, tillhör väl ett av de väsentligaste inslagen i vårt rättsväsende. Här finns två från statsförvaltningen helt fristående och oberoende tjänstemän, till vilka envar medborgare kan vända sig med klagomål, de må vara berättigade eller oberättigade. De kan klaga över orättvisor som de anser har drabbat dem från domstolarnas sida, från officerarnas vid krigsmakten eller från de civila tjänstemännen.

Redan i sin egenskap av klagomur är dessa riksdagens höga ämbetsmän mycket betydelsefulla. De fyller en betydande funktion i vårt samhälle genom att utgöra en säkerhetsventil, kan man säga. Det har många gånger kunnat omvittnas hur viktigt det är för enskilda medborgare att kunna vända sig till en person i deras höga ställning för att få råd och anvisningar. Många gånger kanske det stannar vid detta. Såvitt man kan förstå är ju inte dessa ombudsmäns huvuduppgift att anställa åtal mot försumliga tjänstemän — det

var det måhända från början, men numera har den funktionen alltmer skjutits i bakgrunden. JO och MO nöjer sig ofta med att låta det bero vid vad som har förekommit, men deras uttalanden blir ofta vägledande för rättspraxis.

Det finns en grundsats som jag antar att vi alla omfattar, nämligen att rätten skall värnas till det yttersta, att ingen medborgare i vårt samhälle skall få en känsla av att mannamån har ägt rum. Denna för vårt samhälle och för vår demokrati omistliga grundsats, att rätten skall värnas, kvarstår i dag i ett samhälle som ju lever under förändringens lagar, där kanske nya makthavare kommer till och — låt vara att det många gånger sker i allmännyttans namn — trampar den enskildes rätt under fötterna.

Utskottet är enhälligt i uppfattningen, att vi måste inte bara bibehålla denna ombudsmannainstitution, utan att vi också måste stärka den. Bakgrunden till betänkandet är ju att arbetsbördan, framför allt för justitieombudsmannen, har blivit så stor, att snara åtgärder är av nöden. Utskottet föreslår därför bl. a. kortsiktiga åtgärder, syftande till att lätta framför allt justitieombudsmannens arbetsbörda och nedbringa hans arbetsbalans. Man räknar där med att justitieombudsmannens ställföreträdare, som handlägger ärendena fullkomligt självständigt, skall få sin ämbets-tid utsträckt till nio månader under året. Samtidigt framhåller utskottet, att detta arrangemang är att betrakta som ett provisorium, emedan det faktum att vi — om man kan uttrycka det på det sättet — har en och tre fjärdedels justitieombudsman kan föranleda vissa betänkligheter på grund av att ombudsmannaämbetets rent personliga karaktär, som åtminstone för mig framstår såsom någonting omistligt i sammanhanget, därigenom blir utsuddad: man vänder sig inte längre till en namngiven person, utan ärendet kan tilldelas någon annan. Detta innebär självfallet

Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer

ingen kritik av handläggningen av ärendena hos dessa högt kvalificerade jurister, dessa mycket kompetenta ämbetsmän, men det föreligger naturligtvis en risk för att det rent personliga momentet, som är så viktigt, håller på att utplånas.

Samtidigt vill utskottet ta ställning till en begäran från JO:s och MO:s sida att få en förstärkning vad beträffar deras medhjälpare. Utskottet återkommer i väsentliga delar till denna fråga. Det är mycket angeläget att man för att kunna till JO:s och MO:s hjälp få verkligt kvalificerade krafter ger dem löner som är tillräckligt lockande och fullt tillfredsställande.

Något som utskottet framhåller i slutet av sitt betänkande och som jag vill alldeles särskilt stryka under är utskottets uttalande om vikten av att myndigheterna inte får lägga några hinder i vägen, när JO eller MO begär frikopplande av tjänstemän för att stå till deras förfogande. Jag betraktar detta uttalande från utskottets sida, som jag hoppas också blir ett uttalande av riksdagen, som något av det mest väsentliga i detta betänkande.

Vad sedan beträffar den mera långsiktiga utredningen kan man naturligtvis tänka sig olika utvägar. Vi har här en provkarta över motioner med de mest skilda önskemål hur man skall ordna ämbetena i fortsättningen. I centerpartiets motion vill man ha en särskild ombudsman för skatteärendena. Det låter säga sig, det är ibland mycket besvärligt för enskilda medborgare att hålla reda på alla paragrafer i skatteförfattningarna som reglerar frågan om deras beskattning. Personligen är jag emellertid en smula tveksam, om man skall skilja ut just dessa frågor, så att man överlämnar dem till en särskild skatteombudsman som skulle ta hand om dem.

Om jag skall redovisa min egen ståndpunkt så skulle den väl närmast innebära, att jag tycker att man skall pröva möjligheten att införa ett ombudsman-

naämbete på tre personer där man inte från början specificerar vilka uppgifter som de olika personerna skall få. I stället kunde — på samma sätt som lagutskotten sinsemellan delar upp ärendena vid riksdagens början — ämbetet fördela de inlöpande ärendena så att en fördelning av arbetsbördan sker. Jag är mycket angelägen betona att den ståndpunkt som jag här intar är min egen — den svarar ju inte utskottet för. Det kan självfallet också tänkas andra utvägar. Jag är säker på att det är många som vill bibehålla de fasta benämningarna på ombudsmännen, en militieombudsman, en politieombudsman och en justitieombudsman. Man kan använda alla möjliga namn på dessa.

Hela frågan skall ju bli föremål för utredning, och det är beträffande formerna för denna utredning som utskotts-majoriteten och reservanterna skilt sig.

Reservanterna föreslår att man i stället för att anlita den traditionella vägen över Kungl. Maj:t skall låta riksdagen själv företa denna utredning. Det förefaller mig ganska naturligt att så sker. Det rör ju en riksdagens egen angelägenhet, det gäller ju ingenting som Kungl. Maj:t i något avseende har att ta befattning med. Därför borde riksdagen själv ha hand om detta.

Vi saknar inte precedensfall i fråga om riksdagens möjligheter att själv företa utredningar. Jag tänker t. ex. på en fråga som inte ligger så långt tillbaka i tiden, den mycket vidlyftiga utredningen om riksdagsmännens löner som ju ledde till stora förändringar. Det gick mycket bra att utreda denna fråga inom konstitutionsutskottet.

Frågan om en ändring av statsrevisionen har varit föremål för utredning i ett av riksdagens organ. Jag vill minnas att vid något tillfälle en av de många kommittéer som sysslar med riksdagens arbetsformer tillsattes av riksgäldsfullmäktige.

Mina medreservanter och jag har velat föreslå att ärendet remitteras till tal-

Utredning om JO- och MO-ämbetenas organisation och verksamhetsformer

manskonferensen, vår mest representativa och auktoritativa institution, som förvisso besitter den sakkunskap som erfordras för att tillsätta utredningen. Brist på medel för utredningens bedrivande behöver inte på något sätt föreligga.

För mig är detta, herr talman, en principfråga. Det är viktigt att man inte trampar vidare i de gamla spåren, att man inte bara slentrianmässigt låter Kungl. Maj:t utreda saker och ting som borde vara riksdagens egen angelägenhet.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring däri som betingas av bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag finner det mycket glädjande att de många motionsyrkanden som framställts rörande JO-ämbetets effektivisering kunnat utmynna i ett i sak enhälligt utlåtande med begäran om en förutsättningslös utredning. Min glädje över denna enhällighet i sak grumlas inte heller nämnvärt av att vi däremot i själva procedurfrågan hamnat i olika åsikter. Denna detalj-skillnad anser jag nämligen vara skäliggen liten, till och med så liten att jag, om den av herr von Friesen hävdade meningen skulle ha segrat i utskottet, troligen inte skulle ha känt mig föranledd att reservera mig.

Det hindrar emellertid inte att jag anser att den av utskottsmajoriteten valda procedurvägen — d. v. s. att begära utredningen hos Kungl. Maj:t — är den riktigare. Skälet härtill finns angivet redan i den av mig själv väckta motionen, i vilken det bl. a. sägs att »då en uppdelning av JO-ämbetet torde tarva viss grundlagsändring, lär det ankomma på Kungl. Maj:t att föranstalta om utredningen».

Det är visserligen, herr talman, här fråga om riksdagens *egna* ombudsmän,

men det är inte fråga om en riksdagens *egen* grundlag. Jag menar nog också att justitiedepartementet har bättre utblick över tillgången på lämpliga utredningsledamöter och sekreterare än riksdagen. Slutligen skall jag som en kuriositet påpeka att partimotionen från folkpartiet i denna fråga också påyrkar en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag känner mycket väl till det argument som herr Fröding åberopade i detta sammanhang, nämligen att detta kan betraktas som en grundlagsfråga. Tillåt mig först och främst säga att det är oss bekant att författningsutredningen kommer att lägga fram ett grundlagsändringsförslag, innebärande rätt för riksdagen att tillsätta minst två ombudsmän. Om detta förslag sedan bifalles av riksdagen är problemet ur världen, såvitt jag förstår.

Låt oss gå vidare i denna tankegång. Om frågan skulle föras över på grundlagsplanet, saknar ju inte riksdagen möjligheter att påverka grundlagarnas utformning. Såsom torde vara herr Fröding bekant kan konstitutionsutskottet alltid begagna sin initiativrätt och föreslå grundlagsändringar.

Nej, herr talman, den verkliga sanningen är att man har hört sig för i departementet — jag vet så väl hur det brukar gå till i sådana här fall. Och från Kungl. Maj:ts sida har man, eftersom man är så förtvivlat rädd för att på en enda punkt släppa efter på sin maktutövning, resonerat som så: »Det är bäst att fortsätta i de gamla hjulspåren. Vi tar även i fortsättningen hand om saken, eftersom vi har överblick över läget» — herr Fröding framhöll ju också detta.

Det är alltså det besked som konstitutionsutskottet har fått av regering-

en. Regeringar betraktar alltid sig själva såsom de enda som har överblick över läget. Jag är säker på att Sveriges riksdag har lika stor överblick och kan använda sin myndighet i syfte att uppnå ett förnuftigt resultat.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Det är inte självklart att den utredning som blir tillsatt önskar välja just den grundlagsformulering som författningsutredningen kan ha tänkt sig.

Vidare vill jag bara säga att jag för egen del inte på något sätt inhämtat direktiv i kanslihuset när jag har tagit ställning till den föreliggande frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta konstitutions-, banko- och första lagutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr von Friesen m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr von Friesen begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid

Ramberäkning m. m.

avgavs 145 ja och 58 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 7

Utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ramberäkning m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 6, punkt 1, s. 11—15) dels berett riksdagen tillfälle avgiva yttrande med anledning av vad departementschefen anfört rörande ramen för det militära försvaret m. m., dels ock föreslagit riksdagen att för budgetåret 1963/64 medgiva att, därest av beredskapsskäl värnpliktiga inkallades till repetitionsövning av större omfattning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Marinen: Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr herr *Lage Svedberg* (I: 193) och den andra inom andra kammaren av herr *Spångberg* och fru *Torbrink* (II: 229), i

Ramberäkning m. m.

vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av försvarsanslaget beslutade avslå den i propositionen föreslagna höjningen av utgifterna och sålunda minska anslaget med 406 000 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar Lager och Adolfsson (I: 398) och den andra inom andra kammaren av herr Hagberg m. fl., (II: 476), i vilka hemställts, att riksdagen beträffande ramen för det svenska försvaret beslutade att de samlade försvarsutgifterna under den tid avrustningsförhandlingarna i Genève pågår inte finge överstiga kostnaderna för budgetåret 1962/63, att inga särskilda anslag för s. k. teknisk utveckling skulle utgå, att kompensation för löne- och prisstegringar inklusive förbättrad ersättning åt de värnpliktiga skulle tas av materiel- och övningsanslag, att sådan forskning som möjliggjorde framställningen av svenska atombomber inställdes, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en allsidig försvarsutredning med målsättning att åstadkomma ett rationellt neutralitetsförsvaret.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 193 och II: 229;

II. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 398 och II: 476, i vad de avsåge försvarets kostnadsram;

III. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 398 och II: 476, i vad de avsåge kärnvapenforskning;

IV. att motionerna I: 398 och II: 476, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande ramen för det militära försvaret m. m.;

VI. att riksdagen måtte för budgetåret 1963/64 medgiva att, därest av beredskapsskäl värnpliktiga inkallades till re-

petitionsövning av större omfattning eller beredskapsövning eller ock av samma skäl andra särskilda åtgärder måste vidtagas, följande under riksstatens fjärde huvudtitel uppförda, av riksdagen maximerade anslag, nämligen Armén: Övningar m. m., Armén: Underhåll av tygmateriel m. m., Marinen: Övningar m. m., Marinen: Underhåll av fartyg m. m., Flygvapnet: Övningar m. m. samt Flygvapnet: Drift och underhåll av flygmateriel m. m., finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överstridas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Riksdagen skall nu ta ställning till frågan om försvarskostnaderna för nästa fyraårsperiod. Det mest anmärkningsvärda i detta sammanhang är den starka ökningen av dessa kostnader. Av försvarspropositionen framgår att ökningen för nästkommande budgetår utgör 406 miljoner kronor och att de totala kostnaderna uppgår till 3 919, 133 miljoner kronor.

I motionerna nr 229 i denna kammare och nr 193 i första kammaren har yrkats avslag på denna ökning. Utskottet har emellertid enhälligt hemställt om bifall till propositionen och avslag på motionerna.

Till grund för propositionen ligger som bekant försvarskommitténs betänkande. Det är intressant att litet närmare studera bakgrunden till detta betänkande. Man finner då att bakom försvarskommitténs bedömning, sådan den redovisas i kommittébetänkandet, ligger överbefälhavarens utredning och den ledning som lämnas av militära experter. Det har också varit likadant tidigare. Om man går lite längre tillbaka, finner man att till grund för 1958 års beslut i försvarsfrågan låg ett av överbefälhavaren på 1955 års försvarsutrednings uppdrag utarbetat förslag.

Generalernas åsikter går således så-

Ramberäkning m. m.

som en röd tråd genom dessa utredningar alltifrån år 1955. Man brukar tala om politiserande generaler. Överbefälhavaren har nyligen i en tidning gjort ett intervjuuttalande om den saken. Även om han i vissa avseenden inte har något att erinra mot företeelsen, så kan han tydligen inte riktigt gilla det hela. Jag skall därför begagna ett vänligt uttryck om det förslag som här föreligger och beteckna det såsom ett av militären impregnerat politiskt aktstycke.

Det är politikerna i försvarsutredningen som har utarbetat det hela, och de har ju haft möjligheter att anföra andra synpunkter.

När 1962 års försvarskommitté skulle tillsättas, hyste många förhoppningen om en uppbromsning i miljardrullningen till militarismen. Jag blev därför mycket förvånad, när det i stället för denna uppbromsning blev en ökning på över 400 miljoner kronor. I mera begripliga siffror innebär detta att militären tar ungefär halva inkomst- och förmögenhetsskatten. Till detta kommer sedan — om vi fortfarande håller oss till den ekonomiska sidan — ytterligare mycket stora belopp på grund av förlorade arbetsdagar och improduktivt arbete. Vid ett hastigt och kanske också bristfälligt överslag har jag kommit fram till att den förlusten kan beräknas till omkring 2 miljarder kronor om året.

Det är inte populärt att i militära sammanhang diskutera skatter. Men nu har vi under så många år bevittnat hur skatterna anföres som hinder i andra mycket betydelsefulla sammanhang, och då bör det vara på sin plats att här erinra om att militären tar ungefär halva inkomst- och förmögenhetsskatten. Med föreliggande utskottsutlåtande bindes också riksdagen under en fyraårsperiod för betydande öknningar av kostnaderna varje år, och man siktar även på en ytterligare höjning under den kommande fyraårsperioden.

Jag vill i sammanhanget erinra om behandlingen av nedrustningsfrågan i Förenta Nationernas generalförsamling. I den resolution som antogs den 20 december 1961 uppmanade generalförsamlingen regeringarna att söka nå en konstruktiv lösning på frågan om allmän och fullständig nedrustning. Om jag inte minns fel, blev det en enhällig anslutning till denna resolution och med medverkan från svensk sida. Men här ökar vi nu anslaget till militären med 400 miljoner kronor och kommer säkert att besluta i enlighet med utskottets förslag om en ytterligare ökning med 2,5 % årligen. Hur står detta i överensstämmelse med FN:s generalförsamlings resolution?

Någon kanske invänder att man i alla länder gör på samma sätt — och tyvärr är det väl så. Men inte minskar det ansvaret för vad parlamenten beslutar, sedan dess representanter har lämnat Förenta Nationernas generalförsamling! Jag får inte detta att stämma på något sätt. Jag begär inte att militärerna skall tänka som civila politiker. Jag förstår att militärer som tror på vapnen som enda medel i tvister mellan nationerna kan med den starka hjärntvätt som består i den militära utbildningen dansa till att tänka i militära termer. Och då kan man knappast begära mera från det hållet. Men det är inte militärerna som skall bestämma över vår utrikespolitik och vårt försvars omfattning och kostnader! Där är det förnuftiga, civila synpunkter och hänsynstaganden till en mängd faktorer som skall komma in i bilden. Det skulle exempelvis vara önskvärt om alla riksdagar och regeringar allvarligt forskade i krigets orsaker. Gjorde man det, så skulle man säkert finna att vad som åstadkommer kriser och motsättningar mellan nationerna i dagens värld är förhållanden, som inte kan lösas med vapenmakt.

Det är nog i stället så, att det som man använder till rustningar får man ta från sådana anslag, som skulle an-

Ramberäkning m. m.

vändas till andra ändamål. Det skulle kunna gå till hjälp åt utvecklingsländerna, till att avhjälpa fattigdomen och den tekniska efterblivenheten i stora delar av vår värld. Just där finner vi de verkliga orsakerna till kriserna, men vi kan inte lösa dessa problem genom vapen och krig.

En tidigare försvarsminister yttrade vid något tillfälle under en debatt här i kammaren, att det var ruskigt — han kanske inte använde just det ordet, men meningen var att det var ruskigt — att dag efter dag syssla med militära frågor. Och jag förstår honom. Rent mänskligt måste det vara motbjudande att dag efter dag syssla med beräkningar, som ytterst går ut på att kunna döda så många människor som möjligt på kortast möjliga tid. Men folk vänjer sig. En tysk historiker, Walter Görlitz, visar i något av sina arbeten hur militärerna blir offer för sitt eget yrke, hur de till sist inte kan tänka på annat sätt. Vi får kanske detta bekräftat, om vi med uppmärksamhet följer debatten och vad som försiggår i dessa frågor.

Vi såg nyligen i televisionen en general, som förklarade sig tro på en svensk atombomb ungefär som om han sysslade med små smällare till vilken välgörenhetsbasar som helst. Något senare såg vi i en TV-utsändning en intervju med någon av besättningen på jag tror en amerikansk, atombeväpnad ubåt. Det meddelades att raketerna kunde träffa prick på mycket, mycket långa avstånd. Städer och landsdelar kunde utraderas, och massor av barn kunde dödas tillsammans med övrig civilbefolkning. Det gällde massmord på oskyldiga människor i stor skala. Hela tekniken var mycket enkel. Det vara bara för den här krigsmannen att trycka på en knapp, så brakade hela helvetet löst över människorna i ett främmande land några få minuter efteråt med död och brand och förintelse. Så frågade intervjuaren denne besättningsman, om han med vetskap om detta utan tvekan

skulle trycka på knappen om order kom. — »Ja, utan minsta tvekan», löd svaret. Vi har kommit långt då.

Är det möjligt att normala människor kan tycka att detta är riktigt? Jag förstår att militärernas hjärnor kan trimmas att fungera på samma sätt som hos besättningsmannen på den atombeväpnade ubåten. Men, ärade ledamöter, som nyligen har talat om kristendomen från denna talarstol, står det på något sätt i överensstämmelse med kristendomens innersta kärna? Då bör vi be alla goda makter bevara oss från en sådan kristendom.

Jag tror emellertid inte att folk vill ha det så. Jag tror att kristendomens grundidé är den rakt motsatta mot vad man här är i färd med att besluta om och vad som sker i världsformat. I Förenta Nationerna och på fria kongresser har man givit uttryck för en annan mening. Det har varmt talats om fredlig samlevnad människor och nationer emellan, och jag skulle vilja påstå att detta är kristendomens och socialismens innersta kärna.

När vi vid ett tidigare tillfälle här i kammaren behandlade försvarsfrågan, erinrade något statsråd om tiden för första världskriget och de fredskrafter som då bröts ned. Jag tror att man kan rekommendera den studiemetoden. Om man skall få ett tillräckligt perspektiv — det kanske ändå inte blir tillräckligt — på världen av i dag, drivkrafterna och misstagen, bör man nog börja med tiden för första världskriget. Arbetarrörelsen — det minns vi som var med på den tiden i socialdemokratiska partiet och dess ungdomsförbund — trodde att vi skulle kunna hindra kriget genom att hindra att ländernas egna regeringar fick möjligheter att börja krig.

Det låg naturligtvis mycket i denna idé, och hade syftet kunnat förverkligas skulle det ha varit till oerhörd välsignelse för mänskligheten.

Men fredstankarna och människorna

Ramberäkning m. m.

var för svaga. När kriget kom bröt hela fredsidén samman. Det röstades allmänt för krigsbevillningar. I Tysklands parlament var det bara en enda man som hade mod att rösta emot. Och så bröt den kraft samman som kunnat hindra världsbranden.

I fyra år pågick förödandet, i fyra år fick misstaget betalas. Resultatet blev att 23 miljoner människor, soldater och civila dödades. Dessa fyra år tog dubbelt så många i dödade som alla krig tillsammans hade tagit under de då sistförflutna 125 åren.

Som ett ytterligare resultat fick Tyskland sin nazistiska regim, med allt vad denna farsot förde med sig. Under den nazistiska regimen började Tyskland andra världskriget, som slutade med atombomberna över Hiroshima och Nagasaki.

Förlusterna, de ekonomiska och i människoliv, var långt större än under första världskriget. Men nu var man framme vid en krigsteknik, där man på bråkdelen av en minut kan förinta allt levande inom stora områden — och tekniken har ju utvecklats sedan dess — utan att egentligen några soldater från det egna landet behöver sätta livet till.

Man kan alltså anfalla och förgöra varandra — men man kan inte försvara sig själv. I dag finns det kärnvapen som är tillräckliga för att göra slut på allt levande på denna jord, och det blir kärnvapen över åt den öde och tomma jorden.

Ljuspunkten i detta läge är väl att stormakternas representanter i Förenta Nationerna och i regeringarna är fullt medvetna om situationens allvar och inser att det måste bli slut på kapprustningarna. Medvetandet härom har fått sitt uttryck i Förenta Nationernas enhälliga uttalande om nedrustning. Jag vill erinra om Sveriges medverkan härvidlag och om den anslutning som Undénplanen, tanken på atomfria zoner, fått i skilda länder.

Sveriges insatser på det internationella planet för fred och nedrustning är en tradition från Hjalmar Brantings tid, som följts av Östen Undén till våra dagar. Detta har skapat respekt och förtroende för vårt land över hela världen — det är det intryck man får var man än befinner sig.

Förtroendet för vårt land har vuxit fram genom vår neutralitetspolitik, inte genom våra militärutgifter. Jag tror att våra militärutgifter över huvud taget inte spelar någon roll i det sammanhanget, vare sig de är höga eller låga. Huvudsaken är vår neutralitetspolitik och att länderna kan lita på Sverige i detta hänseende i fortsättningen som de kunnat göra under tider som gått.

Det allvarliga med våra rustningar, sett från utlandets synpunkter, skulle vara om vi skaffade atombomber. Vi bör därför visa allvaret i vår neutralitetspolitik genom att med arbete för Undénplanen förena — vilket ju är det enda naturliga och enda möjliga — ett beslut om att Sverige icke skall skaffa atombomber.

Jag är enig med överbefälhavaren så till vida att jag anser tiden vara inne för att ta ställning till denna fråga, men jag är helt oenig med överbefälhavaren om resultatet av det vi skall ta ställning till. Överbefälhavaren agiterar och får militärerna att i sin tur på olika konferenser agitera för att Sverige skall skaffa sig atombomber. Det bör svaras fortast möjligt från riksdagens sida, att vi i Sverige inte skall ha några atombomber.

Den av motionärerna föreslagna besparingen står, som jag redan sagt, i överensstämmelse med resolutionen rörande nedrustning som antagits av Förenta Nationernas generalförsamling. Jag är säker på att det skulle vara lätt att spara på detta område. Den som noggrant läser försvarskommitténs betänkande — jag förmodar att åtminstone någon läst det; det är inte på många sidor och det är ganska populärt skri-

Ramberäkning m. m.

vet, varför det inte utgör någon svår-
läst lektyr — finner många områden,
där man sätter frågetecken och und-
rar om det inte skulle gå att spara.
Jag nämner t. ex. experimenten med
ändring av vapen och krigsmateriel.
De kunde säkerligen bli betydligt
mindre kostsamma än som för närvar-
ande är fallet.

Försvarsministern har i proposition
nr 1 sagt: »Stora ansträngningar görs
för att anskaffa och utveckla moderna
vapen och vapenbärare. Inemot hälften
av försvarsbudgeten används för såda-
na ändamål.» Ja, nog finns det anled-
ning och möjligheter till sparsamhet
genom att skynda något långsammare
med denna ändring av försvarsväsen-
dets moderna vapen och vapenbärare.

Jag vill också i detta sammanhang
peka på flygolyckornas antal, vilket en-
ligt vad vi kunde se i gårdagens tid-
ningar kraftigt skjuter i höjden. Dessa
olyckor skulle säkerligen kunna ned-
bringas åtskilligt, vilket måste komma
att medföra besparingar, såvida man
inte skyndar alltför häftigt med att an-
skaffa nya och annorlunda flygplan.

Något annat som även borde kunna
ändras är militärernas pensionsålder.
Nog ginge det att skaffa en sysselsätt-
ning för dessa unga människor, som nu
så tidigt erhåller pension.

Jag är också övertygad om att det
skulle gå att spara genom bättre be-
räkningar när det gäller själva organi-
sationsformen. Jag tar fasta på en in-
tervju, som stod i Dagens Nyheter för
någon dag sedan, med en flygofficer.
Denne säger: »Man måste känna i ryg-
märgen hur det ligger till», när man
skall attackera ett föremål. Det visades
kanske prov på denna känsla vid går-
dagens flygolycka. Och nog var denna
en illustration som passar in på offi-
cerens uttalande. Han berättar vidare:
»Att förband söder ifrån övar i Norr-
botten tillhör dagsrutinen. Man har till-
gång till ett antal krigsflygfält, där F 21
i Luleå, landets enda flygbaskår, står

för servicen, och kan vid högsta bered-
skap vara uppe i luften på någon mi-
nut.» Vidare berättas det: »Ibland lig-
ger gästerna kvar en längre period och
har då egna specialister med i viss
utsträckning, ibland startar de på mor-
gonen från t. ex. Göteborg, skjuter och
äter lunch i norr och återvänder sedan
hem i god tid till middagen.»

Ja, detta är väl en något underlig
organisation, som nog måste kosta stora
pengar. Det bör gå att spara på detta
område.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja
uttala den önskan att det som sparas
in på ett område inte skall slösas bort
på ett annat. Sparsamheten bör med-
föra minskade kostnader.

Jag ber att få yrka bifall till den av
mig och fru Torbrink väckta motionen.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Den pågående nedrust-
ningskonferensen i Genève har bestäm-
da instruktioner från Förenta Nationer-
na. Den skall söka att drastiskt redu-
cera de militära stridskrafterna och
att avlägsna hotet om ett kärnvapen-
krig. Den svenska delegationen under
ledning av ambassadör Alva Myrdal
har gjort mycket berömvärda insatser
vid nedrustningskonferensen. Den har
sökt att finna vägar att sammanjämka
de olika åsikterna och att möjliggöra
en överenskommelse mellan de delta-
gande staterna om förbud mot kärn-
vapenprov som ett första led i en verk-
lig rustningsbegränsning. Delegationens
arbete är ett fullföljande av den aktiva
politik för fred och avrustning som
traditionellt har varit en betydelsefull
svensk insats.

Men samtidigt som vårt land på den
internationella arenan tillsammans med
andra obundna stater framträder som
en av de främsta förespråkarna för av-
rustning och kärnvapenförbud, föreslås
riksdagen att godkänna en ram för för-
svarskostnaderna under de närmaste
fyra åren, vilken innebär betydande

Ramberäkning m. m.

reella höjningar. Vårt land skall alltså upprusta samtidigt som vi föreslår världen — och särskilt stormakterna — att avrusta!

Detta kan knappast anses särskilt logiskt och det kan inte ute i världen öka respekten för vårt lands politik. Snarast kan det leda till att vår delegations förslag i Genève icke tas på allvar. Vi anser det därför riktigast att ramen för de samlade försvarsutgifterna i varje fall inte ökas under den tid avrustningsförhandlingarna i Genève pågår. Nödvändig kompensation för löne- och prisstegringar inklusive förbättrad ersättning åt de värnpliktiga kan tas av materiel- och övningsanslag. Besparingar på olika punkter i den svällande militära byråkratien samt åtgärder mot ekonomiskt slöseri, vilket att döma av statsrevisorernas berättelse som vi fått på våra bord är ymnigt förekommande inom den militära apparaten, kan även ge marginal för ofrånkomliga höjningar på vissa punkter.

Vi inbillar oss inte att vårt lands åtgärder i detta avseende är av avgörande betydelse för möjligheten att åstadkomma ett avtal om rustningsbegränsning. Stormakternas politik torde här vara utslagsgivande. Men varje land måste göra sin insats. 1962 års försvarskommitté skriver i sitt betänkande:

»Skulle motsättningarna mellan stormakterna i avgörande grad kunna biläggas kan det innebära en påtaglig ändring av underlaget för det försvarsbeslut som nu är aktuellt.»

Jag instämmer i denna bedömning, men vill samtidigt tillfoga att även vi har vårt ansvar för att skapa den bättre atmosfär som kan möjliggöra avspänning och avrustning.

Ett beslut av riksdagen att hålla försvarsutgifterna oförändrade så länge nedrustningskonferensen i Genève pågår skulle vinna internationell uppmärksamhet. Det kan bli ett exempel som leder till efterföljd också i andra länder.

De betydande ökningarna av de militära utgifterna, som förekommit under de senaste åren, redovisas mycket utförligt i betänkandet från 1962 års försvarskommitté. Det av kommittén nu föreslagna basbeloppet sägs innebära en reell höjning — förutom stegringen till följd av inträffade pris- och lönestegringar — med 222 miljoner kronor i förhållande till innevarande budgetår. Vid jämförelse med en budgetmässig framräkning av 1958 års försvarsbeslut innebär kommitténs förslag en ökning under fyraårsperioden med cirka 360 miljoner kronor. Härtill kommer 57 miljoner kronor årligen för de värnpliktigas förbättrade avlöningsförmåner. Försvarets andel av bruttonationalprodukten ökar genom höjningen från 4,3 till 4,5 procent. De totala försvarskostnaderna kommer upp till över 4 200 miljoner kronor och torde vid fyraårsperiodens slut överstiga 5 000 miljoner kronor.

Såvitt jag förstår finns det ingen försvarsovilja i vårt land i den meningen att någon grupp skulle vägra att ta på sig bördor som kan anses rimliga för att försvara Sveriges fred och nationella oavhängighet. Men det finns en växande misstro, framför allt bland ungdomen, mot att ökade militära rustningar är en riktig väg. Här finns naturligtvis inslag av pacifism i egentlig mening, men jag tror att det handlar om en mycket bredare strömning. Det är människor som i ångest och bävan inför de fruktansvärda perspektiv som ett tredje världskrig, ett kärnvapenkrig, skulle innebära ställer frågor:

Kan det verkligen vara förnuftigt att i världen offras dessa miljarder och åter miljarder kronor, dollars, rubel, på militära rustningar, på förstörelsemedel, samtidigt som stora delar av jordens befolkning svälter och får sin livslängd förkortad till några tiotal år? Är det verkligen en väg till fred att rusta upp alltmera, att hoppa allt flera kanoner, tanks, krigsfartyg, atombomb-

Ramberäkning m. m.

ber till så väldiga arsenaler att själva vapnens anhopning tycks hota med en våldsam utlösning? Är det bästa bidrag vårt folk kan ge för att främja fred och avspänning i världen verkligen en fortgående militär upprustning? Kan vår militära apparat, vare sig den kostar en eller fyra miljarder kronor, ge oss ett reellt skydd om det fruktansvärda skulle hända och kriget bryta ut? Skulle det kanske mera bidra till avspänning i världen och därmed gagna vårt land om miljarderna till militären i stället användes för att hjälpa de fattiga folken?

Jag vågar tro att vi inom alla partier allvarligt har funderat över dessa problem. Vi kanske just nu ger olika svar, men vi kommer ändå inte förbi dessa frågeställningar, som griper tag i allt flera människor och som leder till en omprövning av deras inställning till de militära försvarsmedlen. Jag vågar påstå att det ute bland allmänheten finns ett mycket stort och levande intresse för en diskussion av dessa frågor, ett intresse som jag tror är större än det förefaller vara i denna kammare.

Vad som framför allt förfärar människorna är ju fruktan för ett kärnvapenkrig. Jag skall inte här söka göra någon beskrivning av de fasor, som användning av kärnvapen skulle innebära för mänskligheten. Litteraturen i detta ämne är stor och dess slutsatser förfärande. Ansträngningarna är därför i dag också framför allt inriktade på att i första hand söka få till stånd ett förbud mot vidare prov med kärnvapen. Om detta skulle lyckas — vilket vi väl alla hoppas — måste nästa uppgift vara att i enlighet med Undénplanen och likartade förslag komma fram till effektiva åtgärder för att hindra en ytterligare spridning av kärnvapnen och helst för att begränsa deras nuvarande lokalisering.

Det är naturligtvis ett viktigt bidrag till dessa strävanden att olika stater deklarerar sin beslutsamhet att själva

icke framställa eller på annat sätt anskaffa kärnvapen. I försvarskommitténs betänkande erinras om att den s. k. handlingsfrihetslinjen är vårt lands officiella politik när det gäller frågan om tillverkning av svenska kärnladdningar. Överbefälhavaren och andra militära instanser driver ju en energisk propaganda för att söka pressa fram ett direkt beslut om framställning av kärnvapen. Dessa krav har lyckligtvis avvisats, men samtidigt har den s. k. skyddsforskningen beträffande kärnvapen, som bedrivs vid försvarets forskningsanstalt, kraftigt utvidgats.

Jag vill erinra om vad som beträffande denna skyddsforskning sades i den socialdemokratiska studiekommitténs rapport för något år sedan: »Det är oundvikligt att upplysningar av värde för en eventuell svensk tillverkning av atomvapen framkommer som en biprodukt av skyddsforskningen. Över huvud taget är det knappast möjligt att dra upp en skarp gräns mellan å ena sidan skyddsforskning och å andra sidan forskning med sikte på konstruktion av atomvapen.»

I försvarskommitténs betänkande erinras om att överbefälhavaren i januari 1962 ville tillkalla en särskild utredning för att genomföra vissa tekniska, ekonomiska, administrativa och organisatoriska undersökningar i samband med anskaffningen av svenska kärnvapen. Försvarsministern lämnade i ett interpellationssvar den 6 mars 1962 denna kanniare en redogörelse för regeringens synpunkter på frågan. I det s. k. ÖB-svaret har — jag citerar försvarskommittén — »överbefälhavaren erinrat om innehållet i det refererade interpellationssvaret samt uttalat att han utgått från att de undersökningar departementschefen ställt i utsikt motsvarar dem som överbefälhavaren åsyftat med sin framställning i frågan». Jag vet inte om ÖB har rätt i denna sin bedömning, men jag hoppas att han inte har det.

Vi har ansett det angeläget — och vi

Ramberäkning m. m.

är inte ensamma om den åsikten — att regering och riksdag gör en klar deklaration om att vårt land icke kommer att anskaffa kärnvapen och icke vill driva sådan forskning att framställningen av svenska atomvapen möjliggöres. En sådan deklaration skulle stärka de krafter som verkar för internationell avspänning och förbud mot kärnvapen. Den skulle vara ett verksamt stöd för vår delegations ansträngningar vid nedrustningskonferensen.

Herr talman! Från militärt håll har under den senaste tiden drivits en mycket intensiv propaganda. Man bedriver en omfattande plädering för militarism och upprustning samt söker finna berättigande för krigsmaktens verksamhet från praktiskt taget alla samhällsområden. Såväl överbefälhavaren som chefen för försvarsstaben, generalmajor Almgren, har sökt motivera vår omfattande försvarsorganisation med att den skulle ha ett så välgörande inflytande på det ekonomiska livet. »Försvaret är en samhällsfunktion bland andra samhällsfunktioner», skriver försvarsstabschefen i en märklig artikel i tidskriften *Aktuellt* från skolöverstyrelsen och vill därmed ge sken av att inget samhälle kan tänkas utan kanoner och generalmajorer.

Det är en falsk och mycket farlig argumentation generalerna driver. Först skall man bygga upp en stark försvarsmakt i påstått syfte att skapa ett värn mot en angripare. När tvivel börjar uppstå om det ändamålsenliga i detta påstår man att den omfattande militärmakten är nödvändig för att hålla samsättningen uppe och — jag höll på att glömma några av generalmajor Almgrens många vägande argument — för att vi skall få lyssna till militärmusik och för att värnpliktsutbildningen främjar en regelbunden sömn! Sådant förutsätter man sedan att lärarna i samhällskunskap skall föra vidare i skolundervisningen. Generalmajoren har tydligen förbisett den alldeles självklara invänd-

ningen, att mycket nyttigare produkter än kanoner skulle kunna framställas för de många miljonerna, att annan form av musik kanske är mera njutbar och att sömnen brukar infinna sig i tonåren även om man inte bor i kasern.

Det värsta är att en del av våra generalers strategiska utläggningar förefaller lika dåligt övertänkta som deras propagandaartiklar. Vid slutgenomgång efter en manöver i Västerbotten sade överbefälhavaren, general Torsten Rapp, nyligen enligt TT:s referat: »Det är endast under förutsättning att vi utsätts för två invasioner av stor omfattning, att båda är av maximal omfattning och att de sätts in samtidigt som det torde bli nödvändigt att övergå till fördröjning vid försvaret av exempelvis landgränsen i norr.»

Det skulle ju i och för sig vara utomordentligt glädjande om det svenska försvaret skulle kunna klara uppgifter som ingen annan försvarsmakt i världen går i land med. Erfarenheterna från andra världskriget tycks annars visa att det även för stormakter var omöjligt att klara ens en invasion av maximal omfattning utan att tvingas övergå till fördröjande försvar. Men vår försvarsmakt skall nästan klara två och det under kärnvapenkrigets betingelser!

Sådana uttalanden kan jag inte betrakta annat än som uttryck för — det må förlåtas mig om jag säger det även om jag aldrig uppnått mer än furirs grad i det militära — en orealistisk uppfattning om det svenska försvarets möjligheter. Det antyder liksom en rad andra företeelser behovet av en grundlig revision av det militärpolitiska tänkande, som fått bestämma det svenska försvarets nuvarande målsättning, organisation och omfattning. Detta borde enligt det förslag vi ställt göras i form av en allsidig utredning med målsättningen att åstadkomma ett rationellt neutralitetsförsvar.

Herr talman! Den respekt vårt land åtnjuter ute i världen — också när

Ramberäkning m. m.

militära synpunkter anläggs — härrör icke främst ur omfattningen av vår försvarsorganisation. Den är i stället grundad på vad som är bekant om det svenska folkets vilja till fred och nationellt oberoende och beslutsamhet att föra en konsekvent alliansfri politik. Undénplanen, den svenska delegationens insatser vid konferensen i Genève och andra initiativ för avspänning torde ha betytt mera i vår kamp för att bevara freden än mycket av våra militära anordningar.

Eftersom våra förslag under punkt 1 i motion nr 476 i denna kammare väsentligen sammanfaller med vad som yrkats i motion nr 229 av herr Spångberg och fru Torbrink har jag inget särskilt yrkande på denna punkt. Jag ber emellertid att få yrka bifall till punkterna 2 och 3 i motion nr 476.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Med beklagande av att förhållandena i världen långt ifrån har stabiliserats på ett sätt som kunde ge oss anledning till att se fram emot en islossning i umgänget olika länder emellan konstaterar jag att vårt land, med den utrikespolitiska kurs vi valt, tvingas att fortfarande tillse att vi förfogar över ett starkt försvar som kan inge respekt för vår vilja att bevara freden och oberoendet i vår del av världen.

Utvecklingen inom det militärtekniska området går som bekant oerhört fort. Nya vapen kommer ständigt till. Inte minst detta förhållande medför i sin tur att också kostnaderna stiger i höjden. Även om aktningvärda försök gjorts att hålla kostnaderna nere har det icke varit möjligt att utan risk för att rasera själva grunden för vårt försvar krympa de nu föreslagna anslagen.

Utskottet delar departementschefens tillfredsställelse över att det ännu en gång har varit möjligt för de demokratiska partierna att nå en överenskommelse för hela försvaret under de när-

maste fyra budgetåren. Inom de angivna kostnadsramarna skall försvarets målsättning från år 1958 alltså kunna upprätthållas.

I den diskussion som fortfarande pågår framförs icke minst från ledande militärt håll tvivel på att målsättningen under hela avtalsperioden skall kunna upprätthållas med nu föreslagna och av utskottet enhälligt tillstyrkta kostnader. Det kan ej vara till fördel för våra ansträngningar att hålla ett effektivt försvar att framställa de stora oppoffringar det här är fråga om såsom icke helt tillfredsställande. Den erfarenheten har säkerligen såväl den militära som den civila verksamheten gjort att de alltid får vidkännas en viss reducering av de anslag som de begärt att få sig tilldelade.

Försvarskommittén har mycket ingående behandlat de olika kostnadsalternativ som presenterats. På basis därav kunde också en överenskommelse träffas en tidig morgon den 22 november 1962. Departementschefen har på kommitténs förslag utarbetat den proposition som riksdagen i dag har att ta ställning till och som är ett uttryck för såväl kommitténs som utskottets bedömningar.

Några motionärer i denna kammare kan ej biträda de föreliggande förslagen. Dessa motionärer önskar att oförändrade anslag skall utgå även under kommande budgetår. Jag vill erinra om att såväl herr Spångberg som nu senast herr Hermansson gjort sig till talesmän för denna uppfattning. Herr Spångberg målade en mycket dyster bild av världssituationen, och man fick närmast uppfattningen att herr Spångberg över huvud taget inte önskade att vårt land skulle ha någon form av försvar. Den motion som herr Spångberg och hans medmotionär har presenterat innehåller förslag om en reducering av nu begärda anslag med 10 procent. Det skulle följaktligen vara dessa 10 procent som skulle vara den direkta anledningen

Ramberäkning m. m.

för herr Spångberg att se så fruktansvärt dystert på den situation som för närvarande råder ute i världen. Det skulle vara intressant att närmare ta upp till skärskådande vad som har sagts från motionärernas sida, men det är inte min avsikt att här ingå på alla de motiveringar som motionärerna bygger sitt förslag på.

Jag vill erinra om att departementschefen i propositionen meddelar att han har för avsikt att under den närmaste tiden återkomma till riksdagen med olika anslagsäskanden och då även framlägga riktlinjerna för det militära försvarets framtida utformning. Säkerligen får vi vid det tillfället också möjlighet att återkomma till den punkt som vi i dag diskuterar. Sammanfattningsvis kan väl sägas i anslutning till de motioner som här presenterats att avsikten icke torde vara att stärka vår värnkraft utan i stället att försvaga och undergräva densamma.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga punkter i statsutskottets utlåtande nr 4.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Ja, det var kanske väntat att ett förslag, som får så genomgripande och omvälvande konsekvenser skulle mottas i trötthetens tecken och avgöras under intrycket av ett mycket svagt intresse. I anslutning till vad som redan här har sagts vill jag emellertid något erinra om konsekvenserna av ett beslut i enlighet med propositionen. Det avser i stort sett att fixera en ram för fyra år och som innesluter 17—18 miljarder kronor, d. v. s. lika mycket som 350 000 egna hem skulle kosta eller åtminstone fem gånger så mycket som staten under samma tid kommer att lägga ut för bostadsbyggen.

Vad blir nu konsekvenserna av detta? Det har erinrats om att hälften av de direkta skatteinkomsterna förbrukas för att klara dessa militära utgifter. Det

är riktigt, om man håller sig till den katalogisering över skatteinkomsternas fördelning som görs i statsbudgeten. Men i dessa direkta skatteinkomster ingår ju den stora posten folkpensioner och sjukförsäkringsavgifter, som omfattar en dryg fjärdedel av samtliga direkta skatteinkomster. Om vi alltså håller oss till de reella direkta skatteinkomsterna, kommer inte hälften utan tre fjärdedelar att förbrukas för militära ändamål. Jag anser redovisningen vara inkorrekt därför att dessa socialavgifter till hela sin karaktär verkar som indirekta skatter.

Nu har emellertid denna post — och jag räknar då också in de sociala avgifterna — egentligen varit oförändrad under tre år. 1961—1962 var den 8 620 miljoner och 1963/64 upptas beloppet till 8 554 miljoner, d. v. s. en minskning med 66 miljoner. Men under denna tid har posten sociala avgifter stigit med inte mindre än en halv miljard kronor. Under de år det kommande beslutet skall omfatta kommer posten direkta skatteinkomster — med den reservation jag här har gjort — att stiga ytterligare fram till 1966, då den kommer att uppgå till 9 530 miljoner kronor. En väsentlig del av denna stegring kommer att utgöras av höjda socialavgifter. De militära utgifterna kommer under det närmaste året att stiga med 400 miljoner kronor, och sedan kan man på basis av hittills gjorda erfarenheter räkna med en stegring av 200 miljoner kronor varje år, d. v. s. med sammanlagt över 2 miljarder kronor. När denna plan blir fullbordad, befinner vi oss i närheten av de magiska 5 miljarderna för militära ändamål.

Nu säger ÖB att detta ändå inte är bra, ty han kan inte klara målsättningen om han inte får ytterligare en halv miljard kronor. Bakom ÖB står de borgerliga partierna — inom politiken har det alltid varit så. De jamsar med militärledningen, och sådana förhållande-

Ramberäkning m. m.

na är för närvarande tycks regeringspartiet inte ha något kurage att verkligen försöka låta det sunda förnuftet spela in i denna fråga. Man prisar den uppnådda enigheten! Ja, tacka för att man uppnår enighet när man gör som militärerna vill. Denna ram innebär en stor seger för det militära tänkandet. Det är också klart att ÖB sedan i enlighet med gammal praxis pressar på ytterligare. Det är ingen nyhet för någon av oss.

Men — och det är det man ändå måste tänka på — det beslut man nu påstår sig ha vunnit enighet om i de fyra största partierna kommer att verka på alla möjliga områden. Det kommer att verka när det gäller att ge pengar till nödvändiga ändamål av social, kulturell eller annan karaktär. Det kommer att verka — och det är väl den inte minst allvarliga konsekvensen — på den framtida skattepolitiken. Nu har man låst fast de direkta skatterna, och ingen väntar väl att det kommer att bli någon väsentlig revision av det direkta skatteuttaget under den fyraårsperiod som nu följer. Konsekvensen av detta beslut blir alltså att vi kan vänta förslag från regeringen om betydande höjningar av de *indirekta* skatterna. Jag vet hur man resonerar: Omsättnings-skatten, som nu är 6,5 procent, kan höjas ytterligare, kanske till det dubbla. Då får man ett tillskott av 3 miljarder kronor. Det är mot den bakgrunden man skall se den enighet som har uppnåtts mellan de fyra partierna när det gäller den stora fråga vi nu behandlar. Det blir inga angenäma konsekvenser. Man behöver inte vara någon olycksprofet för att konstatera att det kommer att uppstå många bekymmer, inte minst för regeringen själv, när det gäller att dra slutsatsen av den seger som den tror sig ha inregistrerat i dag.

Om det vore så, att detta kunde öka tryggheten, så skulle det väl kunna vara värt ett offer. I all synnerhet om det skulle vara så, som ÖB gör gällande —

vilket redan har kommenterats av min partikamrat herr Hermansson — att man med denna plan skulle kunna i första hand fördröja och i andra hand slå två samtidiga stormaktsinvasioner, den ena från land och den andra från sjösidan, ja, då funnes det verkligen anledning att tänka: Är sådana mirakler möjliga i vår tid, får vi väl offra halva statsbudgeten eller vad det kommer att kosta så småningom. Men detta är ju, som redan har påpekats, bara sager. Hela den teknik man använder för att påverka våra allvarligt och eftertänksamt begrundade sakkunniga, nämligen att får jag bara några hundra miljoner mer, kan jag göra så mycket mer, den borde inte öppet redovisas, ty egentligen kan man inte ta det på allvar, om man tänker igenom saken.

Men det är ännu värre, tycker jag, att vi bygger upp en militär organisation med en utrustning, en utbildning och en teknik, som med största sannolikhet inte kommer att användas, därest det blir ett nytt krig. Sådana stridsmedel, som vi nu skall offra dessa miljarder för, kan ur vissa synpunkter naturligtvis användas för vakttjänst; de kan också under vissa betingelser användas för, låt mig säga, ett övertagande av ödelagda områden. Men ingen människa tror väl egentligen — efter den revolution som skett i den militära tekniken — att dessa konventionella stridsmedel kommer till användning för de uppgifter de avses för. I så fall vore det ett ganska respektabelt försvar. Vid ett möte med Djingis-Khans horder — om detta hade varit möjligt i vår tid — skulle Sverige med denna utrustning stått mycket stark. Om en västtysk militärledning liksom under det andra världskriget i Norge, gjorde upp en ny erövringsplan, en ny »Polarräv» för att erövra Sverige, med andra världskrigets stridsmedel skulle man nog behöva fler än de sex divisioner som det då i tyska högkvarteret kalkylerades med såsom tillräckligt för

Ramberäkning m. m.

att invadera och ockupera Sverige. Men det är ju en ny tid nu, det har skett en revolution på dessa områden.

När statsutskottet talar om att vi behöver atompengarna till skyddsforskning, utan att ingå på det som den socialdemokratiska studiekommittén själv konstaterat i fråga om innebörden av denna s. k. skyddsforskning, gör man ju icke något försök att klarlägga vare sig för sig själv eller för andra: Vad menas med skyddsforskning, kan man skydda sig mot kärnvapen? Hiroshima-bomben var lagom för en stad av Göteborgs storlek, men inte kommer Hiroshima-bomber att användas om det blir ett nytt storkrig, utan det blir med största sannolikhet bomber, som kommer att ha en förstörelsekraft som sträcker sig över ett stort svenskt landskap. Jag har sett åtskilligt av vad våra militära ledare har skrivit, och jag tror att de har bibringats den övertygelsen att om ett nytt storkrig skulle komma och kärnvapen då komme till användning, skulle stormakter bokstavigt talar förintas under loppet av de allra första timmarna. Är det inte en lek med ord detta tal om att vi behöver 16 miljoner nästa år för skyddsforskning, för att skydda oss mot kärnvapen?

Det är naturligtvis ingen enkel sak för regeringen att ta ställning. Orden har ju fått en mycket stor makt över tanken när man talar om att vi skall ha ett försvar som gör det så dyrbart för en fiende att angripa Sverige, att han kommer att avstå på grund av att det kostar för mycket. Med nuvarande metoder är det ju inte dyrt att slå ned ett land. Det gör naturligtvis att det är ganska svårt att skapa en allvarlig eftertanke, om man bara fortsätter att på detta sätt bygga på med 200 miljoner varje år. Det är lätt att förutse den tid när även våra nuvarande militärutgifter kommer att te sig överkomliga. Jag har tidigare erinrat om att Österrike har försvarskostnader som bara är en tolfedel av Sveriges och Finland en

fjortonedel. Utan att Sverige skulle övergå till en sådan beväpning kan man väl ändå ställa frågan, om verkligen Sveriges läge är så mycket mera utsatt än dessa länders, att vi behöver offra så oerhört mycket av den svenska nationalinkomsten och av vad det svenska folket behöver för sitt dagliga bröd.

Vi har inte perspektivet krig. Vi tror att kriget kommer att förhindras. Vi anser naturligtvis inte att det finns en hundra procentig säkerhet, men nog talar de övervägande skälen för att de krafter som står emot kriget är tillräckligt starka för att förhindra en ny världskatastrof. Skulle det misslyckas, har det väl ingen betydelse om vi offerar tio gånger så mycket eller en tiondedel av det som nu offeras. Just denna vår övertygelse har naturligtvis i viss mån bestämt våra positioner när vi tagit ställning till regeringens förslag. Vi har sökt se efter, om det inte ändå finns vissa gemensamma intressen, om man inte kan sätta punkt åtminstone en tid, medan förhandlingarna nere i Genève pågår. Vi tror att det vore fördelaktigt ur Sveriges och den svenska regeringens och den svenska delegationens synpunkt och för fredens skull. Det allra allvarligaste skälet för att nu sätta punkt för vidare höjningar av försvarskostnaderna är att rädda Genèvekonferensen från att bli ett fiasko.

Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande som ställts av min partikamrat herr Hermansson.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 193 och II: 229; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Marinen: Underhåll av fartyg m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 193 och II: 229.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 191 ja och 8 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 398 och II: 476 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 398 och II: 476 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. V och VI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 2—70

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 71***Marinen: Underhåll av fartyg m. m.**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Som herr Mellqvist har framhållit i den föregående diskussionen har de som avsett att uppträda i den debatt som föranledes av den trädfade försvarsuppgörelsen tänkt uppskjuta detta tills den proposition förelägges riksdagen, som är att vänta med anledning av försvarskommitténs betänkande. Vad jag här har att säga inskränker sig enbart till den blanka reservation som är fogad till punkten 71, vilken reservation närmast gäller Karlskronavarvets arbeten med marinens underhåll.

Av utskottets skrivning, som jag ur mina synpunkter finner i allt väsentligt tillfredsställande, framgår att betydande kostnadsökningar inträffat för marinen i anslutning till det ramavtal, som är träffat mellan marinförvaltningen och det nya varvsbolaget rörande vissa arbeten som man inte kunnat kostnadsberäkna från fall till fall utan som måste göras på löpande räkning. Dessa kostnadsfördyringar har av utskottet angivits till cirka 22 procent.

När vi har försökt att närmare penetrera denna siffra, har det visat sig, att den inte är alldeles given; man kan tydligen räkna på olika sätt — jag skall inte här diskutera det — vilket jag anser vara ganska naturligt eftersom det är första gången man kunnat beräkna verkningarna av det nya ramavtalet sedan det trätt i kraft.

Vad jag däremot vill understryka och vilket är anledningen till att jag begärt ordet på denna punkt är att det är utomordentligt viktigt att tillse att de medel, som ställs till försvarets förfo-gande under försvarshuvudtiteln, icke används på ett sådant sätt, att de indirekt blir en subvention till något av de företag som är leverantörer av materiel och underhållsarbeten åt försvaret utan att man måste hålla noggrann uppsikt över att endast oundgängligen

nödvändiga utgifter i detta sammanhang bestrides med försvarets medel. Överkompensationer i en eller annan form och av en eller annan anledning, som inte försvaret har att göra med och som inte är beroende på försvarsbeställningarna, skall inte ges inom försvarets kostnadsram som är tillräckligt trång som den är.

Nu avser jag inte att rikta någon anmärkning mot vad som har gjorts i år, men jag vill skicka med denna reflexion för att inte säga uppmaning till alla berörda parter såväl inom marinförvaltningen och kanslihuset som inom bolaget att inrikta sig på att hålla kostnaderna inom den ram som är oundgängligen nödvändig, så att inga medel därutöver får sippra ut från anslagen inom försvarets kostnadsram för att täcka hål som inte direkt avser försvarets behov.

Det är denna förväntan, herr talman, som jag har velat understryka med dessa korta randanmärkningar.

Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 72—138

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139

Försvarets personalvård: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 162, s. 237—240) att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen förordad ändring i personalförteckningen för försvarets personalvård, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1963/64, dels ock till Försvarets per-

Försvarets personalvård: Avlöningar

sonalvård: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 555 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehatt

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 100) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.* (II: 116), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta om utbyte av den nuvarande halvtidstjänsten för stabspastor vid försvarsstabens personalvårdsbyrå mot en heltidstjänst samt i anledning därav höja avlöningsanslaget till Försvarets personalvård med 12 750 kr. (innefattande grundlön och rörligt tillägg),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lars Larsson m. fl.* (I: 101) och den andra inom andra kammaren av herr *Alemyr m. fl.* (II: 224).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 101 och II: 224 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 100 och II: 116 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för försvarets personalvård, som föranleddes av vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1963 föreslagits;

b) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1963/64;

c) till Försvarets personalvård: Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 1 555 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Bohman*, fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Virgin*, *Bengtson*, *Per Jacobsson*, *Stavång*, *Ståhl* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Gustafsson* i Skellefteå och *Bohman*, vil-

Försvarets personalvård: Avlöningar

ka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:100 och II:116, besluta att tjänsten som stabspastor omvandlades till heltidstjänst samt bemyndiga Kungl. Maj:t att överskrida anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal med belopp, som på grund härav befunnes erforderligt.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill i egenskap av motionär säga några ord i anledning av statsutskottets utlåtande i fråga om heltidsanställd stabspastor.

Frågan är som alla vet inte ny; den diskuterades mycket utförligt vid förra årets riksdag, och de skäl för en heltidsanställd stabspastor som då åberopades gäller givetvis i lika hög grad nu.

Försvarets civilförvaltning, chefen för försvarsstabens och försvarets personalvårdsnämnd har tillstyrkt vår fyrpartimotion. I det betänkande, nr III, som personalvårdsutredningen avgav 1960, yrkades på en heltidsanställd stabspastor, och ingen av de 26 remissinstanserna gick emot förslaget; en del föreslog däremot bättre anställningsvillkor än de av utredningen föreslagna.

Som ledamot av personalvårdsnämnden måste jag säga, att erfarenheterna från den tid en halvtjänstgörande stabspastor disponerats är sådana, att de klart visar att arbetsuppgifterna är av sådan art och omfattning, att de icke kan lösas av en befattningshavare som inte helt disponerar sin tid för de mångskiftande uppgifterna. Stockholms domkapitel har klart sagt ifrån, att ordningen dels församlingspräst och dels stabspastor är tjänster av så olika slag, att de svårligen kan förenas.

Statsutskottet har enat sig om praktiskt taget alla de förslag som statsverkspropositionen berör i fråga om för-

svaret. Det är bara i frågan om en heltidsanställd stabspastor man skiljer sig. Som alltid kan naturligtvis skäl och motskäl presteras, och detta kan ske även här. Jag och mina medmotionärer såväl som reservanterna i utskottet anser att det finns ett verkligt behov av en heltidstjänstgörande befattningshavare, som i central instans har att handlägga frågor rörande själavården inom försvarsmakten. I andra länder har man det, och ingen skulle falla på tanken att där minska den personella sektorn. Militära och civila myndigheter, kyrkliga organ och samfund och personalorganisationer är här eniga. Alla skäl talar för att man får en man som helt ägnar sig åt det mångskiftande arbetet det gäller. Utifrån sakliga grunder kan behovet av tjänsten inte bestridas, och mig veterligt har inte heller någon gjort det. Debatten om heltidsanställning har rört sig mer på det ekonomiska planet.

Jag skall inte söka förringa den ekonomiska delen av debatten, men ingen tror väl att en ökning med några tusen kronor, som måste bli följderna om man förvandlar halvtidsanställningen till en anställning på heltid, måste utesluta en förändring.

Herr talman! Jag har den uppfattningen, att den själavårdande verksamheten inom försvarsmakten, som ju berör all vår manliga ungdom, måste tillmätas stor betydelse redan i fred. En blick på verksamheten säger oss att detta ungdomsarbete går fram efter moderna metoder och med social inriktning. Erfarenheterna från våra egna FN-bataljoner har klagat, att det visst inte är en betydelselös detalj att själavården vid förbanden kan ge en verkligt andlig vård.

Man har sökt att fördela vissa arbetsuppgifter till andra befattningshavare på försvarsstabens personalvårdsbyrå, men trots detta är det en hel del väsentliga arbetsuppgifter som inte hunnits med.

Stabspastorn har att handlägga och

bör ta del av och hålla kontakt med frågor angående soldathemsverksamheten samt vid besök på förbanden knyta kontakter med militärpastorer, konsulenter och soldathemsföreståndare. Det tillkommer även stabspastorn att ge råd och anvisningar för själavården och personalvården vid förbanden, att medverka till utarbetandet av handböcker, se till att lämpligt studiematerial och bildband finns och att allt kommer ut till förbanden i rätt tid.

Herr talman! Jag har ingen anledning att trötta kammaren med något längre anförande utan vill helt kort yrka bifall till den reservation som är fogad till punkt 139 i utskottets utlåtande av herr Boman m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Källstad, Rimås, Keijer, Berglund* och *Nelander* (samtliga fp).

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Gustafsson i Borås har framhållit, att detta spörsmål ägnades stor uppmärksamhet vid förra årets diskussion i samma ärende. Vi har från utskottsmajoritetens sida ansett, att det icke framkommit några så bärande skäl för att nu frångå den ståndpunkt som riksdagen intog 1962 och det förslag som departementschefen har lagt i statsverkspropositionen.

Vi har den uppfattningen, att frågan om den tjänst som diskussionen nu närmast rör sig om, nämligen stabspastorn och de arbetsuppgifter som åvilar honom, ännu en tid kan lösas på sätt som hittills har skett. Under tiden kan vi få den erfarenhet som kanske behövs såsom underlag för att frågan skall underkastas en förnyad prövning, vilken kanske kan utfalla i mer positiv riktning än vad motionärerna tycker sig ha märkt vid utläsandet av detta utlåtande i dag.

Mot den bakgrunden har majoriteten i utskottet ansett att det icke har förekommit några bärande skäl att frångå

Försvarets personalvård: Avlöningar

det beslut som riksdagen i fjol antog. Det har också, som framgår av utlåtandet, blivit utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 139:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 103 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Fritidsundervisning m. m.*Mom. III*

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 140 och 141

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 142***Fritidsundervisning m. m.**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Denna punkt gäller anslag till fritidsundervisning inom försvaret. Under punkten upptas bl. a. anslag till biblioteksverksamheten vid krigsmakten. I år har det nya hänt, att denna anslagspost har överförts från ecklesiastikdepartementet till försvarsdepartementet. Föregående år behandlade kammaren yrkanden om förhöjning av ifrågavarande anslag. Då skrev statsutskottet välvilligt. Sedan frågan nu flyttats över till ett annat departement har den välvilliga skrivningen av någon anledning uteblivit. Förbandsbiblioteken kommer även under nästa år att tilldelas klart otillräckliga medel.

Försvarsministern utgår i statsverkspropositionen från att lägerkassemedel i högre grad än hittills kan tas i anspråk för biblioteksändamål. Försvarets personalvårdsnämnd, som följer denna fråga, kan inte dela denna uppfattning utan betraktar ytterligare ianspråktagande av lägerkassemedel för biblioteksverksamhet som fullständigt uteslutet. Situationen är för närvarande sådan, att vissa förband endast med största svårighet kan hålla biblioteken öppna. Hela verksamheten befinner sig i ett synnerligen besvärligt läge.

Riksdagen uttalade sig förra året för en översyn av bidragsbestämmelserna för biblioteksverksamhet över huvud taget. Jag skulle gärna vilja veta, om det är försvarsministerns mening att man även nu, sedan förbandsbiblioteken överflyttats till försvarshuvudtiteln,

skall tillämpa samma regler för dem som för bibliotek i allmänhet. Som de ärade kammarledamöterna känner till förutsätter det statsbidrag som utgår till bibliotek i allmänhet, att även lokala bidrag lämnas. Dessa kommer huvudsakligen från kommuner. Förutsättningen för statsbidrag till förbandsbiblioteken skulle i så fall vara att även lokala anslag i tillräcklig utsträckning kan tillföras dessa bibliotek. Det går för närvarande icke att på frivillig väg via lägerkassor eller på annat sätt åstadkomma sådana anslag att rimliga statsbidrag kan utgå. Staten måste sålunda tillskjuta s. k. lokala bidrag när nu kommunerna eller andra inte vill eller har möjlighet att göra detta.

För närvarande måste alltså situationen för förbandsbiblioteken betraktas som praktiskt taget ohållbar, om man anser att den civila verksamhet som genom biblioteken utföres bland försvarets personal är värdefull och omistlig, och det gör jag för min personliga del. Jag tror att man genom samverkan mellan staten och kommunerna, mellan förbanden och de lokala biblioteken kan åstadkomma en förbättrad organisation. Men det behövs mera pengar, om det skall vara möjligt att på detta sätt tillgodose det behov av bokläsning och stimulera till det ökade läsintresse bland de värnpliktiga som måste anses angeläget.

Jag finner det inte nödvändigt att just i dag orda mera om vikten av en meningsfull aktivitet under fritiden för de unga pojkar som placeras i främmande miljö, ofta långt hemifrån, och eftersom jag inte ifrågasätter departementschefens och statsutskottets goda vilja nöjer jag mig med att till försvarsministern rikta samma vädjan som jag för ett år sedan riktade till ecklesiastikministern, nämligen att uppmärksamma vikten av att förbandsbibliotekens verksamhet tillfredsställande kan upprätthållas. Denna fråga måste lösas på ett annat sätt än hittills och jag hop-

pas att det redan i 1964 års statsverksproposition skall ske en anslagsuppräkning på denna punkt.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 143—172

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173

Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 204, s. 272 och 273) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 100 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 50), i vilken hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition om anslag till bärgning m. m. av regalskeppet Wasa.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 50, till Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 100 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! Efter den andliga gymnastik som riksdagen nyss har utövat i anslutning till diskussionen om en huvudtitel genom att tillsätta en halv stabspastor måste man känna sig imponerad av den kraft som har presterats i utskottet när det gällt att behandla en mångmiljardbudget. Detta visar att vi möjligen kan åstadkomma något i fråga om en halv tjänst eller ett komma, men något annat kan vi näppeligen ändra.

Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa

Jag vill börja med att ansluta mig till herr Ståhls uttalande, att man inom denna huvudtitel icke skall syssla med frågor som inte egentligen hör hit. Jag konstaterar bara att ett gammalt spöke återkommer på denna punkt; spöken går ju alltid igen. Tyvärr har det valt att uppträda i riksdagen, och varje besök det gör här kostar miljonbelopp. Det gamla Wasaspöket vädjar alltid till nationell samling, och vi bibringas den uppfattningen att det vilar på minnen från fornstora dar. Det måste ha sin tillvaro befast av riksdagen drygt 300 år efter det att det försökte göra en seglats. Det blev en undervattensbåt utan att ha byggts som sådan. Det har legat under och inte över vattenlinjen i alla dessa år. Nu har emellertid det svenska försvaret mobiliserat sin styrka för att symbolisera det svenska lejonets slagkraft av år 1963.

Det märkliga inträffar då, att sedan Wasa har bragts i dagen och fått sin viloplats tvingas man att bygga ett sjukhus endast för att där lägga in ett misslyckat skepp, och man måste bygga en vaggå för att det skall kunna ligga stadigare än när det flöt på vattnet. Men det är inte nog med att vi tar upp båten och bygger ett sjukhus där vi lägger den i en vaggå, utan vi anställer också minst ett 30-tal personer för att sköta sjukvården och anlägger spritbassänger m. m. för att impregnera den. Och så skapas det en propagandaapparat för att försöka påtrycka det svenska folket den uppfattningen, att människorna — inte minst skolbarnen — har ett behov av att gå och titta på detta monstrum som ligger i sin vaggå.

När man känner till att finansdepartementets tjänstemän utan åtskillnad stryker för land och folk livsviktiga utgiftsposter, är det oförklarligt att de sällar sig till dem som vill använda Wasavraket som en fetisch. Det är desto mer märkligt som det nu föreslås höjda spritpriser i syfte att finansiera de ökade försvarsutgifterna. Som gammal nyk-

Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa

terist kan jag inte anse att höjningar av spritpriserna kan motiveras med nykterhetsvårdande synpunkter. Det väsentliga är att vi behöver pengar. Men det låter naturligtvis vackrare, om man kan motivera höjningarna på ett visst sätt.

Många av de människor som är offer för alkoholen blir ju fullständiga vrak. När man i samarbete med ett av departementen har sökt få till stånd en överläkartzjänst i syfte att kunna avlasta de psykiatriska klinikerna från dessa alkoholen offer, som utgör 60 procent av klientelet, och i stället bereda möjlighet för mentalt sjuka människor att få vård där, så stryker finansdepartementets tjänstemän ett streck över det begärda anslaget, det har vi inte råd till. Man tar pengar från dessa människor, som anser att de har behov av alkohol, för att försöka rädda ett gammalt vrak som är utan liv. Det andra har man ingen känsla för.

Samma är förhållandet med sjukvården inom försvaret. Vi vet att den är under all kritik och att ungdomarna tvingas att anlita den, även om hälsan ibland kan bli undergrävd och förstörd för ett helt liv. Vi har inte råd att bygga ut denna sjukvård, men vi har råd att ge pengar till Wasa.

Det är också märkligt att finansministern inte kan vara med på en tjänst som kostar några tusenlappar, och som kanske skulle kunna rädda några tusen människor. Men eftersom människoliv i en försvarsbudget naturligtvis inte bör spela någon roll, sade man nej. Men här säger man år efter år ja till miljoner för en sak som jag tycker man skulle överlåta åt dem som i olika sammanhang säger att det är så viktigt.

Jag är medveten om att Wasanämndens direktör i ett svar till mig säger, att det ur marinarknologisk forskningssynpunkt är mycket värdefullt att man letar reda på varenda skeppsnit eller ersätter den saknade med en ny sedan skeppet kommit upp — det kostar bara

50 000 kronor av detta anslag. Wasanämndens direktör förklarar vidare: »Wasaskeppet har också utan någon som helst tvekan blivit Nordens största turistattraktion och på ett förnämligt sätt bidragit till att hävda Stockholms förut fina placering på turistkartan för turister från alla jordens länder. Världspressen hyser också ett mycket stort intresse för Wasa, och örlogsskeppet ger på det sättet en god och betydelsefull sverigereklam.»

Om detta nu är riktigt, utgår jag ifrån att inkomsterna av denna förnämliga turistreklam stannar i Stockholm, ty jag förutsätter att varken affärsmän eller andra näringsidkare skickar ut till landet i övrigt någonting av sina inkomster. Är det då inte rimligt att Stockholms stad betalar kalaset, eftersom en del av dess ledande män är så djupt engagerade i Wasanämnden? Är det rimligt att säga åt småbrukare och skogshuggare uppe i Norrland, att de skall vara med om att betala Wasa, ty det är en nationell tillgång? De kommer aldrig att få se Wasa annat än på ett vykort. Måste försvarsministern tillstyrka över en miljon för att man möjligen skall kunna ge de norrländska småbrukarna, skogshuggarna och gruvarbetarna ett vykort, som man kanske kan få framställt för 5 öre?

Sedan är det en annan sak med dessa stackars skolbarn, som man tvingar att gå där och som förhöjer besöksfrekvensen, inte därför att skolbarnen vill se Wasa — de är ju med sin tid — utan därför att lärarinnan måste ha dit barnstackarna för att de skall se detta elände. Att de sedan glömmer det hela ganska fort måste man säga är tacknämligt. Men man frågar sig: Skall vi fortsätta med att år efter år ge miljonanslag på detta sätt?

Jag ser här också i Arbetsgivaren: »Wasatross sätter punkt för hantverks-tradition.» Man har lyckats bärga ett ankarrep, och nu skall man tillverka vissa pappersark vid Tumba pappers-

bruk som skall säljas för 85 kronor för enkla ark och 130 kronor för dubbelark. Det skall naturligtvis vara en reklamtecknare som gör pärmen m. m. så att det är fint och förnämligt. Hör inte den där ankartrossen till fartyget, skeppet, undervattenbåten eller vad man nu skall kalla det för? Om vi har människor här i landet och i andra länder, som kan betala 85 och 130 kronor för ett pappersark, varför kan inte de träda till och betala det här kalaset? Eller är det bara sensation runt detta skepp som skall göra sig gällande? Jag tycker det är beklagligt att man skall ha det så.

Men det är inte nog med detta. I Svenska Dagbladet den 20 januari läser jag, att nu måste det verkligen till en mycket omfattande forskning just på detta område. Då är det väl meningen att man skall komma tillbaka till riksdagen. Jag vet inte om det går på kulturanslaget eller försvarsanslaget. Jag tror att försvarsdepartementet har kommit ifrån skillnaden mellan försvar och kultur, men det må vara departementets sak. I varje fall kan man förvänta stora kostnader även här.

Jag vill deklarerar, att jag finner det märkligt att riksdagen och finansdepartementet säger nej till livsviktiga anslag, som kan rädda människoliv, men att man faller i trance för detta gamla skepp. Det har kunnat få ligga på boten i lugn och ro som alla vrak skall göra, eftersom det inte har något liv. Vi skall nu ta pengar till försvaret från dem som använder sprit, och det är ingen tröst att veta att jag som absolutist slipper ifrån dessa spritpengar. Jag tycker att det är litet förmätet att vi skall använda dem som super för att betala försvaret. Och när man utvidgar begreppet till att omfatta även ett sjunket skepp, detta Wasa-vrak, kan jag inte annat än yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min motion.

Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Redan i fjol när herr Lundberg hade motionerat om det gamla »vraket» Wasa hade jag tillfälle att komplimentera honom för den roliga halvtimme han beredde kammaren. Sådant kan verkligen behövas i de annars mycket mindre lustiga ting vi här sysslar med. Som vi alla hört har herr Lundberg även i dag excellerat i samma konst, och vi har vederbörligen uppskattat hans lustigheter. Att han själv uppskattade dem allra mest förtar ju ingenting av effekten på kammarens ledamöter.

Vad som emellertid är speciellt intressant och på gränsen till det pikanta i detta fall är herr Lundbergs grundinställning till frågan. Herr Lundberg talar ur djupet av sitt svenska hjärta för en gustaviansk, storsvensk fosterlandsuppfattning. Den saken tar man inte miste på. Innerst inne är han kränkt över att vi ger ut så mycket pengar för att sätta ett fartyg i stånd, som gick överstyr så fort det lämnat kaj. Det är en skamfläck på Sveriges baner att det byggdes sådana fartyg, menar herr Lundberg, och därför skulle vi inte ha brytt oss om att ta upp Wasa.

Det lönar sig naturligtvis inte att försöka få herr Lundberg att förstå de rent kulturella och museala aspekterna på denna fråga. Annars har man ju både i utlandet och här hemma livligt uppskattat denna bärgning, och en mycket stor mängd människor vill se på det märkliga fartyget. Nu har det också för sports, att man i land efter land är i färd med att följa vårt exempel. Man vill ta reda på de fartyg som kapsejsat utefter kusterna för att ta upp dem och studera hurudan kulturen var för 300—500 år sedan. Och eftersom vi var de första i världen som försökte oss på det, är det inte så konstigt att vi — med den relativt höga standard vi ju ändå har, herr Lundberg — vill satsa pengar på att bevara detta säregna minnesmärke åt kommande generationer. Jag tror

Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa

också att en förkrossande majoritet av svenska folket delar denna önskan. Därvidlag står säkert kammarens beslut i fjol helt i linje med uppfattningen hos folkets stora flertal.

Vi uppskattar som sagt livligt herr Lundbergs skämtsamhet, men den är av en betydligt högre dignitet än skärpan i hans sakliga bevisningar. Herr Lundberg talade här om olika sorters vrak och blandade därvid ihop alkoholister och Wasa-vraket. Sådana djärva liknelser skall jag inte göra. Men när herr Lundberg tror att det är försvaret som betalar kostnaderna för Wasa-företaget — och hela motionen bygger på den föreställningen — så vill jag säga att herr Lundberg borde ha läst propositionen och utskottets utlåtande mera noggrant. Departementschefen säger nämligen uttryckligen i propositionen, att medlen till Wasa ligger utanför ramen för försvarsutgifterna. Wasa-kostnaderna har kommit med under marinens anslagsfrågor därför att marinen har åtagit sig ett betydande jobb i samband med att Wasa lyftes och härbärgerades. I det fallet kan herr Lundberg alltså vara alldeles lugn. Wasa kommer inte att ta ett enda öre från försvaret.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det har ingalunda undgått mig att kostnaderna för Wasa ligger utanför försvarskostnadernas ram. Men det är ju också ett sätt att i försvarsdepartementet först göra upp en mycket kostnadskrävande försvarshuvudtitel och sedan lägga till en del detaljer som andra skall betala. Det har tagits ifrån sjukvården — det vet herr Ståhl. Jag förstår mer än väl att en person, för vilken sjuka människor inte har någon större betydelse, kan handla på detta sätt. Då kan man se skeppet men inte de sjuka människorna. Så kan man emellertid inte se på denna fråga om man är ansvarsmedveten, och

jag tycker att herr Ståhl i detta fall minst sagt brustit i sin sakliga bevisning.

Apropå det som herr Ståhl sade om »den roliga halvtimmen» och att jag själv skulle ha haft roligt måste jag erkänna att jag aldrig har märkt att herr Ståhl varit rolig. Jag vet inte om han ens är allvarlig, och därför kan jag inte ge någon definition.

Beträffande talet om svenska hjärtan, storsvenskhet och fosterländsk känsla m. m. vill jag säga herr Ståhl, att jag troligen har varit med minst lika mycket eller kanske mer än han när det gäller att bygga upp detta land. Det finns dock även hos en gammal kolare som jag en känsla av yrkesstolthet. Jag begriper att herr Ståhl aldrig kommer att inse värdet av att lämna ifrån sig en god produkt — han har inte växt upp under sådana förhållanden att han kan förstå detta.

Jag har dock här i landet både inom redarkretsar och i andra sammanhang fått tusentals bevis för att svenska folket näppeligen delar herr Ståhls och utskottets uppfattning på denna punkt. Herr Ståhl säger med frejdigt mod att han har en förkrossande stor majoritet bakom sig, när han vill offra alla dessa miljoner på Wasa. Vad bygger herr Ståhl detta påstående på? Jag tror att han har alldeles fel. Om man skulle göra en folkomröstning om detta, vågar jag säga att herr Ståhl troligen skulle lida ett svidande nederlag — men eftersom jag principiellt och från andra synpunkter förordar att man inte skall ha folkomröstningar, kan jag inte förordar en sådan.

Vidare talar herr Ståhl om de kulturella och museala värden som det gäller i detta sammanhang. Ja, visst är det kulturellt och musealt att bara tänka på de döda tingens och glömma de levande, och är man så museal, då förstår jag herr Ståhls inställning. När det gäller museala ting brukar man dock ordna en förevisning, men en så-

dan tror jag inte att herr Ståhl skulle finna sig i.

Herr talman! Jag kan inte frågå min uppfattning att det vore önskvärt att kammaren sade ifrån att detta ärende inte skall återkomma.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det är litet nedslående att herr Lundberg, när man för en gångs skull försöker att ge honom en komplimang — det är sannerligen inte så ofta han får några sådana här i kammaren — blir inte bara ledsen utan även ondsint på mig, som försökt servera denna lilla vänlighet. Jag kan inte annat än beklaga detta, och jag hoppas att det inte skall få honom att förtröttas i sin kamp mot de kulturvärden, som han fått en sådan ovilja mot.

När herr Lundberg jämför anslag till museala ändamål av den typ det här är fråga om med vad som behövs på sjukvårds- och socialsidorna vill jag säga till herr Lundberg: Varför inte yrka avslag på punkt efter punkt i dessa anslagsposter? Om man vill skära bort alla sådana anslag finns det ju rätt mycket pengar att hämta för sociala ändamål, för sjukvård o. d. Men varför man just skulle inrikta sig på Wasaprojektet, som är så enastående, lär inte herr Lundberg kunna visa.

Herr Lundberg talade om folkomröstning. Ja, jag är rädd att det inte skulle bli billigare, herr Lundberg, sådan som opinionen i detta fall torde vara. Och på tal om opinionen rörande Wasa är det för övrigt bara att hänvisa till all den uppmärksamhet som visats dessa fynd i Sverige och i alla kulturländer, liksom till besöksiffrorna för det nyinrättade museet.

Jag anser, herr talman, att det vore verkligt missriktad sparsamhet att skära ned anslaget, när konserveringen nu kommit i gång av detta enastående fynd, där inte minst våra förfäders hantverkskonst framträder på ett lysan-

Bärgning m. m. av regalskeppet Wasa de sätt. Herr Lundberg skulle säkerligen ha nytta av att göra en liten visit vid Wasavarvet.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag tror inte jag behöver någon komplimang av herr Ståhl i denna fråga — och »komplimangen» var väl närmast en bumerang.

Herr Ståhl rekommenderade att man skulle yrka avslag punkt för punkt på anslagen. Men herr Ståhl vet ju mer än väl att försvarshuvudtiteln är så uppbyggd, att det inte är möjligt att gå in på detaljer. Här har redan röststats om huvudanslaget — alltså rörande själva ramen — och herr Ståhl röstade då inte med herr Spångberg utan gick på den andra linjen, som den ståndaktige Ståhl han är.

Vidare talar herr Ståhl om kamp mot kulturen. Men jag skall säga herr Ståhl, att jag har stött och är fortfarande med och stöder kulturella strävanden i olika sammanhang. Jag har även gjort mitt för att vetenskap och forskning skall få bästa möjliga förhållanden, liksom jag försökt ordna det på ett vettigt sätt för människorna.

När herr Ståhl här talar om svenska hjärtan och använder ord som »storsvensk» och »fosterländsk», så vill han säkerligen ha dessa som rubrik på sig och inte på mig, och det må han ju ha rätt till. Men det är skillnad på förhållandena 1963 och förhållandena för något årtionde sedan. Detta kan jag inte göra något åt — det är herr Ståhls ensak hur han uppträder i dessa händelserna. Men vad beträffar försöken att avväga kostnaderna och bestämma vad man skall satsa pengar på måste jag säga att herr Ståhls storsvenskhet tar sig uttryck som inte har någon rot i det svenska folket, till vars talesman herr Ståhl nu vill göra sig.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 50; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 173:o) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 50.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 176 ja och 6 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 174—178

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179

Lades till handlingarna.

§ 8

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av väckta motioner angående värdeminskningsavdraget vid viss intäkt av skogsbruk.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 januari 1963 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 24, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) förordning angående ändrad lydelse av 12 och 49 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen framlägges förslag till enhetlig skattemässig reglering av tjänstegrupplivförsäkringar och liknande förmåner. Samma inkomst- och arvsskattebestämmelser som i fråga om vanliga kapitalförsäkringar skall sålunda gälla icke endast för statens grupplivförsäkring samt jämförbara av kommunal eller enskild arbetsgivare avtalade grupplivförsäkringar utan även för motsvarande förmåner från kommun, som icke tecknat försäkring i försäkringsbolag utan står s. k. självrisk. Detta innebär frihet från inkomstskatt samt arvsskattefrihet upp till 25 000 kr. per förmånstagare.

Vidare föreslås i förenklingssyfte, att av arbetsgivare erlagda premier och försäkringsavgifter för tjänstegrupplivförsäkring — i motsats till vad som för närvarande gäller — i princip icke skall utgöra skattepliktig inkomst för arbetstagaren.

Propositionen innehåller slutligen förslag om uppdelning av det s. k. försäk-

ringsavdraget vid inkomsttaxeringen (nu högst 800 kr. för makar och 400 kr. för ensamstående) på två avdrag. Det ena avdraget — högst 500 kr. för makar och 250 kr. för ensamstående — avser sjuk-, olycksfalls- och kapitalförsäkringspremier. Det andra avdraget avser den obligatoriska sjukförsäkringsavgiften. Utgår ingen sådan avgift eller är den lägre än 300 kr. för makar resp. 150 kr. för ensamstående medges likväl avdrag med dessa belopp. — Omläggningen av försäkringsavdraget beräknas medföra ett skattebortfall av 8 milj. kr, varav ca 3 milj. kr i kommunalskatt.

De nya inkomstskattebestämmelserna föreslås gälla fr. o. m. innevarande beskattningsår och således tillämpas första gången vid 1964 års taxering. Arvsskattebestämmelserna avses på motsvarande sätt få giltighet på arvfall efter ingången av år 1963.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 569 av herr *Harry Carlsson m. fl.* och II: 695 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 24 måtte besluta att avdrag för premie eller avgift till frivillig försäkring skulle få medgivas upp till 800 kronor för gift skattskyldig och för ensamstående med barn under 18 år samt till 400 kronor för annan skattskyldig; samt

2) de likalydande motionerna I: 570 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 696 av herr *Wahrendorff m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 24 måtte besluta, att avdrag vid inkomsttaxeringen finge medgivas för avgifter och premier till frivilliga liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkringar intill ett belopp av högst 800 kronor för äkta makar ävensom för ensamstående vårdnadshavare med hemmavarande barn under 18 år samt intill ett belopp av högst 400 kronor för

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

övriga ensamstående, i enlighet med vad i motionerna anförts, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 263 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 310 av herr *Nordgren m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall erhålla följande ändrade lydelse.

46 §.

2 mom. I hemortskommunen äger skattskyldig, som varit här i riket bostatt under hela beskattningsåret, därjämte njuta avdrag:

1) för periodiskt — — — eller uppfostran;

2) för *dels* — — — omyndiga barn;

3 a) för sådan i slutlig eller tillkommande skatt ingående sjukförsäkringsavgift enligt lagen om allmän sjukförsäkring, som under beskattningsåret påförts den skattskyldige;

b) för premier och andra avgifter, som skattskyldig erlagt för försäkringar av följande slag, vilka ägas av honom själv eller, i förekommande fall, hans make eller hans omyndiga barn, nämligen kapitalförsäkring, arbetslöshetsförsäkring samt sådan sjuk- eller olycksfallsförsäkring, därunder inbegripen avgift till sjukkassa för begravningshjälp, som ej avses i 33 § och som ej utgör obligatorisk försäkring enligt lagen om allmän sjukförsäkring; samt

4) för belopp — — — 1 000 kronor.

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Har skattskyldig — — — eller underhållsbidraget.

Därest skattskyldig — — — nämnda tid.

Avdrag, som i första stycket 3 b) här ovan avses, må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 400 kronor; dock att, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 800 kronor. Avdrag med högst 800 kronor må vidare åtnjutas om skattskyldig under beskattningsåret varit ogift (varmed jämställes änka, änkling eller frånskild) och haft hemmavarande barn under 16 år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964; dock att äldre bestämmelser alljämt skola gälla vid 1964 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1964 eller tidigare år.

2) de likalydande motionerna I: 444 av herrar *Schött* och *Ringaby* samt II: 426 av herr *Bengtson* i Solna m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, — — — (= motionerna I: 263 och II: 310) — — — nämnda tid.

Avdrag, som i första stycket 3 b) här ovan avses, skall beräknas till ett belopp av minst 150 kronor eller, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, för dem båda gemensamt till ett belopp

(Kungl. Maj:ts förslag)

46 §.

2 mom. I hemortskommunen — — —
1 000 kronor.

av minst 300 kronor. Härjämte skall gälla, att nu avsett avdrag ej må för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 400 kronor; dock att, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 800 kronor. Avdrag med högst 800 kronor må vidare åtnjutas om skattskyldig under beskattningsåret varit ogift (varmed jämställes änka, änkling eller frånskild) och haft hemmavarande barn under 18 år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964; dock att äldre bestämmelser alljämt skola gälla vid 1964 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1964 eller tidigare år.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — *dels* med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 24, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, *dels* med bifall till de likalydande motionerna I: 569 av herr Harry Carlsson m. fl. och II: 695 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl. samt de likalydande motionerna I: 570 av herr Thorsten Larsson m. fl. och II: 696 av herr Wahrendorff m. fl. *dels* ock i anledning av de likalydande motionerna I: 263 av herr Stefanson m. fl. och II: 310 av herr Nordgren m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 444 av herrar *Schött* och *Ringaby* samt II: 426 av herr *Bengtson* i Solna m. fl. — måtte antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen att 46 § 2 mom. erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

46 §.

2 mom. I hemortskommunen — — —
1 000 kronor.

(Kungl. Maj:ts förslag)

Har skattskyldig — — — eller underhållsbidraget.

Därest skattskyldig — — — nämnda tid.

Avdrag, som i första stycket 3) här ovan avses, skall, såvitt avser sjukförsäkringsavgift enligt 19 kap. 2 § lagen om allmän försäkring, beräknas till ett belopp av minst 150 kronor eller, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, för dem båda gemensamt till ett belopp av minst 300 kronor. Avdrag för övriga i första stycket 3) här ovan avsedda premier och andra avgifter må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 250 kronor; dock att, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 500 kronor. Avdrag, som nu sagts, med högst 500 kronor må vidare åtnjutas om skattskyldig under beskattningsåret varit ogift (varmed jämställes änka, änkling eller fränskild) och haft hemnavarande barn under 18 år.

2) förordning angående ändrad lydelse av 12 och 49 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 263 av herr Stefanson m. fl. och II: 310 av herr Nordgren m. fl., ävensom

2) de likalydande motionerna I: 444 av herrar Schött och Ringaby samt II: 426 av herr Bengtson i Solna m. fl., måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson, Oscar Carlsson, Tage Johansson, Wikner, Paul Jansson, Brandt, Allard, Engkvist* och *Andersson* i Essvik samt fru *Holmqvist*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

*Ändring i kommunalskattelagen, m. m.**(Utskottets förslag)*

Har skattskyldig — — — eller underhållsbidraget.

Därest skattskyldig — — — nämnda tid.

Avdrag, som i första stycket 3) här ovan avses, skall, såvitt avser sjukförsäkringsavgift enligt 19 kap. 2 § lagen om allmän försäkring, beräknas till ett belopp av minst 150 kronor eller, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, för dem båda gemensamt till ett belopp av minst 300 kronor. Avdrag för övriga i första stycket 3) här ovan avsedda premier och andra avgifter må ej för skattskyldig åtnjutas till högre belopp än 400 kronor; dock att, om skattskyldig under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, ifrågavarande avdrag för dem båda gemensamt må åtnjutas med högst 800 kronor. Avdrag, som nu sagts, med högst 800 kronor må vidare åtnjutas om skattskyldig under beskattningsåret varit ogift (varmed jämställes änka, änkling eller fränskild) och haft hemnavarande barn under 18 år.

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 24, samt i anledning av de likalydande motionerna I: 263 av herr Stefanson m. fl. och II: 310 av herr Nordgren m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 444 av herrar Schött och Ringaby samt II: 426 av herr Bengtson i Solna m. fl. — måtte antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) förordning angående ändrad lydelse av 12 och 49 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 263 av herr Stefanson m. fl. och II: 310 av herr Nordgren m. fl.,

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

2) de likalydande motionerna I: 444 av herrar Schött och Ringaby samt II: 426 av herr Bengtson i Solna m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 569 av herr Harry Carlsson m. fl. och II: 695 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., ävensom

4) de likalydande motionerna I: 570 av herr Thorsten Larsson m. fl. och II: 696 av herr Wahrendorff m. fl.,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! I den proposition vi nu behandlar har finansministern föreslagit dels ändring av kommunalskattelagen beträffande de s. k. allmänna avdragen, dels ändrad lydelse av förordningen om arvsskatt och gåvoskatt.

Vid 1962 års avtalsuppgörelse träffades överenskommelse mellan SAF och LO om särskild grupplivförsäkring för arbetare. Även utanför SAF stående arbetsgivare är i allmänhet genom särskilda avtal skyldiga att teckna sådana försäkringar för sina arbetare, såväl organiserade som oorganiserade. För industritjänstemän i den privata sektorn har dylik försäkring gällt från den 1 januari 1961. Försäkringsskyddet omfattar i första hand arbetstagare, som fyllt 21 men ej 67 år. I propositionen framläggs förslag om en enhetlig skattemässig reglering av tjänstegrupplivförsäkringar och liknande förmåner.

Frågan om beskattning eller ej av förmånen har lösts på så sätt, att bestämmelser om fri grupplivförsäkringsförmån har inskrivits i 32 § i kommunalskattelagen, vilken tidigare föreskriver att förmån av fri tandvård och dylikt inte skall upptagas som intäkt. I anvisningarna till 31 § har frågan lösts för kommunalt anställda som har motsvarande förmån.

Samma inkomst- och arvsskattebestämmelser som i fråga om vanliga kapitalförsäkringar skall gälla icke endast för statens grupplivförsäkring och jämförbara av kommunal eller enskild arbetsgivare avtalade grupplivförsäkringar utan även för motsvarande förmån från kommun som står s. k. självrisk. Detta innebär frihet från inkomstskatt och från arvsskatt upp till 25 000 kronor per förmånstagare.

Propositionen innehåller även förslag om uppdelning av det s. k. försäkringsavdraget. Det är nu maximerat till 800 kronor för gifta och 400 kronor för ogifta. Avdraget skulle utgöra maximalt 500 kronor för gifta och 250 kronor för ogifta. I det avdraget skulle inrymmas sjuk-, olycksfalls- och kapitalförsäkringspremier. Det andra avdraget avser den obligatoriska sjukförsäkringsavgiften, där beloppet ej är maximerat. Om ingen sådan avgift utgår eller om den är lägre än 300 kronor för gift och 150 kronor för ogift så medges ändå avdrag med dessa belopp.

Den föreslagna ändringen av bestämmelserna om försäkringsavdraget beräknas medföra skattebortfall på 8 miljoner kronor, varav 3 miljoner kronor för kommunerna.

Vid utskottets behandling blev vi väl eniga om det första avsnittet, d. v. s. i fråga om grupplivförsäkringar. I fråga om försäkringsavdraget var det slut med enigheten. Det hela slutade med den sedvanliga lottningen och den utföll så, att den borgerliga delen av utskottet kom att stå för utskottsutlåtandet. I en del motioner hade yrkats att avdraget för premier för frivilliga sjukförsäkringar m. m. skulle höjas från de i propositionen föreslagna 500 kronorna för gift till 800 kronor och från 250 kronor till 400 kronor för ogift. Den borgerliga majoriteten beslöt på den punkten i enlighet med motionsyrkandena. Skattebortfallet har beräknats till 20—25 miljoner kronor.

Om man höjer gränsen till de belopp

som utskottet föreslagit kommer det självfallet att gagna en del skattskyldiga. Höjer man gränsen ytterligare — låt oss säga till 1 000 kronor — blir det för vissa skattskyldiga ännu mer fördelaktigt. Men det måste ju alltid ske en avvägning. Den tudelning som propositionen föreslår och som reservanterna helt anslutit sig till anser vi vara väl avvägd, och den ger även icke-löntagare väsentliga fördelar. Det framgår ju klart av det skattebortfall på 8 miljoner kronor som blir följderna av ett bifall till reservationen. Man får i det sammanhanget inte bortse från att en del av det skattebortfallet kommer på kommunerna, och vi brukar ju vara mycket angelägna om att icke belasta kommunerna. Vi är samtliga ganska ensamma om att kommunernas belastning redan är hög nog.

Jag vill slutligen erinra om att allmänna skatteberedningen bland annat har till uppgift att söka utreda frågan om en övergång till ett system med en definitiv källskatt — något som jag förmodar att de flesta önskar — men ju mer man höjer olika avdrag och söker åstadkomma någon sorts millimeterättvisa, desto svårare blir det att förverkliga dessa planer.

Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Som frångått av vad herr Andersson i Essvik yttrade har tre förslag framlagts i föreliggande proposition.

För det första innehåller propositionen ett förslag till enhetlig skattemässig reglering av tjänstegrupplivförsäkring och liknande förmån så att samma inkomst- och arvsskattebestämmelser som i fråga om vanliga kapitalförsäkringar skall gälla icke endast för statens grupplivförsäkring samt jämförbara, av kommunala eller enskilda arbetsgivare avtalade grupplivförsäkringar

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

utan också för motsvarande förmån från kommun som icke tecknat försäkring i försäkringsbolag utan står självrisk. Detta första förslag innebär frihet från inkomstskatt samt arvsskattefrihet upp till 25 000 kronor per förmånstagare.

Det andra förslaget i propositionen innebär att de av arbetsgivare erlagda premierna för tjänstegrupplivförsäkring i princip skall utgöra skattefri inkomst för vederbörande arbetstagare.

Det sista och tredje förslaget innebär uppdelning av det s. k. försäkringsavdraget i två olika poster.

Vad avser det sista förslaget — jag tar det först — vill jag säga till finansministern att vi är glada över denna uppdelning av försäkringsavdraget. Den ligger helt i linje med de förslag vi från högerhåll har framfört under de senaste åren men som då, när de har kommit motionsledes, icke kunnat genomföras. Utskottet har varje år sagt att detta varit omöjligt. Nu har det kommit i form av en proposition — då går det att genomföra — och jag är glad att uppdelningen genomföres.

Beträffande det förslag som jag nämnde som nummer två, skattebefrielse för arbetstagare för de premier som arbetsgivare för deras räkning erlägger och som är att betrakta som en lön, har vi från borgerlig sida inte — åtminstone i utskottsbetänkandet — givit uttryck för annan mening än departementschefens. Under utskottsbehandlingen framhöll jag emellertid att jag inte var enbart glad över att vi i vår skattelagstiftning allt som oftast inför skattefria förmåner, som medför att somliga medborgare slipper betala skatt på delar av sin lön. Under de senaste åren har olika sådana förslag framförts av finansministern och blivit bifallna. Detta är inte riktigt tillfredsställande anser jag.

Vad gäller förslaget, att tjänstegrupplivförsäkring skall jämföras med vanlig kapitalförsäkring i beskattningshänseende, har det inte rätt delade meningar om i utskottet.

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

En sak som vi inte är fullt ense om och som herr Andersson i Essvik var inne på är hur stort försäkringsavdraget totalt skall vara. För de premier som utgår för de obligatoriska försäkringarna skall avdrag få göras med den verkliga kostnaden, dock lägst med 300 kronor för gifta och 150 för ogifta. Detta är vi ense om. Beträffande avdragsbeloppet för de frivilliga försäkringarna, har meningarna gått isär. Finansministern har föreslagit att endast erlagda premier intill 500 kronor till frivilliga försäkringar skall vara avdragsberättigade. Utskottsmajoriteten anser att 800 kronor bör vara avdragsgillt, huvudsakligast därför att vi vill försöka skapa så stor rättvisa som möjligt mellan olika grupper av skattskyldiga. Enligt föreliggande proposition blir arbetstagaren bättre ställd än vad arbetsgivaren blir. Arbetstagaren kommer att få 500 kronor i skatteavdrag för frivilliga försäkringar jämte befrielse från skatt för de avgifter som hans arbetsgivare erlägger för grupplivförsäkringen. Arbetsgivarna i sin tur får visserligen också göra avdrag med 500 kronor men däri skall avgiften till eventuell grupplivförsäkring ingå. Det är inte så som herr Andersson i Essvik sade att vi har framlagt detta förslag för att därigenom gagna vissa skattskyldiga. Han säger att ju högre vi gör avdragen desto fler gagnas därav. Nej, det är för att försöka få till stånd så stor rättvisa som möjligt som vi har föreslagit detta. Sedan vill jag i sanningens namn säga, att man naturligtvis kan ha olika meningar om huruvida avdraget bör vara 700, 800 eller 900 kronor. Vi måste ha en schablonregel, och den borgerliga majoriteten stannade då för 800 kronor, d. v. s. samma belopp som tidigare gällt för hela det totala försäkringsavdraget.

Nu har till utskottets betänkande fogats en reservation, i vilken det bl. a. säges att företagare kommer nu att bli bättre ställda än vad som varit fallet vid tillämpningen av nu gällande avdrags-

bestämmelser. Detta genom utbrytningen av den obligatoriska sjukförsäkringsavgiften. Ja, visst blir arbetsgivarna bättre ställda, men de blir inte så bra ställda som arbetstagarna. Arbetsgivarna blir missgynnade även i fortsättningen, och det är just detta som vi vänder oss emot.

Herr Andersson i Essvik var inne på den i reservationen berörda frågan om att så småningom införa en definitiv källskatt. Reservanterna säger att enligt deras mening mera utvidgade avdragsregler allvarligt kommer att försvåra möjligheterna till ett realiserande av önskemålet om en definitiv källskatt. Jag vet inte om jag kan gå med på detta resonemang. Hade det gällt att införa ett alldeles nytt avdrag, medger jag gärna att svårighetsgraden kanske hade blivit något större, men här gäller frågan om avdraget skall vara 500 eller 800 kronor. Jag tror inte att svårighetsgraden vid införande av en definitiv källskatt blir beroende av om avdraget är 800 eller 500 kronor. Hade det varit en alldeles ny avdragstyp som införts, hade det hela ställt sig annorlunda. Sedan är det väl också så, herr Andersson i Essvik, att ingen funderar på att införa en definitiv källskatt för företagare. Åtminstone har jag mycket svårt att tänka mig detta. Försäkringsavdraget gäller inte bara arbetstagare utan också arbetsgivare, eftersom det också gäller för företagarna. Jag kan inte komma ifrån att reservanternas motiveringar för sitt ställningstagande på många punkter är mycket krystade. Reservanterna har t. o. m. gått så långt att de tagit in själva företagsbeskattningen i bilden.

Jag skall, herr talman, inte närmare uppehålla mig vid detta, men att komma in på företagsbeskattningen med dess avskrivningsregler, regler för lagerreserver o. d. i samband med detta försäkringsavdrag för att gynna försäkringssparandet, tycker jag inte passar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Utskottet har i princip tillstyrkt den föreliggande propositionen om skattemässig reglering av tjänstegrupplivförsäkringar och därmed likartade förmåner. På en punkt hyser utskottet en från det föreliggande förslaget avvikande mening, nämligen vad angår det maximerade avdraget för sjuk-, olycksfalls- och kapitalförsäkring å 500 kronor för gift och därmed jämställd samt 250 kronor för ensamstående, vilket avdrag enligt propositionen skulle särskiljas från avdraget för den obligatoriska sjukförsäkringen. Utskottet har sålunda tillstyrkt de i propositionen framlagda förslagen till författningsändringar, dock med den avvikelserna att avdraget för frivilliga försäkringspremier maximeras till 800 kronor för gifta, varmed jämställs änka, änkling eller fränskild och till 400 kronor för ensamstående. Skattebortfallet vid ett reformerat försäkringsavdrag enligt propositionen har där angivits till omkring 8 miljoner kronor, varav cirka 3 miljoner faller på kommunalskatter. När det gäller genomförandet av utskottets förslag har skattebortfallet approximativt beräknats till en summa på mellan 20 och 25 miljoner kronor, varav något mindre än hälften belöper sig på kommunerna.

Herr Andersson i Essvik har nyss åberopat detta skattebortfall. Beräkningar av detta slag är emellertid ytterst vanskliga. Svårigheten att få en något så när säker hållpunkt för bedömningen ligger främst i att man inte vet storleken på i och för sig avdragsberättigade utgifter, som överstiger högsta tillåtna avdrag. Likaså är materialet sådant, att det är svårt att med någon bestämdhet angiva antalet härav berörda inkomsttagare. Finansdepartementet har dock kommit fram till detta resultat med ett skattebortfall på

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

20—25 miljoner kronor, men det måste understrykas att beräkningarna är ytterst osäkra och att vanskligheterna här är betydligt större än när det gäller att beräkna verkan av regeringsförslaget.

I detta sammanhang bör också uppmärksammas den olikhet i beskattningshänseende mellan företagare och anställda, som kommer att gälla för premie till grupplivförsäkring. För de senare kommer sådan premie enligt det i propositionen framlagda förslaget att alltid vara undantagen från beskattning, medan motsvarande premie för företagare blir avdragsgill inom ramen för avdraget för frivillig försäkring.

Samhället har ett allmänt intresse att stimulera långsiktigt frivilligt sparande, av vilket försäkringssparandet utgör en viktig del.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTSOEN i Solna (h):

Herr talman! Jag skall be att få komplettera de båda tidigare talarnas inlägg med ett par synpunkter på just frågan om grupplivförsäkringspremierna.

Hittills har det varit så att arbetsgivaren erlagt premien och sedan i löneuppgiften till den anställde inräknat ett schablonmässigt belopp härför. Den anställde har i sin tur sedan yrkat avdrag inom ramen för försäkringsavdraget.

Detta har naturligtvis främst för korttidsanställda men även för övriga skattebetalare medfört en hel del krångel. Nu har finansministern av taxeringsmässiga skäl föreslagit en förenkling genom att premien ej skulle beskattas, åtminstone inte när det gäller anställda. Han tar sedan igen beloppet genom en reduktion av försäkringsavdraget. Han har således, kan man säga, gjort en dygd av nödvändigheten, och det är väl kännetecknet på en finurlig finansminister.

På sidan 7 i propositionen kan man

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

läsa att arbetsgivaren och dennes maka ej har rätt att vara med i en försäkring, tecknad i AFA, Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag. Dessa personer kan emellertid tillhöra försäkringar som tecknats i andra sådana försäkringsanstalter. I det fallet finns det inte något hinder för företagaren att personligen ansluta sig. Jag anser att det hade varit rimligt att även en arbetsgivare, som exempelvis är anställd i eget bolag, fick samma rätt som övriga anställda. Det hade lätt kunnat ordnas inom ramen för kommunalskattelagens 32 § 3 mom., särskilt som detta moment inrymmer många olika försäkringstyper.

Att ge möjligheter för stat och kommun att vid s. k. självrisk få sina utfästelser jämställda med försäkringsavtal är en välbetänkt reform. Man hade mycket väl kunnat utsträcka denna rätt till vissa större företag. I propositionen talas om att det finns en viss risk för missbruk. Det hade varit ganska rimligt om man hade hänvisat till möjligheten att få dispens ifrån försäkringsinspektionen, som sköter kontrollen i detta fall, och även gett vissa större företag möjlighet att teckna dylika försäkringar med självrisk.

Själva huvudfrågan i detta betänkande gäller skillnaden i förslagen rörande försäkringsavdragets storlek. Utskottet förordar ett avdrag om 800 kronor för gifta och 400 kronor för ogifta, d. v. s. samma belopp som tidigare, medan reservanternas stannat vid beloppen 500 respektive 250 kronor. I socialförsäkringskommittén har man diskuterat frågan om att bryta ut försäkringsavdraget och enhälligt tillrätt detta. I det sammanhanget har man inte på något sätt diskuterat någon sänkning av försäkringsavdraget.

Jag skall tillåta mig att göra en liten jämförelse. En ung pojke som 1910 kom ut i arbetslivet och var ogift hade ett avdrag om 200 kronor för försäkringar. Det är alltså 53 år sedan. I dagens läge föreslår reservanternas ett försäkrings-

avdrag om 250 kronor för sådana anställda. För företagare blir beloppet i praktiken reducerat till 150 kronor. Förvisso har den unge mannen av i dag ett grundskydd i socialförsäkringen och i den hart när obligatoriska grupplivförsäkringen. Värdet av det skall inte på minsta vis förringas i detta sammanhang. Men penningvärdet har dock förändrats sedan 1910. Man kan säga att det nu är tre eller fyra gånger så litet som då. Det är förvisso ett sätt att se på denna fråga, men det är ett rätt statistiskt sätt. Vid en jämförelse mellan vad en ung person hade i lön 1910 och vad han har i dag skulle vi finna att lönen ungefär tiodubblats. Då är det faktiskt inte någon särskilt hög siffra som reservanternas föreslår. Man skulle kunna säga att skillnaden i realvärde på det avdraget är uppenbar för envar.

Det har mest talats om sparande när det gäller försäkringsavdraget. Jag vill dock, herr talman, påpeka att det gäller försäkringskydd också. I avdraget ingår arbetslöshetsförsäkring och olycksfallsförsäkring, vilken senare inom socialförsäkringskomplexet fått en relativt undanskymd plats. Men den nya standard som dagens medborgare har måste också försäkras. Det är inte meningen att en nybliven änka skall bli tvungen att sälja bilen eller det egna hemmet. Detta skydd kan ordnas genom privata försäkringar. Folksamchefen trycker på detta i en helt nyligen utkommen skrift: »Det blir alltmer möjligt att teckna försäkring som garanterar att familjen kan bibehålla sin levnadsstandard, trots inkomstbortfall på grund av sjukdom, ålderdom eller försörjarens dödsfall. Därigenom kan man säga att försäkring i ordets egentliga betydelse har förverkligats. Enskild personförsäkring kan på så sätt bli ett viktigt inslag i 'valfrihetens samhälle'. Genom att skaffa sig ett försäkringskydd har individen frivilligt avstått från viss konsumtion i dag för att få en garanti för en bibehållen standard i

morgon.» Med särskild adress till herr Andersson i Essvik citerar jag ytterligare två meningar. »Talet om överförsäkring för dessa grupper lämpar sig inte för välfärdssamhället, i vilket rätten att försäkra sin standard snarare borde värnas och stimuleras än kritiseras.» Jag tycker faktiskt att det är ord att lägga på minnet, herr Andersson.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag har ett behov att i korthet göra några kommentarer till de tre senaste inläggen.

Herr Nilsson i Svalöv bekände att han inte var särdeles glad och nöjd med att man gör undantag från de traditionella föreskrifterna i skattelagstiftningen. Han hänvisar till att här görs det undantaget att den arbetsgivarpremie för grupplivförsäkringen, som skulle tas upp som inkomst i detta fall icke behöver tas upp som inkomst, och att samma premie, som enligt de ursprungliga reglerna får dras av, försvinner bland avdragen. Detta arrangemang har gjorts i förenklingens anda och syfte. Jag försäkrar att man står väl till svars med detta, när man genomför en kollektivförsäkring för så där bortåt en och en halv miljon medborgare, som med en gång får en grupplivförsäkring. Naturligtvis skulle det vara ganska originellt, om alla dessa deklaranter på den ena sidan av deklARATIONEN skulle ta upp premiebeloppet och på den andra sidan dra av det. En och en halv miljon människor som gör reflexionen: vartill kan det här nytta, är alldeles för många med hänsyn till den lojalitet och den respekt vi hyser för det i övrigt ganska invecklade deklARATIONFORMULÄR vi har att dras med.

Herr Nilsson har också, efter att ha yppat sin allmänna olust inför detta undantag, kommit fram till att i sak

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.
vill han inte yrka på någon ändring utan kan acceptera förslaget. Han nämnde detta närmast såsom en förklaring.

Jag skulle också vilja understryka att denna proposition — om man ser sakligt och realistiskt på det hela — innebär förbättringar för alla som berörs, de må vara löntagare eller självständiga företagare. Den omständigheten att man lyfter ut premien för den obligatoriska sjukförsäkringen och ger avdragsrätt för den — den må kosta vad den kosta vill — är framför allt ett tillmötesgående gentemot de fria företagarna. I deras sjukförsäkring ingår ju inget arbetsgivarbidrag, varför de är tvingade att betala förhållandevis mer i premie för samma förmåner än vad den löneanställda betalar. När man nu lyfter ut det avsnittet ur schablonavdraget, tillgodoser man framför allt de fria företagarnas intressen och tillgodoser dem i ganska stor utsträckning.

Detta betyder ett skattebortfall, i propositionen uppskattat till 8 miljoner kronor, men det kan man väl stå till svars med för att ordna den fråga som nu behövde ordnas. Men att gå så långt som att — efter att ha gjort operationen att flytta ut premien för den obligatoriska försäkringen — gå tillbaka till det gamla schablonavdraget, det är att gå längre än vad som egentligen är motiverat.

De nya schablonavdragen — som föreslås begränsade till 500 respektive 250 kronor, eftersom premien för den obligatoriska försäkringen är utflyttad — kan gälla olika slag av försäkringar. Det kan bli premie för kompletterande sjukförsäkring, det kan bli premie för en individuell livförsäkring vid sidan om grupplivförsäkringen. Det kan naturligtvis även bli en del av premien för en kapitalförsäkring. Men om man skulle följa det förslag som fått utskottets anslutning genom lottens utslag och bibehålla det gamla schablonavdraget på 800 respektive 400 kronor, så får man ju rum med en avsevärd pre-

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

mie där, och jag föreställer mig att det endast kan bli fråga om en premie av kapitalförsäkringsnatur.

Då uppkommer en konsekvens, som för att återknyta till herr Nilssons i Svalöv inlägg, inte står i överensstämmelse med skattelagstiftningen. En utfallande kapitalförsäkring är fri från beskattning, och följaktligen skall i princip premien för en kapitalförsäkring inte vara avdragsgill. Är det däremot så att den för företagarna stora och tunga utgiften, nämligen den obligatoriska sjukförsäkringen, ställs vid sidan men den gamla schablonen ändå bibehålles, så får man ju inom denna schablon utrymme för premier för kapitalförsäkringar med rätt till avdrag men där det utfallande försäkringsbeloppet sedermera inte blir skattepliktigt. Jag tycker att man bör understryka detta. Vill man stå fast vid de gamla tankegångarna, så blir det ofrånkomligt att reducera schablonavdraget så som här har föreslagits.

På den punkten vill jag bemöta den allra siste talaren, när han säger att vad finansministern ger med den ena handen tar han igen med den andra och att det skulle vara ett tecken på någon alldeles speciell finurlighet och lurighet. Den ärade talaren har antingen inte läst ärendet så noggrant att han kan det, eller också talar han mot bättre vetande. Ingen får någon försämring i förhållande till vad som för närvarande gäller. Alla får en förbättring, både löntagarna och de fria företagarna, och jag vågar säga att de fria rörelseidkarna får den relativt största förbättringen såsom propositionen är utformad.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Finansministern framhöll att det innebär en förenkling att arbetstagarna slipper skatta för den premie som arbetsgivarna erlägger och man alltså gör en kvittning mellan en inkomst och en avdragsgill utgift. Jag erkänner att detta är en förenkling. Även

om jag, som jag sade i mitt inledningsanförande, inte är glad åt saken så var det dock denna förenkling som skyddade mitt samvete så att jag kunde acceptera propositionen i det skick vari den förelåg på denna punkt.

Beträffande uppdelningen av försäkringsavdraget, så att vi får premierna för de obligatoriska avgifterna för sig själva och avdragsgilla med hela sitt belopp, säger finansministern att detta är en stor fördel för företagarna. Det är riktigt att det är en fördel för dem, men de har inte fått någon extra förmån fördenskull, utan de har endast fått likställighet med arbetstagarna, en sak som vi från högerhåll gång på gång har förordat att de borde få.

Finansministern nämnde också att det rörde sig om så många människor som nu har tjänstegrupplivförsäkring att det var därför som han gjort avsteg från principen att all inkomst skall tas upp till beskattning. Det förvånar mig att denna sak satts i samband med den obligatoriska försäkringsavgiften. Det är först i år, sedan LO kommit med i bilden, som finansministern tagit upp saken. Så länge som endast vi från högerhåll motionerade om detta, var saken inte aktuell från finansministerns sida.

När det gäller schablonavdragets storlek för frivilliga försäkringar säger finansministern att 800 kronor vore att gå för långt; ett sådant avdrag skulle inte kunna motiveras. I mitt första anförande framhöll jag att det är svårt att säga om det skall vara 600, 700, 800 eller 900 kronor. Vi har stannat för 800 kronor, alltså samma belopp som gällde tidigare. Vi har gjort det med den motiveringen att man bör gynna försäkringssparandet. Dessutom har inflationen i hög grad urholkat det schablonavdrag vi tidigare haft.

Jag vill också passa på att nämna att de försäkringsavdrag vi har här i landet är låga jämfört med exempelvis vad man har i Danmark. Danska regeringen har som ett led i gynnandet av det fri-

villiga försäkringssparandet förra året lagt fram ett förslag om 1 500 kronors avdrag för gifta.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Finansministern uppehöll sig vid vad jag sade beträffande grupplivförsäkringen. Jag sade att vad finansministern ger med ena handen tar han igen med den andra. Jag har alltså inte sagt att det på den punkten blir någon försämring, utan det blir status quo. Tidigare har vi haft en diskriminering av företagarna på denna punkt. Denna diskriminering flyttar man nu över till grupplivförsäkringen, trots att det mycket väl enligt min uppfattning hade gått att skriva 32 § 3 mom. så att man löst frågan över hela linjen.

Finansministern säger också att det i år är klokt att göra sjukförsäkringsavgiften till ett separat avdrag. Vi hade frågan uppe i fjol, herr finansminister, och då var det väl hög tid att göra detta. Riksförsäkringsverket har föreslagit att man skall räkna källskatten för 1963 med tanke på de gamla reglerna. Det kanske inte blir så stora restskatter av den orsaken, men, herr finansminister, det hade faktiskt varit rätta tidpunkten att göra denna förändring i fjol.

Beträffande försäkringsavdraget på 800 kronor säger herr Sträng att det inte står i överensstämmelse med skattelagstiftningen. Så sade finansministern mer eller mindre ordagrant — åtminstone uppfattade jag hans uttalande på det sättet och skrev ned det omedelbart. Emellertid har vi ju bankavdraget som gäller inkomst av kapital. Det var 1957 200 kronor, 1958 höjdes till 600 kronor och 1962 till 800 kronor. Jag kan inte se att det är en så förfärligt stor skillnad, om man verkligen vill stimulera försäkringssparandet och genom avdrag för försäkringspremier förmå folk att teckna försäkringar.

Man har uppskattat att den åtgärd som utskottet har föreslagit skulle medföra ett nysparande på 50 å 60 miljoner

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

kronor, vilket, herr finansminister, inte är alldeles oväsentligt när det bl. a. gäller att se till att vi får ett bundet långsiktigt sparande vilket i och för sig är inflationsbekämpande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag kan inte uraktlåta den reflexionen att den siste värderade talaren har en rätt olycklig dag när han exemplifierar. Han nämnde bankavdraget och framhöll att det fortfarande är 800 kronor och frågade: Varför skall man inte ha det frivilliga avdraget på 800 kronor?

Tidigare har försäkringsavdraget totalt varit 400 kronor och bankavdraget var 400 kronor. Bankavdraget är nu 800 kronor. Med den nya konstruktion som propositionen innehåller, nämligen 500 kronor i frivilligt avdrag och dessutom rätt till avdrag för sjukförsäkringen i dess obligatoriska form vad den nu än kostar, innebär det att försäkringsavdraget — efter det som jag hoppas riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts proposition — blir fördelaktigare än bankavdraget, vilka avdrag nu är jämställda.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Herr Bengtson i Solna har i en motion, som väckts vid riksdagens början, påpekat hur orimliga de nuvarande förhållandena är. Han har i sin motion på sidan 3 påpekat, att i en familj, där både man och hustru är företagare, skulle premierna utgå med 1 254 kronor. Detta skulle jämte övriga försäkringsavgifter rymmas inom 800-kronorsgränsen.

Genom det arrangemang som här har föreslagits lyftes dessa 1 254 kronor i exemplet över till det första avdraget och summan av det hela blir att man utöver dessa 1 254 kronor har möjlighet att verkställa försäkringsavdrag med 500 kronor. Jag tycker att detta något värderar vad propositionen innehåller även för företagarna.

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Slutligen vill jag till herr Nilsson i Svalöv säga, att jag beklagar om mina ord föll så, att han därav drog den slutsatsen, att det var vissa skattskyldiga som hade fördel av detta och att jag skulle ha menat, att han förfäktade vissa skattskyldigas intressen. Detta avsåg jag inte, men att vissa skattskyldiga endast har fördel av vad som är föreslaget i utskottets utlåtande är uppenbart, nämligen sådana som har försäkringspremier utöver den obligatoriska försäkringen, som uppgår till 800 kronor.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Javisst rör det sig endast om människor som bara har s. k. sparförsäkringar, men vi har ända sedan 1910 gått in för att gynna just dessa. Om jag inte minns fel säger finansministern själv i sin proposition, att det är en svensk målsättning att få fram ett så stort försäkringssparande som möjligt.

Jag vill till finansministern rikta en direkt fråga. Anser finansministern, att det nu har skapats full likställighet mellan avdragsrätten för arbetstagare och arbetsgivare? Är det inte så, att om vi utgår från den grupp av arbetstagare som har tagits som exempel i propositionen — de vars premier, som utgör 92—96 kronor för tjänstegrupplivförsäkring — får en gynnsammare ställning än vad arbetsgivarna har? Som jag har fattat det kan en arbetstagare ta sparförsäkringar upp till 500 kronor och hela denna premie blir avdragsgill, medan en arbetsgivare som har en grupplivförsäkring vars premie uppgår till cirka 100 kronor icke kan ta sparförsäkringar med högre premier än 400 kronor, om allt skall bli avdragsgillt.

Sedan vill jag betona, att dessa exempel med 92 och 96 kronor gäller en viss grupp. Det finns grupper som genom denna lagstiftning får upp till 240 kronor skattefritt i form av premier för grupplivförsäkring.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Andersson i Essvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Essvik begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 103 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

§ 10

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner om sänkt vinstbeskattning av varulötterier; och

första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om ersättning av allmänna medel för skada genom brott.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 11

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 januari 1963 dagtecknad proposition, nr 12, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension och

2) lag om ändrad lydelse av 16 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring.

Beträffande propositionens innehåll anfördes följande.

I anslutning till förslag i statsverkspropositionen föreslås ändring i lagreglerna om inkomstprövning av folkpensionsförmåner. Inkomstprövningen mildras, så att hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med en tredjedel av årsinkomsten i vad den överstiger för den som är gift 1 200 kr. och för annan 1 700 kr. och med ytterligare en tredjedel av inkomsten i vad den överstiger för den som är gift 1 700 kr. och för annan 2 400 kr. Änkepension i anledning av dödsfall före den 1 juli 1960 skall enligt förslaget minskas med en tredjedel av inkomsten i vad den överstiger 1 700 kr.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 565 i första kammaren av herr *Eric Carlsson* samt nr 692 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Knäred och *Wahrendorff*, samt

2) de likalydande motionerna nr 566 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 693 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I *motionerna I: 565* och *II: 692* hade yrkats, »att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 12 måtte besluta att de avdragsfria förmögenhetsbeloppen, som tillämpas vid behovsprövningen av vissa folkpensionsförmåner, fr. o. m. den 1 juli 1963 skall utgöra för ensam pensionär 40 000 kronor och för gift pensionär 30 000 kronor».

I *motionerna I: 566* och *II: 693* hade yrkats, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 12 måtte

1. besluta att avdragsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg för folkpensionärer skall vara en tredjedel av det belopp, som sidoinkomst överstiger 1 200 kr. för gift pensionär och 1 700 kr. för annan pensionär, och att således den skärpning av avdragsfaktorn till två tredjedelar, som i Kungl. Maj:ts proposition föreslås bibehållen — vid sidoinkomster överstigande 1 700 kr. resp. 2 400 kr. — avskaffas;

2. att de avdragsfria förmögenhetsbelopp som tillämpas vid behovsprövningen av folkpensionsförmåner höjes från nuvarande 15 000 kr. för gift pensionsberättigad (30 000 kr. för två makar som båda har folkpension) och 20 000 kr. för ensamstående pensionär till 20 000 kr. för gift pensionär (40 000 kr. för två makar) och 30 000 kr. för ensamstående pensionär;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam översyn av reglerna för uppskattning av värdet av naturaförmåner på jordbruksfastighet i den mån denna uppskattning ligger till grund för beräkning av pensionärs sidoinkomst, så att pensionärer med jordbruksfastighet beredes likvärdiga villkor i föreva-

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

rande avseende med pensionärer, som bor i en- eller tvåfamiljsfastighet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å yrkandet i motionerna I: 566 och II: 693 om avskaffande av skärpningen av avdragsfaktorn till två tredjedelar, måtte bifalla förevarande proposition, nr 12;

B. att riksdagen, med bifall till yrkandet i motionerna I: 566 och II: 693 om utredning av frågan om uppskattning av naturaförmåner, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsam översyn av reglerna för uppskattning av värdet av naturaförmåner på jordbruksfastighet och annan bostadsfastighet än en- och tvåfamiljsfastighet i den mån denna uppskattning läge till grund för beräkning av pensionärs sidoinkomst, så att pensionärer med sådana fastigheter bereddes likvärdiga villkor i förevarande avseende med pensionärer, som bodde i en- eller tvåfamiljsfastighet;

C. att följande motionsyrkanden, nämligen

1) yrkandet i motionerna I: 566 och

(Kungl. Maj:ts förslag)

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för den som är gift ettusentvåhundra kronor och för annan ettusensjuhundra kronor samt med ytterligare en tredjedel av årsinkomsten i vad den må överstiga för den som är gift tvåtusensjuhundra kronor och för annan tvåtusenfyrhundra kronor.

Minskning skall, — — — — — å hustrutillägget.

II. vid utskottets hemställan under B. av herrar *Strand* och *Nils Elowsson*, fru *Carlqvist*, herrar *Lars Larsson*, *Nils-son* i Göteborg, *Odhe* och *Bengtsson* i Varberg samt fröken *Sandell*, vilka ansett, att utskottet under B. bort hemställa,

II: 693 om höjning av de avdragsfria förmögenhetsbeloppen samt

2) yrkandet i motionerna I: 565 och II: 692,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. vid utskottets hemställan under A. av fröken *Nordström* samt herrar *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Anderson* i Sundsvall, *Rimmerfors* och *Gomér*, vilka ansett, att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension samt med bifall till yrkandet i motionerna I: 566 och II: 693 om avskaffande av skärpningen av avdragsfaktorn till två tredjedelar — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen att 4 § erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Utskottets förslag)

4 §

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för den som är gift ettusentvåhundra kronor och för annan ettusensjuhundra kronor.

att yrkandet i motionerna I: 566 och II: 693 om översyn av reglerna för uppskattning av värdet av naturaförmåner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. vid utskottets hemställan under C. av fröken *Nordström*, herrar *Edström*,

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

Enarsson, Thorsten Larsson, Anderson i Sundsvall och *Rimmerfors*, fröken *Wetterström* samt herr *Gomér*, vilka ansett, att utskottet under C. bort hemställa,

1) att riksdagen, med bifall till yrkan-

det i motionerna I: 566 och II: 693 om höjning av de avdragsfria förmögenhetsbeloppen samt i anledning av yrkandet i motionerna I: 565 och II: 692 måtte för sin del antaga följande förslag, nämligen

1.

*Förslag
till
Lag*

angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Härigenom förordnas, att 5 § lagen den 25 maj 1962 om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §

Med årsinkomst — — — — — att utgiva.

Vid uppskattning av förmögenhetsavkastning skall denna höjas med tio procent av det belopp, varmed förmögenheten må överstiga för den som är gift *femtontusen* kronor och för annan *tjugotusen* kronor.

Värdet av — — — — — av Konungen.

I fråga om — — — — — sammanlagda förmögenhet.

Årsinkomst avrundas — — — — — tiotal kronor.

Vid uppskattning av förmögenhetsavkastning skall denna höjas med tio procent av det belopp, varmed förmögenheten må överstiga för den som är gift *tjugotusen* kronor och för annan *trettio-tusen* kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

Det åligger riksförsäkringsverket att omräkna utgående hustrutillägg och kommunala bostadstillägg i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

2.

*Förslag
till
Lag*

om ändrad lydelse av 16 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring.

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 25 maj 1962 angående införande av lagen om allmän försäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

16 §

Bestämmelserna i — — — skall ock procenttalet 20 utbytas mot 10.

Bestämmelserna i — — — skall ock dels procenttalet 20 utbytas mot 10, dels beloppen 15 000 kronor respektive 20 000 kronor utbytas mot 20 000 kronor respektive 30 000 kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

Det åligger riksförsäkringsverket att omräkna utgående pensioner i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

2) att motionerna I: 565 och II: 692, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Enarsson* och fröken *Wetterström*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *ANDERSON* i Sundsvall (fp):

Herr talman! I detta utskottsutlåtande behandlas reglerna för inkomstprövning av vissa folkpensionsförmåner. Det sker i anslutning till dels Kungl. Maj:ts proposition nr 12 och dels i ett par motioner.

Efter den 1 januari i år har inkomstprövningen inom folkpensioneringen betydelse främst för hustrutilläggen, de kommunala bostadstilläggen och änkepensioner till änkor, där änkeblivandet inträffat före den 1 juli 1960.

Inkomstreglerna, sådana de för närvarande är utformade, är ganska snäva, särskilt om man beaktar den försämring av penningvärdet som inträffat sedan inkomstprövningsreglerna fastställdes. De har därför utsatts för berättigad kritik. En relativt blygsam arbetsinkomst eller annan inkomst vid sidan av folkpensionen reducerar kraftigt de in-

komstprövade pensionsförmånerna. Särskilt har detta framträtt såsom ett ogynnsamt faktum, om pensionärens sidoinkomst varit så pass stor, att denna även drabbats av beskattningen.

Utän tvivel innebär Kungl. Maj:ts förslag till mildring av inkomstprövningsreglerna en icke oväsentlig förbättring. Det avdragsfria beloppet höjs från och med den 1 juli i år från 1 000 till 1 700 kronor för ensam pensionär och från nuvarande 1 500 kronor till 2 400 kronor för två makar vilka båda uppbär folkpension. När den inkomst, som ligger vid sidan om folkpensionen, överstiger nämnda belopp, minskas pensionsförmånerna med en tredjedel av den överskjutande inkomsten.

Ungefär samtidigt som Kungl. Maj:t lämnade sin proposition om ändring av inkomstprövningsreglerna lade riksskattenämnden fram skalor för avdragsfria belopp, som nämnden rekommenderade taxeringsmyndigheterna att tillämpa vid beskattningen av folkpensionärernas inkomster. Även denna åtgärd — framför allt ställd i samband med inkomstprövningsreglerna — innebär en förbättring för pensionärerna.

Även om man alltså har anledning att konstatera propositionens förbättringar, finns det alltså beträffande inkomstprövningsreglerna kvar en del skönhetsfläckar. Vid inkomstprövningen av pen-

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

sionsförmånerna tillämpas s. k. skärpningsregler, som träder i funktion när sidoinkomsten uppgår till visst belopp. En sådan skärpningsregel är den s. k. tvåtredjedelsreduktionsregeln. När pensionärens sidoinkomst når en viss höjd, minskas de inkomstprövade förmånerna med inte mindre än två tredjedelar av den överskjutande inkomsten. Det betyder en mycket kraftig reduktion av pensionsförmånerna. För varje hundralapp som intjänas bortfaller 67 kronor av de inkomstprövade pensionsförmånerna.

Det inkomstbelopp vid vilket denna kraftiga reduktion träder in är nu 1 400 kronor för ensam pensionär och 2 100 kronor för makar. Även dessa gränsvärd belopp förskjuts i propositionens förslag ett stycke uppåt. Enligt detta skall tvåtredjedelsreduktionsregeln träda i funktion först då sidoinkomsten uppgår till 2 400 kronor för ensam pensionär och 3 400 kronor för makar vilka båda uppbär folkpension. Också efter denna justering av beloppen kommer dock de inkomstprövade pensionsförmånerna att bortfalla mycket snabbt. Ett kommunalt bostadstillägg på t. ex. 600 kronor per år upphör helt, redan då sidoinkomsten uppgår till 2 950 kronor. Avskaffas tvåtredjedelsreduktionsregeln, bortfaller detta bostadstillägg helt först vid en inkomst av 3 500 kronor. Situationen blir alltså i det senare fallet något bättre. Liknande exempel skulle kunna anföras beträffande reduktionsregelns verkan på makars bostadstillägg. Man kan knappast förfäktas den åsikten att provningsreglerna skulle bli alltför förmånliga, om tvåtredjedelsreduktionsregeln borttoges. En inkomst på 3 500 kronor vid sidan om folkpensionen är ju i dagens läge inte anmärkningsvärt stor.

I en motion från folkpartiet har vi föreslagit att tvåtredjedelsreduktionsregeln helt slopas. Samma förslag framföres i reservationen I till utskottets utlåtande. Det finns, synes det oss re-

servanter, ingen anledning att ha kvar en regel som så kraftigt reducerar, för att inte säga direkt eliminerar, folkpensionärernas möjligheter att några år efter pensionsåldern förskaffa sig en liten inkomst bredvid pensionen. Man bör kanske också i detta sammanhang komma ihåg att den tid efter uppnådd pensionsålder, då pensionären har krafter kvar till att förvärva en extra inkomst av denna storlek, i regel är mycket begränsad.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservation I av fröken Nordström m. fl.

En annan skärpningsregel används vid beräkningen av avkastning av sparmedel. Därvid tillämpas den metodiken att man först beräknar den inkomst som sparmedlens avkastning i verkligheten utgör. Det är emellertid inte nog med detta. Om sparmedlen uppgår till ett större belopp än 20 000 kronor för ensam pensionär och 30 000 sammanlagt för makar, lägger man till avkastningen 10 procent av kapitalet, i den mån detta överstiger nyssnämnda belopp.

På detta sätt får man fram en inkomst av kapitalet, som sedan lägges till grund för beräkandet av de inkomstprövade folkpensionsförmånerna. Det blir alltså en helt verklighetsfrämmande inkomstberäkning. Den har väl tillkommit för att hindra pensionärer, som lyckats spara ihop ett litet kapital, från att bli delaktiga av sådana förmåner som kommunalt bostadstillägg och hustrutillägg.

Man kan knappast påstå att denna regel för beräkandet av inkomst av sparmedel är en sparsvänlig regel. Om pensionären har pengarna insatta i bank eller fritt tillgängliga, kan han för all del förbruka så stor del av sparmedlen att skärpningsregeln inte träder i funktion. Besvärligare kan det vara, om sparmedlen är placerade i t. ex. en liten gård eller annan fastighet. Pensionären har kanske under en lång tid av sin levnad sparat för att amortera skulden

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

på gården och få denna skuldfri. Under sådana förhållanden är det ganska orimligt att pensionären på ålderns dagar skall behöva skuldsätta sig för att kunna utnyttja kapitalet för sin försörjning.

Kungl. Maj:t har inte föreslagit någon ändring av denna skärpningsregel. Det kan emellertid allvarligt diskuteras, huruvida man bör behålla en regel som ger ett helt fiktivt resultat. I folkpartimotionen och reservationen har vi inte dristat oss att påyrka att regeln helt avskaffas, men vi har föreslagit en mildring av regeln genom att den gräns, där bestämmelsen om den tioprocentiga ökningen av kapitalet träder i kraft, föreslås bli höjd till 30 000 kronor för ensam pensionär och sammanlagt 40 000 kronor för två makar.

Avkastningen av sparmedel är ju i våra dagar vanligen mycket blygsam, och det finns starka skäl för att inte i full utsträckning bibehålla den mycket stränga beräkningsnorm som i detta avseende tillämpas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation III som fogats till utskottets utlåtande.

På ytterligare en punkt råder skiljaktiga meningar inom utskottet. Det gäller problematiken kring beräkningen av inkomst av fastighet. Därvidlag har lottningen i utskottet utfallit så, att utskottets socialdemokratiska ledamöter kommit på reservationslinjen, medan ledamöterna från högern, centerpartiet och folkpartiet på denna punkt dikterat utskottsutlåtandet. Argumenteringen återfinnes i sista stycket av utlåtandet.

Det händer ju att en folkpensionär är ägare till en fastighet, kanske en egna-hemsvilla, en mindre hyresfastighet eller en mindre jordbruksfastighet. Även om fastigheten förutom bostad för ägaren innehåller ett par lägenheter för uthyrning, ger den ofta inte ägaren större nettoavkastning än som motsvarar förmånen av fri bostad, ibland endast bostad till billigare kostnad.

Före den 1 juli i år beräknades inkomst av fastighet efter samma regler, oavsett om det var fråga om en enfamiljsvilla, hyresfastighet eller jordbruksfastighet. Man fick på det sättet fram entydiga, fullt jämförbara resultat, fränsett vilken kategori av fastigheter det gällde.

Innevarande år har riksräkenskapsverket i anvisning till försäkringsnämnder och försäkringsdelegationer föreskrivit att vid beräkandet av fastighetens avkastning skall tillämpas samma regler som vid beskattningen. Det kan tyckas som om detta vore både praktiskt och riktigt. Vid ett närmare studium av saken måste man emellertid ifrågasätta, om det på detta sätt sker en tillfredsställande bedömning av den inkomst, som skall läggas till grund för beräkandet av inkomstprövade pensionsförmåner. Jag diskuterar självfallet inte i detta sammanhang reglerna för beskattning, utan endast de regler som avser bedömningen av pensionärernas inkomstprövade förmåner.

Sedan mitten av 50-talet har vi en mycket förenklad form för beskattning av en- och tvåfamiljsfastigheter. Riksdagen införde i förenklingssyfte den s. k. schablontaxeringen av villafastigheter. Inkomsten på en- och tvåfamiljsvillorna beräknas därvid efter mycket enkla regler. Man tar som inkomst 2,5 procent av taxeringsvärdet, och villaägaren har rätt att göra avdrag för skuldränta och tomtgäld. Bor han i fastigheten, har han dessutom rätt till extra avdrag på 200 kronor. Blir det sedan någonting över, är detta beskattningsbar inkomst.

Men så snart fastigheten innehåller mer än en lägenhet till uthyrning, skall ett betydligt omständligare taxeringsförfarande tillämpas. Även diverse förmåner såsom fri bostad skall upptas till helt andra värden än vid schablontaxering. Detsamma är förhållandet om pensionärens fastighet råkar vara en mindre jordbruksfastighet.

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

Här tillämpas alltså två helt olika principer, vilket gör att resultatet i många fall blir olika, och det är mot dessa principer som vi i motionen har gjort invändningar. Det är inte utan vidare självklart att dessa regler leder till rättvisa resultat, när de nu utan modifikation läggs till grund för inkomstberäkning i folkpensioneringen.

De socialdemokratiska reservanterna anför att taxeringsreglerna tillskapats i syfte att åstadkomma enhetlighet vid beskattningen, men man har anledning att betvivla detta. När denna schablon-taxering av villafastigheterna infördes, var ju närmast avsikten att införa en förenkling av taxeringsförfarandet i samband med villafastighet — det var icke fråga om att skapa enhetlighet.

Eftersom två skilda principer kommer till användning, har man anledning tro att bedömningen inte alla gånger blir likartad. Jag medger att det saknar betydelse så snart nettoinkomsten av fastigheten — även av hyresfastigheten — kommer under 1 700 respektive 2 400 kronor, alltså när inkomsten kommer under de belopp vid vilka reduktionsregeln träder i kraft.

Det är denna sak som gjort att vi i motionen har yrkat på att dessa regler skall ses över, och jag skulle tro att det finns anledning för riksförsäkringsverket att studera dem närmare och därvid eftersträva enkla och lätthanterliga regler även för de fastigheter som inte kan inrymmas under benämningen villafastigheter. Det vore alltså angeläget med regler som vore lika enkla och schabloniserade som reglerna för uppskattningen av inkomst av villafastighet. På denna punkt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservation nr I och reservation nr III och i övrigt bifall till vad utskottet hemställt.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Inkomstprövade folk-
5 — *Andra kammarens protokoll 1963, Nr 11*

pensionsförmåner är — det kan väl inte hjälpas — förenade med en hel del nackdelar. Framför allt består dessa, som här påpekats, i att de som åtnjuter förmånen inte får intresse för att skaffa sig egna inkomster vid sidan av pensionen, därför att vederbörande redan vid en ganska liten extra förtjänst får vidkännas en minskning av den inkomstprövade delen av folkpensionen. Undan för undan blir denna del mindre för att så småningom helt försvinna. Dessutom avtrappas de extra avdrag, som folkpensionärerna åtnjuter vid beskattningen, så att den beskattningsbara inkomsten faktiskt stiger snabbare än extrainkomsten.

Det förslag som Kungl. Maj:t har framlagt i proposition nr 12 innebär otvivelaktigt en förbättring i jämförelse med de regler som nu gäller för de inkomstprövade folkpensionsförmånerna. Därigenom höjs gränserna för ogifta och gifta folkpensionärer i någon mån minskningen av det kommunala bostadstillägget och hustrutillägget inträder med antingen en tredjedel eller två tredjedelar, beroende på inkomstens storlek.

Folkpartiet har i en motion påpekat de olägenheter som jag nyss nämnde, och för att nå en bättre lösning än den propositionen förordar önskar man begränsa minskningen av det kommunala bostadstillägget och hustrutillägget till en tredjedel hela vägen till dess förmånerna helt upphör. Detta medför en lägre marginalbeskattning vid vissa inkomsthöjningar men medför samtidigt att höga tal förekommer längre upp, d. v. s. man får tröskelproblem i andra lägen än enligt propositionen.

I högerpartiet har vi velat angripa problemet genom att höja ortsavdragen för folkpensionärerna. Det förslaget behandlas av annat utskott och kommer först senare upp här i kamrarna. Vid jämförelse har vi funnit, att vårt förslag ställer sig förmånligare för folkpensionärerna. Den totala inkomsten blir vis-

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

serligen i vissa fall högre enligt folkpartiets förslag och marginalbelastningen i något fall lägre än enligt vårt förslag. Men som vi ser saken är det väsentliga ändå att den inkomst, som folkpensionärerna har att förfoga över *efter* det att skatten är betald, blir högre, och det blir den enligt vårt förslag i alla lägen utom där skatten, också enligt folkpartiets förslag, blir noll. Det är av den anledningen som högerns representanter i andra lagutskottet inte har ansett sig kunna följa den reservation som avgivits av företrädarna för folkpartiet och centerpartiet gemensamt, nämligen reservation I vid utskottets hemställan under punkten A.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten A.

När det sedan gäller beskattningen av naturaförmånerna, där det som herr Anderson i Sundsvall framhöll tillämpas olika beräkningsgrunder för å ena sidan inkomst av en- och tvåfamiljsfastigheter och å andra sidan inkomst av jordbruks- och flerfamiljsfastigheter, så instämmer jag med utskottet, som påpekar att detta inte alltid leder till jämförbara resultat och att det därför är angeläget att det sker en översyn av beräkningsgrunderna. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan under punkten B.

När det slutligen gäller de avdragsfria förmögenhetsbeloppen tycker jag i likhet med övriga reservanter att en höjning är befogad. De avdragsfria belopp det här gäller har stått oförändrade ända sedan 1957, och inte minst med hänsyn till den penningvärdeförsäring som fortlöpande skett därefter är den måttliga höjning som föreslås befogad.

Herr talman! Med det anförda ber jag att också få yrka bifall till reservation III under punkten C. i utskottets utlåtande.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Som framgått av de anföranden vi här lyssnat till är detta en tekniskt ganska krånglig fråga. Jag hade därför tänkt att lägga upp mitt anförande så att jag själv begrep det, och det gör att det kanske tar litet längre tid än det annars skulle ha gjort.

Först och främst vill jag säga att ålderspensionen, förtidspensionen och änkepensionen på intet sätt påverkas av pensionärernas inkomster. Det vi här diskuterar är de inkomstprövade förmånerna — hustru- och bostadstilläggen — och dessa förmåner har tillkommit för de pensionärer som är i störst behov av dem.

Socialministern har i propositionen föreslagit att den avdragsfria årsinkomst som tidigare gällt skall höjas från 1 000 till 1 700 kronor för ensamstående och från 1 500 till 2 400 för gift pensions-tagare. Detta innebär sålunda att en ensamstående i framtiden vid sidan av sin pension kan tjäna 1 700 kronor, utan att hans inkomstprövade förmåner minskas med ett enda öre. Och för gift pensionär innebär det att han kan ha en sammanlagd inkomst på 2 400 kronor utan att hans hustrutillägg eller kommunala bostadstillägg reduceras. Har han inkomster överstigande nämnda belopp, reduceras de inkomstprövade förmånerna. Hittills har gällt att pensionerna har minskat med en tredjedel vid inkomster mellan 1 000—1 400 kronor för ensamstående och likaledes med en tredjedel för gift pensionär, då hans inkomst legat mellan 1 500 och 2 100 kronor. Genom dessa förslag som vi har behandlat i utskottet höjes gränserna till 1 700 och 2 400 kronor för ensamstående och 2 400 och 3 400 kronor för gifta.

Om allt detta har man varit fullständigt ense i utskottet. Jag kan inom parentes säga, att då vi i fjol diskuterade dessa frågor, nöjde sig reservanterna med lägre belopp för den avdragsfria årsinkomsten.

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

När inkomsten överstiger 2 400 kronor för ensamstående och 3 400 kronor för gift pensionär, så minskas pensionsförmånerna med två tredjedelar. Detta framgick ju också av herr Andersons i Sundsvall anförande. Som var och en märker, innebär detta en avsevärd förbättring jämfört med vad som nu gäller, eftersom skärpningsregeln tidigare har satt in vid en lägre inkomst, nämligen 1 400 för ensamstående och 2 100 kronor för gift pensionär.

Nu föreslås det i reservation I att de inkomstprövade förmånerna skall minska med en tredjedel, även om inkomsten överstiger de belopp jag här nämnt. Jag skall inte fördjupa mig i motiven för detta förslag. Det har herr Anderson i Sundsvall redan ordat om, och de återfinnes för övrigt i motionerna. Utskottsmajoriteten förnekar inte att det för ett mycket begränsat inkomstskikt blir så att inkomstprövningen tillsammans med skatten gör att vinsten blir mycket minimal. Men det bör observeras att inte ens reservanternas förslag löser detta problem — är det fråga om lägre bostadstillägg vinnas ingen förbättring med deras förslag.

När vi diskuterar denna fråga skall vi komma ihåg — och jag inledde mitt anförande med att betona den saken — att inkomstprövningen har införts just därför att dessa förmåner är avsedda för dem som har en ringa eller ingen inkomst vid sidan av pensionerna. En höjning av den avdragsfria inkomsten ger inte någon förbättring för de cirka 400 000 pensionärer som nu har fulla förmåner — deras sidoinkomst är alltså sådan att där finns utrymme för fulla inkomstprövade förmåner. Höjningen av den avdragsfria beloppet ger full pension åt de inkomstskikt som nu ligger en aning över 1 000 respektive 1 500 kronor. Följer man reservation I — d. v. s. tillämpar ett avdrag på $\frac{1}{3}$ även vid inkomster över 2 400 respektive 3 400 kronor — flyttar man givetvis den

inkomstgräns, vid vilken en del av den inkomstprövade förmånen utgår. Men den gränsen kommer ju att variera, beroende på att de kommunala bostadstilläggen är så olika stora i olika kommuner.

Tar man hänsyn till hustrutilläggen — och det är en mycket viktig del — skulle man enligt reservanternas förslag komma upp till betydande inkomster, innan förmånerna försvinner. Utgår man från ett bostadstillägg på cirka 1 000 kronor — vi hade det exemplet i utskottet — kommer man upp i årsinkomster på 20 000 kronor innan den inkomstprövade förmånen försvinner. Då frågar man sig, varför det över huvud taget skall vara en inkomstprövning.

Den avdragsfria årsinkomsten, d. v. s. det belopp man kan ha innan förmånen minskar, är det som är intressant och värdefullt i detta sammanhang. Viljan att utföra ett extraarbete finns nämligen hos pensionärerna, när de nu kan tjäna upp till 1 700 eller 2 400 kronor utan att det påverkar pensionen. Då det gäller de s. k. trotjänarpensionerna, betyder höjningen av den avdragsfria inkomsten en hel del, eftersom man som regel har den avdragsfria årsinkomsten som tak.

Reservation III tar upp frågan om den s. k. kapitalskärpningen. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att de härvidlag gällande reglerna ändrades 1957 — de justerades med hänsyn till den allmänna fastighetstaxeringen, som skedde det året. Man ansåg det då rimligt att flytta upp dessa gränser med hänsyn till att fastigheterna helt plötsligt fick ett högre värde.

Det är riktigt som herr Anderson i Sundsvall säger, att ensamstående får ha en förmögenhet på 20 000 och äkta makar en förmögenhet på 30 000 utan att effekten blir någon annan än att avkastningen läggs till inkomsten. Jag tycker emellertid att herr Anderson i Sundsvall överdrev betydligt då han tog

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

exemplet med mannen som hade sparat så att fastigheten blivit skuldfri, och som skulle tvingas skuldsätta sig på fastigheten för att klara sin försörjning. Hela ålderspensionen är dock fri från inkomstprövning, och har denne man en skuldfri fastighet, herr Anderson i Sundsvall, är ju hans bostadskostnad inte särskilt betungande. — Vi skall väl ändå inte överdriva, när vi diskuterar denna fråga.

Det är riktigt, att tidigare lades till inkomsten 20 procent av den del av förmögenheten som översteg 20 000 respektive 30 000 kronor. Detta var onekligen ganska hårt. Men vid årsskiftet 1962/63 sänktes skärpningsprocenten från 20 till 10, vilket innebär en väsentlig förbättring.

Jag tycker inte det finns någon anledning att höja gränsbeloppen på det sätt som reservanterna förordar. Den väsentliga mildring av skärpningsprocenten som jag nyss nämnde gör tillsammans med de nya beloppen för avdragsfri årsinkomst att en pensionär kan ha en avsevärd förmögenhet, innan hans inkomstprövade förmåner försvinner. — I detta sammanhang bör ånyo erinras om att de inkomstprövade förmånerna dock är avsedda för dem som liar det — låt mig säga — sämst ställt.

På en punkt, herr talman, har utskottets socialdemokratiska ledamöter efter lottning kommit i minoritetsställning — det gäller frågan om uppskattningen av värdet på bostadsförmån. Före den 1 januari i år uppskattades värdet av sådan förmån enligt belopp som var fastställda i ett kungl. brev av år 1952. Nu skall värdet av den egna bostaden uppskattas enligt regler som gäller vid inkomsttaxeringen. Reservanterna påstår att ägare av jordbruksfastighet och annan flerfamiljsfastighet missgynnas jämfört med egnahemsägare. Jag vill om detta säga, utan att fördjupa mig i ämnet, att det exempel som reservanterna bygger på och som återfinns

i en motion är utomordentligt missvisande. Hänsyn har inte tagits till det avdrag som ägare av jordbruksfastighet eller annan flerfamiljsfastighet äger göra.

Låt mig inskjuta, med adress till herr Anderson i Sundsvall, att reglerna inte alls är besvärliga för pensionsmyndigheterna. De är lika lätta att tillämpa som de tidigare reglerna — av den anledningen behöver vi alltså inte låta det bli vid det gamla.

Vi har inom den socialdemokratiska delen av utskottet tyckt att det är i hög grad ändamålsenligt att tillämpa samma regler vid taxeringen som vid inkomstprövningen för folkpensioneringen på denna punkt. Till yttermera visso, herr talman, förhåller det sig väl inte så att taxeringsmyndigheterna taxerar naturaförmåner till alldeles för höga belopp. Vi har snarare en känsla av att dessa belopp är tämligen liberala.

Jag får med det sagda, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande på punkterna A och C. Beträffande punkten B yrkar jag bifall till reservation II av herr Strand m. fl.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag skall först och främst med anledning av fröken Wetterströms anförande be att få säga, att det kan vara litet besvärligt att bara efter att ha åhört ett anförande göra jämförelser mellan högerens förslag om ortsavdrag och folkpartiets förslag om mildring av reduktionsreglerna. Jag skall nog be att få dröja med att göra slutomdömet, till dess att jag har studerat högerens motion på denna punkt. En sak är jag dock fullt på det klara med, nämligen att man inte heller genom högerförslaget kommer ifrån tröskelproblemen. De torde komma att göra sig gällande med kanske ännu större styrka om man följer detta förslag än om man mildrar inkomstprövningsreglerna. Den saken är klar.

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

Beträffande herr Bengtssons anförande skall jag till att börja med bara uppehålla mig vid $\frac{2}{3}$ -regeln. Det kan hända att herr Bengtsson har en annan uppfattning, men om man studerar verkan av $\frac{2}{3}$ -regeln, måste man väl ändå erkänna att det är ganska orimligt att pensionsförmånerna för en ensamstående folkpensionär, när han kommer över det magiska talet 2 400 kronor i inkomst, för varje hundralapp han därutöver tjänar minskas med 67 kr.

Dessutom innebär redan $\frac{1}{3}$ -reduktionen en så pass kraftig minskning av de inkomstprövade förmånerna att det borde vara mer än tillräckligt. I det exempel som jag anförde skulle Kungl. Maj:ts förslag, i vilket man använder både $\frac{1}{3}$ - och $\frac{2}{3}$ -reduktionerna, innebära att det kommunala bostadstillägget, om detta uppgår till 600 kronor, helt bortfaller för ensamstående pensionär om han har en inkomst på 2 950 kronor. Om man genomgående tillämpar $\frac{1}{3}$ -reduktionen blir motsvarande gräns 3 500 kronor. Gränsen lyfts alltså med endast 550 kronor.

Även $\frac{1}{3}$ -reduktionen verkar mycket kraftigt återhållande. Jag valde i mitt exempel ett så pass högt bostadstillägg som 600 kronor. Även herr Bengtsson torde veta att visst inte alla pensionärer här i landet åtnjuter ett bostadstillägg som uppgår till detta belopp. Herr Bengtsson räknade i sitt exempel med ett bostadstillägg på 1 000 kronor och dessutom med hustrutillägg och kom till det resultatet att pensionären skulle kunna tjäna upp till 20 000 kronor innan förmånerna bortfaller. Jag tillåter mig betvivla att vederbörande pensionär skulle kunna komma upp till detta inkomstbelopp innan pensionsförmånerna bortfaller. I så fall skulle hustrutillägget vara mycket stort, och det är i lag maximerat. Detta exempel är knappast representativt.

Beträffande bedömningsreglerna vill jag ännu en gång framhålla att det vid

ett ytligt betraktande kan förefalla rimligt att lägga beskattningsreglerna till grund även vid den inkomstberäkning, som här diskuteras, men eftersom man vid beskattning av fastighet går efter två skilda principer, beroende på vilken typ av fastighet beskattningen gäller, blir resultaten inte jämförliga om de utan vidare tillämpas vid inkomstprövningen. Jag är övertygad om att riksräkenskapsverket måste ta reglerna under omprövning.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det kan inte undvikas att andra lagutskottet kommer att blockera talarstolen ännu en stund.

Det var intressant att konstatera att herr Anderson i Sundsvall inte känner till verkningarna av sitt eget förslag. Han ifrågasätter om jag räknat rätt i fråga om hustrutillägg och bostadstillägg när det gäller hans eget förslag, och han säger att detta inte kan gälla för ensamstående. Mig veterligt kan en ensamstående aldrig i världen få hustrutillägg! Jag vill gärna be herr Anderson i Sundsvall att han studerar sitt eget förslag bättre.

I mitt exempel var jag så generös och fillmötesgående mot reservanterna att jag räknade med 1 000 kronor i bostadstillägg. Herr Anderson i Sundsvall säger emellertid att det inte ofta förekommer ett så högt bostadstillägg, utan att det är vanligt med 500 kronor eller lägre. Vad finns det då för anledning att gå på reservationen, som inte ger något åt dem som har bostadstillägg under 500 kronor?

Låt mig sedan, herr Anderson i Sundsvall, när det gäller schablonberäkningen av naturaförmånerna konstatera att det värde som pensionsmyndigheterna tidigare gick efter fastställdes år 1952 i ett kungl. brev och detta värde har inte ändrats sedan dess. Det är möjligt att taxeringsmyndigheternas värden är något högre, eftersom det nu har gått

Ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.

elva år sedan 1952, men även om så är fallet tycker jag att man kan följa taxeringsmyndigheternas uppskattning. Jag betraktar det inte som något upp- rörande att så sker.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag hade aldrig tänkt mig, herr Anderson i Sundsvall, att det skulle vara möjligt att efter en så summarisk och kort redogörelse för vårt förslag rörande ortsavdraget göra några jämförelser eller fälla ett slutomdöme. Det blir ju tillfälle att gå närmare in på det förslaget när frågan kommer upp i kammaren så småningom sedan bevillningsutskottet behandlat den. Jag fann mig bara föranlåtten att i huvuddrag redogöra för det förslaget för att motivera den ståndpunkt jag har intagit i utskottet i föreliggande fråga.

Sedan ger jag naturligtvis herr Anderson rätt i att man aldrig helt kommer ifrån tröskelproblem.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Till herr Bengtsson i Varberg vill jag beträffande uppskattningsreglerna, mot vilka de socialdemokratiska ledamöterna har reserverat sig, säga, att herr Bengtsson inte tycks vilja förstå, vad jag ansåg mig ha ganska klart sagt ut: det är inte förmånernas värde i och för sig jag har vänt mig mot i riksförsäkringsverkets anvisningar, utan det är mot detta, att vid beräkning av inkomst på fastighet två olika principer kommer i tillämpning, en för en- och tvåfamiljsvillorna, en annan princip för fastigheter med flera lägenheter än två eller för jordbruksfastighet. Det är därför jag tror, att man inte alltid kommer till jämförbara resultat.

Jag tillät mig säga i mitt första anförande att det vore angeläget att få lika enkla och förmånliga regler beträffande alla fastigheter som vid uppskattning av inkomst av villor.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fröken Nordström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 66 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Varberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Strand m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 105 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen II) av herr Strand m. fl.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av fröken Nordström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 98 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDHOLM (s), som yttrade:

Herr talman! Jag tryckte på fel knapp.

§ 12

Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förhaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 547 i första kammaren av herr *Sveningsson* och nr 546 i andra kammaren av fru *Kristensson*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna intagna förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381) och till förordning angående ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel. Motionsyrkandet innebar, att karensbeloppet vid läkemedelsrabatteringen skulle höjas från 3 till 5 kronor och att — såsom en följd därav — statsbidraget till sjukförsäkringen skulle sänkas från 50 till 45 procent.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 547 och II: 546, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Reservation hade avgivits av herr *Enarsson* och fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 547 och II: 546, måtte för sin del antaga följande förslag till

1) *Lag*

angående ändrad lydelse av lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring.

Härigenom förordnas, att 19 kap. 7 § lagen om allmän försäkring skall erhålla följande ändrade lydelse.

7 §

Till allmän försäkringskassa utgår för varje år *statsbidrag* med 45 procent av kassans utgifter för

- a) sjukvårdersättning, dock ej ersättning för sjukhusvård i riket;
- b) grundsjukpenning;
- c) barntillägg;
- d) moderskapspenning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1963.

2) *Förordning*

angående ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Härigenom förordnas att 3 och 5 §§ Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel skall erhålla följande ändrade lydelse.

3 §

I annat fall än som avses i 2 § äger vid sjukdom den som är omfattad av sjukförsäkring enligt lagen om allmän försäkring eller här i riket är i allmän eller enskild tjänst vid inköp av läkemedel, som enligt apoteksvarustadgan den 14 november 1913 (nr 308) är att hänföra till apoteksvara eller som utan att utgöra apoteksvara innehåller gift av första klassen, åtnjuta nedsättning av

fastställt pris för läkemedlet med hälften av det belopp, varmed priset må överstiga fem kronor. Har under en formel förskrivits flera läkemedel, skall prisnedsättningen avse den sammanlagda kostnaden. Är förskrivning avsedd att expedieras mer än en gång, skall nedsättningen hänföra sig till varje expedition.

Vad nu — — — vistas härstädes.

Från prisnedsättning — — — stycket avses.

5 §

Kostnaden för tillhandahållande av läkemedel enligt denna förordning bestrides av de allmänna försäkringskassorna i förhållande till antalet, vid utgången av det kalenderår kostnaden avser, inskrivna försäkrade, vilka äro pliktiga att erlagga sjukförsäkringsavgift enligt lagen om allmän försäkring.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1963.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Den motion som föranlett andra lagutskottets utlåtande nr 11 och som vi här har att behandla är sannoligen ingen nyhet för kammarens ledamöter. Från vårt håll framhårdar vi och återkommer år efter år med samma framställning eftersom vi tycker att förslaget är förnuftigt.

Vi vill alltså höja karensbeloppet för läkemedel från 3 till 5 kronor. Fördelarna därmed är många. Sålunda skulle statsbidraget härigenom komma att slopas, försäkringskassornas utgifter för läkemedelsersättningar skulle komma att minska med c:a 20 miljoner. Om härifrån dras ett uteblivet statsbidrag på 6,8 miljoner, skulle mellanskillnaden, låt mig kalla den »överskottet», bli c:a 13 miljoner och ge möjlighet att ytterligare begränsa statens bidrag till för-

Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

säkringskassorna. Vi anser att det en-
hetliga statsbidrag som utgår till kas-
sornas utgifter med 50 procent bör kun-
na sänkas till 45 procent. Det senare
skulle betyda minskade utgifter för sta-
ten med 35 miljoner. Totalt skulle alltså
den statliga utgiftsminskningen uppgå
till 6,8 + 35 miljoner eller till 41,8 mil-
joner — en ej föraktlig besparing på en
utgiftspost, som för nästa budgetår en-
ligt statsverkspropositionen beräknas
uppgå till nära 363 miljoner.

Det förtjänar framhållas att motionä-
rernas och reservanternas förslag inte
skulle behöva medföra någon höjning
av sjukförsäkringsavgifterna. Den obli-
gatoriska sjukförsäkringens fonder till-
fördes år 1961 16 miljoner för att den
31 december samma år uppgå till inte
mindre än 457 miljoner. Någon ytter-
ligare ökning av fonderna kan vi inte
finna behövlig. Genom att höja karens-
beloppet från tre till fem kronor skulle
en reform som denna, som administrativt
medför så betydande förenklingar,
för den sjukförsäkrade medföra endast
en merutgift på högst en krona per in-
köpt läkemedel. De tre kronorna fast-
ställdes 1955 och enbart med hänsyn
till penningvärdets fall är sannerligen
den blygsamma höjning som föreslagits
synnerligen befogad.

Som vanligt sysslar nu en utredning
med hithörande spörsmål. Nu är det
1961 års sjukförsäkringsutredning som
har fått sig anförtrodd uppgiften, sedan
ett tidigare utredningsförslag — jag tän-
ker på utredningen om läkemedelsra-
batteringen som 1959 avlämnade sitt be-
tänkande — inte vann vare sig remiss-
instansernas eller Kungl. Maj:ts gillan-
de. Nu hänvisar utskottet som vanligt
till pågående utredning och hemställer
att motionen inte skall föranleda någon
riksdagens åtgärd. Vi tycker inte att det
är nödvändigt att avvakta ett utred-
ningsresultat som det kommande innan
man vidtar en så pass enkel åtgärd som
den som här förordas. Hade det förslag
som tidigare framförts från vårt håll i

denna fråga vunnit gehör, hade staten
under årens lopp kunnat inbespara
hundratals miljoner kronor.

Med detta, herr talman, ber jag att få
yrka bifall till den reservation som av-
givits av herr Enarsson och mig.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Man kan behjätta vissa
av motionärernas och reservanternas in-
tentioner och ändå komma fram till det
avstyrkande av årets motion i ärendet,
som utskottsmajoriteten har enat sig om.

Det låter bestickande att vi skulle
kunna ta bort läkemedelsrabatten och
minska statsbidraget till sjukförsäkring-
en utan att detta skulle drabba de sjuka.
Det skulle nämligen ske på bekostnad
av sjukförsäkringens fondbildning. Na-
turligtvis är detta möjligt under vissa
år, men dels måste man väl här räkna
med möjligheten av vissa fluktuationer
och dels har också motionärerna själva
klart angivit att man måste öka kostna-
derna för de sjuka.

Motionärerna vill höja karensbeloppet
från 3 kronor till 5 kronor och därmed
minska statsbidraget. En del av oss
andra i utskottet har tidigare varit inne
på liknande tankegångar, särskilt med
hänvisning till fondbildningen. Vi har
emellertid kommit till den övertygel-
sen att vi härigenom skulle nödgas för-
sämra läget för en del av dem som ofta
måste inköpa läkemedel. Vi tror att även
en i och för sig liten ökning av kostna-
den för den enskilde dock är kännbar
nog för den sjuke, i synnerhet som en
och samma person ofta under långa ti-
der måste fortsätta att köpa medicin.
Sparsamhet med statens medel är pris-
värd och bra, men vi har ändå sagt oss
att denna sparsamhet bör tillämpas med
måtta när det gäller de sjuka. De är som
regel hårt drabbade ändå. Det blir ju
med motionärernas förslag i alla fall en
kronas ökning för varje läkemedels-
inköp.

Man föreslår också att statsbidrag för
sjukvårdssättning, grundsjukpenning,

Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

barntillägg och moderskapspenning skall sänkas procentuellt från 50 till 45 procent. Jag vill i detta sammanhang, herr talman, rikta uppmärksamheten på att vi nyligen beslutat denna bidragskvot och att den väl ändå borde få tillämpas en tid, innan vi tillgriper nya fördelningsregler. Särskilt när det gäller de delar som avser moderskapspenning och barntillägg har vi behandlat frågan i socialpolitiska kommittén. Vissa andra delar har behandlats av den Strandska kommittén. Resultatet överarbetades, såvitt jag vet, sedermera i finansdepartementet och blev föremål för riksdagens behandling. Vi beslutade i detta ärende så sent som 1962. I socialpolitiska kommittén hade vi en hel rad tidigare procentsatser att ta ställning till, där man vid fördelningen mellan staten, arbetsgivarbidragen och den försäkrades egna avgifter hade en hel provkarta av olika belopp att räkna på och välja mellan. Vi enade oss då om en enhetligare linje på 50 procent för statsbidraget. Vi tyckte att det var en enkel och klar skiljelinje mellan statens bidrag och de enskilda bidragen, tillämplig inte bara på detta område utan på en hel rad andra. Förslaget biträdades också av högerrepresentanten i utredningen.

Det viktigaste skälet till utskottsmajoritetens ställningstagande, herr talman, har fröken Wetterström själv antytt i sitt anförande nyss, nämligen det att hela frågan om läkemedelsrabattering ändå är föremål för prövning inom 1961 års sjukförsäkringsutredning. Resultatet av denna föreligger ännu inte, och därför menade vi inom utskottsmajoriteten att man i varje fall borde vänta med det slutliga avgörandet till dess att den Yngve Perssonska utredningen föreligger. Först då kan man se om det finns någon möjlighet att reducera statsbidragen utan att detta går ut över de hårdast drabbade och minst bärkraftiga.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman har erinrat om att det viktigaste skälet till utskottets ställningstagande var att den fråga vi här diskuterar är under utredning. Det är det skäl som alltid anföres i sådana här sammanhang och som man får acceptera, om man bara vet att utredningens resultat framläggs inom rimlig tid.

Men nu är det utredning nr 2 som sysslar med denna sak. Jag kommer inte ihåg när den första utredningen tillsattes, bara att den avlämnade sitt betänkande år 1959. Nu har 1961 års sjukförsäkringsutredning frågan under behandling.

IBland har det ju visat sig, att det inte är uteslutet att kunna gå händelserna i förväg. Detta har i dag bl. a. påpekats av herr Heckscher under den interpellationsdebatt, som fördes mellan honom och statsrådet Edenman. Vi tycker att det finns fullgoda skäl för riksdagen att ansluta sig till vårt förslag, eftersom det medför stor besparing och en väsentlig administrativ förenkling.

Herr Rimmerfors säger att vårt förslag skulle innebära ökade kostnader för de sjuka. Ökningen blir högst en krona per läkemedel och recept och medför ej någon höjning av sjukförsäkringsavgiften. Man måste tycker jag se ökningen av en krona i relation till den betungande administrationsapparaten och kostnaderna för densamma. Antalet ersättningsärenden skulle genom en sådan reform minska med en tredjedel. Jag anser att alla skäl talar för att beslut redan nu kan fattas.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ge fröken Wetterström rätt i att man ibland kan påskynda en utrednings slutförande av sitt uppdrag genom att ge den en påminnelse via riksdagen.

Sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Men det är inte bara det förhållandet att frågan är under utredning som har motiverat vårt ställningstagande, utan kanske i ännu högre grad att riksdagen så sent som i fjol tog ställning till de aktuella problemen ifråga om procent-talen.

Vad sedan beträffar det som fröken Wetterström sade om den betungande administrationen, medför en höjning av karensbeloppet vid läkemedelsrabatteringen från 3 till 5 kronor inte så stor förenkling i administrativt hänseende. En mera betydande ändring kan inte uppnås så länge inte karensystemet är helt och hållet avskaffat.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har inte tänkt blanda mig i diskussionen om karensbeloppets storlek. Jag har därvidlag samma uppfattning som utskottsmajoriteten.

Men det finns, herr talman, anledning att skicka med en hälsning till socialministern, när vi nu behandlar frågan om läkemedelsrabatteringen. Det är nämligen ganska upprörande att man i vårt samhälle, som på olika områden gör så mycket för att skapa ökad trygghet och lindra människors nöd, år efter år skall behöva konstatera att det inte genomförs en reform på läkemedelsrabatteringens område som ger en tillfredsställande hjälp till de människor vilka främst behöver hjälpen. Jag skulle kunna nämna fall som jag känner till där mannen på grund av sitt hälsotillstånd inte kan skaffa sig en förvärvsinkomst på mer än kanske 5 000—6 000 kronor om året. Det skall han försörja hustru och barn på. På grund av att sjukdomen och behovet av läkemedel — det är det som har aktualitet i detta sammanhang — är av den karaktären att det inte kan utgå några helt fria läkemedel får vederbörande, trots att han endast behöver betala hälften av läkemedelskostnaden utöver karensbeloppet på 3 kronor, erlægga över 1 000 kronor om året i läkemedelskostnader. Detta

är orimligt när man samtidigt vet att människor kan köpa mer eller mindre nödvändiga pulver för en femma och få en krona i rabatt.

Herr talman! I ett land där man kan genomföra mycket omfattande reformförslag, inte minst på socialförsäkringarnas område, är det nästan en skamfläck för statsmakterna att inte, trots flera års utredningsarbete på detta område, ha kunnat prestera några bestämmelser som löst dessa långvarigt sjukas problem med betydande utgifter för läkemedel.

När man nu, herr talman, inte finner något som helst löfte om att nästa års riksdag skall kunna motse ett förslag på detta område finns det anledning att uttala förhoppningen, att den nye socialministern verkligen med kraft tar itu med detta problem. Så märkvärdigt kan det väl inte vara att man inte med hjälp av de många jurister och det duktiga folk i övrigt som finns i kanslihus och verk kan prestera ett förslag att förelägga riksdagen. Annars måste jag, herr talman, säga att det skulle vara illa bestämt med kommittéväsendet och Kungl. Maj:ts kansli.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Enarsson och fröken Wetterström.

Invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 33 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 167 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Per Jacobsson* samt nr 198 i andra kammaren av fröken *Elmén* och fru *Gärde Widemar*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en översyn av de regler för rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring som avser bedömning av en försäkrads arbetsförmåga, så att denna bedömning blir samma för män och kvinnor».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 167 och II: 198, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 167 och II: 198, i

skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära översyn av de regler i lagen om allmän försäkring som avsåge bedömningen av försäkrads arbetsförmåga så att denna bedömning bleve likartad för kvinnor och män.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag vill endast med några få ord beröra den reservation, som väl tillkommit med anledning av den motion som jag varit med om att väcka. Det är fråga om att få en sådan lagtext eller sådana tillämpningsföreskrifter som inte på något sätt kan missförstås. Det gäller bedömningen av invaliditet.

I praktiken har det blivit så att man bedömer på olika sätt för manliga och kvinnliga invalider. Vid invaliditetsbedömningen kan man nämligen räkna dels med den inkomst vederbörande haft av förvärvsarbete och inkomstbortfallet på grund av invaliditeten, dels med den arbetsinsats som vederbörande gör hemma och som kan sägas öka den sammanlagda behållningen av inkomsten. I allmänhet räknar man inte med att en man som drabbats av invaliditet kan utföra något arbete i hemmet, under det att man beträffande en kvinna som drabbas av invaliditet bedömer vad hon kan utföra för arbete i hemmet. Därmed får hon mindre ersättning eller pension i förhållande till den inkomst hon haft av förvärvsarbete.

Vi tycker att en sådan bedömning är oriktig. Den är också mycket olika på olika håll. Det är tydligt att lagtexten inte är så klar att bedömningen överallt blir densamma. Det kan t. o. m. hända, att riksförsäkringsverket i förekommande fall anser att mannens arbetsinsats hemma också skall värderas och sålunda inte helt räknar med bortfallet av den inkomst han haft av förvärvsarbete.

I reservationen framhålles att män

Vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen

och kvinnor bör behandlas lika även om hänsyn tas till eventuell arbetsinsats i hemmet. Av samma skäl yrkar vi motionärer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära översyn av de regler i lagen om allmän försäkring som avser bedömning av försäkrads arbetsoförmåga, syftande till att män och kvinnor skall bedömas lika. Vi tycker att detta är ett rättvisekrav som riksdagen bör ta ställning till.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill erinra motionärerna om att gällande regler på detta område trädde i kraft vid årsskiftet och att riksdagen och utskottet har förutsatt, att både män och kvinnor skall behandlas lika. Då jag förutsätter att utskottets och riksdagens vilja skall följas — det finns ingen anledning för oss att i nuvarande situation genom uttalanden i olika avseenden frångå den uppfattning som kommit till uttryck — ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 374 i första kammaren av fru Hamrin-Thorell och fröken Nordström samt nr

444 i andra kammaren av fröken *Elmén* och fru *Nettelbrandt*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts,

»att riksdagen måtte besluta att barn-tillägg skall vid barnsbörd utgå till tilläggssjukpenning för sådan kvinna, som är huvudsaklig försörjare, i de fall då hon inte åtnjuter grundsjukpenning, samt

att vederbörande utskott måtte företaga därav föranledda ändringar i lagtexten till lagen om allmän försäkring».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 374 och II: 444, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 374 och II: 444, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till innevarande riksdag om sådan ändring i lagen om allmän försäkring att barntillägg, med undantag för tiden från och med förlossningsdagen till och med tjugonionde dagen därefter och för tid då barntillägg uppbures inom sjukförsäkringen, skulle inom moderskapsförsäkringen utgå till tilläggssjukpenningen för sådan kvinna, som inom sjukförsäkringen hade rätt till barntillägg även för barn som fyllt 10 år, samt

B. att motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Denna fråga gäller ett förslag att rätten till barntillägg skall vidgas så att sådant tillägg utbetalas ej endast då en kvinna är sjukskriven utan även i samband med barnsbörd i de fall då kvinnan är huvudsaklig försör-

Vidgad rätt till barntillägg från den allmänna sjukförsäkringen

jare. Detta är väl en sak som helt enkelt glömts bort i lagstiftningen. Utskottsutlåtandet är skrivet på ett sådant sätt att det snarast stöder reservationen, ty jag kan däri inte finna någon saklig motivering för att inte barntillägg skulle tillkomma den kvinna som är berättigad till sjukpenning vid barnsbörd och som är den huvudsakliga försörjaren.

Utskottet anför i likhet med vad herr Lundberg gjorde då det föregående ärendet behandlades, att dessa förmånligare regler varit gällande endast under kort tid och att det är för tidigt att bedöma lämpligheten av sådana ändringar som motionärerna åsyftar samt att lagen om allmän försäkring inneburit betydande förbättringar inom moderskapsförsäkringen. Att moderskapsförsäkringen bilvit väsentligt förbättrad är vi alla ense om, men jag tror att man vid reformens tillkomst som sagt helt enkelt glömde bort att barntillägg i de fall, då kvinnan är huvudsaklig försörjare, bör utgå inte endast vid frånvaro på grund av sjukdom utan även vid frånvaro på grund av barnsbörd.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det ekonomiska skyddet vid barnsbörd har ju nyligen väsentligt förbättrats, som utskottet också påpekar. Engångsbeloppet har höjts från 270 till 900 kronor. I dessa 900 kronor har inbakats ett barntillägg för 30 dagar. Det hade motionärerna inte observerat när de skrev sin motion.

De kvinnor som har inkomst av tjänst eller inkomst av egen rörelse får tilläggspenning i 180 dagar mot tidigare 90 dagar. Det har alltså skett den förbättringen att tilläggspenningen dels utgår längre tid och dels utgår till kvinnor med inkomst av egen rörelse. Nu säger motionärerna och reservanter-

na att barntillägg bör utgå på tilläggspenningen, dock endast i de fall då kvinnan är den huvudsakliga försörjaren.

Att inte barntillägg utgår i det fallet beror inte alls på någon glömska, som fröken Elmén tycks ha för sig, utan det är här i själva verket fråga om två skilda försäkringar. Man kan inte utan vidare jämföra frånvaro på grund av sjukdom med frånvaro på grund av barnsbörd. Under 30 dagar efter förlossningen kan inte modern rimligtvis, anser man, sköta vare sig hem eller barn, men därefter räknar man med att hon kan det. Det är att märka att tilläggspenning över huvud taget inte utgår 30 dagar efter förlossningen om inte kvinnan sköter sitt barn. Man gör undantag om hon är sjuk, men då får hon både grundsjukpenning och barntillägg, som ju är knutet till grundsjukpenningen. Att kvinnan skall ha grundsjukpenning och barntillägg vid sjukdom är helt naturligt, ty då kan hon inte arbeta i hemmet.

Nu har frågan ytterligare komplicerats därigenom att från och med 1 januari i år äger alla kvinnor som har barn under 10 år vid sjukdom rätt att få barntillägg på minst 2 kronor. Detta tillägg erhåller de vare sig de har inkomst av egen rörelse eller inkomst av tjänst eller inte har någon inkomst alls. I kraft av den nya bestämmelsen får alla nyblivna mödrar vid sjukdom som inträffar 30 dagar efter förlossningen grundsjukpenning på 5 kronor, som inte utgår för så vitt de inte är sjuka, och barntillägg på 2 kronor.

Utskottet menar att detta, förutom att reglerna inte varit tillämpliga så länge, gör att man gott kan vila på hanen litet på denna punkt. En förbättring bör ju inte bara avse dem som är huvudsakliga försörjare, utan man måste då ta med alla kvinnor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Interpellation ang. åtgärder mot valutasmuggling

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell och fröken Nordström; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 15**Interpellation ang. åtgärder mot valutasmuggling**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Ett fall av aktiesmuggling har på sistone varit mycket uppmärksammat i pressen. Enligt utredningen i fallet skulle svenska aktier till ett värde av omkring 22,4 milj. kronor ha utförts olagligt från landet.

Det måste sägas, att möjligheterna till smuggling i detta format — till uppenbart stor skada för det ekonomiska livet i vårt samhälle — vittnar om en oroande brist i vår rättsordning. Vårt tull- och polisväsende har synbarligen otillräckliga resurser för bevakning på området.

De upplysningar pressen lämnat i det aktuella fallet är alarmerande. De kan också ställas i samband med förljudan-

den i stockholmska affärskretsar om att under senare år personer t. o. m. utan anknytning till import- och exportverksamhet men med förbindelser till kapitalintressen i allt tätare takt företagit regelbundna resor till kontinenten, exempelvis till Västtyskland och Schweiz. Det är anledning att befara, att aktiesmugglingen har en betydande omfattning. I det här exemplifierade fallet har för övrigt den huvudansvarige uttalat, att en kartläggning skulle klarlägga »vilka riksskandaler som i verkligheten ägt rum».

Jag förutsätter, att justitieministern med uppmärksamhet följt utvecklingen med samma oro som allmänheten och bekymrats av de uppgifter som framkommit. Det är därför enligt min mening önskvärt, att justitieministern delger kammaren sin syn på utvecklingen i frågan.

Med stöd av det här anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande frågor:

Vill herr statsrådet lämna en klarläggande redogörelse för i vilken omfattning aktiesmuggling förekommit?

Har herr statsrådet övervägt åtgärder till skärpning av bestämmelserna mot valutasmuggling, så att här åsyftad smuggling av aktier kan bringas att upphöra?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.46.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 267 i första kammaren av herr *Per-Olof Hanson*, samt nr 314 i andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts,

»att riksdagen måtte uttala, att en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen skall inrättas, så att det nuvarande underställningssystemet inför försäkringsdomstolen av vissa riks-försäkringsanstaltsbeslut kan avskaffas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära de förslag till ändringar och tillägg i gällande lagstiftning som föranledes härav, att föreläggas detta års höstriksdag, samt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam prövning av frågan huruvida icke enskilda rättssökande för tillvaratagande av sina intressen i försäkringsmål bör tillerkännas förmånen av fri rättegångshjälp inför försäkringsdomstolen».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 267 och II: 314, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I

av fru *Hamrin-Thorell*, herr *Kaijser*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i Sundsvall, *Björkman* och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

»A. att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 267 och II: 314, såvitt däri yrkats inrättandet av en tjänst som allmänt ombud, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till detta års höstriksdag om sådana ändringar och tillägg i gällande lagstiftning att en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen inrättas och det nuvarande underställningssystemet inför försäkringsdomstolen avskaffas, samt

B. att motionerna, såvitt däri yrkats utredning om fri rättegångshjälp vid försäkringsdomstolen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

II

av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahrendorff*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Det är nu tredje året i följd som riksdagen har anledning att pröva frågan om inrättandet av en befattning som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen.

Domsförfarandet vid försäkringsdomstolen skiljer sig från förfarandet vid de allmänna domstolarna i ett viktigt avseende. Vid de senare tillämpas allmänt det s. k. tvåpartsförfarandet, som innebär att de olika ståndpunkterna framföres och motiveras av två från själva prövningsinstansen fristående

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

partsombud. Systemet har fått fast förankring vid de allmänna domstolarna och även vunnit insteg i förvaltningsprocessen.

I den reservation, som fogats till föreliggande utskottsutlåtande, föreslås att en befattning som allmänt ombud inrättas vid försäkringsdomstolen. Därigenom skulle det bli möjligt att genomföra tvåpartsförfarandet även vid denna domstol.

Det allmänna ombudet skall övervaka att lagens bestämmelser tolkas och tillämpas på rätt sätt. Ombudet skall inte enbart — såsom ibland anförts — tillvarata det allmänns intresse utan jämväl den enskildes. Lagrådet anför därom i sitt yttrande över en departementspromemoria i ärendet år 1962: »Självfallet är att det skall åligga allmänt ombud icke blott att bevaka det allmänns rätt utan även att gällande bestämmelser tillämpas riktigt, varvid ombudet skall tillse att jämväl försäkrads intresse blir tillgodosett.»

Ombudet skall inte enbart uppträda som partsrepresentant i mål som besvärsvägen föres upp i domstolen. Ombudet skall själv ombesörja att ärenden av betydelse, som avgjorts av försäkringsmyndigheterna, blir föremål för domstolens prövning i de fall då tveksamhet uppstått om huruvida lagbestämmelserna tillämpats på rätt sätt. Detta är av stor betydelse för att i svårtolkade fall få fram en klar domstolspraxis och prejudikat.

I stället för att inrätta en befattning som allmänt ombud har Kungl. Maj:t infört underställningssystemet vid försäkringsdomstolen, vilket innebär att befattningshavarna vid riks försäkringsverket har avgörande inflytande på frågan om vilka av de ärenden, som verket handlagt, som skall underställas domstolen för prövning. En sådan ordning är knappast tillfredsställande.

Jag tänker inte tynga mitt anförande med någon historik; jag hänvisar i detta avseende till redogörelsen i utskotts-

utlåtandet. Låt mig bara erinra om att när propositionen om socialförsäkringens organisation förelades riksdagen år 1961, redovisade dåvarande socialministern statsrådet Nilsson en rad skäl, som talar för att ett allmänt ombud borde knytas till försäkringsdomstolen. Han anförde därvid bl. a.: »För det allmänna är det också av vikt, att i socialförsäkringens intresse prejudicerande frågor kan underställas domstolen även av andra än enskilda parter. En särskild partsrepresentant för det allmänna skulle kunna verksamt bidra till att skapa en tillförlitlig och vägledande praxis på socialförsäkringens område.»

Efter detta konstaterande, som rimligtvis borde ha utmynnat i ett förslag om inrättande av en tjänst som allmänt ombud, gör statsrådet en avvärjande rörelse och förordar att frågan om ett allmänt ombud vid försäkringsdomstolen lämpligen bör tagas upp vid ett senare tillfälle då större erfarenhet vunnits.

Liknande synpunkter anfördes även år 1962, när frågan på nytt diskuterades, denna gång i samband med propositionen om allmän försäkring.

Vid varje tillfälle då ärendet behandlats återfaller utskottsmajoriteten på den ståndpunkt som statsrådet Nilsson intog år 1961. Även i år ställer sig utskottsmajoriteten förstående och positiv till själva tanken men vill alltså avvakta ytterligare erfarenheter.

Vi reservanter anser däremot, att det är betydelsefullt att en partsrepresentant i försäkringsmål knytes till försäkringsdomstolen redan i dess begynnelsekedje. Detta skulle ge ökad stadga åt domstolsförfarandet. Det finns inte heller någon anledning att tillämpa en annan ordning vid försäkringsdomstolen än vid andra domstolar. Vi har i det avseendet stöd bl. a. hos lagrådet, som i yttranden såväl år 1961 som 1962 givit uttryck för angelägenheten av att en partsrepresentant knytes till

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

försäkringsdomstolen redan från början av dess verksamhet.

Riksförsäkringsverket och försäkringsdomstolen har däremot ställt sig minst sagt ljumma till förslaget. Då försäkringsdomstolen avgav sitt yttrande i ärendet år 1962 anmälde dock en ledamot av domstolen en gentemot majoriteten avvikande mening, i det att han ansåg att en befattning som partsrepresentant för det allmänna borde införas utan dröjsmål.

Herr talman! Detta är också reservanternas mening. Det finns ingen anledning att dröja med denna reform som skulle vara av utomordentligt stor betydelse framför allt i begynnelse-skedet av domstolens verksamhet. Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation som fogats till utskottets utlåtande.

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Vid andra lagutskottets utlåtande finns en blank reservation av herr Thorsten Larsson och mig. Den är föranledd av att vi hyser sympatier för den motion, som behandlas i utskottets utlåtande, men inte ansett oss kunna biträda yrkandet i reservationen.

Denna fråga om ett allmänt ombud har två sidor, som båda återspeglar sig bl. a. i lagrådets yttranden. Det gäller dels ett ombud som företräder det allmänna i försäkringsdomstolen, dels att skapa bättre förutsättningar för den enskilda parten genom rätt till ersättning för inställelse när domstolen därtill kallar och för anlåtande av medicinsk sakkunskap. Båda dessa sidor finns med i motionen. Motionärerna har på en punkt gått längre än lagrådet tidigare gjort och begärt utredning om fri rättegångshjälp vid försäkringsdomstolen för enskild part.

Det är svårt att säga hur långt fri rättegångshjälp skulle föra, men givetvis finns det skäl för utredning och prövning. På den punkten är dock de

som står för reservationen och utskottets majoritet ense om att man bör avvakta besvärssakkunnigas betänkande om kostnadsfördelningen i mål och ärenden, som avgörs av förvaltningsmyndighet. Reservationen gäller därför bara ena hälften av motionen. Man begär förslag till höstriksdagen om inrättande av ett ombud som skall företräda det allmänna i försäkringsdomstolen.

Frågan om förbättringen av den enskilda partens förutsättningar att föra talan vid försäkringsdomstolen skjuts emellertid på framtiden. Först skall besvärssakkunnigas betänkande avvaktas. Det kanske kommer i år. Sedan blir det ytterligare prövning och överväganden. Det är realistiskt att räkna med ett par års väntetid.

Följden skulle såvitt jag förstår därför bli, att man under en tid endast får en förstärkning av det allmännas partsrepresentation men inte av den enskilda partens möjligheter. Det finns risk för en snedvridning i det betydelsefulla inledningsskede som reservanterna talar om. Ett sådant tillväggångssätt har jag inte kunnat biträda.

Detta är anledningen till den blanka reservationen och till att jag för min del kommer att avstå från att rösta vid en eventuell votering.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall har såsom reservant i utskottsutlåtandet framfört motionärernas synpunkter. Såsom motionär vill jag bara understryka några av dessa.

När försäkringsdomstolen inrättades år 1961 såsom en högsta prövningsinstans i socialförsäkringsmål, bl. a. för riksförsäkringsverket, innehöll den departementspromemoria som låg till grund för lagförslaget tanken på ett allmänt ombud vid försäkringsdomstolen. Fördelarna med ett sådant allmänt ombud har framhållits av åtskilliga remissinstanser; inte minst har lagrådet

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

två år å rad påpekat att domstolsförfarandet skulle vinna på en dylik anordning. Vi skulle därigenom införa det tvåpartssystem som värt rättsväsen i allmänhet tillämpar, och grunddragen av handläggningen inom försäkringsdomstolen skulle komma att likna de allmänna regler som gäller för domstolsförfarandet i övrigt. Vi har infört en bestämmelse att rättegångsbalkens regler skall gälla i försäkringsdomstolen. Då bör vi också ordna förfarandet så, att det passar dessa regler.

Vi har i motionen påpekat att remissinstanserna och lagrådet flera gånger har understrukit vikten av att man får ett allmänt ombud vid försäkringsdomstolen. Jag har litet svårt att förstå varför departementschefen inte accepterade denna tanke när lagförslaget lades fram år 1961. Förmodligen berodde det helt enkelt på bristande tid. Det framgår för övrigt också av utskottsutlåtandet i år, att det var tidsbrist som ursprungligen gjorde att förfarandet inte ordnades på detta sätt. Men nu har vi ändå haft flera år på oss att klara detta problem. Om vi ser på de skäl som åberopas för att inte införa denna ordning, förefaller de mycket magra även i årets utlåtande.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, herr talman, att lagrådet två år i följd har uttalat sig i motionens riktning. Flera remissinstanser, bl. a. besvärssakkunniga, har understrukit vikten av att frågan ordnas på detta sätt. Departementschefen har i en rad uttalanden erkänt att starka skäl talar för en lösning med allmänt ombud, så att vi får ett tvåpartssystem. Det är beklagligt, när en sådan ny lagstiftning införes — det gäller för övrigt inte bara 1961 års lagstiftning utan även den nya lag om allmän försäkring som vi fick 1962 och där vi behöver samma förfarande — att man inte tar det nutida tvåpartssystemet utan fortfarande använder underställningsförfarande.

Till sist vill jag påpeka att om man,

som lagrådet önskar, inför ett allmänt ombud, skulle man därmed tillföra rättstillämpningen möjligheter att få prejudikat i sådana mål, där dessa erfordras, på ett bättre sätt än genom underställningsförfarandet.

Jag vill med dessa sammanfattande synpunkter, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis en viktig synpunkt som herr Wahrendorff anförde, den nämligen att det är betydelsefullt att enskild part erhåller fri rättegång och ersättning för kostnader i samband med inställelse till domstolen. Frågan är mycket viktig, och vi har från vårt håll aktualiserat den i motionen. Att vi inte har fullföljt den i reservationen beror helt enkelt på den omständighet som herr Wahrendorff själv anförde, att de besvärssakkunniga har frågan om fri rättegång till prövning. Vi har i utskottet vid behandlingen upplysts om att de kommer att avsluta sitt arbete redan under innevarande år. Vi har därför inte ansett det vara skäl att nu fullfölja frågan reservationsvägen, utan vi har på den punkten velat avvakta och se vad besvärssakkunniga kommer att föreslå. Det bör emellertid inte utgöra något hinder av det slag som herr Wahrendorff anförde för införandet av ett allmänt ombud.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag har inte kunnat få klarhet i vad det är för slags drivkraft som ligger bakom dessa enträgna framställningar om att man *omedelbart* skall införa ett allmänt ombud i socialförsäkringsmålen. Ännu har det inte klart utsetts vad ombudsmannainstitutionen i själva verket skall göra. De försäkrade går ju ändå inte omkring och är missnöjda över att det inte finns något ombud för det allmänna. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det avgörande

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

för lagrådet, då man tillstyrkte denna sak. Just var att man skulle bevaka det *allmännas* intresse.

Inte heller kan man göra gällande att de domar, som hittills har meddelats, är sådana att ett skriande behov av ett allmänt ombud visat sig vara för handen. Fortfarande är tveksamheten mycket stor om hur ombudsorganisationen skall se ut. Lagrådets första tanke var att man skulle ha en tjänsteman anställd hos riksförsäkringsverket, men det ansågs ju direkt olämpligt. Nu har man tänkt sig att det skall vara en befattningshavare placerad hos försäkringsdomstolen, och enligt min åsikt är det lika olämpligt. Skall det vara någon mening med denna organisation, måste befattningshavaren ha en fullständigt fristående ställning i förhållande till både försäkringsdomstolen och riksförsäkringsverket.

Man kan inte påstå, att vi har fått tillräcklig erfarenhet på detta område. Nu har visserligen domstolen varit i verksamhet rätt länge, men det stora lagstiftningsprojektet, lagen om allmän försäkring, trädde i kraft vid nyår. Frågan är inte så enkel som man vill göra gällande, och för egen del är jag en aning skeptisk, vilket emellertid inte innebär att jag helt avstyrker varje tanke på att man i framtiden skall ha en sådan organisation.

Försäkringsdomstolen kan inte utan vidare jämföras med andra domstolar. Nu behöver inte det i och för sig utgöra hinder för en dylik ombudsmanorganisation. Man talar om behovet av att få en fast rättspraxis och av att få prejudikat. I de mål som kommer till försäkringsdomstolen har man emellertid föga vägledning av tidigare fattade beslut. Det gäller frågor av sådan art, att man måste ta hänsyn till personliga och lokala förhållanden och mycket annat.

Utskottsmajoriteten vill alltså att man skall bida tiden något i denna fråga för att klara ut hur organisationen skall

se ut och hur den bör verka. Om den skall syssla med allt det som utskottets ärade vice ordförande här anförde, måste det bli fråga om en mycket stor organisation. Det är inte möjligt för *en* människa att dels bevaka det allmännas intresse vid försäkringsdomstolen och dels vara något slags rättsanstalt för allmänheten.

Så länge man inte är klar över hur organisationen bör vara kan man se tiden an. Med hänvisning till detta yrkar jag bifall till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg säger att han inte har riktigt klart för sig vad det allmänna ombudet skall göra. På s. 8 i andra lagutskottets utlåtande har utskottsmajoriteten angivit en del av de betydelsefulla uppgifter som allmänna ombudet skall ha. Utskottet refererar där vad utskottsmajoriteten anförde redan i föl, nämligen följande:

»Det måste också vara av betydande värde att tillströmningen av besvärsmål till domstolen inte uteslutande blev beroende av överklagande av enskild part. Inte minst för att försäkringsdomstolen, såsom avsetts, skulle kunna skapa vägledande praxis inom socialförsäkringen borde man tillse att förutsättningar fanns för att målen i domstolen skulle utgöra en provkarta på de mångskiftande intressekollisioner, avvägningsproblem och tolkningsfrågor som fanns inom socialförsäkringen.»

Som jag anförde i mitt första anförande åberopar utskottsmajoriteten alltså ungefär samma skäl som statsrådet Nilsson anförde i propositionen 1961.

Lagrådet har också klart givit uttryck för vad allmänna ombudet skall ha för uppgifter. Lagrådet säger att han skall övervaka att gällande bestämmelser tillämpas på rätt sätt. Detta har inte bara det allmänna stort intresse av. Självfallet har också den enskilda människan stort intresse av att domstolspraxis och

Inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.

lagtolkningen redan från början blir riktigt utformad.

Herr BENGTSOON i Varberg (s):

Herr talman! Man kan inte påstå att lagrådet har utarbetat förslag till hur ombudsmannaorganisationen skall se ut. Första gången sade lagrådet bara att det var viktigt att vi fick allmänt ombud hos riksförsäkringsverket för att bevaka det allmännas intresse. Sedan har lagrådet utsträckt uppgifterna till att omfatta även bevakningen av den enskildes intresse, alltså att vara något slags rättshjälpsanstalt.

Jag vill inte säga något ofördelaktigt om lagrådet — det vare mig fjärran. Men den omständigheten att lagrådet har tänkt en sak får ju inte innebära att man avsvär sig bruket av det egna förståndet, utan man får fortsätta att fundera på denna fråga. Det är möjligt att man då så småningom kommer fram till att det kan vara av en viss betydelse att ha en ombudsmannainstitution. Men jag vill ännu en gång framhålla, att det är verklighetsfrämmande att tro att *en* person hos försäkringsdomstolen skulle kunna göra allt det som herr Anderson i Sundsvall här angav.

Vidare är det ju så, herr talman, att man har möjligheter att föra fram ärenden till försäkringsdomstolen genom underställningsförfarandet, och enligt de uppgifter jag fått har det verkat tämligen bra — och så länge så är fallet är det ju ingen fara!

Försäkringsdomstolen får pröva mycket svårbedömbara frågor, som sammanhänger med rätt till förtidspension, nedsett arbetsförmåga och alla de omständigheter som kan påverka en persons förmåga att utföra arbete. Ett domstolsutslag kan i sådana fall knappast komma till bara genom att läsa lagen och sedan mäta med linjal utan där är det fråga om mycket svåra avgöranden från fall till fall.

Sedan kan inte heller de försäkrade

ha så särskilt stort intresse av denna institution. Ty om en försäkrad anser att han har fått sitt fall felaktigt behandlat av någon underinstans, pensionsdelegationen eller riksförsäkringsverket, så kan han anföra besvär och få sitt ärende prövat. Här är det däremot fråga om sådana fall då en person har fått rätt hos riksförsäkringsverket men det allmänna ombudet vid sin granskning av fallet finner att detta enligt hans mening inte är i enlighet med lagens föreskrifter — och sedan blir det process.

Denna fråga har så många aspekter, att man gott kan fundera på dem — och det är egentligen allt vad utskottet begär.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Ja, det är klart, herr Bengtsson i Varberg, att man inte bara skall acceptera vad lagrådet har sagt och avsvära sig bruket av sitt sunda förnuft. Men lika självklart är väl att man i denna fråga, som gäller processordningen vid allmän domstol, bör ta den allra största hänsyn till vad lagrådet säger beträffande det rationella i en sådan anordning.

Vidare är det också självklart, att det inte är i första hand för den enskildes skull som motionärerna har yrkat på denna ordning, även om det också för den enskilde innebär vissa fördelar att få det ordnat på föreslaget sätt. Avsikten med motionärernas framställning är att få en rationell ordning vid domstolsförfarandet.

Jag skulle till sist, herr talman, vilja läsa in vad som står på s. 4 i utskottsutlåtandet om vad detta allmänna ombud skulle kunna betyda. Det är, som herr Anderson i Sundsvall redan påpekat, ett uttalande av statsrådet Nilsson i proposition nr 45 år 1961 — ett uttalande som kanske borde ha observerats mer av herr Bengtsson i Varberg, som undrar vad det allmänna ombudet skall göra: »Väljer man i stället den av be-

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

svärssakkunniga m. fl. förordade utvägen med en särskild partsrepresentation för det allmänna i socialförsäkringsmål, ett allmänt ombud, får man en naturlig lösning av problemet. Såsom besvärssakkunniga utvecklat vinner man åtskilliga fördelar, om på detta sätt processen vid domstolen anordnas som ett förfarande med två motstående parter. Erfarenheter från andra håll visar, att utredningen blir fullständigare och att domstolen får ett säkrare underlag att bygga sina avgöranden på. För det allmänna är det också av vikt, att i socialförsäkringens intresse prejudicerande frågor kan underställas domstolen även av andra än enskilda parter.»

Jag tycker att detta statsrådet Nils-sons uttalande är en bra sammanfattning av vad ett sådant allmänt ombud skulle betyda för rättegångsförfarandet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av

kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande tillfälliga utförsäljningar, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna nr 18 i första kammaren av herrar *Arne Geijer* och *Knut Johansson* samt nr 20 i andra kammaren av fru *Ekendahl m. fl.*,

2. de likalydande motionerna nr 34 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* samt nr 40 i andra kammaren av herrar *Hagberg* och *Holmberg*, samt

3. de likalydande motionerna nr 540 i första kammaren av herr *Per-Olof Hansson* samt nr 653 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.*

I motionerna I: 18 och II: 20 hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättande snarast möjligt av en utredning angående en generell förkortning av arbetstiden».

I motionerna I: 34 och II: 40 hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring av arbetstidslagstiftningen, att den lagstadgade arbetsdagen icke får överstiga 8 timmar och att arbetsveckan begränsas till 40 timmar, samt om en översyn

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m

av stadgandena om övertid i enlighet med vad som framhållits i denna motion».

I *motionerna I: 540* och *II: 653* hade yrkats, »att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning angående förut-sättningarna och formerna för en fort-satt successiv, allmän arbetstidsförkortning, varvid särskilt bör uppmärksammas frågan om arbetstiden för arbetstagare med påfrestande och/eller hälsofarligt arbete samt behov av en tillfredsställande lösning av de problem beträffande uttagande av en sammanhängande fritid som uppstår för de allt fler anställda inom handeln, kommunikationer och andra serviceorgan samt de många i vårdyrken sysselsatta».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, nämligen

- 1) I: 18 och II: 20,
- 2) I: 34 och II: 40 samt
- 3) I: 540 och II: 653,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående en generell förkortning av arbetstiden;

B. att motionerna I: 34 och II: 40, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bland annat följande.

Huruvida möjligheterna till ytterligare förkortning av arbetstiden kan bedömas innan resultat av den pågående utredningen föreligger har varit föremål för delade meningar inom utskottet. Såsom framgår av motionerna inrymmer emellertid frågan om en generell förkortning av arbetstiden många problem av såväl samhällsekonomisk som annan natur. Spörsmålet i sin helhet bör därför redan nu göras till föremål för en allsidig utredning. Denna måste nämligen förutsättas bli både tidskrävande och omfattande. Vid utredningsarbetets bedrivande bör särskilt beaktas de synpunkter i olika avseen-

den som motionärerna framhållit angående arbetstidens längd för arbetstagare i tungt och hälsofarligt arbete samt de problem som är förknippade med en arbetstidsförkortning för dem som är sysselsatta inom service- och vårdyrken.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att förevarande motioner, nämligen

- 1) I: 18 och II: 20,
- 2) I: 34 och II: 40 samt
- 3) I: 540 och II: 653,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BJÖRKMAN** (h):

Herr talman! Att denna kammare trots dagens korta föredragningslista har ålagts kvällsplenum och alltså förlängd arbetstid kan utgöra en lämplig bakgrund till det ärende vi nu har att behandla, nämligen frågan om en generell förkortning av arbetstiden.

I reservationen till föreliggande utskottsutlåtande redovisas de skäl vi reservanter haft för att icke förena oss med övriga ledamöter av utskottet. Reservationen är ej föranledd av meningsskiljaktigheter mellan utskottet och oss om önskvärdheten av en fortgående arbetstidsförkortning i enlighet med den rekommendation som antogs vid 1962 års internationella arbetskonferens. Innehållet i den rekommendationen står i princip i överensstämmelse med vad som sades redan i direktiven till 1954 års utredning om kortare arbetstid.

Det är ett par synpunkter i reservationen jag vill understryka och kommentera.

Den första är den principiella. Enligt vår uppfattning bör det icke vara statsmakternas sak att avgöra i vilken form en kommande produktionsökning bör tas ut: om det skall ske i ökad kontantlön eller i förkortad arbetstid.

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

Fritiden har sitt pris. Den som vill ha mer fritid måste finna sig i att utrymme för standardökning i annan form blir mindre, säger socialministern i propositionen om förlängning av semestern till fyra veckor. Men genom lagstiftningen krymper man den sektor som ligger inom ramen för de fria förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter. Den förmåns- och kostnadsfaktor som en arbetstidsförkortning innebär kommer härigenom icke att vägas in vid förhandlingarna med samma tyngd som andra förhandlingsobjekt.

Den andra synpunkt som jag vill lägga på detta ärende är den praktiska. Redan 1957, samma år som riksdagen fattade beslut om förkortning av veckoarbetstiden från 48 till 45 timmar, fick socialstyrelsen i uppdrag att undersöka de ekonomiska och sociala verkningarna av den arbetstidsförkortning som genomfördes i etapper under åren 1958—1960. Två år senare befriades socialstyrelsen från uppdraget och särskilda sakkunniga övertog arbetet. Dessa sakkunniga avgav förra året ett delbetänkande om arbetstidsförkortningens omfattning och utläggning, och deras huvudbetänkande är att vänta i höst.

I direktiven till socialstyrelsen, vilka ärvdes av den nya utredningen, framhöll socialministern att ett fortsättande på arbetstidsförkortningens väg icke kan ske förrän verkningarna av 1957 års beslut är kända.

Resultatet kommer alltså att redovisas i höst. Vore det då inte skäl att avvakta den pågående utredningen, innan en ny tillsättes? Det har blivit praxis att utskotten icke bifaller motioner i frågor om vilka utredningar pågår. Ett sådant tillvägagångssätt har vi blivit vana vid. Vi känner alla till det — en del till förnöjelse, andra till förargelse. Understundom sker detta med åberopande av utredningar som ligger fjärran från de frågor som tas upp i motionerna. Detta inträffade helt nyligen här i kammaren. Det krävs dynamit i moti-

veringarna för att rubba utskotten från denna invanda cirkel.

Fyra år i följd har andra lagutskottet avstyrkt motioner med liknande innehåll som de vilka väckts i år. Och på vilka grunder? Jo, bl. a. att man bör avvakta erfarenheterna av den redan genomförda arbetstidsförkortningen — alltså just det som den nu verksamma utredningen har till uppgift att klarlägga.

Men i år gör utskottet ett lappkast. Det går ifrån praxis och intar en ståndpunkt rakt motsatt den tidigare. Droppen urholkar stenen icke genom kraft utan genom att falla ofta. Man skulle vara böjd att tro att detta är skälet. Det finns emellertid en mera näraliggande förklaring: huvudmotionär i år är LO:s ordförande herr Arne Geijer, ledamot av första kammaren. Underlaget är i år starkare, såsom utskottets ärade ordförande, förre ordföranden i LO herr Axel Strand, uttryckte det i debatten i första kammaren på eftermiddagen. Det var inte bara droppen som föll ofta, det fanns även kraft i den i år — men dock inte så stor att man trodde sig kunna nå samma resultat genom förhandlingar, vilket man kan finna ganska överraskande. Men kraften var i alla fall så stor att den sprängde utskottets tidigare avvisande inställning.

Under de fyra föregående åren har underlaget uppenbarligen ansetts svagare: endast kommunisterna har stått bakom.

Vi reservanter finner skälen för att avvakta den pågående utredningen lika bärande i år som de varit för utskottet under tidigare år. Någon försening kan det näppeligen bli fråga om. Den tilltänkta utredningen som utskottet föreslår kan inte gärna uträtta något väsentligt innan den nu arbetande är klar med sitt arbete, och det blir den i höst.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Kaijser och mig själv.

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag behöver knappast säga att den kommunistiska gruppen i allt väsentligt är nöjd med det riksdagsbeslut som nu tydligt förestår. I den historiska delen av utskottets redovisning erinras om motioner som väckts under en lång följd av år och som avslagits med den motivering som nu bara förekommer i högerens reservation. Alla dessa tidigare motioner var kommunistiska. För oss ingår frågan om ytterligare arbetstidsförkortning i en rad reformkrav, som tillsammans bildar ett program för ett nytt demokratiskt genombrott. Det gäller demokratien i det ekonomiska livet, tryggheten i arbetet och bättre arbetsförhållanden.

I sak står arbetarrörelsen nu åter helt samlad inför ett mycket viktigt avgörande och kommer tydligt att få medverkan även från en del av de borgerliga representanterna vid beslutets genomförande. Herr Björkman har däremot nyss upprepat högerens krav, att staten skall hålla sig borta från näringslivet och att allt som har med arbetsplatser och arbetsförhållanden att göra skall avgöras av »arbetsmarknadens parter».

Även i ett annat avseende är läget nu annorlunda än vid en del tidigare reformbeslut. Till skillnad från vad som var fallet vid riksdagens avgörande av tjänstepensioneringen, den kommande semesterreformen och andra liknande åtgärder kommer dagens riksdagsbeslut inte att grunda sig på ett regeringsförslag utan på enskilda motioner. Högeren har mycket energiskt erinrat om de vanliga metoderna för att ointetgöra sådana beslut. Dit hör erinringar om allt vad utskottet tidigare anfört som argument för att yrka avslag på de kommunistiska motionerna och naturligtvis också möjligheten att använda utredningar som »begravningsplats för motioner», vilket brukar vara högerens specialmetod, även om herr Heckscher i dag på förmiddagen använde samma beskyllning som tillhygge mot regeringen.

Men nu har ingen av de gamla beprövade metoderna hjälpt. Vad som nu sker är nämligen resultatet av en långvarig, omfattande och intensiv opinion, som har burits fram främst av fackföreningsrörelsen. Det är detta som är den »dynamit», herr Björkman, som behövdes för att rubba utskottet ur de gamla invanda cirkelarna.

Den enda väsentliga skillnad som nu föreligger mellan olika ståndpunkter inom arbetarrörelsen gäller tempot i fråga om reformens genomförande. Vi kommunister anser att det inte behöver bli någon särskilt »tidskrävande» procedur för att komma från beslut till handling. Det hela kan ske relativt snabbt.

Herr talman! Jag vill därför i det här sammanhanget föreslå, att den rad i utskottsmotiveringen där det sägs, att utredningen måste förutsättas bli både tidskrävande och omfattande, skall utgå. Det finns ingen anledning för riksdagen att redan i förväg tillskapa en ursäkt för dem som eventuellt vill fördröja saken.

I motionerna finns i och för sig tillräckliga bevis för att en arbetstidsförkortning till femdagarsvecka med sammanlagt högst 40 timmar inte kommer att innebära några vådor för produktionsökningen eller få andra negativa verkningar för samhällsekonomien. Inte minst den socialdemokratiska motionen tar upp invändningarna därvidlag och fastslår, att det varken i fråga om produktionstillväxt, investeringar, löner eller prisutveckling har uppstått några sådana skadeverkningar av arbetstidsförkortningen som man siade om från borgerligt håll. Tidigare erfarenheter har tvärtom visat att arbetstidsförkortning mycket väl kan förenas med en gynnsam utveckling på alla de angivna områdena.

Det bör kanske också uppmärksammas att inte ens högerens reservanter nu har kommit med den vanliga invändningen, att reformer av den här typen till förmån för arbetarna skulle försämra Sve-

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

riges möjligheter till konkurrens i utlandet. Det är begripligt att högern har avstått från detta standardargument, ty de länder som vi främst konkurrerar med har sedan länge kortare arbetstid än vårt land. I England har arbetstiden under de senaste åren förkortats allmänt till 42 timmar i veckan och för vissa industrier — bilindustrin exempelvis — till 40 timmar. I Västtyskland har man nu 42 timmar men man skall innan 1965 förkorta arbetstiden till 40 timmar i veckan. I Amerika är det övervägande 40-timmarsvecka redan nu.

Det är alldeles tydligt att produktions-tempot inte främst är beroende på arbetstidens längd. När Amerika sacker efter i tävlan med de socialistiska staterna i fråga om t. ex. stålproduktionen, så beror detta inte på arbetstidens längd i USA, ty arbetarna i Sovjetunionen har i jämförliga industrier ännu kortare arbetstid. Men däremot spelar det naturligtvis stor roll att den amerikanska stålindustrin bara utnyttjas till ungefär hälften av sin kapacitet, och liknande destruktiva tendenser är ju mycket vanliga i alla kapitalistiska stater.

Sådana verkningar av nuvarande ägoförhållanden inom näringslivet borde uppmärksammas mer även i samband med arbetstidsförkortningen här i landet. För Sveriges del tänker jag framför allt på de väldiga resurser till ökad produktion som skulle kunna utnyttjas genom en förnuftig industrilokalisering. Och inte minst bör man därvidlag syfta till att skaffa arbete åt de många tusen kvinnor som nu inte får en chans att göra en insats genom förvärvsarbete.

Den kommunistiska gruppen är naturligtvis tillfreds med att utskottet nu också rekommenderar en undersökning om att införa kortare arbetstid än 40 timmar i veckan för vissa grupper med särskilt tungt och hälsofarligt arbete. Vi har i vår motion framhållit behovet av en sådan reform framför allt för gruv- och skogsarbetare.

Det är däremot otillfredsställande att

utskottet inte mera bestämt har krävt en förändring av bestämmelserna om övertidsarbete, såsom vi har föreslagit. Nuvarande regler därvidlag ger nämligen mycket stora möjligheter för arbetsgivarna att kringgå arbetstidslagens bestämmelser. Man bör väl emellertid kunna förutsätta att regeringen under den fortsatta behandlingen av denna fråga beaktar även den saken. I annat fall kommer säkert fackföreningsrörelsen att göra sig hörd även i fortsättningen.

Jag hemställer alltså om bifall till utskottets förslag med den ändring av motiveringen som jag redan nämnt.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Kravet på 40-timmars arbetsvecka är både självklart och berättigat. Inom tjänstemannavärlden har man sedan länge haft kortare arbetstid än både 48 och 45 timmar per vecka utan att verkningarna har varit oroande. Vissa arbetstagare har ju redan genom förhandlingar fått en förkortad arbetstid och redan arbetstidsutredningen förordade i sitt förslag år 1954 arbetstidsförkortning för vissa grupper av arbetare, exempelvis för dem som arbetar under jord i gruva eller stenbrott eller med tunnelarbeten, och vidare för dem som arbetar i treskift.

Motiven för en arbetstidsförkortning redan på 1950-talet var bl. a. att man ville locka folk till vissa yrken där det på grund av den obehäva arbets-tiden rådde arbetskraftsbrist. Man hoppades alltså få lättare att rekrytera arbetare genom förkortad arbetstid samtidigt som man givetvis ansåg att själva arbetsuppgiften krävde kortare arbetstid.

Det är på tiden att den utredning som utskottet nu har förordat kommer till stånd.

Jag vill föra fram ett problem här som inte direkt sammanhänger med de frågor vi har behandlat i utskottet. Vi har ju vissa grupper i samhället som

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m

inte faller inom arbetstidslagets tillämpningsområde. En sådan grupp utgör brandmännen. De bestämmelser som gäller för deras arbetstid står inte i arbetstidslagen utan dem har de fått förhandla sig till. Samtidigt som vi i dag diskuterar en allmän sänkning av arbetstiden till 40 timmar har exempelvis brandmännen i Göteborg 72 timmars arbetstid per vecka. Brandmännen i Stockholm har 65 timmar per vecka, i 11 andra städer är denna grupps arbetsvecka 78 timmar och i 12 städer 84. Givetvis har också brandmännen fått del av den utveckling mot kortare arbetstid som under senare år har ägt rum här i landet. År 1933 var den lägsta arbetstiden för brandmännen här i landet 112 timmar medan den högsta var 134 timmar per vecka, så nog har det gått i någon mån framåt även för dem.

Stora delar av sjukhuspersonalen hör heller inte till arbetstidslagets tillämpningsområde. Många av de sjukhusanställda har visserligen 48 eller 45 timmars arbetsvecka men de har därtill passid och jourtid, vilket innebär att de har rätt lång väg kvar innan de når fram till en verklig arbetstid av endast 48 eller 45 timmar per vecka.

När vi nu diskuterar arbetstidsförkortningen för flertalet medborgare — och den är säkert befogad och välförtjänt — måste vi också tänka på att dessa grupper jag nu nämnt måste få sin arbetstid förkortad i snabbare takt än hittills, även om jag förmodar att den frågan för dessa grupper måste avgöras i snabbare takt än genom den nu föreslagna utredningen.

Herr Holmberg var ju i huvudsak nöjd med utskottets utlåtande men föreslog en ändring däri. Jag tycker den ändringen är alldeles onödig och hemställer att utskottets utlåtande godkännes i föreliggande form.

De skäl herr Björkman såsom representant för högern och reservanterna anförde mot att medverka till ett enigt

utskottsutlåtande var något av de obotfärdigas förhinder. Det var inte statsmakternas sak, menade han, att syssla med lagstiftning om arbetstid utan arbetstidsförkortningen borde ske genom avtalsförhandlingar. Vi hade inte kommit långt här i landet år 1919, herr Björkman, om vi då hade varit hänvisade till avtalsförhandlingar. Arbetarrörelsen hade inte makt och förmåga att genomdriva 8-timmarsdagen utan måste gå den politiska vägen. Det är besmittelse från den tiden som gör att herr Björkman anser att riksdagen inte bör ta initiativ till reformer i detta avseende. Det låter ju rätt vackert med bekännelsen till den principiella inställningen till arbetstidsförkortning. De vackra ord som herr Björkman uttalade om att han en gång i en oviss framtid ville verka för en sådan arbetstidsförkortning erinrade mig om det gamla bibelspråket »Detta folket nalkas mig med sina läppar, men deras hjärtan är långt ifrån mig».

Jag hemställer om bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Herr Holmberg och herr Nilsson i Göteborg anser uppenbarligen att lagstiftning i denna fråga är nödvändig för att man skall nå resultat. Hur kan det då komma sig att man i två av våra nordiska grannländer, Finland och Danmark, har valt avtalsvägen och inte lagstiftningsvägen? Där har det inte gått långsammare att komma fram till 45-timmarsvecka än i Sverige.

Nu erinrar herr Nilsson i Göteborg om att arbetarrörelsen tidigare inte hade så stor makt, att den på avtalsvägen kunde genomföra sina krav om kortare arbetstid. Men nu har den makt och styrka. Jag har själv redan sagt, att nu är det tydligen kraft i droppen. Jag trodde kraften hos organisationerna i Sverige var så stor, att man liksom i Danmark och Finland kunde nå sam-

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

ma resultat förhandlingsvägen som lagstiftningsvägen.

Herr Nilsson vet lika väl som jag, att många icke har någon i lag fastställd begränsning av arbetstiden. Stora grupper står utanför arbetstidslagen, exempelvis tjänstemannagrupperna.

Herr Nilsson talade också om sjukhuspersonalen. Att vi 1957 fick en lagstadgad arbetstidsförkortning till 45 timmar, innebar i realiteten inte någon förkortad arbetstid för denna kategori. I stället fick den mera övertid. Jag kan ta samma räkneexempel som herr Kaijser i första kammaren. Vi har nu omkring 20 000 sjuksköterskor. Om man förkortar arbetstiden från 45 till 40 timmar per vecka, innebär detta en förkortning med ungefär 10 procent. Det skulle då behövas ytterligare 2 000 sjuksköterskor. Det skulle vara intressant att höra av de närvarande landstingsledamöterna i kammaren vilka möjligheter de tror att det finns att få ytterligare 2 000 sjuksköterskor. Herr Kaijser tillspetsade saken i debatten i första kammaren så här: Skall vi införa kortare arbetstid och låta denna förmån gå ut över gamla, barn och sjuka? Det är den verkligheten vi borde ha för ögonen.

Jag skulle kunna tänka mig, herr Nilsson i Göteborg, att man kanske just på grund av bristen på arbetskraft inom vårddyrkena skulle kunna locka dit mer folk genom att efter hand ge de anställda där en kortare arbetstid än andra har. Det är just den obekväma arbetstiden som är huvudproblemet. Om de anställda inom vårddyrkena har samma arbetstid som andra anställda, kan man inte konkurrera inom dessa yrken, eftersom personalen då går till den som erbjuder bekvämare arbetstid och som ger dem möjligheter att i större utsträckning få vara tillsammans med sin familj.

Jag tror uppriktigt sagt, herr Nilsson, inte att man kan lösa frågan så lätt på lagstiftningsvägen.

Det finns ett uttalande i utlåtandet som jag vill fästa uppmärksamheten på. Utskottet skriver nämligen — och detta är ett tillägg till den ursprungliga skrivningen: »Denna (utredningen) måste nämligen förutsättas bli både tidskrävande och omfattande.» Är ändå inte detta ett halvt erkännande av att det kommer att dröja ganska länge innan vi kan ta nästa steg? Skulle det inte rent av kunna tänkas att resultatet av den utredning, som nu pågår och som kommer att framlägga sitt huvudbetänkande i höst, tillsammans med den förra utredningen om kortare arbetstid, nämligen 1954 års utredning, skulle kunna bilda tillräckligt underlag för en bedömning av möjligheterna att ta nästa steg? Jag tror att den möjligheten finns.

I detta anförande instämde fru *Kristensson* (h).

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Herr Björkman sade i sitt första anförande att han i princip var med om att man borde arbeta för en arbetstidsförkortning och att han inte syftade till att fördröja införandet av en sådan. Men efter att ha lyssnat till herr Björkmans senaste anförande, i vilket han så intensivt talade om alla de problem som skulle uppstå på sjukvårdens område, frågar man sig om det fanns någon verklighet bakom hans uttalande om att han inte ville fördröja tillkomsten av en arbetstidsförkortning.

Jag vill bara anknyta till problemen inom vårdområdena, de problem som herr Björkman säger är verkligt stora och som kommer att fordra ökad utbildning och skapa efterfrågan på sådan personal. Är det då inte skäl att man startar den utredningen? Är inte det ett skäl för att nu påbörja utredningen och få fram resultat? Jag vill understryka vad vi har sagt från folkpartiets sida i den motion som vi har väckt om denna sak: »I anslutning här-

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

till torde det bli nödvändigt med en översyn av arbetarskyddslagstiftningen, där den anknyter till arbetstidslagen, med särskilt beaktande av de problem som berör arbetstagarna inom service- och vårdyrkena.»

Det är ganska omfattande problem. Vi måste när det en gång blir ett beslut se till att denna arbetstidsförkortning slår igenom även inom service- och vårdområdena. Det kan kräva sin tid. Därför bör man påbörja utredningen snarast.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag vill bara bidra ytterligare till att ge förklaringar åt herr Björkman.

Han frågade hur det kan komma sig att man exempelvis i Finland har kunnat klara en arbetstidsförkortning snabbare än här i landet utan att ännu tillgripa någon lagstiftning.

Ja, herr Björkman, det kanske beror på att kommunisterna i Finland är förhållandevis starkare än här, även inom fackföreningsrörelsen.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Herr Jönsson i Ingemarsgården sade att det nu fanns ännu större skäl att tillsätta en utredning. Men jag fick inte någon förklaring till anledningen varför den undersökning, som nu pågår, tillsammans med den andra utredningen vi här talat om inte skulle kunna bilda tillräckligt underlag för bedömning av frågan.

Jag tror inte, herr Jönsson i Ingemarsgården, att det föreligger några principiella meningsskiljaktigheter mellan oss. Vi hoppas och tror väl alla att vi skall kunna komma fram till en kortare arbetstid.

Men det var skada att herr Jönsson inte kunde ange någon väg att lösa problemen med sjukhuspersonalen. Hur många interpellationsdebatter har vi inte haft i denna kammare, i vilka inrikesministern sagt att vi måste sätta

till alla klutar för att klara av denna sak, vi måste få en ökad utbildning etc. Ändå är det fortfarande stora vakanser och vi ser inte någon möjlighet att klara av svårigheterna. Trots detta ställer man redan nu in sig på kortare arbetstid.

Jag tror uppriktigt sagt, herr Jönsson i Ingemarsgården, att utskottets skrivning har begränsad betydelse. Bakom orden ligger vår vetskap om att det inte är möjligt att genomföra någon arbetstidsförkortning under de närmaste åren.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag skulle bara till herr Björkman vilja säga att vi inte här från talarstolen kan ange en väg för hur dessa problem skall kunna lösas. Men vi har ändå ansett problemen vara så pass komplicerade att vi — i motsats till herr Björkman — menar att de är värda att utreda. Herr Björkman måste alltså stå ännu mera tomhänt än vi. Vi vill att utredningen skall försöka finna en lösning och tycker att utredningen med hänsyn till de svåra problemen bör påbörjas redan nu.

I övrigt tycker jag att oppositionspartierna, när de nu har möjligheten att genom riksdagen besluta och driva fram en betydelsefull sak, borde vara nöjda. Men när jag läste herr Björkmans reservation på denna punkt och nådde fram till det ställe där han säger att vi inte bör tillsätta en utredning, ty socialministern kan när som helst tillkalla en utredning, trodde jag att det var en socialdemokratisk riksdagsman som skrivit detta. De brukar ju alltid hänvisa till att statsråden har alla möjligheter att göra något, så att det behöver inte riksdagen göra.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Herr Jönsson i Ingemarsgården förbiser det väsentliga, nämligen att det redan pågår en utred-

Utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.

ning, vars resultat vi väntar skall framläggas i höst. Är inte detta tillräckligt?

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen av herrar Kaijser och Björkman; samt 3:o) bifall till det av herr Holmberg under överläggningen framställda yrkandet om bifall till utskottets hemställan med viss ändring av motiveringen; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Holmberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 17 antager det förslag som innefattas i reservationen av herrar Kaijser och Björkman, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Holmberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså till kontraposition i huvudvoteringen

antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Kaijser och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 32 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

§ 4

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om precisering av statens biografbyrås instruktioner,

nr 8, i anledning av väckta motioner om upprättande av ett kulturpolitiskt handlingsprogram, samt

nr 9, i anledning av väckta motioner om ersättning till arbetsgivare för fullgörande av uppbörds- och uppgiftsskyldighet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 60 av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt II: 74 av herr *Nilsson* i Gävle och fru *Ryding* hade föreslagits, att riksdagen måtte uttala sig för att ägare av flerfamiljshyreshus ålades reparationsplikt i enlighet med vad i motionerna anförts och till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av förslag i överensstämmelse härmed.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 60 och II: 74 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det är allmänt känt att underhållet av fastighetsbeståndet för bostäder och reparationerna av lägenheterna är långt ifrån tillfredsställande. Klagomålen från missnöjda hyreskonsumenter är legio. Det kan därför inte anses märkligt att vi nu på nytt för fram frågan om lagstiftning rörande reparationsplikt beträffande flerfamiljshus.

Utskottet har inhämtat yttranden från ett flertal remissinstanser, varav samtliga funnit lagstiftning icke aktuell eller möjlig. Bostadsstyrelsen anser visserligen att det skulle innebära en väsentlig förbättring om innehållet i reparationsplikten kunde anges mer detaljerat men att det skulle vara svårt att formulera de lämpliga normerna. Motionärerna — säger man — har ej heller anvisat någon framkomlig väg. Detta är nu, herr talman, en sanning med modifikation, ty motionärerna har konkret föreslagit lagstiftning som ålägger ägare av flerfamiljshus reparationsplikt. Vad vi

uraktlåtit är att konkret ange tidsintervaller för reparationerna, men vi utgick ifrån att såväl utskottet som vederbörande remissinstanser skulle vara positivt inställda till detta förslag, och utifrån denna vår bedömning skulle också vederbörande fått möjlighet att själva formulera ett godtagbart förslag.

Utskottet har i sina motiv för ett avslag på vår motion fått ett märkligt stöd från Hyresgästernas riksförbund. Även om Hyresgästernas riksförbunds ledning hänvisar till den överenskommelse som träffats mellan parterna på hyresmarknaden, torde det vara känt att meningarna om denna överenskommelse och dess betydelse i vad det gäller reparationsplikten är starkt delade. Detta uttrycks av ledande personer inom hyresgäströrelsen själv.

Kravet på laglig reparationsplikt stöds av främst två fakta: dels av de kända svårigheterna för bostadskonsumenterna att verkligen få reparationer verkställda, dels av det förhållandet att bostadshusens underhåll — främst i städernas och tätorternas centra — i hög grad eftersatts av hyresvärdarna. Orsakerna till detta förhållande kan sökas inte bara i hyresvärdarnas önskan om ökad avkastning av sina fastigheter utan också i fastighetsägarnas spekulation att vid en framtida sanering kunna få ut toppriser på sina fastigheter även om dessa befinner sig i mycket dåligt skick.

Hyresvärdarna har trumf på hand i nuvarande läge. Bostadsbristen tvingar folk att bo kvar i sina lägenheter även i de fall, där dessa är mycket starkt nedslitna. Upprepade påstötningar om reparationer nonchaleras av värdarna, vilka också i många fall vägrar att vidta nödvändiga reparationer av fastigheterna som sådana.

Det förfall som kan påvisas i framför allt det privatägda fastighetsbeståndet kan inte få vara en privatsak för fastighetsägaren. Det måste anses vara ett samhällsintresse att bostadsbeståndet inte nedslits i förtid på grund av bristande tillsyn och underhåll. Därtill kom-

Laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus

mer det förhållandet att i den nedlagda hyran har fastighetsägaren inbakat sina kostnader för, enligt egna uppgifter, tänkta framtida reparationer och underhåll, reparationer och underhåll som emellertid sedan i många fall icke kommer till stånd. I sådana fall får sålunda hyresgästen betala för en förmån som han icke kommer i åtnjutande av.

Antalet sådana hyresgäster blir allt större i den mån hyresregleringslagen avskaffas, liksom det blir allt större på sådana orter där man saknar verkligt aktivt arbetande hyresgästorganisationer. Men även på de platser där hyresgästorganisationer finns visar erfarenheterna på mycket stora svårigheter att komma till rätta med reparationsproblemen.

Erfarenheterna är sålunda enligt vår mening sådana att tiden är inne för en lagstiftning i detta avseende. Jag beklagar djupt att utskottet fått chansen att krypa bakom Hyresgästernas riksförbunds ledning i denna fråga. Dess ståndpunktstagande är enligt vår mening illa underbyggt och motsvarar inte tidens krav.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till motion nr 74 i denna kammare.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Utan att använda samma uttryckssätt som herr Nilsson i Gävle, att utskottet krupit bakom Hyresgästernas riksförbunds yttrande, vill jag säga att detta yttrande faktiskt haft en ganska stor inverkan på vårt ställningstagande. Då detta riksförbund ansett det lämpligast att ytterligare erfarenheter av partsöverenskommelsen avvaktas innan några åtgärder vidtas och då två utredningar, som sysslat med detta, bestämt har avstyrkt åtgärder i motionens syfte, så har utskottet inte funnit att det haft någon egentlig grund för att inta en annan ställning. Det har alltså avstyrkt motionen, och jag ber, herr tal-

man, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Ledningen för Hyresgästföreningen i Stockholm har i ett uttalande i Stockholms-Tidningen den 12 januari 1962 sagt bl. a. att hyresvärdarna underlåter att göra reparationer och underhåll och att de i stället ägnar sig med desto större iver åt att få in sina hyror. Detta har också lett till att man i Stockholm har övervägt att innehålla hyrorna tolv dagar som ett påtryckningsmedel för att få hyresvärdarna att reparera. Det är sålunda delade meningar inom hyresgäströrelsen i denna fråga. Det är endast riksförbundets ledning som framfört den tanke som utskottet använt såsom motiv för att avstyrka motionen. Bland dem som aktivt verkar i hyresgästorganisationerna växer kravet allt starkare, att reparationsplikt bör införas, och därför anser jag att utskottets motivering är illa underbyggd.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Även om hyresgästföreningen i Stockholm skulle ha denna åsikt, så är jag övertygad om att ordföranden i riksförbundet företräder en mening som han anser vara till hyresgästernas förmån. Jag skulle tro att de som sett hans yttrande utan vidare anser att det motsvarar högt ställda anspråk på en ordförande i denna rörelse. Även om det finns delade meningar i denna rörelse liksom i alla andra, så tror vi att styrelsen i riksförbundet företräder den mening som vi bör anse vara den tongivande.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

